

Cilt 8
Sayı 14
Bahar 2016

BİLGE STRATEJİ

Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi

YORUMLAR / COMMENTARIES

Gerilen Türk-Rus İlişkileri Bağlamında NATO'nun Rolü ve Etkisi Ne Olabilir?
Mustafa KİBAROĞLU

Türkiye-Rusya Krizinin Dinamikleri ve İkili İlişkilere Etkileri
Oktay F. TANRISEVER

MAKALELER / ARTICLES

International Law, Recognition and the Recent Practice of
States in the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia
Stephan NUNNER

Türkiye'nin Nükleer Enerji Açılımının İçerik Analizi: Çeşitlendirme mi, Teslimiyet mi?
Azime TELLİ

Dynamics of Judicial Reforms in Turkey: Interplay Between EU and Domestic Factors
İkboljon QORABOYEV ve İsa AFACAN

ABD-Ukrayna İlişkilerinde Rusya Etkisi
Zafer YILDIRIM

Big Business Influence on European Union Decision-Making:
The Case of the European Round Table of Industrialists
Uğur Burç YILDIZ

KİTAP DEĞERLENDİRMELERİ / BOOK REVIEWS

Turgut Özal: Değişim, Dönüşüm / Erkan Ertosun ve Erkan Demirbaş
Kaan DEVECİOĞLU

The EU, the US and China- Towards a New International
Order? / Jing Men & Wei Shen
Sibel KARABEL

Gelecek: Global Değişimi Yaratın 6 Dinamik / Al Gore
Şebnem İŞÖR

BİLGE STRATEJİ

Cilt 8, Sayı 14, Bahar 2016

BİLGE ADAMLAR
STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

BİLGE STRATEJİ

Jeopolitik, Ekonomi-Politik ve Sosyo-Kültürel Araştırmalar Dergisi

Geo-Politics, Political Economy and Socio-Cultural Research Journal

Cilt 8, Sayı 14, Bahar 2016 / Vol.8, No. 14, Spring 2016

ISSN: 1309-212X

İmtiyaz Sahibi / Published By: Bilge Adamlar Stratejik Araştırma Eğt. Dan. Tan. Lob. ve Org. Hiz. A.Ş.

Editör / Editor: Prof. Dr. Atilla SANDIKLI

Yardımcı Editör / Associate Editor: Dr. Elnur İSMAYIL

Kapak ve Grafik Tasarım / Graphic Designer: Sertaç DURMAZ

Yayına Hazırlayanlar / Editorial Staff: Hatice EKE – Ali SEMİN – Sibel KARABEL
Türkan BUDAK – Bekir ÜNAL – Can ZENGİN – Beren YILDIRIM

Yayın Türü: Yerel Süreli Yayın

Yayın Şekli: 6 Aylık (Mart ve Ekim) / Türkçe ve İngilizce

Baskı / Printing House: İmak Ofset Basım Yayın Tic. ve San. Ltd. Şti. Merkez Mh. Atatürk Cad. Göl
Sk. No:134197 Yenibosna / İstanbul / Türkiye

Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi

Mecidiyeköy Yolu Caddesi, Celil Ağa İş Merkezi, No:10, Kat:9, Daire:36-38, Mecidiyeköy-İSTANBUL

www.bilgesam.org www.bilgestrategy.com bilgesam@bilgesam.org

Tel: 0 212 217 65 91 - Faks: 0 212 217 65 93

Bilge Strateji yılda iki kere Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) tarafından yayımlanan

hakemli bir dergidir. Columbia International Affairs Online (CIAO) ve ASOS tarafından taranmakta ve

dizinlenmektedir. Dergide ifade edilen görüş ve fikirler yalnızca yazarlara aittir,

BİLGESAM'ın düşünce ve politikasını yansıtan metinler olarak değerlendirilemez.

© Bilge Strateji'nin tüm hakları saklıdır. İzinsiz yayımlanamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

BİLGESAM's Wise Strategy Journal is a peer-reviewed journal published on a biannual basis.

This Journal is currently indexed by Columbia International Affairs Online (CIAO) and ASOS databases.

The opinions expressed herein are those of the author and do not necessarily reflect the views and policies of BİLGESAM.

© All rights reserved. No portion of this publication may be reproduced, copied, transmitted without the written permission of

BİLGESAM.

BİLGE STRATEJİ

Danışma Kurulu	Salim DERVİŞOĞLU, <i>E. Oramiral</i>
<i>Advisory Board</i>	İlter TÜRKMEN, <i>E. Bakan/Büyükkelçi</i>
	Kutlu AKTAŞ, <i>E. Bakan/Vali</i>
	Necdet Yılmaz TİMUR, <i>E. Orgeneral</i>
	Oktar ATAMAN, <i>E. Orgeneral</i>
	Emin Murat BİLGEL, <i>E. Oramiral</i>
	Sabahattin ERGİN, <i>E. Koramiral</i>
	Sönmez KÖKSAL, <i>E. Büyükkelçi</i>
	Güner ÖZTEK, <i>E. Büyükkelçi</i>
	Özdem SANBERK, <i>E. Büyükkelçi</i>
	Ümit PAMİR, <i>E. Büyükkelçi</i>
	A. Oğuz ÇELİKKOL, <i>Dr., E. Büyükkelçi</i>
	Ahmet Ünal ÇEVİKÖZ, <i>E. Büyükkelçi</i>
	Sami SELÇUK, <i>Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi</i>
	Ali KARAOSMANOĞLU, <i>Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi</i>
	Ersin ONULDURAN, <i>Prof. Dr., Ankara Üniversitesi</i>
	İlter TURAN, <i>Prof. Dr., İstanbul Bilgi Üniversitesi</i>
	Nur VERGİN, <i>Prof. Dr.</i>
	Orhan GÜVENEN, <i>Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi</i>
	Çelik KURTOĞLU, <i>Prof. Dr.</i>
	Oktay F. TANRISEVER, <i>Prof. Dr., ODTÜ</i>
	K. S. Nathan, <i>Prof., Malezya Ulusal Üniversitesi</i>
	Sami KOHEN, <i>Gazeteci-Yazar</i>

Yayın Kurulu	Ali KARAOSMANOĞLU, <i>Prof. Dr., Bilkent Üniversitesi</i>
<i>Editorial Board</i>	Hasret ÇOMAK, <i>Prof. Dr., Kocaeli Üniversitesi</i>
	Atilla SANDIKLI, <i>Prof. Dr., Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi</i>
	Nurşin ATEŞOĞLU GÜNEY, <i>Prof. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi</i>
	Cenap ÇAKMAK, <i>Prof. Dr., Eskişehir Osmangazi Üniversitesi</i>
	A. Oğuz ÇELİKKOL, <i>Dr., Kültür Üniversitesi</i>

8. Cilt, 14. Sayı

Hakem Listesi

- Füsün TÜRKMEN, *Prof. Dr., Galatasaray Üniversitesi*
- Erdal Tanas KARAGÖL, *Prof. Dr., Yıldırım Beyazıt Üniversitesi*
- Oktay F. TANRISEVER, *Prof. Dr., ODTÜ*
- Richard D. Kauzlarich, *Prof., George Mason University*
- K. S. Nathan, *Prof., Malezya Ulusal Üniversitesi*
- Eliz SANASARIAN, *Prof. Dr., University of Southern California*
- Muzaffer Ercan YILMAZ, *Prof. Dr., Balıkesir Üniversitesi*
- Gökhan BACIK, *Prof. Dr., İpek Üniversitesi*
- Ramazan TAŞDURMAZ, *Prof. Dr., Doğu Üniversitesi*
- Feridun Mustafa EMECEN, *Prof. Dr., İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi*
- Ebru BOYAR, *Doç. Dr., ODTÜ*
- Sait YILMAZ, *Doç. Dr., Yeditepe Üniversitesi*
- Vişne KORKMAZ, *Doç. Dr., Yıldız Teknik Üniversitesi*
- Burak ÖZPEK, *Doç. Dr., TOBB Üniversitesi*
- Ali Rıza ÇOBAN, *Doç. Dr., Kırıkkale Üniversitesi*
- Caner SANCAKTAR, *Doç. Dr., Kocaeli Üniversitesi*
- Sertif DEMİR, *Doç. Dr., İzmir Üniversitesi*
- Emine AKÇADAĞ, *Yrd. Doç. Dr., Gelişim Üniversitesi*
- Tuğba YENİDOĞAN, *Yrd. Doç. Dr., Akdeniz Üniversitesi*
- Tuğçe VAROL, *Yrd. Doç. Dr., Üsküdar Üniversitesi*
- Süleyman ELİK, *Yrd. Doç. Dr., Medeniyet Üniversitesi*
- Rövşen İBRAHİMOV, *Dr., Hankuk Üniversitesi*
- Pascal ABB, *Dr., GIGA, Almanya*

Editörden...

Türkiye ve Ortadoğu coğrafyası başta olmak üzere diğer alanlara olan etkisiyle dünyanın ilgi odağında olan Suriye krizi, Türkiye'nin dış politikasını şekillendiren temel değişkenlerden biri olmuştur. Rusya ile Türkiye ikili ilişkilerindeki gerginliğin zirveye tırmanmasıyla sonuçlanan 24 Kasım'daki Rus uçağının Türk jetlerince düşürülmesi olayı, Suriye krizinin Türkiye dış politikasına etkilerine kritik bir örnek teşkil etmektedir. Ayrıca Doğu Avrupa, Kafkasya ve Ortadoğu'da izlediği siyasetle Kremlin, uluslararası sorunların çözüm girişimlerinde varlığı göz ardı edilemeyecek bir aktör olduğunu bir kez daha ispatlamıştır.

Bilge Strateji dergisinin elimizdeki Bahar 2016 sayısında iki yorum yazısı, beş makale ve üç kitap incelemesi yer alıyor. Rusya'nın Türkiye ve diğer devletlerin dış politikalarında ne yönde tesirli olacağını incelemek üzere alanında uzman akademisyenlerden iki yorum yazısını okuyucularına sunmaktadır. Prof. Dr. Oktay F. Tanrısever, "Türkiye-Rusya Krizinin Dinamikleri ve İkili İlişkilere Etkileri" başlıklı yorum yazısında krize kadar gelen dönemde ikili ilişkileri inceleyerek krizin ortaya çıkışının sebeplerini tarihsel çerçeveyi de göz önünde bulundurmak suretiyle değerlendirmiş ve krizin ikili ilişkilere etkisini ve güncel durumun ne derece sürdürülebilir olduğunu irdelemiştir. Prof. Dr. Mustafa Kibaroğlu ise Moskova ve Ankara arasındaki ilişkiler çerçevesinde NATO'nun rolüne değinerek müttefiklerin kriz karşısındaki tepkilerinin Rusya'nın stratejisini belirlemede önemli bir faktör olacağını ifade etmektedir.

"ABD-Ukrayna İlişkilerinde Rusya Etkisi" isimli makalesinde Yrd. Doç. Dr. Zafer Yıldırım Moskova'nın Batıya yönelik politikasını Yeltsin döneminden itibaren izlediği seyri inceleyerek bu bağlamda Ukrayna ile ABD arasındaki ilişkilerin nasıl evrildiğini kaleme almıştır. Enerji uzmanı Dr. Azime Telli ise Ankara-Moskova bağının belirleyici bileşenlerinden enerji bağımlılığını kırmaya yönelik olduğu düşünülen Türkiye'nin nükleer enerji girişimlerini, "Türkiye'nin Nükleer Enerji Açılımının İçerik Analizi: Çeşitlendirme mi, Teslimiyet mi?" makalesinde tahlil etmiş ve nükleer enerjinin üretilmesi hususunda tüm olasılıkların hesaplanmasının enerji bağımlılığını ortadan kaldırmada hayati olduğunu belirtmiştir.

Geçirdiği ekonomik darboğaza rağmen Avrupa Birliği, ehemmiyetli bir iktisadi ortak ve küresel bir siyasi aktör olma konumunu korumaktadır. Bu doğrultuda kuruluşundan itibaren Birliğin yesi olmayı hedefleyen Türkiye için AB'nin bir parçası olmak istikrar ve demokrasi yolunda kilometre taşıdır. Yrd. Doç. Dr. İkboljon Qoraboyev AB ve Türkiye ilişkilerinin temel yönlerinden Türkiye'deki adli reformları, AB'nin Türk hukuki düzenine etkisinin altını çizerek kaleme almıştır. Öte yandan Yrd. Doç. Dr. Uğur Burç Yıldız'ın Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası ve yelerinin AB karar alma sürecine etkisini ele aldığı makalesi, Avrupa Birliği bütünleşme modeli açıklamalarında sıkça kullanılan bisiklet metaforunda Birliğin derinleşmesi ve ilerlemesinin itici gücünün, yani arka tekerleğin, iktisadi bütünleşme olduğu tezini kuvvetlendirmektedir.

Ayrıca Stephan Nunner "International Law, Recognition and the Recent Practice of States in the Cases of Kosovo, South Osetia and Abkhazia" başlıklı makalesi; Sibel Karabel, Jing Men ve Wei Shen'in editörlüğünü yaptığı "The EU, the US and China: Towards a New International Order" isimli kitabın incelemesi, Kaan Devocioğlu ise Erkan Ertosun ve Erkan Demirbaş'ın kaleme aldığı "Turgut Özal: Değişim, Dönüşüm" kitabının tahlili ile Bilge Strateji dergisine kıymetli katkılarda bulunmuşlardır.

Uluslararası konularda güncel ve bilimsel yaklaşımı ön planda tutan Bilge Strateji dergisi'nin Bahar 2016 sayısıyla da karar alma mercileri ve akademi dünyasının istifade edebileceği bir kaynak olmasını temenni eder, derginin hazırlanmasına katkı sunan BİLGESAM çalışanlarına teşekkür ederim.

Prof. Dr. Atilla SANDIKLI
BİLGESAM Başkanı

İÇİNDEKİLER

Yorumlar

Gerilen Türk-Rus İlişkileri Bağlamında NATO'nun Rolü ve Etkisi Ne Olabilir?
Mustafa KİBAROĞLU _____ 1

Türkiye-Rusya Krizinin Dinamikleri ve İkili İlişkilere Etkileri
Oktay F. TANRISEVER _____ 7

Makaleler

Uluslararası Hukuk, Tanınma ve Kosova, Güney Osetya ve Abhazya Örnekleriyle Devletlerin Son Tecrübeleri
Stephan A. NUNNER _____ 19

Türkiye'nin Nükleer Enerji Açılımının İçerik Analizi: Çeşitlendirme mi, Teslimiyet mi?
Azime TELLİ _____ 47

Türkiye'deki Adli Reformların Dinamikleri: AB ve Yerel Faktörlerin Karşılıklı Etkileşimi
İkboljon QORABOYEV ve İsa AFACAN _____ 77

ABD-Ukrayna İlişkilerinde Rusya Etkisi
Zafer YILDIRIM _____ 97

Büyük İşletmelerin Avrupa Birliği'nde Karar Alımına Etkisi: Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası Örneği
Uğur Burç YILDIZ _____ 127

Kitap Değerlendirmeleri

Turgut Özal: Değişim, Dönüşüm / Erkan Ertosun ve Erkan Demirbaş
Kaan DEVECİOĞLU _____ 151

The EU, the US and China- Towards a New International Order? / Jing Men & Wei Shen
Sibel KARABEL _____ 157

Gelecek: Global Değişimi Yaratan 6 Dinamik / Al Gore
Şebnem İŞÜR _____ 161

CONTENTS

Commentaries

What could be NATO's role in the Context of Rising Tension Between Turkey and Russia?
Mustafa KİBAROĞLU _____ 1

Dynamics of Turkish-Russian Crisis and Its Effects on Relations
Oktay F. TANRISEVER _____ 7

Articles

International Law, Recognition and the Recent Practice of States in the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia
Stephan A. NUNNER _____ 19

Content Analysis of Turkey's Nuclear Energy Initiative: Diversification or Submission?
Azime TELLİ _____ 47

Dynamics of Judicial Reforms in Turkey: Interplay Between EU and Domestic Factors
İkboljon QORABOYEV ve İsa AFACAN _____ 77

Russian Effect on U.S.- Ukraine Relations
Zafer YILDIRIM _____ 97

Big Business Influence on European Union Decision-Making: The Case of the European Round Table of Industrialists
Uğur Burç YILDIZ _____ 127

Book Reviews

Turgut Özal: Change, Transformation/ Erkan Ertosun & Erkan Demirbaş
Kaan DEVECİOĞLU _____ 151

The EU, the US and China- Towards a New International Order? / Jing Men & Wei Shen
Sibel KARABEL _____ 157

The Future: Six Drivers of Global Changes / Al Gore
Şebnem İŞÜR _____ 161

Gerilen Türk-Rus İlişkileri Bağlamında NATO'nun Rolü ve Etkisi Ne Olabilir?

Mustafa KİBAROĞLU*

24 Kasım 2015 günü Türk hava sahasını ihlal eden ve rotasını değiştirmesi yönündeki uyarılara kayıtsız kalan SU-24 tipi Rus bombardıman uçağının Türk jetleri tarafından düşürülmesi sonrasında Türkiye ile Rusya arasında gerilen ilişkiler sebebiyle yapılan karşılıklı sert açıklamaların ve Suriye’de her iki ülkenin çatışan çıkarlarının bir tırmanmaya yol açabileceği ve sıcak çatışmaya dönüşebileceği endişeleri yerli ve yabancı analistler tarafından dile getirilmeye başlanmıştır. Bu noktaya kadar gelinmiş olması, bundan sonra neler olabileceği hakkında ciddi ve detaylı değerlendirmeler yapılmasını zorunlu kılmaktadır.

Türk kamuoyunda konuyla ilgili genel yaklaşım, Rusya’nın tehditlerinin bir çoğunun sözde kalacağı ve Amerika Birleşik Devletleri (ABD) ile yakın stratejik işbirliği içinde olan ve aynı zamanda NATO üyesi olan Türkiye’ye karşı Rusya’nın herhangi bir askeri girişimi olamayacağı yönünde olduğu görülmektedir. Bu görüşte olanlar, NATO’nun antlaşmalar yoluyla Türkiye’ye sağladığı güvenlik garantilerinin Rusya’ya karşı, Soğuk Savaş döneminde de olduğu, gibi yeterli düzeyde caydırıcılığı sağlayacağını göz önünde bulundurmaktadırlar.

Bu yaklaşımın teorik olarak yanlış bir yönü bulunmamaktadır. Ancak, uluslararası ilişkilerde temel güdünün “ulusal çıkar” kavramı etrafından oluştuğu dikkate alındığında, bir ülkeye antlaşmalarla kağıt üzerinde verilen sözlerin,

---

* Prof. Dr., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölüm Başkanı, MEF Strateji Direktörü, MEF Üniversitesi. E-posta: mustafa.kibaroglu@mef.edu.tr

uluslararası arenada şartların gelişimine bağlı olarak, pratikte nasıl uygulandığı ya da uygulanmadığı konusunda gerçekçi bir yaklaşım sergilemekte yarar bulunmaktadır.

Bu düşüncelerle, bu yazımızda NATO'nun kuruluşu ve gelişimi sürecinde Türkiye'nin konumu, oynadığı rol ve İttifak'ın Türkiye'ye bakışı hakkında bazı tespitlerde bulunulacak ve NATO güvencelerinin kapsamı ve caydırıcılığı konularında değerlendirmeler yapılacaktır.

Kuzey Atlantik Antlaşması Örgütü'nün (NATO) Kuruluşu ve Genişlemesi

Sovyetler Birliği'nin nüfuz alanını Batı dünyasının hayati çıkarlarının bulunduğu stratejik bölgelere doğru genişletmesini önlemeye yönelik geliştirilen çevreleme politikasının kurumsal bir yapı içinde güçlendirilmesi amacıyla Kuzey Amerika ile Batı Avrupa arasında Atlantik ötesi bağın kurulması büyük önem arz ediyordu. Bu gereksinimi gidermeye yönelik olarak yapılan girişimler sonucunda 4 Nisan 1949 tarihinde ABD'nin başkenti Washington'da Kuzey Atlantik Antlaşması imzalanmış ve NATO ittifakı kurulmuştur. İttifak, kamuoyunda en yaygın bilinen şekliyle “birimiz hepimiz, hepimiz birimiz” anlayışı, ya da daha doğru bir ifade ile “ortak savunma” prensibiyle kurulmuştur.

Ortak savunma kavramı Birleşmiş Milletler Şartı'nda ifadesini bulan “ortak güvenlik” kavramından farklıdır. 1920 yılında kurulan Milletler Cemiyeti'nin kuruluş prensibi de ortak güvenlik sağlamak olarak tespit edilmişti. Uluslararası barış ve istikrarı bozacak davranış geliştirebilecek ülkeler, böyle davrandıkları zaman karşılarında diğer devletler topluluğunu bulacaklarını bildikleri takdirde atmayı düşündükleri adımı atmaktan vazgeçebileceklerine inanılmıştı. Teorik olarak doğru olan bu yaklaşım Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde ortak güvenlik sağlamak için gerekli kurumsal yapıların oluşturulamaması ve daha önemlisi, bazı ciddi gelişmeler karşısında ülkelerin bu yönde siyasi irade ortaya koyup birlikte hareket edememeleri sebebiyle pratikte bir değer kazanamamıştır. Buradan çıkartılan dersler, İkinci Dünya Savaşı sonrası dönemde, uluslararası barış ve istikrarı tüm devletlerin ortak katılımıyla korumak düşüncesiyle kurulan Birleşmiş Milletler'in bu görevini yerine getirmesinde yol gösterici olmuştur.

Ortak güvenlik prensibi sebebiyle Birleşmiş Milletler üyesi ülkeler Güvenlik Konseyi'nin alacağı kararlar çerçevesinde hareket etmeyi benimsemekle beraber çok da bağlayıcı bir yükümlülük altına girdiklerini düşünmezler. Buna karşın, ortak savunma prensibinin temel alındığı NATO bünyesindeki ülkeler, İttifak'ı oluşturan Washington Antlaşması'nın 5. Maddesi ile “Kuzey Amerika'da veya Avrupa'da içlerinden bir veya daha çoğuna yöneltilecek silahlı bir saldırının hepsine yöneltilmiş bir saldırı olarak değerlendirileceği ve eğer böyle bir saldırı olursa BM Yasası'nın 51. Maddesinde tanınan bireysel ya da toplu öz savunma hakkını kullanarak, Kuzey Atlantik bölgesinde güvenliği sağlamak ve korumak için bireysel olarak ve diğerleri ile birlikte, silahlı

kuvvet kullanımı da dahil olmak üzere gerekli görülen eylemlerde bulunarak saldırıya uğrayan taraf ya da taraflara yardımcı olacakları” konusunda ortak bir karara varmışlardır.

Burada vurgulanması gereken en önemli husus, Antlaşmanın 5. Maddesinde üye ülkelerin saldırıya uğrayan diğer üye ülkeye “yardımcı olacakları” konusunda bir taahhüde girmekle beraber yardımın niteliği konusunda açıklayıcı ve bağlayıcı bir ifadenin Antlaşma metni dahilinde bulunmuyor olmasıdır. Dolayısıyla, İttifak üyesi ülkelerden bir ya da bir kaçının açık bir saldırıya maruz kalması durumunda diğer üyelerin nasıl bir yardımda bulunacakları kendi inisiyatiflerine bırakılmıştır demek yanlış olmayacaktır. Ülkelerden biri saldırıya uğrayan müttefikine sadece sivil savunma ve sağlık ekibi göndermekle Antlaşma gereği yardımcı olacağı konusundaki taahhüdünü yerine getirdiğini ifade edebilir. Bir başka ülke ise çok kapsamlı askeri nitelikli destek verebilir. Nihayetinde, her ne kadar ortak savunma prensibi ile hareket edileceği benimsenmiş olsa bile İttifak’ı oluşturan ülkelerin gelişmeler karşısında ulusal çıkarlarını gözetmelerine imkan verecek muğlaklıkta ifadelerin Antlaşma metni içinde mevcut olduğu görülmektedir.

Bu soruna bir miktar çözüm teşkil edebilecek hususlar aynı Antlaşmanın 3. ve 4. Maddeleri içinde bulunabilir. Söz konusu 3. Madde ile “taraflar, tek tek ve ortaklaşa olarak, sürekli ve etkin öz-yardım ve karşılıklı yardımlarla, silahlı bir saldırıya karşı bireysel ve toplu direnme kapasitelerini koruyacaklar ve geliştireceklerdir” denilmektedir. Antlaşmanın 4. Maddesindeki “taraflardan birinin toprak bütünlüğü, siyasi bağımsızlığı ya da güvenliğinin tehdit edildiğini düşündüğü zaman, tüm taraflar birlikte danışmalarda bulunacaklardır” ifadesi ile sorun net olarak ortaya çıktığında İttifak’ı oluşturan ülkelerin saldırıya uğraması muhtemel ülkeye ne gibi yardımlarda bulunacakları konusunda bir ön değerlendirme yapma imkanı sağlanmaktadır. Bu değerlendirmeler sırasında, belki daha az yardım yapmak düşüncesinde olan ülkelerin, karşı karşıya kalınan sorun bütün yönleri ile ele alındığında, daha kapsamlı bir yardıma ikna edilmesinin mümkün olabileceği düşünülmüştür. Bununla birlikte, ani bir saldırı gerçekleştiğinde zaman kaybetmemek, can kaybını ve hasarı en az seviyede tutabilecek hazırlık durumunda olmak amaçlanmıştır.

NATO İttifakında “Alan-Dışı Bölge” Kavramı ve Türkiye’nin Konumu

Yukarıdaki paragraflarda vurgulanmaya çalışılan husus İttifak bünyesinde olmanın bütün dış tehditlere karşı tam korunaklı olunacağı anlamına gelmediğidir. Soğuk Savaş döneminde Sovyet tehdidine karşı kurulan ve geliştirilen NATO ittifakı önemli bir caydırıcı güç olması sebebiyle Antlaşma hükümlerinin yerine getirilip getirilmeyeceği konusunda bir deneme imkanı söz konusu olmamıştır. Ancak, zaman zaman bu konuda bazı tereddütler yaşanmıştır. Bu durum özellikle Türkiye açısından geçerli olmuştur.

ABD’de John F. Kennedy yönetiminin 1962 yılında yaşanan Küba krizi sırasında Sovyetler Birliği ile vardığı gizli anlaşma ile Türkiye’ye danışılmadan

nükleer başlık taşıyan Jüpiter füzelerinin sökülmesi kararının alınmış olması dikkat çekici ve uyarıcı olmuştur. Bu olayın hemen akabinde, 1963 yılı sonunda Kıbrıs'ta Rumların Türk köylerine saldırılar düzenlemelerine tepki olarak Ada'ya Türkiye'den savaş uçaklarının gönderilmesi üzerine Haziran 1964'te ABD Başkanı Lyndon B. Johnson'un Başbakan İsmet İnönü'ye bir mektup göndererek Amerikan yardımı olarak verilen silahların NATO misyonu dışında kullanılamayacağını vurgulaması ve Sovyetler Birliği'nin müdahalesi durumunda ABD'nin ve diğer müttefiklerin 5. Madde'de yer alan ortak savunma prensibi ile hareket etmeyebileceklerini ifade etmesi, Türkiye'nin İttifak içindeki rolünün ve ağırlığının sorgulanması sonucunu doğurmuştur.

Temel prensip olarak demokratik rejimlere ve pazar ekonomilerine sahip Batılı ülkelerin, komünist rejime ve sosyalist ekonomiye sahip Sovyetler Birliği'nin yayılmacı emellerine karşı ortak değerlerini savunmak amacıyla kurulan NATO, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın 6. Maddesinde açıkça ortaya konulduğu gibi İttifak'ın tüm üyelerinin topraklarının tümüne yönelik saldırıları caydırmak, bir saldırı gerçekleştiği takdirde ise mağdur ülkenin yanında yer alarak onu savunmak gibi bir işlev üstlenmişti.

Bu konuda Antlaşma'nın 6. Maddesi şu şekilde yazılmıştır: “Madde 5 açısından, Taraflardan bir ya da daha çoğuna karşı silahlı saldırı, aşağıdakileri de kapsar: - Tarafların Avrupa ya da Kuzey Amerika'daki topraklarına, Fransa'nın Cezayir Bölgesine, Türkiye topraklarına veya Taraflardan herhangi birinin egemenliği altında olan ve Yengeç Dönencesi'nin kuzeyinde yer alan adalara yapılan silahlı saldırı; - Bu topraklarda ya da bu toprakların üzerindeki hava sahasında bulunan, ya da Antlaşma'nın yürürlüğe girdiği tarihte Taraflardan herhangi birinin işgal kuvvetlerinin üslenmiş bulunduğu herhangi bir Avrupa toprağında veya Akdeniz'de, ya da Yengeç Dönencesi'nin kuzeyindeki Kuzey Atlantik bölgesinde bulunan tarafların herhangi birine ait kuvvetlere, gemilere, ya da uçaklara yapılan silahlı saldırı.”

Türkiye'nin topraklarının tümü Antlaşma'nın bu maddesi ile NATO'nun savunmakla yükümlü olduğu “alan” olarak tescil edilmiştir. Ancak, İttifak'ın özellikle Avrupalı üyeleri, bu yükümlülüklerini sadece Sovyetler Birliği'nden ve onun güdümündeki Varşova Paktı ülkelerinden gelmesi durumunda işleteceklerini gayri resmi ortamlarda ifade etmişlerdir. Türkiye'nin Sovyetler Birliği'nden başka komşularının da olması ve belli dönemlerde onlarla sorunlar yaşaması sebebiyle Avrupa'daki bu anlayış Türkiye'de rahatsızlık yaratmıştır.

Çünkü, Avrupalı müttefikler, ancak Sovyetler Birliği tarafından bir saldırıya maruz kalırsa Türkiye topraklarını NATO'nun savunmakla yükümlü olacağı alan olarak kabul etmiş, eğer saldırı Irak veya Suriye'den gelirse bu ülkelere karşı Türkiye'nin savunmasına gelmeyeceklerini hissettirmişlerdir. Bu tutum zaman içinde NATO bünyesinde “alan-dışı bölge” kavramının ortaya çıkmasına ve yazılı olmayan bir kural olarak kabul edilmesine yol açmıştır. NATO bünyesinde gerek diplomatik, gerek askeri düzeyde yapılan toplantılarda res-

mi kayıtlara geçmeyecek şekilde yapılan bu uyarılar sebebiyle Türkiye'nin özellikle Suriye ile yaşadığı sorunlarda bazı adımları atamamasının ardında bu gerçek vardı demek yanlış olmaz.

Oysa, Kuzey Atlantik Antlaşması'nın hiç bir maddesinde herhangi bir ülkeden “düşman” olarak bahsedilmemektedir. Bu sebeple, saldırının gelebileceği ülkeleri isimlerini belirterek sınırlamak Antlaşma'nın hem hukukuna hem de ruhuna aykırı olması gerekmektedir. Buna rağmen, İttifak'ın Avrupalı üyeleri tutumlarını değiştirme gereği duymamışlardır. Bunun örnekleri hem 1991 hem de 2003 yıllarında Irak topraklarında gelişen savaş sürecinde yaşanmıştır. Fransa ve Almanya gibi ülkeler, Türkiye'nin olası saldırılar karşısında korunması amacıyla NATO bünyesinde gerekli hazırlıkları yapmayı öngören 4. Maddesini işleme koymakta isteksiz davranmışlardır.

Avrupalı müttefikler açısından konuya yaklaşıldığı takdirde alan-dışı bölge kavramının gerekçeleri anlaşılabilir. Geçmişte ve günümüzde, bu ülkeler açısından Suriye ve Irak ciddi bir güvenlik sorunu teşkil etmemiştir. Ortak sınırları yada çatışan temel çıkarları olmamıştır. Bu sebeple, Soğuk Savaş döneminde Sovyetler Birliği'nin kapsamlı işbirliği içinde olduğu ülkelerle Türkiye'nin yaşayabileceği bir soruna Avrupalı müttefikler müdahil olarak Varşova Paktı ile NATO'yu karşı karşıya getirebilecek bir süreci başlatmak istememişlerdir.

İttifak'ın Avrupalı üyelerinin esas endişesi Sovyetler Birliği'nin konvansiyonel veya nükleer silah gücünü kullanmak yoluyla, ya da kullanmak tehdidiyle, kendi siyasi iradesini üzerlerinde etkili kılması olasılığı idi. Bu çerçevede Türkiye'ye biçilen rol, Varşova Paktı tarafından başlatılabilecek konvansiyonel düzeyde bir askeri hareketin planlanmasını ve gerçekleştirilmesini zorlaştıracak oranda Sovyet askeri gücünü Kafkaslarda tutmasını sağlamasıydı. Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliği'nin 25 kadar tümenini Kafkasya bölgesinde konuşlandırmak zorunda kalmasının sebebi, NATO teçhizatına da sahip olan Türk Silahlı Kuvvetleri'nin gerek askeri imkan ve kabiliyetlerinin, gerekse harbe hazırlık seviyelerindeki üstün performansının bu ülke tarafından görülmüş olmasıdır. Tahmin edilir ki, Türkiye NATO üyesi olmasa, Kafkasya bölgesinde konuşlandırılmış olan 300 binden fazla Sovyet askeri'nin önemli bir bölümü orta Avrupa bölgesine kaydırılabilir ve Varşova Paktı tarafından Batı Avrupa'ya güçlü bir konvansiyonel saldırı tehdidi çok daha belirgin hale gelebilirdi. Türkiye, bir anlamda, Sovyetler Birliği tehdidini üzerine çekerek NATO'nun Avrupalı müttefikleri üzerindeki tehdidin azalmasına önemli katkı yapmıştır. Türkiye'nin bu sebeple büyük miktarlara varan askeri harcamalarına karşılık, daha fazla güven ortamında olan Batı Avrupalı ülkeler askeri harcamalarını kısarak ekonomilerine daha fazla kaynak aktarma imkanı bulmuşlardır.

Sonuç

Günümüzde, Suriye'de yaşanan iç savaşın ortaya çıkardığı gelişmeler karşısında Türkiye'nin bu ülkeye yönelik tutumu ile, Rusya'nın özellikle Ekim

2015 itibarıyla bütün askeri unsurlarıyla Suriye topraklarında, deniz alanlarında ve hava sahasında boy göstermesi ve operasyonlar düzenlemesi şeklinde gelişen tutumu, karşılıklı zıtlaşmayı da beraberinde getirmiştir. Bir bakıma, Soğuk Savaş döneminde Türkiye'nin Suriye ile yaşayabileceği olası bir soruna Sovyetler Birliği'nin müdahil olmasından ve sürecin bloklar arası çatışmaya tırmanmasından endişe eden Batılı müttefik ülkeler, bugün de benzer kaygıları dile getirmektedirler. Bu sebeple, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik izlediği politika konusunda ciddi eleştiriler ortaya koymakta ve adeta "Rusya'yı karşınıza alacak ve çatışmaya yol açacak bir şey yapmayın" diyerek Soğuk Savaş dönemi psikolojisine geri dönmekteler.

Türkiye'yi yöneten sivil ve askeri çevreler muhakkak Rusya'nın siyasi hedeflerinden, bu hedeflere ulaşmak için benimsediği stratejilerden, ve sahip olduğu askeri imkan ve kabiliyetlerden haberdar olduklarından şüphe edilemez. Dolayısıyla, herhangi bir müttefik ülkenin uyarısına gerek kalmaksızın Türk yetkililer de Rusya ile bir sıcak çatışmaya girmekten sakınmak isteyecekler ve ona göre politika belirleyeceklerdir. Ancak, Rusya'nın Suriye'deki gelişmeler karşısında Türkiye'ye yönelik tutum ve davranışlarının sadece Türk jetlerinin bir Rus savaş uçağını düşürmesine bağlı olarak geliştiğini düşünmek doğru olmaz.

Rusya'nın, en kuzeyde Kutup bölgesinden başlayarak, Baltık bölgesinde ve daha aşağıda doğu Ukrayna ve Kırım'da ve şimdi Suriye'de yaptıkları bir bütün olarak dikkate alınmak suretiyle, nasıl bir stratejin parçaları halinde bu bölgelere ve ülkelere karşı tutum ve davranışlar geliştirdiğini doğru analiz etmek gerekmektedir. Rusya'nın orantısız güç kullanması ve tehditkâr davranışları karşısında, Türkiye'ye yönelik olarak Batılı müttefikleri "Rusya ile çatışmaya girmekten sakınmanız yönünde sizi uarmıştık" diyerek NATO caydırıcılığını zaafa uğratacak bir tavır sergilemeleri durumunda, bundan alacağı güç ile Rusya'nın ikinci durağı İttifak'ın Baltık ülkeleri olacaktır.

Dolayısıyla, kendi yarattığı provokasyon ile uluslararası angajman kurallarını hiçe sayarak bir uçağın düşürülmesine sebep olan ve bu durumu, Türkiye ile yaşana süreci bahane ederek, NATO ittifakının doğuya doğru genişlemesini ve kendi sınırlarına dayanmasını engelleyememiş olmasından dolayı yıllarca içinde biriktirmiş olduğu hıncı almak için hazırlık yapmış olduğu belli olan Rusya'nın tehditlerine karşı NATO'nun caydırıcı kapasitesinin en açık şekilde hatırlatılması ile sadece müttefikler Türkiye'ye karşı bir yükümlülüklerini yerine getirmiş olmayacak, Rus saldırganlığının da artık dizginlenmesi gerektiği ortaya konulmuş olacaktır.

Türkiye-Rusya Krizinin Dinamikleri ve İkili İlişkilere Etkileri

Oktay F. TANRISEVER*

Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerde 24 Kasım 2015 tarihinde Türk Hava Kuvvetlerine ait bir F-16 jetinin Rusya Hava Kuvvetlerine bağlı Su-24M bombardıman uçağını düşürmesi sonucunda ortaya çıkan krizle birlikte yeni bir sayfa açılmıştır. Vladimir Putin liderliğindeki Rusya, Türkiye ile olan ilişkilerin artık eskisi gibi olamayacağını öne sürerek, ikili ilişkilerin her boyutunu yeniden gözden geçirmeye karar vermiştir. Bu gelişme ile birlikte ikili ilişkilerin niteliğinin de yeniden tanımlanması ihtiyacı ortaya çıkmıştır.¹

İlk bakışta Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin doğrudan ikili ilişkilerle ilgili olmayan ve daha çok bir bölgesel politika konusu olarak değerlendirilen Suriye krizi nedeniyle kopma noktasına gelmesi şaşırtıcı görünebilir.² Oysa, Suriye krizi sırasında her iki ülkenin izlediği politikaların bir diğerinin temel çıkarlarına zarar verecek hale gelmesi, Suriye krizini bir bölgesel sorun olmaktan çıkarıp ikili ilişkilerin en önemli konusu haline getirmiştir. Bu nedenle, Ankara ve Moskova'nın izledikleri Suriye politikaları sonucunda ikili ilişkilerini de riske atmaları şaşırtıcı olmayan bir sonuç olmuştur.

Bu yazıda mevcut krizin ikili ilişkileri ne şekilde etkileyebileceği ve bu etkinin ne ölçüde kalıcı sonuçlar doğurabileceği sorularına cevap aranacaktır. Yazıda öne sürülen ana düşünceye göre, Türkiye ile Rusya arasındaki ikili ilişkilerde ortaya çıkan bu kriz her iki tarafı da derinden etkilerken, kapsamı

---

* Prof. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, ODTÜ, Ankara. E-posta: oktay@metu.edu.tr

¹ “Turkish Jets Down Russian Warplane; Moscow Denies Plane Violated Turkish Airspace”, *Radio Free Europe/Radio Liberty*, 25 Kasım 2015.

² Alexey Timofeychev ve Yekaterina Chulkovskaya, “Downing of Su-24 Jet Will Put Strain on Russia-Turkey Relations”, *Russia Beyond the Headlines*, 25 Kasım 2015.

askeri ve diplomatik boyutlarla sınırlı kalmayıp, aynı zamanda ekonomik ve sosyo-kültürel alanları da kapsayacak şekilde bir çok alanı etkileyebilecektir.

Bu yazıda, iki ülke arasındaki krizin nasıl ortaya çıktığı incelenirken, öncelikle krizin tarihsel arkaplanı ortaya konulacaktır. Yazı daha sonra ortaya çıkan bu krizin Türkiye ve Rusya'nın birbirlerine bakışlarını nasıl dönüştürdüğünü inceleyecektir. Takip eden bölümde ise, kriz sonrasında ikili ilişkilerin yeni dinamikleri ele alınırken askeri ve diplomatik ilişkiler, ticaret ve enerji alanındaki ilişkiler ile eğitim ve turizm alanlarındaki ilişkiler ayrı ayrı ele alınacaktır. Yazı sonuç bölümündeki değerlendirmelerle sona ermektedir.

Krizin Arkaplanı

Tarihsel açıdan bakıldığında Moskova'nın Türkiye'ye bakışı Çarlık zamanından bu yana genellikle çatışma ve rekabet boyutlarını vurgulayacak şekilde olmuştur. Rus İmparatorluğunun 1917 de Bolşevik İhtilali ile yıkılmasından sonar, bu yaklaşım yerini daha pragmatik bir yaklaşıma bırakmıştır.³ Sovyetler Birliği ve Türkiye Cumhuriyeti 1920'li yıllarda gayet yakın ilişkiler geliştirmişse de, bu durum her iki ülkenin benzer bir dünya görüşüne sahip olmasından kaynaklanmıyordu. O yıllarda her iki ülkenin de uluslararası toplum tarafından tam olarak kabul edilmemiş olmasının Sovyetler Birliği ve Türkiye'yi aralarındaki ilişkileri güçlendirmeye itmesinde büyük bir rol oynamıştır. Ankara'nın 20 Temmuz 1936 tarihinde imzalanan Montrö Sözleşmesi ile Batılı ülkelerle ilişkilerini geliştirmesinin önündeki son engel de kalkınca ikili ilişkilerdeki bu istisnai pragmatik işbirliği döneminin de sonuna gelinmiştir. Sovyetler Birliği'nin İkinci Dünya Savaşı sonrasında Türkiye'ye dönük izlediği saldırgan politikası sonucunda Türkiye 1952 yılında NATO'ya katılarak Moskova'ya karşı kendi güvenliğini güçlendirmeye çalışmıştır. Ankara ile Moskova arasındaki gerilim inişli-çıkışlı bir seyir izlese de Soğuk Savaş yılları boyunca devam etmiştir.⁴

Rusya Federasyonu Sovyetler Birliği'nin 1991 yılında dağılması ile ortaya çıkan 15 cumhuriyetten birisi olsa da, Sovyetler Birliği'nin ardıl devleti olarak Sovyet mirasını da devralmıştır. Yeni Rusya bir çoğu NATO üyesi olan Batılı devletlerle ilişkilerini geliştirmeye yönelirken, yine bir NATO üyesi olan Türkiye ile olan ilişkilerini ise, aynı şekilde geliştirmek istememiştir. Sonuç olarak, Rusya ve Türkiye arasındaki ilişkiler 1990'lı yıllar boyunca da ciddi bir çatışma ve rekabet içinde sürdürülmüştür.⁵

Özellikle 2000'li yıllarda ivme kazanan Türkiye ile Rusya arasındaki ikili

---

³ Oral Sander. *Anka'nın Yükselişi ve Düşüşü: Osmanlı Diplomasi Tarihi Üzerine Bir Deneme*, Ankara: SBF, 1987.

⁴ Bkz. Mehmet Gönübol, *Olaylarla Türk Dış Politikası (1919-1995)*, 9. Baskı, Ankara: Siyasal Kitabevi, 2000.

⁵ Oktay F. Tanrisever, "Turkey and Russia in Eurasia", *The Future of Turkish Foreign Policy*, Lenore G. Martin and Dimitris Kerides, der., Cambridge, MA, MIT Press, 2004, ss. 127-155.

ilişkilerin geliştirilmesi esasen Moskova'nın inisiyatifi ile olmuştur. 1999 Helsinki zirvesi sonrasında Avrupa Birliği (AB) üyeliği için Aday Ülke statüsü kazanan Türkiye, bu şekilde Rusya'nın gözünde de potansiyel bir ortak olarak görülmeye başlanmıştır.⁶ Özellikle, 2004 yılından sonra ikili ilişkiler daha çok enerji alanındaki ortak projelerle ivme kazanmıştır. Hatta bu dönemde ilişkiler o kadar gelişmiştir ki, 2010'lu yılların başında tarafların birbirlerini "stratejik ortak" olarak tanımlamaya başlamışlardır. Yeni dönemde iki ülke bir taraftan Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyini kurarken diğer taraftan da kısa süreli seyahat vizelerini karşılıklı olarak kaldırarak ikili ilişkileri çok ileri bir düzeye taşımışlardır.⁷ İki ülkenin liderleri arasında olduğu söylenen yakın kişisel ilişkiler gelecekte iki ülkenin birçok konuda daha derin işbirliği mekanizmaları oluşturabileceği yönünde beklentilere de yolaçmıştır.⁸

Ancak, bazı uzmanların dile getirdiği bu beklentilerin ikili ilişkilerin sağlıklı bir analizine dayanmadığı kısa sürede ortaya çıkmıştır. Aslında 2000'li yıllardan günümüze kadar ikili ilişkilerin seyrine Rusya'nın Türkiye'den beklentileri ve bu kapsamda attığı adımlar yön vermiştir. İkili ilişkilerin neredeyse her döneminde, Rusya her zaman inisiyatifi kendi elinde tutmaya büyük özen göstermiştir.⁹ Diğer bir deyişle, Moskova ilişkilerin gelişmesine sadece kendi beklentilerine katkı sağladığı ölçüde izin vermiştir. Moskova'nın çok pragmatik olan bu yaklaşımı Ankara'da hep kuşkuyla karşılanmıştır.

Bu tarihsel arkaplan çerçevesinde, 24 Kasım 2015 tarihinde Rus bombardıman uçağının düşürülmesi son dönemlerdeki en önemli krizi tetiklerken, aynı zamanda Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerin temellerinin de sorgulanmasına yolaçmıştır. Sağlıklı temeller üzerine oturmayan bu ilişkiler krizin etkisiyle kapsamlı bir şekilde gözden geçirilirken; Ankara ve Moskova'nın birbirine bakışlarında da ciddi bir dönüşüm yaşanmıştır.

Krizin Türkiye ve Rusya'nın Birbirlerine Bakışlarını Dönüştürmesi

Türkiye ve Rusya'nın yaşanan krizin nedenlerine dönük yaklaşımları birbirinden çok farklı olduğundan, bu farklılık kendisini ülkelerin kriz davranışlarına ve ikili ilişkilere bakışlarına da yansımıştır. Esasen bu karşılıklı olarak ikili ilişkilere bakışlardaki dönüşüm krizin yönetilmesini güçleştirirken, krizin beklenmedik bir şekilde turmandırılmasına da yolaçmıştır. Bu nedenle, yaşanan bu "jet krizinin" Türkiye ve Rusya'nın birbirlerine bakışlarını nasıl dönüştürdüğünü daha detaylı şekilde incelemek yararlı olacaktır.

⁶ Ibid.

⁷ "Türkiye-Rusya Üst Düzey İşbirliği Konseyi Dördüncü Toplantısı St.Petersburg'da gerçekleştirildi", http://www.mfa.gov.tr/turkiye_rusya-ust-duzey-isbirligi-konseyi-dorduncu-toplantisi-st_petersburg_da-gerceklestirildi.tr.mfa (Erişim tarihi: 15 Şubat 2016)

⁸ Oktay F. Tanrisever, Turkey and Russia in the Black Sea Region: Dynamics of Cooperation and Conflict, *EDAM Black Sea Discussion Papers*, No.1, 2012, pp.1-26.

⁹ Ibid.

Öncelikle belirtmek gerekir ki, Türkiye ve Rusya'nın yaşanan krizin nedenlerine dönük açıklamaları birbirine taban tabana zıttır. Her iki ülke de krizden dolayı diğerinin saldırgan davranışını sorumlu görmektedir.¹⁰ Türkiye açısından bakıldığında, bu kriz Ekim 2015'den bu yana Suriye'de faaliyet göstermeye başlayan Rus askeri uçaklarının Türk hava sahasını sistematik olarak ihlal etmesinden kaynaklanmaktadır. Türkiye konuyu daha önce NATO'nun gündemine taşımış olup diğer müttefiklerinden bu konuda en azından prensipte destek de almıştır.¹¹ Ankara'ya göre, uçağın düşürülmesi Türkiye'nin egemenliğini koruma iradesinin dışı vurumu olup, tamamen uluslararası hukuka uygundur. Ayrıca, Türkiye'nin tutumu Rusya'ya karşı düşmanca düşüncelerden kaynaklanmamaktadır. Esasen Rusya'nın gerek Türk hava sahasını sistematik olarak ihlali gerekse Suriye'deki Türkmenler gibi Türkiye'ye yakın unsurları bombalaması düşmanca bir davranış görüntüsü sergilemektedir.¹²

Rus bombardıman uçağının düşürülmesi ile Türkiye Rusya'ya 3 farklı mesaj vermek istemiştir. Birinci mesaj Türkiye'nin kendi hava sahasını ve egemenliğini koruma konusunda taviz vermeyeceğidir. Türkiye'nin verdiği ikinci mesaj, Türkiye tarafından uçak düşürme zamanına kadar dönemde izlenen Suriye politikasında önemli bir değişikliğe gidilmeyeceğidir. Bu eylemle Rusya'nın Esad yönetimine verdiği destekten vazgeçmesi de beklenmiştir. Ankara'nın vermek istediği son mesaj ise, Türkiye'nin bir NATO ittifakı üyesi olarak Rusya'ya karşı ciddi bir caydırıcılık gücüne sahip olduğu mesajıdır.¹³

Rusya tarafının bu konudaki açıklamaları ise çok farklıdır. Rusya kendi bombardıman uçağının Türk hava sahasını düşmanca bir niyetle geçmediğini belirterek, olayın Suriye sınırları içinde gerçekleştiğini iddia etmiştir. Gerçi, uçak enkazının Suriye sınırları içindeki bir noktaya düşmesi uçağın vurulma anında Türkiye'nin hava sahası içinde bulunmadığı anlamına gelmemektedir. Bununla birlikte, uçağın kara kutusunun okunamayacak hale gelmesi nedeniyle bu iddiasını da ispatlayamamıştır.¹⁴ Rusya'nın ikinci bir iddiası da; düşen uçaktan atlayan iki pilotun birisinin diğer pilot gibi Suriye toprakları içinde sağ olarak kurtulması mümkünken, bu pilotun o bölgedeki muhtemelen Türkiye tarafından desteklenen muhalif silahlı unsurlar tarafından öldürülmüş olması Moskova'nın kızgınlığını en üst noktaya taşımıştır. Hatta, Vladimir

¹⁰ Paul D. Shinkman, "Who's to Blame After Turkey Shot Down Russian Fighter Jet", U.S. News & World Report, 25 Kasım 2015.

¹¹ Kareem Shaheen, "NATO Condemns Russia Over Violations Of Turkey's Airspace", *The Guardian*, 6 Ekim 2015.

¹² Elliott C. McLaughlin, "Turkey Won't Apologize for Downing Russian Warplane, Erdogan Says", <http://edition.cnn.com/2015/11/26/middleeast/syria-turkey-russia-warplane-shot-down/> (Erişim tarihi, 15 Şubat 2016).

¹³ Jon E. Dougherty, "Turkey Sent Warning to Russia Days Before Shooting Down One of Moscow's Warplanes", <http://www.nationalsecurity.news/2015-11-25-turkey-sent-warning-to-russia-days-before-shooting-down-one-of-moscows-warplanes.html> (Erişim tarihi, 15 Şubat 2016).

¹⁴ Dmitry Solovyov, "Russian War Jet Data Fails to Solve Turkey Crash Riddle", *The Irish Examiner*, 22 Aralık 2015.

Putin'in ve Rus askerlerinin "düşmanca" olarak gördükleri bu olay için intikam yemini de ettikleri basına yansımıştır.¹⁵

Türkiye'deki yetkililerinin uçak düşürme olayının bu kadar çok büyüyerek çok ciddi bir krize dönüşebileceğini öngöremediği daha sonraki tepkilerinden anlaşılmaktadır. Ankara'ya göre, Türkiye'nin hava sahasını ihlal eden askeri uçağın Rus Hava Kuvvetlerine ait olup olmadığının; Rus yapımı uçakların Suriye Hava Kuvvetlerinin envanterinde de olması nedeniyle tespiti mümkün değildi. Buna göre, meşru müdafaa anlayışla hareket eden Türkiye'nin doğrudan Ruaya'ya karşı bir eylemi sözkonusu değildir.¹⁶ Ayrıca, Türkiye ile Rusya arasındaki anlaşmazlık tamamen Suriye ile sınırlı olup, krizin diğer alanlara yansıtılmamasına özen gösterilmelidir. Uçak krizinin de diplomatic yollardan aşılması söz konusudur. Esasen sorunun temelinde, Rusya'nın Esad yönetimini desteklemek üzere yaptığı kapsamlı askeri operasyonlar olduğundan bu operasyonlara son verilerek, Rus bombardımanın Suriye'nin doğusundaki terörist unsurlara karşı yapılması yoluyla krizin aşılması mümkün olabilecektir.¹⁷ Bu nedenle, Ankara'nın varsayımına göre, krizin Suriye sorunu ile sınırlı tutularak, ikili ilişkileri etkilemesinin önüne geçilmesi hala mümkündür.

Ankara'nın sorunu tanımlayış biçimi ve krizin ortaya çıkmasıyla birlikte verdiği tepkiler göstermektedir ki, Türkiye kendisinin Moskova neznindeki önemini biraz abartırken, Rusya'nın Suriye'de oynamak istediği role verdiği büyük önemi de yeterince farkedememiştir. Ankara Ukrayna krizi sonrasında ciddi ekonomik sorunlar yaşayan Moskova'nın Türkiye ile ekonomik etkileri olabilecek başka bir kriz yaşamaktan kaçınacağını varsaydığı anlaşılmaktadır. İki ülke arasındaki karşılıklı bağımlılık ilişkisinde; Türkiye Rusya'nın Türkiye'ye olan bağımlılığının, Türkiye'nin Rusya'ya olan bağımlılığından daha çok olduğunu değerlendirmektedir.¹⁸ Son olarak, Ankara'nın yaklaşımına göre, Rusya bölgesel ve küresel politikada giderek daha aktif bir çizgi sergileyen Türkiye'yle olan iyi ilişkilerini, geleceği belirsizliklerle dolu olan ve ciddi bir yıkım sürecinde olan Suriye için riske atmayacaktır.

Her ne kadar Ankara Rusya'nın Suriye'deki çıkarlarını ve bölgesel politikaya ilişkin hesaplarını "küçük ve riskli" şeyler olarak görse de, Moskova'nın konuya bakışı çok farklı olmuştur. Rusya açısından bakıldığında; Türkiye kesinlikle vazgeçilmez bir ortak ülke olarak görülmemektedir. Aynı şekilde, Ankara'dan farklı olarak, Moskova Türkiye'nin Rusya'ya daha çok bağımlı olduğunu varsaymaktadır. Aynı şekilde, Suriye krizi nedeniyle uluslararası toplum içinde giderek daha çok yalnızlaşmış olan Türkiye'nin Birleşmiş Mil-

¹⁵ Kathrin Hille , "Putin Vows Turkey Will regret 'More Than Once' Downing Russian Jet", *Financial Times*, 3 Aralık 2015.

¹⁶ Nick Tattersall and Humeyra Pamuk, "Turkey's Erdogan says does not want escalation after Russian jet downed", *The Star*, 25 Kasım 2015.

¹⁷ "Davutoglu says Syria won't be part of Russian imperialist plans", <http://www.trtworld.com/turkey/davutoglu-says-syria-wont-be-part-of-russian-imperialist-plans-15872> (Erişim tarihi, 15 Şubat 2016)

¹⁸ Gulsen Cagatay, "Energy debate: 'Russia dependent on Turkey'", *Anadolu Ajansı*, 27 Kasım 2015.

letler Güvenlik Konseyinin Daimi Üyesi olan ve nükleer gücü ile büyük bir caydırıcılığa sahip olan Rusya ile herhangi bir çatışmayı göze alamayacağını değerlendirmektedir. Son olarak, Moskova Ukrayna krizi sonrasında ABD ve AB tarafından kendisine karşı uygulanmakta olan ekonomik yaptırımların daha fazla sürdürülemeyeceğini değerlendirirken, petrol fiyatlarındaki düşüşün de geçici bir sorun olduğunu değerlendirmektedir.¹⁹

Daha da önemlisi, Suriye'deki krizde etkin rol oynamak Rusya için küresel düzeyde çok önemli olan bir amaçtır. Moskova'nın Suriye'de daha etkin bir oyuncu olabilmesi için, Türkiye'nin etkinliğine son vermesi de bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır. Moskova, izlediği bu aktif Suriye politikası ile küresel düzeyde bir risk aldığı için, bu amacını gerçekleştirmesinin önünde bir engel olarak duran Türkiye'yi gözden çıkarmış olması hiç şaşırtıcı değildir.²⁰

Aslında, Türkiye'nin varsayımlarının aksine, Rusya'nın Suriye'de daha etkin varlık göstermesi uluslararası topluluk için hiç de rahatsız edici bir gelişme değildir. Rusya Suriye'de Türkiye'nin desteklediği ılımlı muhalif gruplarla birlikte, tüm radikal terörist unsurları da pasifize edilebilirse, uluslararası toplumun gözünde büyük puan kazanacaktır. Aynı şekilde Esad ile ya da Esad'sız bir şekilde yeniden inşa edilecek olan yeni Suriye yoluyla Rusya Avrupa'ya doğru yönelen göçmen krizini de sonlandırarak Avrupa güvenliğine de büyük bir katkı yapabilecektir. Bu açıdan bakıldığında, Moskova Suriye'deki radikal terörist unsurlara karşı yapacağı anti-terör operasyonları ile ABD nezninde; Esad rejimini güçlendirip, Avrupadaki mülteci krizine çözüm getirmesiyle de AB nezninde olumlu şekilde kabul görecektir. Sonuç olarak, Rusya Türkiye ile olan ilişkilerinden vazgeçerek izlediği bu müdahaleci Suriye politikası ile kazançlarını daha çok artırabileceği açıktır.²¹

Yukarıda ilişkilerin tarihsel arkaplanına ilişkin analizde de belirtildiği gibi, Rusya Türkiye ile ilişkilerin kontrolünü hep elinde tutmaya büyük önem vermiştir. Türkiye'ye bağımlı olmayı kendisi açısından bir güvenlik zaafiyeti olarak gördüğünden de 24 Kasım 2015 günü hiç vakit kaybetmeden krizin sorumluluğunu Türkiye'ye yüklerken, ikili ilişkileri de her alanda mümkün olan en düşük seviyeye indireceğini ilan etmiştir. Ayrıca, Moskova bu krizin aşılması için Türkiye'nin Rusya'nın zararlarını tazmin etmesini ve özür dilemesini bir ön koşul olarak ortaya koymuştur. Bu şekilde, Rusya ikili ilişkilere bakışını temelden dönüştürerek Türkiye ile işbirliği olanaklarını ortadan kaldıran bir pozisyon sergilemiştir.²²

Aslında Türkiye Rusya ile krizi daha da büyütmeden çözmek istese de Rusya'nın ön koşulunu sağlaması pek mümkün görünmemektedir. Öncelikle

---

¹⁹ Piotr Zalewski, Sam Jones and Kathrin Hille , “Turkey warns Russia of fallout over Syria”, *The Financial Times*, 6 Ekim 2015.

²⁰ Cui Heng, “Russia, Turkey Need Each Other But Have To Choose Sides”, http://www.china.org.cn/opinion/2015-11/30/content_37196273.htm

²¹ Amy Knight, “Why Russia Needs Syria”, *The New York Review of Books*, 8 Ekim 2015.

²² Ibid.

Türkiye kendi haklılığını diğer NATO üyesi ülkelerin desteklediğini düşünmektedir. Türkiye Rus uçağının düşürüldüğü zaman bölgede görev uçuşu yapan ABD ve Hollanda Hava Kuvvetlerine bağlı uçakların pilotları Rus uçağının Türk hava sahasını ihlal ettiğini radar verilerine dayanarak teyid ederken, Rus uçağının uyarıldığını kendi telsizlerinden de duyduklarını ifade etmişlerdir. Rusya bir şova çevirdiği uçakların kara kutularının incelemesi sonucunda da, iddialarını destekleyen somut bir kanıt ortaya koyamadığından, Türkiye'nin özür dilemesini ve tazminat ödemesini gerektiren bir durum görünmemektedir.²³

Rusya iddialarını somut kanıtlarıyla birlikte güçlü şekilde ortaya koyamamasına rağmen, mevcut krizi soğutarak kontrol altına almak yerine, krizi olabildiğince tırmandırmaya çalışmaktadır. Bir anlamda, Moskova ateşe körükle gitmektedir.²⁴ Bu krizin daha da tırmandırılması Moskova için çok da sürdürülebilir bir politika değildir. Çünkü bu şekilde Moskova sadece ikili ilişkilerinde değil aynı zamanda değişik bölgeler de sorunlar yaşayabilecektir. Türkiye Rusya'nın krizi tırmandırmasını engellemek ve tekrar diyalog kapılarını açmak için ne kadar çok çalışsa da, yeni durumu kabullenmiş görünmektedir. Bu nedenle, Ankara Rusya'nın politikaları hakkında daha gerçekçi bir perspektif geliştirerek, bundan sonra ikili ilişkilere dönük çok daha temkinli adım atacağını söyleyebiliriz.²⁵

Kriz Sonrasında İkili İlişkilerin Yeni Dinamikleri

Rusya'nın krizin hemen ardından Türkiye'ye karşı neredeyse ikili ilişkilerin her alanını kapsayacak şekilde sert yaptırımları uygulamaya koymuştur. Yeni dönemde ikili ilişkilerin hangi dinamikler ekseninde gelişebileceğini ortaya koyabilmek için ikili ilişkilerin söz konusu askeri ve diplomatik, ticaret ve enerji ile eğitim ve turizm alanlarındaki eğilimlerini ele almak çok yararlı olacaktır.

Rusya ile Türkiye arasındaki askeri ve diplomatik ilişkilere bakıldığında en sorunlu alanın özellikle askeri konular olabileceğini söyleyebiliriz. Krizin ortaya çıkışıyla birlikte Rusya hemen Türkiye ile her türlü ikili askeri işbirliği mekanizmasını askıya almıştır.²⁶ Rusya Suriye'nin hava sahasının tamamının kontrolünü de ele geçirdiğinden bu durum Rusya'nın Türkiye'ye karşı askeri caydırıcılığını çok artırmıştır. Rusya Suriye'ye konuşlandırdığı S-400 hava savunma sistemlerinin yanısıra Türkiye'nin askeri hareketliliğini de gözetimi altında tutmaktadır. Türkiye Rusya'yı dengelemek için NATO işbirliği

²³ "Russia-Turkey crisis: Sukhoi jet black box 'unreadable'", <http://www.bbc.com/news/world-europe-35154651> (Erişim tarihi, 15 Şubat 2016)

²⁴ Maxim Popov and Olga Rotenberg, "Russia and Turkey Run Risk of Escalation over Syria", *AFP*, 16 Şubat 2016.

²⁵ Rufiz Hafizoglu, Turkish Minister Hopes for Resolving Crisis with Russia in 2016", *Trend*, 21 Aralık 2015.

²⁶ "Russia, Turkey: Military Contacts Broken Off, Moscow Says", *Stratfor*, 27 Kasım 2015

mekanizmalarını harekete geçirmiştir. NATO değişik bağlamlarda Türkiye'nin Rusya'dan kaynaklı olabilecek nükleer yada konvansiyonel saldırı risklerine karşı müttefikini koruma kabiliyetine ve iradesine sahip olduğunu teyid etmiştir.²⁷

İkili ilişkilerin diplomasi boyutunda da Moskova ilişkileri neredeyse tamamen askıya alma eğilimine girmiştir. Rus yetkililer Türkiye tarafından gelen konuyu görüşme ve çözüm geliştirme çağrılarını cevapsız bırakmışlardır. Krizin ortaya çıkışından bu yana gerçekleşebilen temaslar ya uluslararası bir toplantının marjında gerçekleşmiş ya da Kazakistan yada Azerbaycan gibi iki ülke ile de yakın ilişkileri olan ülkelerin aracılığında dolaylı olarak gerçekleşmiştir.²⁸ Bu temaslar sonucunda hiç bir somut ilerleme de sağlanamamıştır. Şu anda, Türkiye ile Rusya arasındaki açık olan en etkili iletişim kanalı büyükelçiliklerdir. Büyükelçilerin geri çekilmemiş olması en olumlu unsur olarak ortaya çıkmaktadır.²⁹

Önümüzdeki dönemde, Türkiye Rusya'nın kendisine karşı bir çevreleme politikası izlemesini engellemeye çalışacaktır. Moskova Türkiye'yi çevreleme politikası kapsamında, Yunanistan ve Ermenistan ile mevcut ilişkilerini daha da güçlendirirken, Bulgaristan'ın da kriz konusunda Moskova'nın yanında durmasını sağlayabilmiştir. İran ve Suriye ile sıkı güvenlik ilişkileri geliştirmiş olan Rusya Bağdat'daki merkezi yönetimi de kendi yanına çekmeyi başarmıştır. Bu çevreleme politikasını kırmak için Türkiye'de dış politikasında önceliğini Rusya'nın sorun yaşadığı Ukrayna ve Gürcistan ile ilişkilerini geliştirmeye verirken, Azerbaycan ile iyi olan ilişkilerini daha da derinleştirmeye çalışmaktadır.³⁰

Önümüzdeki dönemde, Türkiye'nin askeri alandaki gelişmelerle ilgili NATO üyeliğinin kendisine sağladığı avantajlara vurgu yapmaya devam etme eğiliminde olması beklenmelidir. Rusya da aynı şekilde, Türkiye'nin NATO müttefiklerine şikayette bulunarak; Ankara'yı Rusya-NATO ilişkilerinin yeniden canlandırılmasının önündeki bir engel olarak sunma eğiliminde olacaktır. Rusya bu şekilde Türkiye'yi askeri ve diplomatik olarak yalnızlaştırarak, üzerindeki baskıyı daha da artırmayı hedeflemektedir. Türkiye'nin bu tuzağa düşmemek için öncelikli olarak NATO müttefikleriyle olan işbirliği ve koordinasyonu en üst düzeye çıkarmak için elinden gelenin en iyisini yapması gerekmektedir.³¹

---

²⁷ Leo Cendrowicz, "NATO to Strengthen Turkey's Defences on Syrian Border: 'We need to support Turkey'", *The Independent*, 1 Aralık 2015.

²⁸ Michelle Witte, "Kazakh President Urges Russia and Turkey to Move Toward Reconciliation", *Eurasia & World*, 30 Kasım 2015.

²⁹ Ünal Çeviköz, "Turkey's Foreign Policy Conundrum with Russia: What is to be Done?", *Turkish Policy Quarterly*, 6 Ocak 2016.

³⁰ Sergei Strokan and Vladimir Mikheev, "Russia-Turkey crisis: What do other regional players stand to gain?", *Russia Beyond the Headlines*, 10 Aralık 2015.

³¹ Soner Cagaptay and James F. Jeffrey, "How Will the Turkey-Russia Crisis Affect Ankara's NATO

Suriye krizinde ortaya çıkan çözümsüzlük durumu gerek Türkiye'nin gerekse Rusya'nın mevcut politikalarını gittikçe daha çok geçersiz kılmaktadır. Bu kapsamda, Türkiye'nin mevcut Suriye politikasını Rusya'nın müdahalesiyle birlikte ortaya çıkan siyasi realiteleri de dikkate alarak kapsamlı bir şekilde gözden geçirmesi ihtiyacı ortaya çıkmıştır. Ankara Rusya'ya karşı direnebilmek için Suriye politikasını, diğer NATO müttefiklerinin Suriye politikaları ile paralel bir çizgiye çekmesi bir zorunluluk olarak ortaya çıkmıştır.³²

Rusya da mevcut koalisyon ile birlikte hareket etmeyerek Esad yönetimini güçlendirmeye dayalı politikasının kısa vadede kesin başarıyı getirmeyeceğini görmesi gerekmektedir. Uzun vadede ise Suriye'deki savaşın Rusya'ya diplomatik, askeri ve ekonomik maliyeti giderek artabilecektir. Bu durum Rusya'yı içine girdiği Suriye bataklığından çıkış yolları aramaya itecektir. Her ne kadar şu anda hiç gerçekçi görünmese de; uzun vadedeki süreç açısından bakıldığında, Ankara ve Moskova'nın aralarındaki sorunları diyalog ve güven artırıcı mekanizmaları kullanarak çözme yoluna girmelerinin imkansız olmadığını da belirtebiliriz. Suriye'de umduklarını tam olarak bulamayan her iki aktörün de mevcut Suriye politikaları için aldıkları askeri ve diplomatik risklerin sürdürülemez olduğunu görmeleri olasıdır.³³ Bu şekilde her iki ülke de karşılıklı olarak ilişkilerindeki riskleri en aza indirecek çözümlere odaklanmak isteyebilirler.

Ticaret ve enerji alanlarına baktığımızda, ilişkilerin uzun süreli olarak yemiden eski seviyelerindeki gibi olamayacağını söyleyebiliriz. Ancak bu durum sadece ikili ilişkilerin dinamikleriyle ilgili olmayıp, her iki ülkenin izledikleri ticaret ve enerji politikaları ile de yakından ilgilidir. Enerji-dışı dış ticaret alanında Rusya Türkiye'den daha çok tarım ve hayvancılık ürünleri ile başta tekstil olmak üzere bazı kitlesel tüketime dönük endüstriyel ürünleri almaktadır. Ayrıca inşaat ve ulaştırma sektörlerinde de bir çok Türk şirketleri Rusya ile bağlantılı ekonomik faaliyetler göstermektedir. Bu kalemlerdeki durgunluğun önümüzdeki dönemde de devam etmesi beklenmelidir. Rusya Avrasya Ekonomik Birliğini (AEB) kurarak ticaret politikasında Avrasya Ekonomik Birliğine ağırlık verecek olması Türkiye'nin bu ülkeye ticaretini kısıtlayabilecek önemli bir gelişmedir. Son olarak belirtmek gerekir ki, “jet krizi” olmasaydı da, Rusya'nın süregelen ekonomik krizi ve düşen alım gücü nedenleriyle diğer ülkeler gibi Türkiye ile olan ticareti de azalacaktı. Tüm bu dinamikler Rusya ile ticaret hacminin iyice azalacağını göstermektedir.³⁴

Enerji Türkiye'nin Rusya ile ticaretindeki en büyük kalemi oluşturmaktadır. Türkiye gerek Batı Hattı gerekse Mavi Akım projeleri ile Rusya'ya enerji

---

Ties?”, *WINEP PolicyWatch*, No. 2530, 9 Aralık 2015.

³² James Stavridis, “Now's the Time for NATO to Rally Around Turkey”, *Foreign Policy*, 25 Kasım 2015.

³³ Mikhail Barabanov, Why Russia Needs an Exit Strategy in Syria”, *The National Interest*, 9 Ekim 2015

³⁴ Akihiro Sano, “Sanctions over jet Downing hit Turkish economy”, *Nikkei Asian Review*, 11 Aralık 2015.

alanındaki bağımlılığını çok artırmıştır. “Jet krizi” sonrasında gerek Türk Akımı gerekse Akkuyu Nükleer Enerji Santrali projeleri fiilen askıya alınmış gibi görünmektedir. Türkiye TANAP projesinin gerçekleşmesiyle Rusya’ya bağımlılığını önemli ölçüde artırabilecektir. İran’ın üzerindeki yaptırımların kalkmasından sonra Türkiye’ye daha çok doğal gaz satması da olası bir gelişmedir. Japonya ve Fransa’nın oluşturduğu konsorsiyum tarafından inşa edilecek olan Sinop Nükleer Enerji Santrali de Akkuyu Nükleer Enerji Santrali projesinin rafa kaldırılmasının ileriye dönük elektrik üretim kapasitesi üzerindeki olumsuz etkiyi telafi edebilecektir.³⁵

Ticaret ve enerji alanlarına bakıldığında, kriz öncesi durumun Türkiye açısından daha dezavantajlı bir durum olduğunu belirtebiliriz. eğer Türkiye her iki alanda da ticaret ve enerji ortaklarını çeşitlendirebilirse, kendisi için daha sağlıklı bir ticaret ve enerji politikasının geliştirilmesi mümkün olabilecektir. Enerji alanında Rusya’ya çok artmış olan bağımlılığın Türkiye açısından bir risk faktörü olduğu dikkate alınır, yeni dönemde Rusya dışındaki ülkelerle enerji işbirliğini artırmaya veren izlenecek enerji politikalarıyla Türkiye enerji güvenliğini de daha sağlıklı bir temele dayandırabilecektir.

Son olarak, kısa vadede eğitim ve turizm alanlarındaki ilişkilerin en alt noktaya çekileceğini söyleyebiliriz. Bundaki en önemli neden Rusya’da Türkiye’den giden öğrenci ve araştırmacılara dönük artan baskılardır. Bu nedenle, Türkiye’den Rusya’ya eğitim amacıyla gidecek öğrenci sayısında dikkat çekici bir azalma olması beklenmektedir. Aynı şekilde halen Rusya’da eğitimlerine devam eden öğrencilerin bu eğitimlerine son vererek, Türkiye’deki Üni-versitelere yatay geçiş yapmak için yapacakları başvurular da artabilecektir.³⁶

Rusya’dan gelen turistler Türkiye’nin Akdemiz sahillerini çok cazip bir tatil yeri olarak görürken kriz nedeniyle Yunanistan ve Güney Kıbrıs’a yönelebileceklerdir. Bu durum Türkiye’deki turizm işletmecileri için önemli bir risk olarak ortada durmaktadır. Kısa vadede Orta Doğu ülkelerinin turistleri Türkiye’ye çekilmek istense de Rus turistlerin gelmemesi ciddi bir sorun olarak ortaya çıkabilecektir. Türkiye vatandaşlarının Rusya’ya vizesiz girişi uygulamasına son verilmesi de, iki ülke arasındaki sosyo-kültürel alandaki ilişkileri olumsuz etkileyebilecektir.³⁷

---

³⁵ Kalina Oroschakoff, “Russia-Turkey Energy Relationship at Risk”, *Politico*, 24 Kasım 2015.

³⁶ Shaun Walker, “Turks in Russia Hit by Putin’s ‘Serious Consequences’ after Downing of Warplane”, *The Guardian*, 2 Aralık 2015.

³⁷ Elisabeth Lang, “Stormy Times for Tourism in Turkey”, *eTN: Global Travel Industry News*, 28 Kasım 2015; ve “Turkey not to Cancel Visa-free Regime with Russia”, *Trend*, 4 Aralık 2015.

Sonuç

Sonuç olarak diyebiliriz ki; Rusya'nın ortaya çıkan "jet krizini" tek taraflı olarak daha da derinleştirerek, bu krizi Türkiye'ye karşı adı konulmamış bir "soğuk savaşa" dönüştürmek istediği anlaşılmaktadır. Türkiye'yi bir "düşman ülke" olarak tanımlayarak hareket eden Moskova'nın, bu bakış açısını değiştirmeden ikili ilişkilerin tekrar normalleşmesini beklemek hiç gerçekçi görünmemektedir.

Rusya'nın izlediği mevcut çatışmacı politika Türkiye'ye olduğu kadar, kendisine de önemli ölçüde zarar verebilecektir. Ukrayna krizi sonrasında ABD ve Avrupa Birliği tarafından uygulanan ambargolar ve son yılların en düşük seviyelerine inen petrol fiyatları nedenleriyle ekonomisinde büyük zorluklar yaşayan Rusya'nın, Türkiye'ye karşı uygulamaya başladığı yaptırımlar aynı zamanda kendi ekonomisine de zarar vermektedir. Moskova'nın Suriye'de izlediği politikanın kısa sürede istediği sonuçları vermesi çok gerçekçi görünmediği de dikkate alınır, uzayan bu kriz durumunun Rusya ekonomisindeki krizi daha da derinleştirceğini söyleyebiliriz.

Son olarak, Rusya'nın bu olumsuz tutumuna karşı Türkiye'nin krizin tırmandırılmasını engelleyici yönde hareket etmesi ve karşılıklı olarak güven artırıcı tedbirlerin geliştirilmesine öncelik vermesi kendi çıkarları daha uygun olacaktır. Bu açıdan, ikili ve çok taraflı diplomatik kanalların açık tutulması çok önemlidir. Krizin tırmandırılması- özellikle askeri alanda çatışma riskinin ortaya çıkması- Moskova'nın en çok istediği durum olarak görünmektedir. Bu şekilde, Moskova'nın Türkiye'ye karşı doğrudan yada dolaylı olarak güç kullanma fırsatını elde etmesi daha büyük uluslararası krizlerin çıkmasına da yol açabilecektir. Her durumda, Türkiye'nin Moskova'nın saldırgan davranışlarına karşı NATO müttefikleri ile işbirliği ve koordinasyonunu daha da artırması en yerinde bir adım olacaktır.

International Law, Recognition and the Recent Practice of States in the Cases of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia

Uluslararası Hukuk, Tanınma ve Kosova, Güney Osetya ve Abhazya Örnekleriyle Devletlerin Son Tecrübeleri

Teslim: 15 Eylül 2015

Onay: 1 Şubat 2016

Stephan A. NUNNER*

Abstract

This work will examine the recent state practice of recognition in the case of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia. Recognition despite its purely declaratory role in nature has been instrumentalized to advance legitimacy quests by secessionist movements. The recognition acts and the secessionist movements have led to interpretations of international law in terms of secession, self-determination of peoples and the nature of recognition. Diverging interpretations of international law due to political motifs contribute to further freezing and inhibiting the resolution of conflicts. Increasingly, the question of contested statehood moves to the forefront in international relations, as law by itself is not able to provide adequate answers to resolve these conflicts. Recognition has filled this void to consolidate claims of statehood.

Keywords: *Secession, Self-Determination of Peoples, State Recognition, Sovereignty, Conflict Resolution*

Öz

Bu çalışmada Kosova-Güney Osetya-Abhazya örnekleriyle devletlerin tanınmasına yönelik son tecrübeleri incelenmiştir. Diplomatik tanınma, doğasında bütünüyle izah edilebilen bir rol barındırmasına rağmen ayrılıkçı hareketlerin meşruluk arayışını araçsallaştırmasını sağlamıştır. Tanınma girişimleri ve ayrılıkçı hareketler, uluslararası hukukun “ayrılma”, “halkların kendi kaderini tayini” ve “tanınmanın doğası” yönünde yorumlanmasına yol açmıştır. Uluslararası hukukun politik nedenlerden dolayı farklı yorumlanması, çatışmaların çözümünün dondurulmasını ve engellenmesini artırmıştır. Tartışmaya açık devlet olma girişimleri sorunu, hukukun tek başına çatışmanın çözümüne yeterli olamamasından dolayı gittikçe uluslararası ilişkilerin temel sorunlarından biri olmaya başlamıştır. Dolayısıyla diplomatik tanınma, devlet olma talebindeki iddiayı emniyet altına alarak boşluğu tamamlamıştır.

Anahtar kelimeler: *Ayrılma, Halkların Kendi Kaderini Tayini, Devletin Tanınması, Egemenlik, Çatışma Çözümü*

* Independent Researcher; currently Programme-Manager at the Austrian Development Agency (ADA), Vienna, Austria. E-posta: snunner@hotmail.com

INTRODUCTION

The problem of recognition of states and governments has neither in theory nor in practice been solved satisfactorily. Hardly any other question is more controversial, or leads in the practice of states to such paradoxical situations. - Hans Kelsen, 1941¹

On 18 February 2008, following the declaration of independence by the representatives of Kosovo, three of the five permanent members of the UN Security Council (UNSC) – the US, Great Britain, and France, declared recognizing Kosovo as an independent and sovereign State in the international system. Additional acts of recognition ensued, despite objections by the mother state Serbia from which Kosovo seceded, deeming its independence illicit under international law and UNSC Resolution 1244 (1999). Under this resolution, Kosovo was placed under a UN administration, following a military NATO intervention in Kosovo in the spring of 1999 for the purpose of protecting the population in Kosovo against Serbian aggression. Incrementally, the United Nations (UN), the Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), and the European Union (EU) supported the institution- and capacity-building of local authorities, without a roadmap for status resolution. Rather, it followed the logic of “standards before status”.

In parallel, only six months after the wave of Kosovo recognition, the Russian Federation officially recognized South Ossetia and Abkhazia as independent and sovereign states, although it refused to extend the same courtesy to Kosovo. The recognizing powers in each of these three cases based their recognitions on the same legal principles, only to interpret them differently. International law interpretations in matters of statehood, recognition and secession have ever since resurfaced and are confronted with political motifs by States in their choice for or against recognition. Currently, Kosovo is recognized by 111 UN member states,² while Abkhazia is recognized by four and South Ossetia by five UN members. Vanuatu and Tuvalu retracted their recognitions of South Ossetia and Abkhazia after passing mutual agreements with Georgia in 2014.³ South Ossetia and Abkhazia, meanwhile, are also recognized by other breakaway regions, namely Nagorno-Karabakh and Transnistria. These entities recognize each other mutually, thus affecting their bilateral relations, without legal grounds in the international system however.

HYPOTHESES AND POINT OF DEPARTURE

In this regard, this paper will analyze the issue of the legal basis under which South Ossetia and Abkhazia as well as Kosovo had a right to secession and in

---

¹ Hans Kelsen, “Recognition in International Law: Theoretical Observations”, *AJIL* 35/4 (1941): 605

² See Website <http://www.kosovothanksyou.com/> for a current number of recognitions. Last consultation: September 15, 2015.

³ Radio Free Europe, “Tuvalu Retracts Recognition Of Abkhazia, South Ossetia”, posted March 31, 2014, see <http://www.rferl.org/content/tuvalu-georgia-retracts-abkhazia-ossetia-recognition/25315720.html>

what way international law has been politically instrumentalized for trying to advance and potentially legitimize claims of statehood and independence. First and foremost, this is a qualitative study based on existing literature and doctrine, stemming from legal considerations and complemented by an International Relations point of view. The main assumption of this paper is that a consensus has seemed to emerge within the international community, supporting the independence and the sovereignty of Kosovo while negating this status to South Ossetia and Abkhazia, for political reasons. Recognition is in fact used to overturn basic principles of law to the extent that it consolidates the legitimacy of a secessionist movement. We are observing a willingness by the international community to resolve the status quo in the Balkans by allowing Kosovo to become independent. Given the deep involvement of Western powers in the Western Balkans ever since the mid-90s, this is a logical choice in order to finally stabilize the region. Simultaneously, the same right is refused in the South Caucasus which has also been subject to unrest and turmoil over the past 20 years.

In second place, the wave of recognition in the case of Kosovo suggests a modification of the *acquis* in international law in terms of recognition and secession law. The main preoccupation in international law is the preservation of the state; however, the struggles for independence and sovereignty by secessionist movements have counterbalanced this notion in the international sphere, balancing them with notions of respect for human rights and the self-determination of peoples.

Ultimately, recognition in the cases mentioned creates more conflict than it actually resolves. It leads to frozen conflicts and affirms their status as contested states. Recognition can hence lead to the paralysis in the resolution of and reconciliation after conflict. The main question currently for secessionist entities is the role of recognition and how it affects the legitimacy of these secessionist movements. In the case of Kosovo, 111 have recognized it as a State, and therefore trust in and recognize its capacity to exercise its rights as a State in the international system, and recognition has helped consolidate this power. On the other hand, in the Caucasus Republics, it is that state prerogative that is put to test and into question.

The paper is outlined as follows: First, a theoretical approach in legal terms will be provided in order to assess the legality of these independence movements. A second section will be dedicated to a practical study of the cases in question, and to examine the role of recognition in contemporary international law and conflict resolution.

1. CONTEMPORARY INTERNATIONAL LAW AND SECESSION: A LEGAL ASSESSMENT

In this first section, current legal principles will be analyzed in order to pose the basic applicable law regulating state formation, secession and recognition of these facts on a theoretical level.

1.1. Statehood and the Self-Determination of Peoples

The constitution of states is at the heart of international relations and in general terms highly regulated. UN General Assembly Resolution 2625 (XXV) as well as the judgment of the International Court of Justice (ICJ) in *Nicaragua vs. United States of America* (1986), pose the principle that “every State has an inalienable right to choose its political, economic, social and cultural systems, without interference in any form by another State”.⁴ For the creation of a State, Georg Jellinek⁵ has described three necessary elements an entity is required to dispose of in order to fulfill the criteria of statehood. The political organization of a population on a defined territory exercising its power and independence on said territory is the basic criterion to determine whether or not a state exists. Sovereignty is only a consequence of these elements of statehood, a basic attribute of statehood, where effective governance is a determining factor in deeming a state independent or not. Numerous texts add to these three basic elements of statehood. For instance, the Montevideo Convention on the Rights and Duties of States of 1933 adds another element to the existence of a state, namely: “the state as a person of international law should possess the following qualifications:

- a) a permanent population;
- b) a defined territory;
- c) government; and
- d) capacity to enter into relations with the other states.”⁶

According to this perception, while the three basic criteria are crucial, a supplementary condition is introduced, that of its capacity to insert itself into the international system. It is conditioned by the assumption of international obligations through entering into relations with other States, through which it can effectively exercise its State prerogatives.⁷ While entering into international relations is not necessarily a condition of the quality of statehood in international law, it is nevertheless indicative of an entity’s capacity to exercise its state power and sovereignty, and exist as a legal entity in international life.

The willingness of a permanent population to organize itself politically, better known as the self-determination of peoples, is, however, a precondition and one of the basic principles in international law. Separated into an internal right (the right to political representation, participation in political life, preservation of culture and heritage) and an external right (independent statehood), it allows

---

⁴ UN General Assembly, Resolution 2625 (XXV), “The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation among States”, October 24, 1970, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>

⁵ Georg Jellinek, *Allgemeine Staatslehre* (Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1956), 396

⁶ Article 1 of the Montevideo Convention, “On the Rights and Duties of States”, December 26, 1933, <http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897>

⁷ Matthias Herdegen, *Völkerrecht*, (München: C.H. Beck, 8th edition, 2009), 70

a people to determine its own fate and express its political will as to how it wants to be governed. The external right to self-determination has, in the context of decolonization, become a positive right, in the sense that it is enforceable and enshrined in a variety of international law documents. It is gauged by self-attainment of effective control of a claimed territory, as defined by UN General Assembly Resolution 1514 (1960), UN General Assembly Resolution 1541 (XV), and the UN Charter which in Article 1, Paragraph 2, stipulates as one of the UN's purposes "to develop friendly relations among nations based on respect for the principle of equal rights and self-determination of peoples". All colonized peoples have the right to self-determination. This right has been included in numerous pacts, treaties and declarations, such as the Pact on Civil and Political Rights (1966), in Article 1, Paragraph 1 of the ICCPR (1966) and ICESCR (1966), as well as UN General Assembly Resolution 1514 (XV) and 1541 (XV).

In the decolonization context, the self-determination of peoples has been increasingly emerged as *jus cogens*, a non-peremptory norm in international law. It was acknowledged by the International Court of Justice (ICJ) in the East Timor case as *erga omnes*, making self-determination an "absolute law" whose respect is not measured against reciprocity but toward the right itself and hence towards all. In the ICJ's Advisory Opinion on the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory of 2004, it furthermore attests that no State shall "recognize situations violating the right of peoples to self-determination."⁸ In addition, UN General Assembly Resolution 2625 (XXV) formulates in a clear manner that, "Every State has the duty to refrain from any forcible action which deprives peoples referred to in the elaboration of the principle of equal rights and self-determination of their right to self-determination and freedom and independence."⁹ It continues by stipulating that, "all peoples have the right freely to determine, without external interference, their political status and to pursue their economic, social and cultural development, and every State has the duty to respect this right in accordance with the provisions of the Charter."¹⁰ This positive idea has been prevalent since the Second World War, where recognition intervenes as an acknowledgement of the attainment of statehood rather than a condition for it.¹¹

In addition, independence and the constitution into a new State can also happen by consent and agreement or as provided by a Constitution. Such is the case of Czechoslovakia, where both the Czech and the Slovak people decided politically and socially to each constitute independent states. By agreement

---

⁸ International Court of Justice (ICJ), Advisory Opinion, "Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory", July 9, 2004, §159, <http://www.icj-cij.org/doCKET/index.php?doCKET/index.php?pr=71&p1=3&p2=4&case=131&code=mwp&p3=4>

⁹ UN General Assembly, Resolution 2625 (XXV)

¹⁰ Ibid.

¹¹ Mikulas Fabry, "The contemporary practice of state recognition: Kosovo, South Ossetia, Abkhazia, and their aftermath" *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity* (2012): 663

and within the framework of a Federal Constitution, the separation of the two entities was considered a peaceful process. Furthermore, within a long and politically-sensitive process, the constitution into a new State can also be integral within a peace process and in order to resolve conflict, as is the case for example with Sudan and South Sudan, despite ongoing territorial disputes.¹² In fact, if we look at the creation of States since 1945 outside the colonial context, there has always been consent by the “mother State” or agreement between two federated entities¹³.

Despite the non-peremptory character of self-determination, it remains a controversial norm given the difficult question of identifying the titular of said right. Outside the colonial context, not much can be done to become independent if not secession. In this light, secession can be seen as an expression of the “negation of the right to self-determination”¹⁴ in cases where the mother state denies certain rights to a people within its boundaries. This is the subject of the cases analyzed in this research. It is argued that where cases of violent oppression, disrespect of human and minority rights, as well as the negation of adequate representation at state level occur, external self-determination/secession is the only viable option and hence legal, as a sort of remedy to the unbearable situation for a people’s survival and self-realization.¹⁵ A right to secession hence is induced as an “ultima ratio” solution which results in the theory of “remedial secession” in contexts of grave and persistent injustices,¹⁶ in order for a population to retrieve its dignity.¹⁷ If an internal right to secession is denied over long periods of time, it consequently makes secession the only viable way for a people to determine its own status.¹⁸ It is therefore conceivable that an external right to self-determination allows for secession, but only in exceptional cases.¹⁹ In addition, some experts go as far as saying that “genocide has to take place”²⁰ for the claiming this right. Pippan²¹ even states

---

¹² For a full historical overview of the conflict, please visit <http://www.insightonconflict.org/conflicts/sudan/conflict-profile/>, consulted on 07 December 2015.

¹³ CRAWFORD, James, *The Creation of States in International Law*, 2e édition, Oxford, Cambridge University Press, 2007, 415.

¹⁴ Stephan Hobe and Otto Kimminich, *Einführung in das Völkerrecht* (Tübingen: A. Francke Verlag, 8th Edition, 2004), 115.

¹⁵ *Ibid.*, 118.

¹⁶ Buchanan, 2003 in Lee Seshagiri, “Democratic Disobedience: Reconciling Self-Determination and Secession in International Law”, *Harvard International Law Journal* 51/2 (2010): 568

¹⁷ Christian Tomuschat, “*Self-Determination in a Post-Colonial World*” in *Modern Law of Self-Determination*, ed. Christian Tomuschat (Boston: 1993), 9.

¹⁸ Buchanan, 2003, in Seshagiri, “Democratic Disobedience”, 2010, 571.

¹⁹ Cedric Ryngaert and Sven Sobrie, “Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the Wake of Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia”, *Leiden Journal of International Law* 24 (2011): 485.

²⁰ Angelika Nussberger, “The War between Russia and Georgia – Consequence and Unresolved Questions”, *Göttingen Journal of International Law* 1-2 (2009): 348.

²¹ Wolfram Karl and Christian Pippan, “Selbstbestimmung, Sezession und Anerkennung: Völkerrechtliche Aspekte der Unabhängigkeit des Kosovo (I)”, *EJM* 3 (2008): 154.

that a paradigm shift has occurred in international law, where the principle of territorial integrity is sacrificed for that of respect for human rights. Massive violations of human rights override any sovereign rights a State might have given their importance in international law.²² Cases where remedial secession is invoked constantly put the international community to test, as it is permanently balanced against territorial integrity, *uti possidetis* and self-determination of peoples. Therefore, the wide-spread approach has been to strike a balance with other principles, most notably that of territorial integrity and *uti possidetis juris*.

1.2. Territorial Integrity: Safeguarding Stability, Preserving the State

Although territorial integrity concerns first and foremost interstate relations and not intrastate relations, it is put in parallel to the right to self-determination to safeguard States from indefinite secessions by minority groups.²³ Only the 1966 Human Rights Covenants do not balance territorial integrity with the self-determination of peoples.²⁴ The balance between territorial integrity, which touches on interstate relations, and self-determination of peoples, which is an internal matter in essence, concerns the analysis of facts on a case-by-case basis. In order for self-determination not to “weigh on sovereign States like the Sword of Damocles”,²⁵ territorial integrity assures States of the inviolability of their borders and protects them from external intervention. In the internal sphere, the principal of *uti possidetis juris* has enlightened the question of balance particularly during the dissolution of Yugoslavia²⁶, acting as a counterweight to self-determination.

In the case of the dissolution of the Soviet Union in the early 1990s, Georgia opposed the referendum regarding the conservation of the USSR, although Abkhazia voted in favor of preserving federal Russia. The Belavezha Accords, signed 8 December 1991²⁷, proclaim solemnly in its Preamble that “the USSR, as a subject of international law and a geopolitical reality, is ceasing its existence”. The Constitution of the USSR allowed for secessions for Republics of the Union (Art. 72 of the 1977 Soviet Constitution); only with the consent

---

²² Ibid., 154.

²³ For illustrations of secession since World War II, please see Burri, Thürer, Secession; http://ilmc.univie.ac.at/uploads/media/self-determination_empil.pdf; last consultation 07 December 2015

²⁴ Martin Ott, *Das Recht auf Sezession als Ausfluss des Selbstbestimmungsrechts der Völker* (Berlin: BWV, 2008): 150; Helsinki Final Act (1975), Copenhagen Document on the Human Dimension of the CSCE (1990), Art.21 of the European Charter of Human Rights, Art.5 of the European Charter for Regional or Minority Languages (1992), are proof of this relation.

²⁵ Hobe and Kimminich, *Völkerrecht*, 115.

²⁶ Jean-François Guildhaudis, *Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes* (Grenoble : Presses Universitaires de Grenoble, 1976), 37.

²⁷ Accord portant sur la création de la Communauté des États indépendants, Minsk, le 8 décembre 1991, http://www.cvce.eu/obj/accord_portant_creation_de_la_communaute_des_etats_independants_minsk_8_decembre_1991-fr-d1eb7a8c-4868-4da6-9098-3175c172b9bc.html, consulté le 26 mars 2012

of the newly-independent State (former Soviet Republics), new delimitations would have been possible (Art. 78). South Ossetia and Abkhazia, who were more favorable to maintaining a federal Russia, did not however dispose of the right to secede from Georgia.

The principle of *uti possidetis juris* consists in “fixing borders according to internal administrative boundaries of a pre-existing State out of which the new State is born.”²⁸ This definition is well-placed in the colonial context, where administrative boundaries between dominating states and colonies, is obvious; outside of it, it is nonetheless a limit to secession, restricting it due to internal borders and for the sake of territorial integrity. In the context of decolonization, the principal of *uti possidetis juris* in fact orders a limit to secession, as it affirms that the frontiers of a republic or an autonomous region within a federation, are to be considered the new borders of that republic aiming for secession or independence from the federal State. This allowed for stability in the colonial context and in addition limits secession in non-colonial context where there is no autonomy within a federated State,²⁹ As an illustration, a minority within an autonomous region that is part of a Federation, could not under regular circumstances secede from that autonomous region.

In the break-up of Yugoslavia, the Badinter Commission³⁰ was mandated by the Council of Ministers of the European Economic Community to shed light on questions of applicable law, mainly in terms of recognition, self-determination of peoples, secession and respect for minority rights. Its 15 opinions have informed member states of how to react to the generalized secessions in the Western Balkan countries. For instance, it explained that, “The Committee considers that, whatever the circumstances, the right to self-determination must not involve changes to existing frontiers at the time of independence (*uti possidetis juris*) except where the states concerned agree otherwise.”³¹ In addition, the Commission explained that the old borders of the federated States of Slovenia and Croatia constitute its new legal boundaries as sovereign states. At the same time, in its Second Opinion, it also stated that this right does not apply to the minorities within these newly-formed States. Thereby, the Commission hindered a domino effect. On the one hand, the principle allows for relative stability, to have a clear territorial delimitation for newly-formed states according to their previous administrative boundaries;³² and on the other

---

28 Nguyen et al., *Droit international public* (Paris : LGDJ, 7th edition, 2002), 468, in: Laurent Lombart, “*L’Uti Possidetis Juris* et la mémoire des frontières en droit international”(Provence :Centre d’Études et de Recherches Internationales et Communautaires, 2005) : 2

29 Broder dispute, Case ICJ Journal 1986, p.554, in: RYNGAERT, Cedric; SOBRIE, Sven, „Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the Wake of Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia”, *Leiden Journal of International Law*, 24, 2011, p.486

30 The Arbitration Commission of the Peace Conference on Yugoslavia, see Lombart, “*L’Uti Possidetis Juris*”, 6

31 Badinter Commission, Opinion N°2, <http://207.57.19.226/journal/Vol3/No1/art13.html>

32 FISCH, Jörg, *Das Selbstbestimmungsrecht der Völker: die Domestizierung einer Illusion*, München, C.H. Beck, 2010.

hand, it acts as a disadvantage for federal States who have granted a certain autonomy to regions within their territory and for that reason seem to have a better chance at claiming independence.³³ For this reason, as Croatia and Slovenia had large amounts of autonomy under the Yugoslav Constitution, it was “granted” independence. The same principle was applied in order to argue why the Republic of the Croat Community of Herzeg-Bosna, the Republika Srpska, and the Republic of Serbian Krajina had no grounds for independence, as they were not Republics of Yugoslavia at the time. In the cases of Western Sahara in 1975, as well as the East-Timor case, the ICJ applies and interprets this principle along the same lines. *Uti possidetis juris* has therefore become a norm that allows for a clear and objective way to determine new state borders, all the while hindering domino effects provoked by minority groups to also secede within newly formed states. However, one is not to confuse self-determination and the principle of *uti possidetis*: the first describes the willingness of a people to become independent, the other only serves to delimit the new borders between states³⁴.

1.3. The Two-Fold Nature of Recognition

The circumstances of independence and the attainment of statehood are important, as two theories of recognition oppose each other on a conceptual level. Both are in the recent practice of States at the heart of discussions, at a time when all these entities face the same problem: the *de jure* status of their existence rather than their *de facto* sovereignty and independence. First, the declaratory theory of recognition implies that the act of recognition of a state is only appreciative of facts: it recognizes that all conditions of statehood are reunited. It does not provide a judgment on the effectiveness or the existence of that entity as a sovereign state, but only that the elements of statehood are reunited. According to Article 13 of the Charter of the Organization of American States, “The political existence of the State is independent of recognition by other States. Even before being recognized, the State has the right to defend its integrity and independence...”³⁵ In opposition to this approach, the constitutive theory presumes that recognition is a precondition for the existence of states. An entity cannot aspire to a valid legal existence if this legal existence has not been recognized by other entities that share the same attributes, namely sovereignty. A State is hence entering into diplomatic relations with other States in the international community, proving its capacity to act as a State and accepting obligations and duties attached to this status. The constitutive theory was dominant until the Second World War, and yet can be considered allowing for arbitrary recognition or non-recognition without any objective criteria

---

³³ RYNGAERT, SOBRIE, 2011, 487.

³⁴ NESI, Giuseppe, « *L'uti possidetis* hors du contexte de la décolonisation : le cas de l'Europe », AFDI, 1998, 20, dans: LOMBART, 2005, 6.

³⁵ Organization of American States, Charter, Art.13.

to determine statehood. Originally a doctrine proposed by Georg Hegel,³⁶ this constitutive nature of recognition opposes the principle of sovereign equality in the international sphere: no State could aspire to statehood without the confirmation by another State.

Recognition has nevertheless an important consolidating effect. According to Held, recognition can “compensate the doubts on the existence of all the elements of Statehood, particularly the one on effectiveness.”³⁷ Recognition can therefore be considered a destabilizing force which can legitimize – or not – secessionist movements and consolidate missing elements of the criteria of statehood. This is particularly interesting in the context of the recent state practice since the independence of Kosovo, South Ossetia and Abkhazia.

2. RECENT STATE PRACTICE AND SECESSION: A POLITICAL ASSESSMENT

The recent practice of States indicates that Kosovo has indeed created a precedent with direct consequences for the Russian recognition of secessions in the South Caucasus. Guided by political motifs, Russia recognized Abkhazia and South Ossetia only following Western support for Kosovo’s independence. This section will examine the claims of statehood by these entities and look at the intervention of recognition in the resolution of their statuses.³⁸

2.1. The Kosovo Precedent

In the case of Kosovo, declarations of recognition referred to the *sui generis* nature of its independence, in particular in the context of the exceptional circumstances of the Yugoslavian dissolution. Arguments for recognition were heavily based on international law and especially embraced the notion of independence given wide-spread repressions of Human Rights over a longer period of time by the Kosovar population. The approach taken is in line with a certain acceptance of a right to remedial secession in the case of Kosovo, which had been “activated” under the Slobodan Milosevič regime in the 1990s. Since autonomy of Kosovo in 1989, Serbian politics had allegedly become more radical towards Kosovo, and the “following phase of systematic exclusion of Kosovo-Albanians and the emigration of approximately 800.000 Kosovars”³⁹ in the aftermath of the war, constitutes a negation of the (internal) right to self-determination. In parallel to the 2006 adoption of the Serbian Constitution, which conceded an autonomous status for Kosovo, but did not

---

³⁶ Saskia Hille, *Völkerrechtliche Probleme der Staatenanerkennung bei den ehemaligen jugoslawischen Teilrepubliken* (Münich: VVF, 1996), 15.

³⁷ Herdegen, *Völkerrecht*, 73.

³⁸ For case studies regarding self-determination, basic rules and the UN’s approach, please visit <http://www.una.org.uk/content/safer-world-state-recognition-and-self-determination>, consulted last 07 December 2015

³⁹ Karl and Pippan “Selbstbestimmung”, 159.

include Kosovo-Albanians in consultations or the vote on the Constitution,⁴⁰ the participation in public life was ultimately denied to Kosovo. Hence, a co-existence within the same State had increasingly seemed unrealistic due to a lack of confidence between parties, the late Serbian cosmetic concession of a certain status for Kosovo, and the permanent exclusion of Kosovo in the political sphere.⁴¹ Secession in this respect, it is argued, was the only viable option, even under UNSCR 1244 (1999), thanks in part to a roadmap, though rejected by Serbia, on the Status Settlement of Kosovo (Athisaari Plan). In fact, the international administration in Kosovo had supported the capacity-building of local institutions, for the purpose of working towards some kind of autonomy within the State of Serbia.⁴² The legal basis of the declaration of independence by the Kosovo representatives can be found in Annex 2 of UNSCR 1244, which refers to the Rambouillet Agreement: Although unsigned by the Yugoslav Republic, it had legal force due to its inclusion in a UN Security Council Resolution which is binding. The Rambouillet Agreement explicitly refers to self-determination⁴³ and the willingness of the people to determine its status.⁴⁴ In addition, the *ultima ratio* nature of the Kosovo case which finally found its independence after years of striving for the resolution of its status legitimized the secession. Ultimately, an international consensus seemed to have emerged which accepted the independence of Kosovo as a *sui generis* case and a solution of *ultima ratio*, in order to remedy the repeated oppression of Kosovo-Albanians under Serbian rule.

The International Court of Justice in its advisory opinion on the question submitted by the UN General Assembly on “whether the unilateral declaration of independence of Kosovo is in accordance with international law” did not clarify the predominant law in terms of self-determination, territorial integrity and secession. While it would have been the ideal opportunity to clarify existing norms of international law in this respect, considerations of consequences, new doctrine and dissenting opinions, only allowed for an advisory opinion that circumvents the question by analyzing the circumstances in which the declaration was made. As Lippold points out, “by remaining silent on these questions the Court implicitly showed how far away international law today is from a consensus with regard to secession and self-determination.”⁴⁵ The

---

⁴⁰ Constitution of the Republic of Serbia of 8 November 2006, see Preambular and Art. 176 onwards, http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=191258

⁴¹ Katharina Parameswaran, “Der Rechtsstatus des Kosovo im Lichte der aktuellen Entwicklungen” *Archiv des Völkerrechts* 46 (2008): 180.

⁴² Christian Schaller, “Die Sezession des Kosovo und der völkerrechtliche Status der internationalen Präsenz”, *Archiv des Völkerrechts* 46 (2008):139-140.

⁴³ Karl and Pippan, “Selbstbestimmung”, 160.

⁴⁴ UN Document, S/1999/648, “Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo”, June 7, 1999, http://www.un.org/peace/kosovo/99648_4.pdf

⁴⁵ Matthias Lippold and Mindia Vashakmadze, ““Nothing but a road towards secession”? – The International Court of Justice’s Advisory Opinion on Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo”, *Göttingen Journal of International Law* 2 (2010): 647.

Serbian litigator Dr. Andreas Zimmermann nevertheless correctly presented a different idea that has allegedly invaded the international sphere:

“61. On all occasions, the respective territorial States have given their consent to such United Nations administration. The consent of Croatia with regard to Eastern Slavonia and the consent of the FRY with regard to Kosovo are two pertinent examples. It would constitute a most dangerous precedent not only with regard to general international law, but also with regard to the system of collective security provided for by the Charter, if States were now to learn that the setting-up of such a United Nations administration constitutes nothing but a first step in a process of secession by the territory concerned, otherwise not provided for in international law.

62. Indeed, one might wonder whether both, the relevant members of the Security Council, as well as the individual States concerned, would in the future accept such solutions, were the Court to tolerate that such United Nations-led administration is nothing but a road towards secession.”⁴⁶ Given the rather weak outcome of the advisory opinion and meager recognition acts following the ICJ’s opinion however, it almost had a “non-effect” than an actual impact on international law or secessionist movements in general.

Three years after initial recognition acts, Kosovo has adapted to sovereignty⁴⁷, allowing to compensate for its “sovereignty in the making.”⁴⁸ International law did take the back seat in the recognition process of Kosovo⁴⁹ and left the field open for political considerations and games. Looking at declarations of recognition by EU countries, references to international law are indeed scarce and only refer generically to “international law”, “rule of law” or other superfluous formulations. The *sui generis* character of this recognition is nevertheless mentioned in numerous declarations by Western countries⁵⁰ in parallel to the “exceptional circumstances” in Kosovo that allow for recognition, given the failure of political resolution and the potential of an otherwise prolonged conflict.⁵¹ Furthermore, Condoleezza Rice affirmed in the US declaration that “the unusual combination of factors found in the Kosovo situation – including the context of Yugoslavia’s break-up, the history of ethnic cleansing and crimes against civilians in Kosovo, and the extended period of UN administration– are not found elsewhere and therefore make Kosovo a special case.”⁵²

---

⁴⁶ ICJ, Verbatim Records, CR 2009/24, §61 and §62, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15711.pdf>

⁴⁷ Herdegen, *Völkerrecht*, 73

⁴⁸ Schaller, “Sezession“, 138

⁴⁹ Ryngaert and Sobrie, “Recognition“, 479

⁵⁰ Latin term, “of its own kind”

⁵¹ Canada, Columbia, France, Hungary, Lithuania, Peru, Sweden and the United States of America mention the *sui generis* character of the Kosovo case in their recognition statements.

⁵² Declaration of Condoleezza Rice regarding the recognition of Kosovo, in The Associated Press, “Rice Text on Kosovo”, USA Today, February 18, 2008, http://usatoday30.usatoday.com/news/washington/2008-02-18-755882181_x.htm

Therefore, Kosovo cannot be a precedent in international law for any other situation in the world today.⁵³ The Council of the EU for example confirms the principles of territorial integrity and sovereignty, but reiterates that “the EU’s adherence to the principles of the UN Charter and the Helsinki Final Act, inter alia the principles of sovereignty and territorial integrity and all UN Security Council resolutions. It underlines its conviction that in view of the conflict of the 1990s and the extended period of international administration under SCR 1244, Kosovo constitutes a *sui generis* case which does not call into question these principles and resolutions.”⁵⁴ The ICJ confirmed the *sui generis* nature of the Kosovo case, and hence the extraordinary circumstances of Kosovo secession seem to have become an *acquis*.⁵⁵

On the other hand, States that refused to recognize Kosovo largely based themselves on international law, in particular UNSCR 1244 (1999) which affirms the territorial integrity of Serbia. Other states waited for further developments before recognizing,⁵⁶ most notably the ICJ Advisory Opinion which did not shed additional light on the question. Interestingly, the Foreign Ministers of China, India and Russia conjointly declared the following: “We believe [recognition] must be solved solely on the basis of international law... In our statement we recorded our fundamental position that the unilateral declaration of independence by Kosovo contradicts Resolution 1244. Russia, India and China encourage Belgrade and Priština to resume talks within the framework of international law and hope they reach an agreement on all problems of that territory.”⁵⁷ Officially, non-recognition was based on international law, while political considerations are implicit. The fear of a Kosovo precedent for other secessionist movement also played a part for countries such as Spain, Cyprus, Russia and Greece. In an OSCE conference, Russia stated that “A serious challenge has arisen in the form of the unilateral proclamation of independence by Kosovo, a step that has set an extremely dangerous precedent in leaving the framework of the fundamental principles of the Helsinki Final Act. As a result, issues involving the territorial integrity of States and the inviolability of borders have once again moved to the center of the European agenda.”⁵⁸ This however, did not hinder Russia to formally recognize South Ossetia and Abkhazia six months later, although their independence movements are far from being clear-cut examples of secession.

---

⁵³ Ibid.

⁵⁴ Council of the European Union, Press release 18 February 2008, 6946/08, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/98818.pdf

⁵⁵ ICJ, Judgment in *Yugoslavia vs. Bosnia-Herzegovina*, 1996: 7, §71.

⁵⁶ For example Brazil, as mentioned in Jessica Almqvist, “The Politics of Recognition, Kosovo and International Law” *Working Paper 14 for the Real Instituto Eleano (2009): 10*.

⁵⁷ Conference in Ekaterinburg, “Joint Statement of the Foreign Ministers of India, Russia and China, regarding Kosovo”, May 15, 2008, in: Almqvist, “Politics of Recognition”, 11.

⁵⁸ Declaration of Alexander Grouchko, PC.DEL/547/08, July 1, 2008, <http://www.osce.org/cio/32636>

2.2. The Caucasus Secessions

The Minsk Agreement of 8 December 1991⁵⁹ officially declares in its preamble, that “the USSR has ceased to exist as a subject of international law and a geopolitical reality”. Following the dissolution of the USSR in 1990/91, Georgia opposed the Union referendum on the preservation of the USSR, while Abkhazia voted in favor of its continued existence, counting approximately a 13% Russian population. On 31 March 1991, Georgia favorably votes for independence and equipped itself with a new constitution, thereby restoring the independence of 1918-1921. During this period, Abkhazia formed an integral part of Georgia, while enjoying some degree of autonomy. The Russian refusal to annex Abkhazia leads to the war of independence with Georgia and is followed by the unilateral declaration of independence by Abkhazia on 23 July 1992. The cease fire agreement of 1994 under the auspices of the UN and the OSCE was further supported by recommendations of the Secretary-General to resolve the issues in Georgia.⁶⁰ These proposals were aimed at achieving a certain constitutional autonomy for Abkhazia under Georgian law, in order to grant internal self-determination to Abkhazia. The latter, however, did not accept concessions made on the Georgian side, in light of Russian troops on the territory of Abkhazia.

Ossetia, itself splintered across borders with North Ossetia finding itself in the Soviet Union and South Ossetia on the Georgian territory, enjoyed a large degree of autonomy under Soviet law as well. Georgia nevertheless reintegrated South Ossetia, suppressing the entity’s autonomy, following its own independence. Violence between South Ossetia and Georgia following the Ossetian reintegration into Georgian territory erupted, the result being thousands of displaced civilians and refugees.⁶¹ Following the signature of the cease fire agreement of 1992, South Ossetia became increasingly independent to the extent that relations with Georgia remained more or less calm in the coming years. In 2006, following a decade of general tranquility and only sporadic assaults by both parties, South Ossetia proclaimed its independence, based on a referendum with a 90% approval rate for independence. No international institution recognizes the results of the referendum and the EU, OSCE and the USA are quick to condemn the unilateral organization of the referendum. Russia, on the other hand, was the only country to accept and commend the South Ossetians for the result of the popular vote.

---

⁵⁹ The Minsk Agreement, signed by the Head of State of Belarus, the Russian Federation and Ukraine on December 8, 1991, creating the Commonwealth of Independent States (CIS), http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/belarus/by_apnb.html

⁶⁰ UN Secretary General, „Report of the Secretary General on the Situation in Abkhazia, Georgia“, May 3, 1994, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/202/07/IMG/N9420207.pdf?OpenElement>

⁶¹ Estimations of internationally displaced due to the war amount to approximately 60.000 Georgians and Ossetians.

Problematic in this context is the fact that South Ossetia had started building up parallel independent institutions, although maintaining ties to Russia. The tension between Russia and Georgia in particular in the lead-up to the Blitzkrieg of August 2008, was marked by deep mistrust, mutual embargoes and provocations through the playing field of South Ossetia. During the night of 7 August 2008, all commercial routes to Russia were blocked by Georgia,⁶² while Russian troops stood ready to quickly enter South Ossetia only 12 hours after a Georgian presence had entered South Ossetia. The five-day war led to more displaced persons, increased violence and most importantly, political games at the detriment of the South Ossetian population. With the signature of a cease-fire agreement on 16 August 2008, a sanitary cord was implemented, but Russian troops continue to be present on Georgian/Ossetian territory to this day.

According to Volume N°2 of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, mandated by the Council of the European Union to investigate the events of August 2008,⁶³ the Abkhaz and South-Ossetian populations can be qualified as „peoples” in international law.⁶⁴ It gives them a right to self-determination, but first and foremost an internal right. The report notes that during the Perestroika, South Ossetia wanted to change its status from “autonomous region” to “autonomous Republic”, giving it the same status as North Ossetia. This tentative had been blocked by Georgia in December 1990. The former Soviet Constitution served as the basis for dealing with breakaway regions and the dissolution of the Union. It only conceded the right to secession for the Republics of the Union (Art.72 of the Soviet Constitution of 1977), while other administrative territories within Soviet boundaries did not dispose of this same privilege. Such a right would have only been possible in case of consent by the mother State in order to change state boundaries (Art.78),⁶⁵ which Georgia did not consent to in the cases of Abkhazia and South Ossetia. While it is true that the Ossetian people suffered from limitations to its internal right to self-determination such as participation in public life and exercise of cultural freedoms, in parallel to the abolishment of the autonomous status it enjoyed under Soviet law, South Ossetia’s internal right to self-determination was neither converted into an external right to self-determination, nor a right to remedial secession. The International Fact-Finding mission confirmed that at least in the 90s during the dissolution of the USSR,

---

⁶² The Roki tunnel was blocked by the Russians in order to be able to easily with heavy military equipment by Russia, in Schulze, “Geopolitics at Work”, 330.

⁶³ The Council of the European Union mandated the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia on 2 December 2008 by Decision 2008/901/PESC to find the origins of the conflict, with a particular attention to international law, international humanitarian law and human rights, see <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?mode=dbl&lng1=fr,fr&lang=&lng2=bg,cs,da,de,el,en,s,et,fi,fr,hu,it,lt,lv,mt,nl,pl,pt,ro,sk,sl,sv,&val=484042:cs&page=&hwords=null>

⁶⁴ Report of the Independent International Fact-Finding Mission, Vol.II, 2009 : 144-146.

⁶⁵ Report of the Independent International Fact-Finding Mission, Vol.II, 2009: 141.

there was no basis for remedial secession.⁶⁶ More importantly, in the context of international assistance and protection of rights by UN Security Council, the OSCE and other international organizations which have affirmed the territorial integrity of Georgia,⁶⁷ South Ossetia never disposed of an external right to self-determination. Even after the armed conflict in August 2008, the UN and other organizations reconfirmed the territorial integrity of Georgia.⁶⁸

In the same vein, the Abkhazian population can be indeed considered a people in terms of international law and hence inherits the right to self-determination, according to the International Fact-Finding Report. More interestingly, Abkhazia's status under the Soviet Constitution was that of a "Soviet Socialist Autonomous Republic" according to Art.85. Subsequently, it sought to become either independent of Georgia or integrated into Russia during the dissolution of the USSR, in the aftermath of the Belavezha Agreements of 1991 which conceded independence to former Soviet Socialist Republics. As Russia declined, it declared its independence as a sovereign state. At the moment of its declaration of independence, the Report notes, it had nevertheless already been an integral part of Georgia under domestic law,⁶⁹ an argument following the logic of *uti possidetis juris*.

A right to external self-determination – or remedial secession due to the grave violations of human rights and the urgency to become independent at that time

---

⁶⁶ *Ibid.*, 144.

⁶⁷ A full list of resolutions regarding the conflict in Georgia has been included in the Report of the Independent International Fact Finding Mission, Vol.II, 2009 : 145, see: "See SC Res 876 (1993), SC Res 896 (1994), SC Res 906 (1994), SC Res 937 (1994), SC Res 971 (1995), SC Res 993 (1995), SC Res 1036 (1996) SC Res 1065 (1996), SC Res 1124 (1997), SC Res 1150 (1998), SC Res 1150 (1998), SC Res 1187 (1998), SC Res 1225 (1999), SC Res 1255 (1999), SC Res 1287 (2000), SC Res 1462 (2003), SC Res 1494 (2003), SC Res 1524 (2004), SC Res 1554 (2004), SC Res 1582 (2005), SC Res 1615 (2005), SC Res 1666 (2006), SC Res 1752 (2007), SC Res 1781 (2007), SC Res 1808 (2008). For the Organization for Security and Cooperation in Europe (OSCE): Decision of the OSCE Budapest Summit, 6 December 1994; decision of the Oslo OSCE Ministerial Council on Georgia, 1 December 1998; Resolution on the conflict in Abkhazia, Georgia, adopted by the OSCE Parliamentary Assembly, Warsaw, 8 July 1997; Resolution of the OSCE Parliamentary Assembly adopted at the seventeenth Annual Session on the security environment in Georgia, Astana, 29 June to 3 July 2008; Resolution of the Parliamentary Assembly adopted at the fourteenth annual session on the situation in Abkhazia, Georgia, Washington, D.C., 1 to 5 July 2005. For the EU: Extraordinary European Council, Brussels 1 September 2008, Presidency Conclusions, 12594/2/08 REV 2; For the Council of Europe: Council of Europe Parliamentary Assembly Report Fifth sitting, 28 January 2009 Add. 2: "The humanitarian consequences of the war between Georgia and Russia" (Recommendation 1857 (2009) Parliamentary Assembly, Provisional edition). "The Humanitarian Consequences of the War between Georgia and Russia" (Parliamentary Assembly Doc. 11789 of 12 January 2009). "The implementation of Resolution 1633 (2008) on the consequences of the war between Georgia and Russia" (Parliamentary Assembly Doc. 11800 of 26 January 2009). "The consequences of the war between Georgia and Russia" (Parliamentary Assembly Resolution 1633 of 30 September and 2 October 2008). "The implementation of Resolution 1633 (2008) on the consequences of the war between Georgia and Russia" (Parliamentary Assembly, Provisional edition, Resolution 1647 of 28 January 2009)."

⁶⁸ *Ibid.*, 144.

⁶⁹ *Ibid.*, 146.

– was nevertheless never existent, given that ever since 1994, a UN Mission and a Commonwealth of Independent States (CIS) Mission had guaranteed the protection of Human Rights in Abkhazia. Thus, under Soviet law, Abkhazia did make use of its internal right to self-determination, while under Georgian law, the previously autonomous status had been revoked, a status cemented under the Georgian constitution.

As far as South Ossetia is concerned, the claims of sovereignty were ambiguous to the extent that the Ossetian authorities were looking to be recognized as independent states and yet at the same time pleaded for reintegration with North Ossetia and consequently with Russia.⁷⁰ While all “criteria of statehood in political and legal terms are gradual”,⁷¹ the Russian influence was too strong to justify independence as a sovereign state, in particular in the security and defense sector where Russian military personnel has been infiltrated ever since 2006. In addition, about 90% of populations on both territories possess Russian passports,⁷² thereby undermining territorial law of Georgia but also subjecting these peoples to Russian legislation in regards to social security, retirement benefits, and others. This puts the independence of both entities’ authorities in question. Simultaneously, the bilateral security and cooperation agreements with Russia as well as the financial support Russia lends to South Ossetia and Abkhazia, could qualify these entities as “Russian protectorates”⁷³. In South Ossetia, the situation seems rather dire, where 350 million Euros invested by Russia have been lost in dubious channels.⁷⁴ Abkhazia has for a long time tried to become more independent and less dependent on Russian aid. Since 1994 it has not sought to reintegrate with Russia, and has ever since become a „quasi-State“, while South Ossetia is qualified as an entity just “short of statehood”.⁷⁵ In conclusion, the Fact-finding Mission confirms that South Ossetia should not be recognized given its lack of statehood, while Abkhazia never disposed of the right to self-determination on an external level in the first place.⁷⁶

Finally, the events of August 2008 did not reinvigorate claims of independence or secession by Abkhazia, as it was not directly touched by Russian/Georgian aggression. Allegations of genocide towards Georgia, mainly advanced by South Ossetia, were largely exaggerated,⁷⁷ and hence neither Abkhazia nor

---

⁷⁰ Report of the International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Vol.II, September 30, 2009, 129: <http://www.ceiig.ch/Report.html>

⁷¹ Ibid., 134.

⁷² Ibid., 14.

⁷³ Peter W. Schulze, “Geopolitics at Work: the Georgian-Russian Conflict”, *Göttingen Journal of International Law* 1-2 (2009): 331.

⁷⁴ Uwe Halbach, “Georgienkrise” und “Kaukasuskonflikt”: Die regionale Dimension des neuerlichen Kriegs im Südkaukasus”, *EJM* 1 (2009):14.

⁷⁵ Report of the International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Vol.II, September 30, 2009, 135: <http://www.ceiig.ch/Report.html>

⁷⁶ Ibid., 135.

⁷⁷ The death toll is rather limited, therefore it is difficult to define the conflict as genocide, see

South Ossetia enjoyed a “renewed” right to secession. There was no new factual basis to justify a right to secession for Abkhazia.⁷⁸ In this respect, only internal self-determination in the form of either federalism or internal autonomy would have been (and potentially still is) an option for both entities.⁷⁹ Recognition by Russia in the end was aimed at compensating for these facts.

2.3. The Politics of Russian Recognition

As stated, the declaratory nature of recognition should only be appreciative of facts on the ground in terms of statehood. Thus, before August 2008, South Ossetia had not been recognized by any state, just like Abkhazia. On 26 August 2008, the President of the Russian Federation, Dimitri Medvedev, officially declared in a televised speech that “Russia has recognized the independence of South Ossetia and Abkhazia” taking into account “the expression of free will by the Ossetian and Abkhaz peoples”. He continued by stating, “That was no easy choice to make, but it is the sole chance of saving people’s lives.”⁸⁰ The official recognition act reads as follows: “Making this decision, Russia was guided by the provisions of the Charter of the United Nations, the Helsinki Final Act and other fundamental international instruments, including the 1970 Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations among States. It should be noted that in accordance with the Declaration, every State has the duty to refrain from any forcible action which deprives peoples of their right to self-determination and freedom and independence, to adhere in their activities to the principle of equal rights and self-determination of peoples, and to possess a government representing the whole people belonging to the territory. There is no doubt that Mikhail Saakashvili’s regime is far from meeting those high standards set by the international community.”⁸¹ The texts the Russian Federation has evoked are thus all related to international law and stipulate principles of self-determination, statehood, secession and territorial integrity. In particular, the reference to “saving people’s lives” is an implicit reference to the Russo-Georgian war and alludes to a potential right to remedial secession, presupposing violence against South Ossetians as a fact. Other States were fast in condemning the recognition by Russia, such as France which deemed the act “a regrettable decision”. Great Britain reiterated its perception that this recognition was contrary to obligations Russia had accepted under various UNSC Resolutions, and does not support the peace process in the Caucasus in any way.⁸² Even the United States confirmed

---

Nussberger, “The War between Russia and Georgia”, 359-360.

⁷⁸ *Ibid.*, 363.

⁷⁹ Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Vol. II, 119

⁸⁰ L’Express, „La Russie reconnaît l’indépendance de l’Abkhazie et de l’Ossétie du Sud“, August 26, 2008, http://www.lexpress.fr/actualite/monde/europe/la-russie-reconnait-l-independance-de-l-abkhazie-et-de-l-ossetie-du-sud_554388.html

⁸¹ Declaration of the Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, August 26, 2008, www.mid.ru

⁸² *Ibid.*

that “for us, this decision is unacceptable. Russia has to respect the territorial integrity and sovereignty of Georgia.”⁸³ NATO, having had its own role to play in the Kosovo independence, declared its disapproval of the recognition as well, following which Russia replied that its condemnation was “a politically motivated, selective interpretation of international law, based on double standards.”⁸⁴

In the context of these statements, it is interesting to note that Russia applied the same principles it reiterated in its non-recognition case against Kosovo for recognizing Abkhazia and South Ossetia as sovereign states. Russia considered the Kosovo case as a precedent for other secessionist entities, which would have sparked further secessionist movements around the globe. However, the “precedent formula of Kosovo” was utilized selectively in its own recognition acts in order to exercise pressure on Georgia.⁸⁵ Already in 2006, Putin declared that “We need common principles to these problems for the benefit of all people living in conflict-stricken territories... If people believe that Kosovo can be granted full independence, why then should we deny it to Abkhazia and South Ossetia?”⁸⁶, hence interpreting international law according to Russian political motivations. It becomes evident from these declarations that Russia instrumentalized the Kosovo case for its own political agenda of further legitimizing the independence of Abkhazia and South Ossetia where it already had regional interests and a military presence.

By recognizing the Caucasus secessionist movements, Russia has made a play to consolidate its power in the Caucasus as a regional player.⁸⁷ It allows Russia to “legally” adopt bilateral treaties with the governments of the entities in question, and station troops on the territories through such agreements.⁸⁸ On a practical basis, this also means that Russia can agree to treaties with them in the economic, social, scientific-technical, information-sharing, cultural and education domain, a willingness it has already expressed.⁸⁹

On the other hand, recognitions of South Ossetia and Abkhazia by other States are in fact not necessarily significant, as Nauru has allegedly received extensive financial assistance by Russia following its recognition of Abkhazia and

---

⁸³ Bogomir, „La Russie reconnaît l’indépendance de l’Abkhazie et de l’Ossétie du Sud“, August 26, 2008, <http://www.theatrum-belli.com/archive/2008/08/26/la-russie-reconnaît-l-independance-de-l-abkhazie-et-de-l-oss.html>

⁸⁴ Ryngaert and Sobrie, “Recognition”, 482.

⁸⁵ Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Vol.II, 27

⁸⁶ AKCAKOCA, et al., *After Georgia: conflict resolution in the EU's Eastern Neighbourhood*, European Policy Centre 1 (2009): 9, in Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Vol. II, 26-27.

⁸⁷ Bernhard Knoll, „Kosovo: Statusprozess und Ausblicke auf die staatliche Souveränität“, OSCE Core Year Book (2008): 146.

⁸⁸ Schulze, “Geopolitics at Work”, 331.

⁸⁹ Report of the Independent International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Vol.II, 27

South Ossetia, while Venezuela and Nicaragua are rumored to have profited from Russian investments, according to some reports.⁹⁰ Ultimately, given the lack of recognition or the outright non-recognition of these entities by some States and doubts on their *de jure* sovereignty in the context of lacking effectiveness (despite *de facto* governmental control with the help of Russia), the status of these territories remain to a large extent unresolved.

2.4. Consequences of Recognition: International Relations Assessment

What are in the end the practical implications for these entities as state or state-like entities which do not enjoy full rights under the international legal system due to their non-recognition? Compared to Abkhazia and South Ossetia, whose governmental effectiveness and independence is doubtful, Kosovo has – officially in September 2012 – attained full, unsupervised sovereignty. It was exercising an effective control over its territory and over 90% of its population (Northern Kosovo excluded).⁹¹ With the Priština-Belgrade Agreement of 18 April 2013⁹² on the normalization of relations between the two parties, an additional step towards full normalization between the parties and effectiveness of Kosovo has been achieved. Endorsed by the international community and facilitated by the EU, this agreement is historic as it allows both parties to move forward with their respective European paths. According to Clause N°14 of the agreement, “It is agreed that neither side will block, or encourage others to block, the other side’s progress in their respective EU path.” Additionally, Kosovo has become a member of the International Monetary Fund and the World Bank,⁹³ advancing on a practical level to working relations and arrangements in international fora. It is improbable for Kosovo to attain collective recognition by the UN in the near future, as a Security Council Recommendation to the General Assembly according to Art.4 of the UN Charter would be necessary for the formal admission of Kosovo into the UN, which Russia and China are likely to block. However, Kosovo is moving in the direction of attaining full direction, while this scenario is more than unlikely in the cases of South Ossetia and Abkhazia.

In fact, recognition has led to more issues on the resolution of conflict than it helped solve, in the sense that it worsened the pre-2008 period where control and administration of the territory was clearer and certainly calmer. In the current context, the question has become less of a legal nature, but focuses on

---

⁹⁰ Dimitri Vivodtzev „Nauru et le «business diplomatique»», March 31, 2011, <http://dimitri-vivodtzev.suite101.fr/nauru-et-le-business-diplomatique-a26935>

⁹¹ Wolfgang Benedek, “Implications of the Independence of Kosovo for International Law”: 407, in *International Law between Universalism and Fragmentation, Festschrift in Honour of Gerhard Hafner*, ed. Isabelle Buffard et al. (Leiden : IDC Publishers, 2009) : 391-412

⁹² Milena Stojilkovic, “Belgrade – Kosovo agreement text published”, April 19, 2013, <http://inserbia.info/news/2013/04/belgrade-kosovo-agreement-text-published/>

⁹³ International Monetary Fund (IMF), Press release 09/240, “Kosovo Becomes the International Monetary Fund’s 186th Member”, June 29, 2009, <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09240.htm>

statuses of these entities and approaches the issue from an International Relations point of view. From this perspective, most theoreticians, such as Locke, Hobbes, Machiavelli, Hegel, Morgenthau, Carr, Waltz, Keohane or Krasner, States are “self-constituted and self-contained bodies”,⁹⁴ whose existence is conditioned by their capacity to constitute themselves as States and form effective governments. Recognition in the international relations realm is a dry and fussy exercise,⁹⁵ while mutual recognition for Grotius or Vattel is “at the heart of international society”⁹⁶ because it bestows legitimacy to the claimed sovereignty of an entity. They become members of the international society only by accepting obligations and rights which fall on them upon the affirmation of society, once they are in an interconnected web of States. What else is the purpose of the international community, if not to entertain relations with each other? If entities are not recognized however, they are not able to enjoy these prerogatives and hence their whole existence as a full-fledged State is put into question.

As of today, Abkhazia and South Ossetia have organized into “*de facto* states”, which according to Scott Pegg, “exist where there is an organized political leadership which has risen to power through some degree of indigenous capability; receives popular support; and has achieved sufficient capacity to provide governmental services to a given population in a specific territorial area, over which effective control is maintained for a significant period of time. The *de facto* state views itself as capable of entering into relations with other states and it seeks full constitutional independence and widespread international recognition as a sovereign state. It is, however, unable to achieve any degree of substantive recognition and therefore remains illegitimate in the eyes of international society.”⁹⁷ Consequently, internationalists have long argued for the establishment of a certain status for quasi- or *de facto* States in international affairs; while it may not be equal to that of a full-fledged sovereign State, there might be solutions to assign some kind of status to non-recognized entities. These entities do indeed profit from the protection of their territorial integrity through principles of non-intervention of external forces which apply, despite non-recognition.

A practical problem for the quasi-State is its heavy dependence on external aid, to “preserve their existence”.⁹⁸ The EU provides humanitarian aid to Abkhazia and South Ossetia, and Russia invests in the territories of the two entities for economic purposes. This external factor plays a crucial role for the survival of these entities, however subjects them to the will of foreign actors, subsequently

---

⁹⁴ Nina Caspersen and Gareth Stansfield, *Unrecognized States in the International System* (New York: Routledge, 2011): 3-4.

⁹⁵ In the same vein, see Mikulas Fabry, *Recognizing States: International Society and the Establishment of New States Since 1776* (Oxford: Oxford University Press, 2010); 2

⁹⁶ *Ibid.*, 3.

⁹⁷ Scott Pegg, *International Society and the De Facto State* (Aldershot : Ashgate, 1998) : 26

⁹⁸ *Ibid.*

putting into question the exact element of statehood they are claiming to have, effectiveness and independence. In addition, these States are often “politically and economically socialized”⁹⁹ in the eyes of the international community: They are pretending to be sovereign and want to demonstrate their ability to remain independent and entertain diplomatic relations with third countries, and therefore present themselves as “*de facto* sovereign”, respecting Human Rights on a domestic level, and posing as domestically legitimate. Their chances of getting recognized are higher if they aspire to international standards of human rights, hence the socialization in the international sphere. In this context, the Kosovo recognition is often considered as the confirmation of a “merited sovereignty”,¹⁰⁰ as it has dedicated itself to democracy and strives for the implementation of and the respect for human and minority rights. In Abkhazia, the authorities have aimed for an increasingly “inclusive national identity”¹⁰¹ along the same lines and invited Georgian displaced persons back to Abkhazia as an effort of good-will, but also to demonstrate its willingness to give into conditions by the international community. A direct consequence of this act is the fact that Abkhazia is perceived less as a quasi-State solely basing its legitimacy on the support of one particular ethnic group.¹⁰² Simultaneously however, the loss of momentum in the independence movements and the meager recognition wave even when they try to respect conditions by third parties, increases the risk of losing steam and deviation from reform implementation, as recognition seems - over the course of time - more unlikely.¹⁰³

On an economic level, the recognition of the Caucasus entities is also difficult, and their *de facto* status makes them the playing ground of “illicit economic activity”,¹⁰⁴ to the extent that stakeholders have an interest in upholding this semi-legal status.¹⁰⁵ The region of the Caucasus is assumed to have rich hydrocarbon reserves which have yet to be exploited; the Roki tunnel is the only commercial passage way from Georgia to the North and is located on the territory of South Ossetia. The existence of natural resources in this region is a positive factor which could potentially lead to increased efforts by the international community to resolve the conflict for the benefit of natural resources. This is also one of the reasons why the territorial questions in the Caucasus remain relevant, as South Ossetia and Abkhazia remain at the center of the international playing field.¹⁰⁶ Whether this will allow them to further advance their legitimacy is nonetheless doubtful and only a new status in international

---

⁹⁹ Ibid.

¹⁰⁰ The idea of “merited” or “earned sovereignty” is taken up in Caspersen and Stansfield, “Unrecognized States”: 60, 66

¹⁰¹ Caspersen and Stansfield, “Unrecognized States”, 86

¹⁰² Ibid., 86.

¹⁰³ Ibid., 87.

¹⁰⁴ Ibid., 134.

¹⁰⁵ Ibid., 134.

¹⁰⁶ Ibid., 24.

affairs for quasi-States with certain rights, duties and obligations could potentially benefit all stakeholders involved, to at least concede a certain existence to them in the international realm.

CONCLUSION – THE POLITICIZATION OF INTERNATIONAL LAW

This paper has maintained the position that international law, while posing the principles which should guide states for recognition, is not rigid, to the extent that it is subject to interpretation. A direct consequence is that while some States have recognized Kosovo as a sovereign State on the basis of self-determination of peoples and remedial secession, others have used the exact same argument in order to deny this recognition in the cases of Abkhazia and South Ossetia. The three entities share the qualities of quasi- or de facto States, although Kosovo finds itself on a path to consolidation of its legitimacy with over 100 recognitions by UN member States. At the same time, this is more difficult to conceive in the case of Abkhazia and South Ossetia. Russian recognition, having instrumentalized Kosovo's secession for political motifs, has only affirmed the frozen conflict, making its financial, economic and military support the only survival options for South Ossetia and Abkhazia.

Obviously, the three cases, and in particular the Kosovo case, have put international law to the test, because it has reinvigorated the debate on remedial secession, self-determination outside the colonial context, and questions regarding effective control over territory, statehood and the role of recognition. Although some authors might argue that Kosovo has not created a precedent in international law, a notion which deserves merit, it has nevertheless sparked unprecedented international debate on doctrine and the interpretation of international law and enabled Russia to derive its recognition towards South Ossetia and Abkhazia from the same principles. Hence, despite the obvious politicization of international law, the repeated insistence on each case not serving as a precedent makes further consequences of these cases for other secessionist movements unlikely. It is nonetheless clear that the role of recognition in international law remains of an ambiguous political nature which has constitutive effects depending on context, all the while ascertaining frozen conflicts as such, rather than resolving them. In particular the Russian interventionism in Crimea and the recent conflict in Ukraine bring the issue of statehood, (non-)recognition and the self-determination of peoples again to the forefront, in contrast to the principle of territorial integrity and inviolability of frontiers. The question thus remains unresolved and requires the international community to act and reflect upon the status of unrecognized entities.

BIBLIOGRAPHY

Almqvist, Jessica. "The Politics of Recognition, Kosovo and International Law" *Working Paper 14 for the Real Instituto Eleano*, 2009.

Badinter Commission, Opinion N°2, <http://207.57.19.226/journal/Vol3/No1/art13.html>

Benedek, Wolfgang. "Implications of the Independence of Kosovo for International Law": 407, in *International Law between Universalism and Fragmentation, Festschrift in Honour of Gerhard Hafner*, ed. Isabelle Buffard et al. (Leiden : IDC Publishers, 2009) : 391-412.

Bogomir, „La Russie reconnaît l'indépendance de l'Abkhazie et de l'Ossétie du Sud“, August 26, 2008, <http://www.theatrum-belli.com/archive/2008/08/26/la-russie-reconnait-l-independance-de-l-abkhazie-et-de-l-oss.html>

Caspersen, Nina and Gareth Stansfield, *Unrecognized States in the International System*. New York: Routledge, 2011.

Constitution of the Republic of Serbia of 8 November 2006, see Preambular and Art. 176 onwards, http://www.wipo.int/wipolex/en/text.jsp?file_id=191258

Corten, Olivier. "La reconnaissance prématurée du Kosovo: une violation du droit international", Brussels : Le Soir, February 20, 2008

Council of the European Union, Press release 18 February 2008, 6946/08, www.consilium.europa.eu/uedocs/cms_data/docs/pressdata/en/gena/98818.pdf

Crawford, James. "State practice and international law in relation to succession", *British Year Book of International Law* 69 (1998): 85-117

Crawford, James. *The Creation of States in International Law*. Oxford: Oxford University Press, 2nd Edition, 2006.

Declaration of Alexander Grouchko, PC.DEL/547/08, July 1, 2008, <http://www.osce.org/cio/32636>

Declaration of the Minister of Foreign Affairs of the Russian Federation, "Recognition of South Ossetia and Abkhazia", August 26, 2008, www.mid.ru

Degan, Vladimir-Djuro. *Création et disparition de l'Etat (à la lumière du démembrement des trois fédérations multiethniques en Europe)*, Académie de droit international, Recueil des cours 279, La Haye, 1999

Dugard, John. *Recognition and the United Nations*. Cambridge : Grotius Publications, 1987.

Fabry, Mikulas. "The contemporary practice of state recognition: Kosovo, South Ossetia, Abkhazia, and their aftermath". *Nationalities Papers: The Journal of Nationalism and Ethnicity* (2012): 661-676

Fabry, Mikulas. *Recognizing States: International Society and the Establishment of New States Since 1776*. Oxford: Oxford University Press, 2010.

Fisch, Jörg. *Das Selbstbestimmungsrecht der Völker: die Domestizierung einer Illusion*. München: C.H. Beck, 2010.

Guildhaudis, Jean-François. *Le droit des peuples à disposer d'eux-mêmes*. Grenoble : Presses Universitaires de Grenoble, 1976.

Halbach, Uwe. "Georgienkrise" und "Kaukasuskonflikt": Die regionale Dimension des neuerlichen Kriegs im Südkaukasus", *EJM 1* (2009): 4-19

Herdegen, Matthias. *Völkerrecht*. München: C.H. Beck, 8th edition, 2009.

Hille, Saskia. *Völkerrechtliche Probleme der Staatenanerkennung bei den ehemaligen jugoslawischen Teilrepubliken*. München: VVF, 1996.

Hobe, Stephan, and Otto Kimminich, *Einführung in das Völkerrecht*. Tübingen: A. Francke Verlag, 8th Edition, 2004. <http://inserbia.info/news/2013/04/belgrade-kosovo-agreement-text-published/>

ICJ, Judgment on "Application of the Convention on the Prevention and Punishment of the Crime of Genocide (Bosnia and Herzegovina v. Serbia and Montenegro)", July 11, 1996, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?p1=3&k=8d&p3=4&case=91>

ICJ, Verbatim Records, CR 2009/24, Advisory Opinion on the Kosovo case, <http://www.icj-cij.org/docket/files/141/15711.pdf>

International Court of Justice (ICJ), Advisory Opinion. "Legal Consequences of the Construction of a Wall in the Occupied Palestinian Territory", July 9, 2004, <http://www.icj-cij.org/docket/index.php?docket/index.php?pr=71&p1=3&p2=4&case=131&code=mwp&p3=4>

International Monetary Fund (IMF), Press release 09/240, "Kosovo Becomes the International Monetary Fund's 186th Member", June 29, 2009, <http://www.imf.org/external/np/sec/pr/2009/pr09240.htm>

Jellinek, Georg. *Allgemeine Staatslehre*. Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1956.

Karl, Wolfram and Christian Pippin. "Selbstbestimmung, Sezession und Anerkennung: Völkerrechtliche Aspekte der Unabhängigkeit des Kosovo (I)", *EJM 3* (2008): 149-164

Karl, Wolfram and Christian Pippan. “Selbstbestimmung, Sezession und Anerkennung: Völkerrechtliche Aspekte der Unabhängigkeit des Kosovo (II)“, *EJM* 4 (2008): 211-224

Kelsen, Hans. “Recognition in International Law: Theoretical Observations”, *AJIL* 35/4 (1941): 605-617.

Knoll, Bernhard. “Kosovo: Statusprozess und Ausblicke auf die staatliche Souveränität“, *OSCE Core Year Book* (2008).

Kosovo Thanks You.. <http://www.kosovothanksyou.com/>, last consultation: July 20, 2013.

Krueger, Heiko. “Implications of Kosovo, Abkhazia and South Ossetia for International Law: The Conduct of the Community of States in Current Secession Conflicts”, in http://www.cria-online.org/7_2.html.

L’Express, „La Russie reconnaît l’indépendance de l’Abkhazie et de l’Ossétie du Sud“, August 26, 2008, http://www.lexpress.fr/actualite/monde/europe/la-russie-reconnait-l-independance-de-l-abkhazie-et-de-l-ossetie-du-sud_554388.html

Lippold, Matthias and Mindia Vashakmadze. ““Nothing but a road towards secession”? – The International Court of Justice’s Advisory Opinion on Accordance with International Law of the Unilateral Declaration of Independence in Respect of Kosovo”, *Göttingen Journal of International Law* 2 (2010): 619-647

Lombart, Laurent. *L’Uti Possidetis Juris* et la mémoire des frontières en droit international. Provence :Centre d’Études et de Recherches Internationales et Communautaires, 2005.

Milena Stoiljkovic, “Belgrade – Kosovo agreement text published”, April 19, 2013,

Montevideo Convention. “On the Rights and Duties of States”, December 26, 1933, <http://www.cfr.org/sovereignty/montevideo-convention-rights-duties-states/p15897>

Nguyen et al., *Droit international public*, Paris : LGDJ, 7th edition, 2002.

Nussberger, Angelika. “The War between Russia and Georgia – Consequence and Unresolved Questions”, *Göttingen Journal of International Law* 1-2 (2009): 341-364

Organization of American States, Charta, http://www.oas.org/dil/treaties_A-41_Charter_of_the_Organization_of_American_States.htm

Ott, Martin. *Das Recht auf Sezession als Ausfluss des Selbstbestimmungsrechts der Völker*. Berlin: BWV, 2008.

Parameswaran, Katharina. "Der Rechtsstatus des Kosovo im Lichte der aktuellen Entwicklungen" *Archiv des Völkerrechts* 46 (2008): 172-204

Pegg, Scott. *International Society and the De Facto State*. Aldershot : Ashgate, 1998.

Report of the International Fact-Finding Mission on the Conflict in Georgia, Vol.II, September 30, 2009, 129: <http://www.ceiig.ch/Report.html>

Ryngaert, Cedric and Sven Sobrie. "Recognition of States: International Law or Realpolitik? The Practice of Recognition in the Wake of Kosovo, South Ossetia, and Abkhazia", *Leiden Journal of International Law* 24 (2011): 467-493

Schaller, Christian. "Die Sezession des Kosovo und der völkerrechtliche Status der internationalen Präsenz", *Archiv des Völkerrechts* 46 (2008): 131-171

Schulze, Peter W.. "Geopolitics at Work: the Georgian-Russian Conflict", *Göttingen Journal of International Law* 1-2 (2009): 329-340

Seshagiri, Lee. "Democratic Disobedience: Reconceiving Self-Determination and Secession in International Law", *Harvard International Law Journal* 51/2 (2010)

Statement at Conference in Ekaterinburg, "Joint Statement of the Foreign Ministers of India, Russia and China, regarding Kosovo", May 15, 2008

Sur, Serge. "L'affaire du Kosovo et le droit international : points et contrepoints », *Annuaire français de droit internationale* 45 (1999) : 280-291.

The Associated Press, "Rice Text on Kosovo", USA Today, February 18, 2008, http://usatoday30.usatoday.com/news/washington/2008-02-18-755882181_x.htm

The Minsk Agreement, signed by the Head of State of Belarus, the Russian Federation and Ukraine on December 8, 1991, http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/belarus/by_appnb.html

Tomuschat, Christian. "*Self-Determination in a Post-Colonial World*" in *Modern Law of Self-Determination*, ed. Christian Tomuschat, Boston: 1993.

UN Document, S/1999/648, "Interim Agreement for Peace and Self-Government in Kosovo", June 7, 1999, http://www.un.org/peace/kosovo/99648_4.pdf

UN General Assembly, Resolution 2625 (XXV), "The Declaration on Principles of International Law concerning Friendly Relations and Co-operation

among States”, October 24, 1970, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/348/90/IMG/NR034890.pdf?OpenElement>

UN Secretary General, „Report of the Secretary General on the Situation in Abkhazia, Georgia“, May 3, 1994, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N94/202/07/IMG/N9420207.pdf?OpenElement>

Vivodtzev, Dimitri. „Nauru et le “business diplomatique”“, March 31, 2011, <http://dimitri-vivodtzev.suite101.fr/nauru-et-le-business-diplomatique-a26935>

**Türkiye'nin Nükleer Enerji Açılımlarının İçerik Analizi:
Çeşitlendirme mi, Teslimiyet mi?**
Content Analysis of Turkey's Nuclear Energy Initiative:
Diversification or Submission?

Teslim: 21 Ocak 2016
Onay: 21 Şubat 2016

Azime TELLİ*

Öz

Enerji bağımlılığının yaratabileceği olası tehditlere karşı kaynak çeşitlendirme kavramı en önemli önlem ve müdahale aracı olarak öne çıkmaktadır. Bir ülkenin, tek bir kaynak ya da bir transfer yöntemine aşırı bağımlı olmasının yaratacağı tehditle baş etmesi adına çeşitlendirme politikası izlemesi önem taşımaktadır. Enerji ithalatına yüzde 73.5 oranında bağımlı olan Türkiye birincil enerji tüketiminde fosil yakıtların payını azaltmak için nükleer enerji seçeneğine yönelmiştir. Türkiye'nin 3 nükleer santral kurulmasına yönelik girişimleri devam ederken Rusya ile uçak krizi sonrasında yaşanan gerilim enerjide bağımlılığın yaratabileceği tehdit ile ilk kez ciddi anlamda yüzleşilmesini sağlamıştır. Bu çalışmada nükleer enerjinin doğal gaz bağımlılığın çözümü olup olmadığı sorusuna Türkiye özelinde cevap aranacaktır. Bu amaçla Akkuyu ve Sinop Nükleer Santral Anlaşmaları'nın içerik analizi yapılarak seçilen yöntem ile ulaşılmak istenen hedefin uygunluğu sorgulanacaktır. Çalışmada metin tarama ve içerik analizi yöntemleri kullanılacaktır.

***Anahtar kelimeler:** Enerji Güvenliği, Doğal Gaz, Nükleer, Akkuyu, Kaynak Çeşitlendirme, Birincil Enerji Tüketimi*

Abstract

Resource diversification against the possible threats that might be created by energy dependence, comes to the forefront as the most important prevention and intervention tool. It is essential that a country follows the right diversification policy in terms of coping with the threat to be created by excessive dependence on a resource or transfer management. Turkey, which is 73.5% dependent on energy import, has directed toward nuclear energy option in order to reduce the share of fossil fuels in its primary energy consumption. While Turkey's initiatives on establishing 3 nuclear power plants are ongoing, the crisis occurred after the aircraft problem with Russia, has provided Turkey to confront the threat seriously for the first time, which might be created by energy dependence. In this study; an answer, specific to Turkey, will be sought for the question whether there is a solution for nuclear energy's dependence on the natural gas. To this end, content analyzes of Akkuyu and Sinop Nuclear Power Plants will be carried out; thus the compatibility of the objective intended to be achieved by the method selected, will be questioned. Text scanning and content analysis methods will be used in the study.

***Keywords:** Energy Security, Natural Gas, Nuclear, Akkuyu, Source Diversification, Primary Energy Consumption*

* Dr., 19 Mayıs Üniversitesi, Samsun. E-posta: azimetelli@gmail.com

GİRİŞ

Enerji kaynaklarının ulusal güç unsurları içindeki yeri tarihin her döneminde hayati olmuştur. Enerji kaynaklarının dünya geneline homojen olmayan bir şekilde dağılmış olması ve arz-talep dengesizliğinin yol açtığı bu mücadele 21. yüzyılda da hız kesmeden devam etmektedir. Bu yeni yüzyılın enerji güvenliğinde ana retorik yine kaynak bağımlılığı olmakla birlikte enerji güvenliği kavramı fosil yakıtların dışına taşmıştır. Bu nedenle enerji güvenliğinin tek boyutlu olarak ele alınmasına yönelik eleştiriler gündeme gelmiş, bu eleştirilerin beraberinde kavramın, hem içerik hem kapsam olarak genişlemesi söz konusu olmuştur. Bu nedenle yeni yüzyılda Yergin'e¹ göre, “eski sorunlara yeni çözümler bulmak” gerekmektedir. Çünkü, Churchill'e ait çeşitlilik merkezli yaklaşım, yeni yüzyılın karmaşık enerji güvenliği yapısının analizinde yeterli olmamaktadır.

Enerji güvenliğini kabaca enerji kaynaklarına makul fiyatlarla ulaşabilmek olarak tanımlayan Yergin'e, göre enerji güvenliğinin dört boyutu bulunmaktadır:² Fiziksel güvenlik, erişilebilirlik, enerji politikası, yatırım güvenliği. Oysa genişletilmiş ve bütüncül enerji güvenliğinden söz ederken yakıt türünden kaynak çeşitlendirme düzeyine, ihrac/ithalat bağımlılık düzeyinden enerji zincirinin hangi halkasında bulunduğu kadar pek çok farklı unsurun göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Bu çalışmada fosil yakıt tüketiminde ithalata yüzde 73.5³ oranında bağımlı durumda olan Türkiye'nin birincil ve ikincil enerji tüketiminde doğal gazda dışa bağımlılığına karşı nükleer enerji açılımını analiz edilecektir. Türkiye'nin kaynak çeşitlendirme politikası gereğince imzaladığı iki nükleer güç santral (NGS) anlaşmasının içerik analizinin yapılabacağı çalışmada öncelikle Türkiye'nin enerji görünümü ortaya konulacaktır. Türkiye ve Rusya arasındaki enerji bağımlılığının tahlil edilmesinin ardından Akkuyu ve Sinop NGS'lerine dair imzalanan anlaşmalar içerik ve enerji güvenliği açısından tahlil edilecektir. Çalışmada içerik analizi yöntemi kullanılacak olup Türkiye'nin nükleer enerji açılımının geleceğine dair bazı kestirimlerde bulunulacaktır.

1. TÜRKİYE'NİN BİRİNCİL ENERJİ TÜKETİMİ

Dünyanın ispatlanmış petrol rezervlerinin yüzde 72.7'si, doğal gaz rezervlerinin ise yüzde 71.8'i, Türkiye'nin yakın coğrafyasında yer almaktadır.⁴ Buna karşın Türkiye, çevresindeki kaynak zengini ülkelerle kıyaslandığında fosil yakıt rezervleri açısından kaynak fakiri bir ülke profili oluşturmaktadır. Dünya petrol ve doğal gaz rezervlerinin $\frac{3}{4}$ 'üne sahip Rusya, Hazar Havzası ve Orta

¹ Daniel Yergin, “Ensuring energy security”, *Foreign Affairs* 85, No. 2, 69-82.

² Yergin, *Enerjinin Geleceği* (İstanbul: Optimist, 2014), 267.

³ Necdet Pamir, *Enerjinin İktidarı Enerji Kaynaklarını Elinde Tutan, Dünyayı Elinde Tutar!* (İstanbul: Hayyikitap, 2015), 320.

⁴ “Türkiye'nin Enerji Stratejisi”, *T.C. Dışişleri Bakanlığı*, http://www.mfa.gov.tr/turkiye_nin-enerji-stratejisi.tr.mfa (Erişim: 20.06.2013).

Doğu ülkeleri ile komşu olan Türkiye, arz ve talep ülkeleri arasında doğal bir köprü işlevi görmektedir. Kaynak ve güzergah çeşitliliği yoluyla enerji güvenliğinin sağlanmasında stratejik avantaja sahip bir ülke olan Türkiye, kaynak transferinde öne çıkmaktadır.⁵

Türkiye, 79.414 milyon nüfusu ve 800 milyar dolar GSYİH'sı ile dünyanın 18. büyük ekonomisidir.⁶ Artan nüfusu ve büyüyen ekonomisi ile Türkiye, 2013 yılında 120.3 milyon ton petrol (mtep) eşdeğeri birincil enerji kaynağı tüketmiştir.⁷ Türkiye'nin birincil enerji ihtiyacının yüzde yüzde 38.6'sını katı yakıtlarla, yüzde 32.5'i doğal gazla, yüzde 26.2'i petrolle ve yüzde 5'i ise yenilenebilir enerji kaynakları ile karşılanmıştır. Bu tablodan anlaşıldığı üzere, Türkiye enerji ihtiyacının yüzde 90'ını⁸ fosil yakıt kaynaklarından sağlarken, bu oran içinde petrol ve doğal gazın payı 2013 yılı itibariyle yüzde 61'dir.⁹ Türkiye'nin enerji arz güvenliği açısından bu noktada dikkat çeken birincil enerji tüketiminde rezerv ömürleri sınırlı olan fosil yakıtlara bağımlılıktır.

Enerji ihtiyacının yüzde 90'nını fosil yakıtlardan karşılayan Türkiye'nin enerji arz güvenliğinde bu duruma bağlı olarak oluşan bir diğer açmaz ise aşırı dışa bağımlılıktır. Birincil enerji ihtiyacının yüzde 73.5'ini dışarıdan temin etmekte olan Türkiye, doğal gaz ihtiyacının yüzde 98'ini, petrol ihtiyacının yüzde 90'ını, kömürün yüzde 43'ünü ithalat yoluyla karşılamaktadır.¹⁰ Türkiye'nin 2014 yılı enerji faturası yaklaşık olarak 55 milyar dolar civarında gerçekleşirken enerji ithalatının toplam ithalat içindeki payı ise yüzde 22'dir.¹¹ Ham petrol fiyatlarında 2014'ün sonunda başlayan düşüş eğilimi Türkiye'nin enerji faturasında ciddi oranda azalma sağlamıştır. 2016-2018 Orta Vadeli Program'a göre 2015 yılında Türkiye'nin enerji ithalatı 31.7 milyar dolara gerilemiştir.¹² Ham petrol fiyatlarındaki düşüşün doğal gaz fiyatlarına 2016'da yansiyacak olması ve petrol fiyatlarınının 30 dolar düzeyinde seyretmesi beklendiği için Türkiye'nin enerji ithalatınının 33 milyar dolar düzeyinde olacağı tahmin edilmektedir.¹³

⁵ Hasan Saygın, Ceyhan Çelik, *Jeoenerjik Bakış AB Bağlamında Jeoenerji Politikalarında Jeo-Enerji Alanları* (İstanbul: İstanbul Aydın Üniversitesi Yayınları, 2011), 141.

⁶ CIA, *The World Factbook-Turkey*, <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/tu.html> (Erişim: 06.01.2016).

⁷ Türkiye Kömür İşletmeleri Kurumu, *Kömür [Linyit] Sektör Raporu 2014* (Ankara: 2015), 29.

⁸ Türkiye Petrolleri, *Ham Petrol ve Doğal Gaz Sektör Raporu Mayıs 2015*, 130, http://enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2f1%2fDocuments%2fSekt%C3%B6r+Raporu%2fHP_DG_SEKTOR_RPR.pdf (Erişim: 04.01. 2016).

⁹ A.g.e., 30.

¹⁰ TMMOB, *Ocak 2015 İtibariyle Türkiye'nin Enerji Görünümü Raporu*, Bülten 200, Şubat 2015 Eki, 2.

¹¹ "Fasillara Göre İthalat", *TÜİK*, http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1046 (Erişim: 04.01.2016).

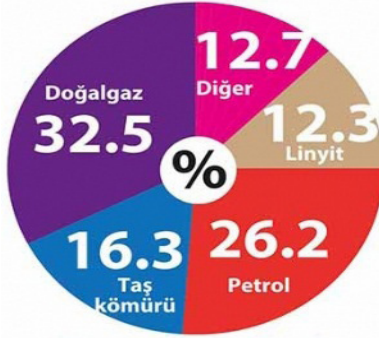
¹² "Orta Vadeli Program 2016- 2018", 8, https://pbk.tbmm.gov.tr/dokumanlar/orta_vadeli_program_2015_2017.pdf (Erişim: 14.01.2016).

¹³ A.g.e., 8.

Türkiye, son dönemde, OECD ülkeleri içinde enerji talep artışının en hızlı gerçekleştiği ülkelerden biridir. Türkiye, özellikle elektrik ve doğal gazda Çin'den sonra en fazla talep artışının yaşandığı ikinci büyük ekonomi olup Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı'nın (ETKB) yaptığı projeksiyonlar, bu eğilimin kısa ve orta vadede de devam edeceğini göstermektedir.¹⁴ Türkiye'nin enerji arz güvenliği konusunda karşı karşıya olduğu sorunları dört ana başlık altında toplamak mümkündür:¹⁵

- 1- Fosil yakıtlara ve ithalata yüksek bağımlılık oranları,
- 2- Enerji tedarikçilerinin güvenilirlikleri,
- 3- Yüksek enerji yoğunluğu (enerji verimliliğinin düşük olması),
- 4- Yatırım eksikliği.

Grafik 1: Türkiye'nin birincil enerji tüketimi (2014)¹⁶

Ham petrol ve kömürde enerji güvenliği konusunda doğal gaza göre daha iyi durumda bulunan Türkiye'nin enerji politikasının öncelikleri arasında doğal gaz anlaşmalarında kaynak çeşitlendirmesini sağlamak yer almaktadır. Türkiye'nin enerji arz güvenliği açısından doğal gazda çifte bağımlılık durumu söz konusudur. Doğal gaz ile 1987 yılında tanışan Türkiye'nin doğal gaz tüketimi 15 yıl içinde yüzde 87.75 düzeyinde artış gösterirken¹⁷, üretim düzeyi bu süre içinde hiç artmayarak başlangıç seviyesinde kalmıştır.¹⁸ Uzun dönemli, "al ya da öde" esaslı boru hattı sözleşmelerine ve tek bir kaynak ülkeye aşırı derecede bağımlı olan Türkiye, uzun dönemli sözleşme yapılarında, transfer yöntemi ve kaynak ülke konusunda çeşitlendirme sağlamayı hedeflemektedir. Türkiye'nin doğal gaz alanındaki öncelikleri arasında stratejik konumunun sağladığı avantajı kullanarak enerji hub (merkezi) olma hedefi de yer almakla birlikte bu çalışmanın çerçevesi açısından bu durum çalışmada ayrıntılı olarak tahlil edilmeyecektir. Hâlihazırda enerji hub

¹⁴ T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı, *2009 Yılı Faaliyet Raporu*, 68, http://www.enerji.gov.tr/yayinlar_raporlar/2009_faaliyet_raporu.pdf (Erişim: 10.06.2013).

¹⁵ Mustafa Balat, "Security of energy supply in Turkey: Challenges and solutions", *Energy Conversion and Management*, 51, 2010, 2002.

¹⁶ "Dünya Enerji Konseyi Üyesi Necdet Pamir: Ekonomiyi Çökertecek Kadar Moskova'ya Bağlıyız", 03.12.2015, <http://www.haberler.com/dunya-enerji-konseyi-uyesi-necdet-pamir-7933507-haberi/> (Erişim: 04.01.2016).

¹⁷ Ferhat Pehlivanoglu ve Erkan Tekçe, "Türkiye Elektrik Enerjisi Piyasasında Herfindahl-Hirschman ve CR_m Endeksleri ile Yoğunlaşma Analizi," *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13, Sayı 2 (Güz 2013), 367.

¹⁸ IEA, *Turkey Oil and Gas Security Emergency Response of IEA Countries*, 14-15. https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/2013_Turkey_Country_Chapterfinal_with_last_page.pdf (Erişim: 11.01.2016).

olmak için yasal ve fiziki alt yapısı uygun olmayan Türkiye'nin bu hedefle uyumlu miktarda ve farklı kaynaklardan gaz akışını sağlayacak anlaşmaları da bulunmamakta olup jeopolitik rekabet nedeni ile bu konuda kısa ve orta vadede sonuç alması zor görünmektedir.

2. TÜRKİYE'NİN DOĞAL GAZ BAĞIMLILIĞINDA RUSYA FAKTÖRÜ

Avrupa Birliği'ne (AB) tam üyelik müzakereleri devam etmekte olan Türkiye, Birliğin pek çok ülkesi gibi doğal gaz konusunda Rusya'ya bağımlıdır.¹⁹ Türkiye'nin birincil enerji tüketiminde ve ikincil enerji kaynaklarından elektrik tüketiminde doğal gaz birinci sırada yer almaktadır.²⁰ Türkiye'nin doğal gazda kaynak ve kaynak ülke bağımlılığının yanı sıra transfer rotası konusunda da bağımlılık durumu söz konusudur. Türkiye'nin 2014 yılında ithal ettiği doğal gazın yaklaşık yüzde 90'ı boru hatları ile taşınırken LNG alımında da uzun vadeli sözleşmelerin hakimiyeti söz konusudur. Türkiye, Dünya Enerji Ajansı'nın (IEA) 2015 yılı verilerine göre dünyanın en büyük 6. doğal gaz ithalatçısı²¹ olup Rus gazının da Almanya'dan sonra en büyük ikinci alıcısıdır. Türkiye doğal gaz ithalatının yüzde 55'ini Rusya'dan²² gerçekleştirmekte olup bu durum enerji arz güvenliği açısından ciddi bir risk teşkil etmektedir. Türkiye'nin Rusya'dan aldığı yıllık yaklaşık 30 bcm³ lük doğal gazın 20 bcm³ lük kısmı kamu (BOTAŞ), 10 bcm³ lük kısmı özel sektör tarafından ithal edilmektedir. Ancak, Gazprom'un, olası bir krizde baskı unsuru oluşturmak için BOTAŞ'ı zarara uğratacak fiyat politikaları izlemesi mümkün olup nitekim 2015 yılında son yapılan indirim ile özel sektör gazı BOTAŞ'tan daha düşük bir bedelle almaya başlamıştır.²³ Türkiye'nin Rusya'dan kamu ve özel sektör marifetiyle ithal ettiği doğal gazı bu nedenle bir bütün olarak değerlendirmek yerinde olduğu için Türkiye'nin, Rusya'ya bağımlılığı yüzde 55 olarak kabul edilmektedir.

Siyasi kriz, teknik sorunlar ya da doğal afetler gibi bir nedenle Rusya'dan Türkiye'ye gelen gazda kesinti ya da kısıntı olması hayatın akışını büyük oranda olumsuz etkileme potansiyeline sahiptir. Türkiye'nin Rusya'dan aldığı

¹⁹ Charles D. Ferguson, *Nuclear Energy What Everyone Needs to Know* (New York: Oxford University Press, 2011), 58-59.

²⁰ Ozan Acar, *Doğal gaz tüketimi artıyor, depolama kapasitesi yerinde sayıyor* (TEPAV N201343: Aralık 2013), 2, http://www.tepav.org.tr/upload/files/13875474960.Dogalgaz_tuketimi_artiyor_depolama_kapasitesi_yerinde_sayiyor.pdf (Erişim: 10.01.2016).

²¹ Türkiye'nin IEA rakamlarına göre 2014 yılı doğal gaz tüketimi 48 bcm³ olarak öngörölmüş olup dünya doğal gaz ithalatında IEA verilerine göre 6. sırada yer almaktadır. IEA, *2015 Key World Statistics Free Publications*, 13, https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/Key-World-Statistics_2015.pdf (Erişim: 12.01.2016). Ancak, BOTAŞ verilerine göre 2014 yılı tüketimi 49.2 bcm³ düzeyinde gerçekleşmiş olup Türkiye, dünya sıralamasında 5. sırada yer almaktadır.

²² Rusya'nın, Türkiye'nin enerji ithalatındaki rolü doğal gazla sınırlı değildir. Türkiye, Rusya'dan petrol ve kömür de ithal etmektedir. Ancak, petrol ve kömür talebinin alternatif kaynaklarla karşılanması doğal gaza göre daha kolay olduğu için Türkiye ve Rusya arasındaki enerji ilişkisinde ana bağımlılık unsuru doğal gaz oluşturmaktadır.

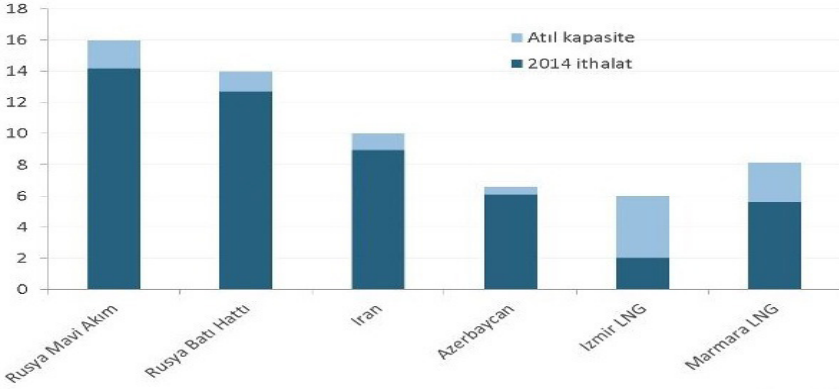
²³ "Rus gazına yüzde 30 indirim", *Milliyet*, 05 Mayıs 2015, <http://www.milliyet.com.tr/rus-gazina-30-indirim/ekonomi/detay/2054650/default.htm> (Erişim: 14.01.2016).

gaz iki ayrı boru hattıyla taşınmakta olup Batı Trakya Hattı, sanayi ve nüfusun en yoğun olduğu Marmara Bölgesi'ne akarken, Mavi Akım, Anadolu'ya gaz akışı sağlamaktadır. Türkiye'nin enerji güvenliği açısından Batı Trakya Hattı daha hassas bir durum teşkil etmektedir. Mavi Akım sadece Türkiye'ye doğal gaz taşımakta ve transfer ülkesi bulunmadığı için bu hattaki akışın sadece iki ülke arasındaki krizlerden etkilenmesi söz konusudur. Oysa, Batı Trakya Hattı, Ukrayna, Romanya ve Bulgaristan üzerinden Türkiye'ye ulaşmaktadır. Rus gazının ana transfer ülkeleri arasında yer alan Ukrayna ile Rusya arasında yaşanan siyasi kriz, 2014 yılında Kırım'ın işgal edilmesiyle kronik bir hal almıştır. Rusya'nın, "yakın çevre politikası" doğrultusunda kontrol altında tutmak istediği Ukrayna üzerinde, doğal gaz akışı ve bedeli üzerinden "havuçsopa" politikasıyla baskı oluşturma girişimleri işgal sonrasında yeni bir boyut kazanmış olup Rusya, transfer güvenliği açısından Ukrayna'yı tamamen devre dışı bırakmak üzere harekete geçmiştir. İki ülke arasında yaşanan bu gerilim Rus gazının en önemli iki müşterisi olan AB ve Türkiye'nin enerji arz güvenliğini tehdit etmektedir. İki ülke arasında yaşanan bu krizde Ukrayna'nın gaz akışını durdurması senaryosundan en çok etkilenecek ülkeler arasında Türkiye, ilk sıralarda yer almaktadır. Çünkü Rusya'ya bağımlılık oranı yüksek olan Türkiye, doğal gaz depolama kapasitesi açısından Avrupa ülkeleri arasında en son sırada yer almaktadır.²⁴ Batı Trakya Hattı'ndan sağlanan yıllık 14 bcm³ doğal gaz akışında ciddi bir kesinti olması durumunda Marmara Bölgesi'ne diğer hatlardan geri besleme yöntemiyle gaz verme imkanı da bulunmamaktadır. Bu hattın tek alternatifi bu nedenle LNG olup, Türkiye'nin mevcut LNG kapasitesi ve alt yapısı bu hattın açığını kapatmaya yeterli değildir. Türkiye açısından felaket anlamına gelebilecek bu senaryonun iyileştirilebilmesi için LNG ve depolama kapasitesinin artırılmasının öncelikler arasına alınması gerekmektedir. LNG'nin, toplam doğal gaz ithali içindeki payı yüzde 15 olup bu oran Rus gazı ithalinin ¼'üne denk gelmektedir.²⁵ Ayrıca, Türkiye'nin iki LNG terminali bulunmakta olup bu tesislerin yıllık gazlaştırma kapasitesi de Rusya'dan ithal edilen gazın yarısı oranındadır. LNG sevk kapasitesi de göz önünde bulundurulduğunda Türkiye'nin Rus gazına kısa vadede daha fazla LNG ithal ederek alternatif oluşturması mümkün değildir.²⁶ Türkiye'nin doğal gaz anlaşmaları konusunda bir diğer güvenlik sorunu neredeyse tamamının uzun dönemli olmasıdır. Spot piyasadan LNG alımı düşük düzeyde olan Türkiye, uzun vadeli taahhütleri nedeni ile kaynak çeşitlendirmesi yapmakta güçlük çekmektedir.

²⁴ Mehmet Çetingöç, "What will Turkey do if Russia turns of gas?", *Al Monitor*, 23 Eylül 2014, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2014/09/turkey-russia-ukraine-european-union-natural-gas-tanap.html#> (Erişim: 11.01.2016).

²⁵ EIA, *Turkey*, 07 Temmuz 2015, 8-9, https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/countries_long/Turkey/turkey.pdf (Erişim: 05.08.2015).

²⁶ Olga Okumuş, "Will Turkey be able to replace Russian gas with Qatari imports?", *Al Monitor*, 04 Eylül 2015, <http://www.al-monitor.com/pulse/originals/2015/12/turkey-russia-qatar-cannot-replace-russian-gas.html#>

Grafik 2: Türkiye'nin doğal gaz ithalat kapasitesi (2014, bcm³)²⁷

Türkiye'nin, Suriye krizi sonrasında enerji alanında Rusya ile yakaladığı sinerji yerini gerilime bırakmış olup bu kriz Türkiye'nin enerji politikasının gözden geçirilmesi açısından önemli bir fırsat olmuştur. Rusya'nın Türkiye'ye karşı enerjiyi silah olarak kullanması ihtimali bu süreçte sık sık gündeme gelmekle birlikte Türkiye ile Rusya arasında hala 10 yıllık bir taahhüt süreci daha bulunduğu için tarafların yükümlülüklerini yerine getirme konusunda duyarlı hareket etmeleri beklenmektedir. Doğal gaz anlaşmaları devletler arası anlaşmalar olup şartlarının ağır olması ve uluslararası müeyyideler nedeni ile iki ülke arasında yaşanacak siyasi gerilimlere rağmen doğal gaz ticaretinin sorunsuz devam etmesi öngörülmektedir. Ekonomik kriz ve düşen petrol fiyatları nedeni ile ekonomik göstergeleri günden güne kötüleşmekte olan Rusya'nın, Almanya'dan sonra en büyük ikinci alıcı ülkesi konumunda olan Türkiye'yi kaybetmesi hem gelir hem de itibar kaybı anlamına gelmektedir. Rusya, Türkiye'ye satmakta olduğu 27,3 bcm³ gaz için kısa vadede alternatif bulamayacağı gibi doğal gaz kesintisi ya da kısıntısı yapması güvenilir arz ülkesi imajına büyük darbe vuracaktır. Bu nedenle her ne kadar taraflar arasındaki krizlerden doğal gaz akışının etkilenmesi beklenmese de Türkiye açısından bu krizlerin enerji bağımsızlığını güçlendirecek adımların atılması açısından "uyandırma alarmı"²⁸ olarak değerlendirilmesi gerekmektedir.

²⁷ Cüneyt Kazakoğlu, "Türkiye doğalgazda Rusya'ya ne kadar bağımlı?", *BBC Türkçe*, 04 Aralık 2015, http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/12/151204_rusya_turkiye_dogalgaz_cuneyt_kazokoglu (Erişim: 04.06.2016).

²⁸ Cenk Pala, "Türk Akımı: Üzerine Uçak Düşen Boru Hattı," *İktisat ve Toplum Dergisi*, Sayı 63 (Bahar 2016): 17.

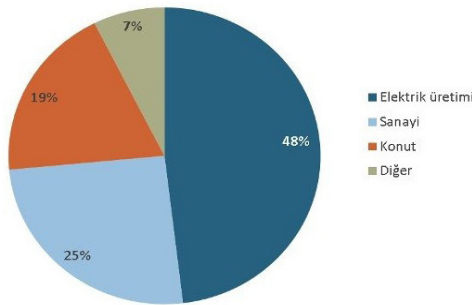
Tablo 1: Türkiye'nin Doğal Gaz Alım Anlaşmaları*

Mevcut Anlaşmalar	Miktar (Plato) (Milyar m ³ /yıl) (9000Kcal/m ³ e baz)	İmzalanma Tarihi	Durumu	Bitiş Tarihi
Cezayir (LNG)	4.4	1988	Devrede	Ekim 2024
Nijerya (LNG)	1.3	1995	Devrede	Ekim 2021
İran	9.6	1996	Devrede	Temmuz 2026
Rus. Fed. (Karadeniz)	16	1997	Devrede	2025 Sonu
Rus. Fed. (Bati)	4	1998	Devrede	2021 Sonu
Türkmenistan	15.6	1999	-	-
Azerbaycan(Faz-I)	6.6	2001	Devrede	Nisan 2021
Azerbaycan(Faz-II)	6	2011	2017/2018	2032/2033
Azerbaycan(BIL)	0.15	2011	Devrede	2046

* Batı Hattı'nda 10 bcm³lük özel sektör taahhüdü BOTAS tarafından hazırlanan tabloda yer almaktadır. Batı Hattı'nın toplam potansiyeli 14 bcm³tür. <http://www.botas.gov.tr/> (Erişim: 04.01.2016).

Doğal gazının yüzde 98'ini ithal eden Türkiye bunun yüzde 48'ini elektrik üretimi için kullanmaktadır. Büyüme, kentleşme ve nüfus artış oranlarındaki artışa bağlı olarak artan elektrik enerjisi ihtiyacının karşılanmasında son dönemde nispeten daha hızlı faaliyete alınan doğal gaz çevrim santrallerine yönelen Türkiye, kaynak bağımlılığı ve yüksek ithalat bedelleri ile karşı karşıya kalmıştır. Avrupa Komisyonu'nun Avrupa Birliği üyesi olmayan ülkelere olan bağımlık oranı olarak yüzde 30'u kritik eşit olarak değerlendirdiği düşünülürse, Türkiye'nin Rusya'ya olan bağımlılığının son derece yüksek bir düzeyde olduğunu söylemek mümkündür.²⁹ Doğal gaz ithalinde Rusya'nın kritik rolü göz önünde bulundurulduğunda Rus gazında bir kesinti olması halinde Türkiye'nin enerji/elektrik sistemi ve genel olarak ekonomisinin ağır bir darbe alacağı ortadadır.³⁰

Grafik 3: Türkiye'nin doğal gaz talebinin sektörlere göre dağılımı (2014)³¹

²⁹ Emre İşeri ve Cem Özen, "Türkiye'de Sürdürülebilir Enerji Politikaları Kapsamında Nükleerin Konumu," İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No. 47 (Ekim 2012): 169.

³⁰ Necdet Pamir, "Katar, Türkiye'nin enerji sorununa çözüm mü?," *DW Türkçe*, 10 Aralık 2015, <http://www.dw.com/tr/katar-t%C3%BCrkiyenin-enerji-sorununa-%C3%A7%C3%B6z%C3%BCm-%C3%BC/a-18909704?maca=tr-Facebook-sharing> (Erişim: 04.01.2016).

³¹ Kazakoğlu, "Türkiye doğal gazda Rusya'ya ne kadar bağımlı?," *BBC Türkçe*, 04 Aralık 2015, http://www.bbc.com/turkce/ekonomi/2015/12/151204_rusya_turkiye_dogalgaz_cuneyt_kazokoglu (Erişim: 04.06.2016)

3. TÜRKİYE’NİN NÜKLEER ENERJİ AÇILIMI

Türkiye nükleer enerjinin barışçıl amaçlarla kullanımına yönelik girişimlerde bulunan ilk ülkelerden biri olmakla birlikte bu alanda en somut adımlarını son dönemde atmıştır.³² Gelişmekte olan bir ülke olarak sürekli artan elektrik enerjisi ihtiyacını karşılamak için uzun dönemli taahhütlerinin de etkisiyle doğal gazla yönelen Türkiye, elektrik enerjisi üretiminde doğal gaz bağımlılığının alternatifi olarak nükleer enerjiye öncelik verme kararı almıştır. Net enerji ithalatçısı konumunda olan Türkiye, 2023 yılına kadar toplam 15.000 megawatt (MW) kapasiteli üç nükleer santral inşa etmeyi planlamaktadır.³³ Planlanan projelerden ikisinin gerçekleşmesi için gerekli iş birlikleri sağlanmış olup üçüncü proje için yer seçimi ve üstlenici ülke/firma arayışı devam etmektedir. Türkiye’nin nükleer enerjiye yönelimi çeşitli eleştirileri beraberinde getirirse de AKP iktidarı her fırsatta bu konuda kararlılığını koruduğunu göstermektedir. Türkiye’nin Rusya ile ilişkilerinde gerilimin tırmanacağı sinyallerinin verilmeye başlandığı 1 Kasım 2015’te gerçekleşen genel seçim sonrasında kurulan 64. Hükümetin gerek Başbakan’ı gerekse bakanları nükleer enerji yatırımlarının tüm sorunlara rağmen devam edeceği yönünde sık sık demec vermekten geri durmamışlardır. Türkiye’nin kaynak çeşitlendirmesi açısından nükleerin bir zorunluluk olduğunun belirtildiği bu açıklamalarda böylece enerji ithalataında dışa bağımlılık oranlarının azalacağı ifade edilmiştir.³⁴

Türkiye’nin nükleer enerji açılımını açıklamak üzere ETKB tarafından hazırlanan raporda artan enerji talebinin karşılanması için izlenecek temel stratejinin dışa bağımlılığın azaltılması olduğu belirtilerek enerji politikasının temel hedefleri şöyle sıralanmıştır:³⁵

- Kaynak ülke ve güzergâh çeşitliliklerinin sağlanması,
- Enerji verimliliğinin artırılması,
- Enerji yoğunluğunun azaltılması,
- Yerli kaynakların tamamının kullanılması,
- 2023 yılında elektrik üretiminde yenilenebilir enerji kaynaklarının payının en az %30’a (doğal gazın payının yüzde 30’a çekilmesi) çıkarılması hedeflenmektedir.

³² “Nuclear Power in Turkey”, Ekim 2015, <http://www.world-nuclear.org/info/Country-Profiles/Countries-T-Z/Turkey/> (Erişim: 12.01.2016).

³³ Akkuyu ve Sinop NGS’nin yanı sıra üçüncü NGS için Çin ile görüşmeler devam etmektedir. A.g.e.

³⁴ “Turkey needs nuclear energy: Turkish Minister”, 01 Ocak 2016, <http://aaenergyterminal.com/news.php?newsid=7195541> (Erişim: 04.01.2016)

³⁵ ETKB, *Nükleer Santraller ve Ülkemizde Kurulacak Nükleer Santrale İlişkin Bilgiler*, Yayın No. 1, 6, http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FBelge%2FNukleer_Santraller_ve_Ulkemizde_Kurulacak_Nukleer_Santrale_Iliskin_Bilgiler.pdf (Erişim: 12.12.2015).

Yine aynı raporda, nükleer enerjinin seçenек değil zorunluluk olduğu belirtilerek bu durum şu şekilde gerekçelendirilmiştir:³⁶ “Ülkemizin 2023’te kurulu gücününün 110.000-130.000 MW arasında olması, elektrik tüketiminin 500 milyar kWh olması öngörülmektedir. Elektrik ihtiyacımızın karşılanmasında kullanılan doğal gaz ve sıvı yakıtların neredeyse tamamının, kömür yakıtların ise yaklaşık % 30’unun ithal olduğu açıktır. Diğer yandan, hidroelektrik potansiyelimize ek olarak rüzgar, güneş, jeotermal, biyokütle gibi yenilenebilir enerji potansiyelimizin tamamı kullanılsa bile 2023 yılına kadar ulaşacağımız 500 milyar kWh enerji tüketimimizin ancak yarısına yakını karşılanabilmektedir. Elektrik tüketim talebinin karşılanmasının yanı sıra, Türkiye’nin 2023 yılına kadar, 500 milyar dolar ihracat gerçekleştirilmesi, kişi başına 25.000 dolar milli gelire sahip olması ve 2 trilyon dolar milli gelir ile dünyanın ilk 10 ekonomisi arasında yer alabilmesi için sürekli enerji 7 üreten nükleer güç santrallerini inşa etmesi bir seçenек değil, zorunluluk olarak karşımıza çıkmaktadır.”

Artan enerji talebinin “maksimum fayda- minimum maliyet” prensibiyle karşılanma amacı doğrultusunda 2023 yılına kadar Akkuyu ve Sinop’ta olmak üzere 2 nükleer santralin işletmeye alınması ve üçüncüsünün de inşaatına başlanması planlanmaktadır. Akkuyu ve Sinop santrallerinin 1 yılda yaklaşık 80 milyar kilovat saat (kWh) elektrik üretecekleri tahmin edilmektedir.³⁷ Türkiye’nin nükleer açılımı ve projelerinin tanıtımı için hazırlanan raporlarda yıllık 80 kWh elektrik üretimi için gereken 16 bcm³ doğal gazın maliyetinin yaklaşık 7.2 milyar Dolar olduğu belirtilerek NGS’nin yıllık işletim maliyetlerinin yaklaşık 720 milyon Dolar olacağına dikkat çekilmektedir.³⁸ Ayrıca, bir NGS’nin kurulum maliyetinin yukarıda ifade edilen 3 yıllık doğal gaz bedeliyle karşılanabileceği belirtilmiştir.³⁹ NGS’nin işletim ve yakıt maliyetleri konusunda fosil yakıtlar, özellikle de en pahalısı olan doğal gaz karşısında ciddi avantajları olmakla birlikte konuya söz konusu raporlarda olduğu şekilde tekdüze yaklaşmak doğru olmayacaktır.

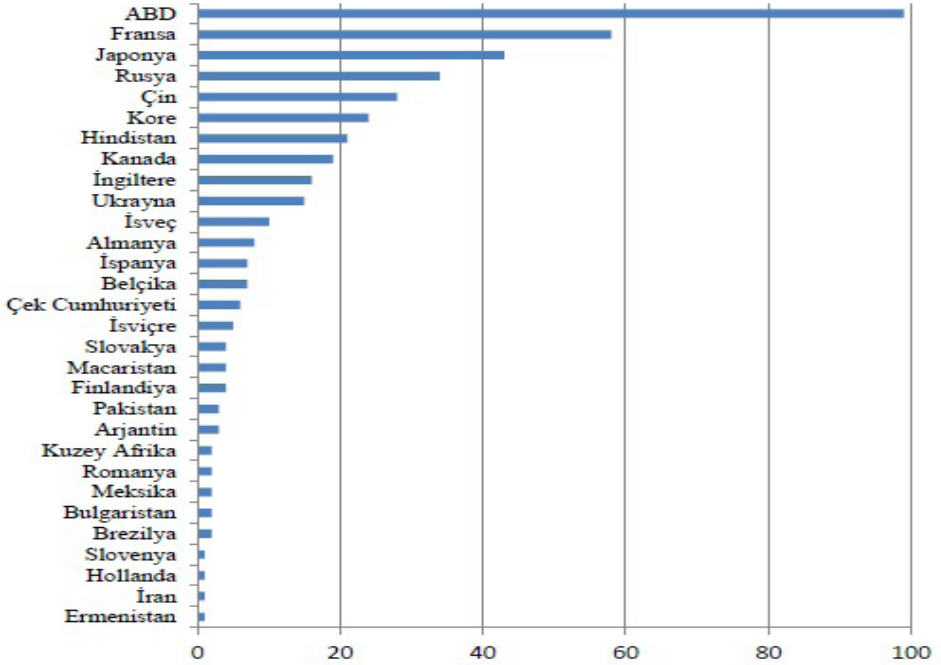
---

³⁶ A.g.e., 6-7.

³⁷ Azime Telli, “Akkuyu Akliman’a karşı: Nükleer Anlaşmaların İçerik Analizi”, 7-8, <http://www.eppen.org/haberdetay3.php?haberID=43> (Erişim: 31.12.2015).

³⁸ ETKB Nükleer Enerji Proje Uygulama Daire Başkanlığı, Nükleer Güç Santralleri ve Türkiye, Yayın No. 2, 57, http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FSayfalar%2FNukleer_Guc_Santralleri_ve_Turkiye.pdf (Erişim: 12.12.2015).

³⁹ A.g.e., 58.

Grafik 4: Dünya genelinde faaliyette olan nükleer reaktörler (Toplam 438)

Kaynak: “Power Reactor Information System in 2015”, *IAEA*, <https://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/OperationalReactorsByCountry.aspx> (Erişim: 06.01.2016).

Dünyada nükleer enerji reaktörleri konusunda Fukushima felaketi sonrasında bir duraklama dönemine girilmiş olmakla birlikte halihazırda 438 nükleer reaktör faal olarak çalışmaktadır. En fazla reaktörün bulunduğu ülke ABD (104 tane) olurken elektrik enerjisi üretiminde nükleerin en yaygın kullanıldığı ülke yüzde 76.9 ile Fransa’dır. Dünyanın elektrik enerjisi ihtiyacının karşılanmasında nükleer enerjinin payı yüzde 10.6 iken OECD üyesi ülkelerde bu oran yüzde 18.1’dir.⁴⁰ Ayrıca, inşası devam eden reaktör sayısı 66 iken kalıcı olarak kapatılan reaktör sayısı ise Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu’nun (IAEA) 2016 yılı verilerine göre 157’dir.⁴¹ Nükleer teknolojiye sahip olmanın enerji dışında ulusal güç unsuru olması açısından da önemini göz önünde bulunduran Türkiye, bölgesindeki devletlerin bu teknolojiye sahip olmasının yarattığı handicap açısından da nükleere yönelmiş durumdadır. Nükleer enerjinin dünya genelinde kullanım oranlarında üç büyük nükleer kaza⁴² sonrasında ciddi bir daralma meydana gelmemiş olmakla birlikte Türkiye’nin nükleer enerji santrali kurmak için seçtiği model dünyada bir ilk olma özelliği

⁴⁰ IEA, *Electricity Information 2015* (Paris: OECD/IEA, 2015), 4.

⁴¹ “Permanent Shutdown Reactors in 2016”, *IAEA*, <https://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/OperationalReactorsByCountry.aspx> (Erişim: 06.01.2016).

⁴² Three Mill Adası, Çernobil, Fukushima.

taşımaktadır. Dünyadaki mevcut ve yapımı devam eden santraller anahtar teslim sözleşmeler ile inşa edilirken Türkiye, “*yap-sahip ol-işlet*” (build-own-operate) modeline yönelmiştir. Bu modelde bedelsiz arsa tahsisi karşılığında Türkiye’de inşa edilecek santraller yükleniciler tarafından işletilecek ve yaşam döngüsünün sonunda sökülerek kendi ülkelerine götürülecektir. Bu model Türkiye’ye finansman konusunda en az yükümlülüğü getirirken santrallerin yatırım maliyetlerinin güvence altına alınması için verilen taahhütler Dolar üzerinden olduğu için kura bağlı olarak ciddi bir maliyet artışına yol açma riski de taşımaktadır. Akkuyu ve Sinop için aynı model tercih edilmiş olmakla birlikte taraflar ile imzalanan uluslararası anlaşmaların içerikleri ciddi derecede birbirinden farklı olup bir sonraki bölümde bu anlaşmaların içeriklerine yer verilecektir.

Türkiye’nin enerji talebi konusunda iki farklı senaryo esas alınmaktadır: Mevcut tablonun çok küçük değişimlerle devam edeceğine dayanan muhafazakar senaryo ile enerji karmasında bazı önemli değişimler ön gören proaktif senaryo. Muhafazakar senaryonun esas alınması durumunda Türkiye’nin artan enerji talebinin karşılanmasında nükleer enerji kaynak çeşitlendirmede tek başına öne çıkarken proaktif senaryoda ise nükleer enerjinin, enerji karmasına dahil olmasının yanı sıra yenilenebilir enerji arzında da artış ön görülmektedir.⁴³

Nükleer enerji, yenilenebilir enerji kaynakları ile kıyaslandığında bazı avantajlara sahip bulunmaktadır. Yenilenebilir enerji kaynaklarının mevsimsel koşullar nedeni ile 7/24 emre amade olmamaları nedeni ile sürekli çalışma özelliğine sahip baz yük santral niteliğinde olan nükleer enerji santralleri, yenilenebilir enerjinin alternatifi ya da tamamlayıcısı olarak değerlendirilmektedir. Rüzgarlı ve yağmurlu gün sayısı iklime göre değişirken güneş enerjisinden de sadece gündüz saatlerinde yararlanılabiliyor olması yenilenebilir enerji konusunda da kaynak çeşitlendirmesi yapılmasını gerekli kılmaktadır.

Türkiye, elektrik talep artışında dünyada Çin’den sonra ikinci, Avrupa ülkeleri arasında birinci sırada yer almaktadır. 2012 yılında elektrik tüketim talebi 240 milyar kWh iken bunun 2023’te 500 milyar kWh’a çıkması öngörülmektedir. Ancak, yenilenebilir enerjide 2023 yılına ait resmi hedeflere ulaşılması (500 milyar kWh) halinde bile 2023 yılında tahmini elektrik tüketim talebinin ancak yarısının yenilenebilir kaynaklardan karşılamak mümkün olacaktır.⁴⁴ Bakım dönemleri hariç yılda 8000 saat çalışma kapasitesine sahip olan nükleer santraller çalışma süreleri açısından yenilenebilir enerji kaynakları karşısında ciddi bir avantaja sahiptir.⁴⁵ Ancak, nükleer enerji konusunda yakıt ve teknoloji konusunda dışa bağımlı olunmasının yanı sıra terörist saldırılar, deprem, siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar, nükleer kaza ve daha önce denenmemiş

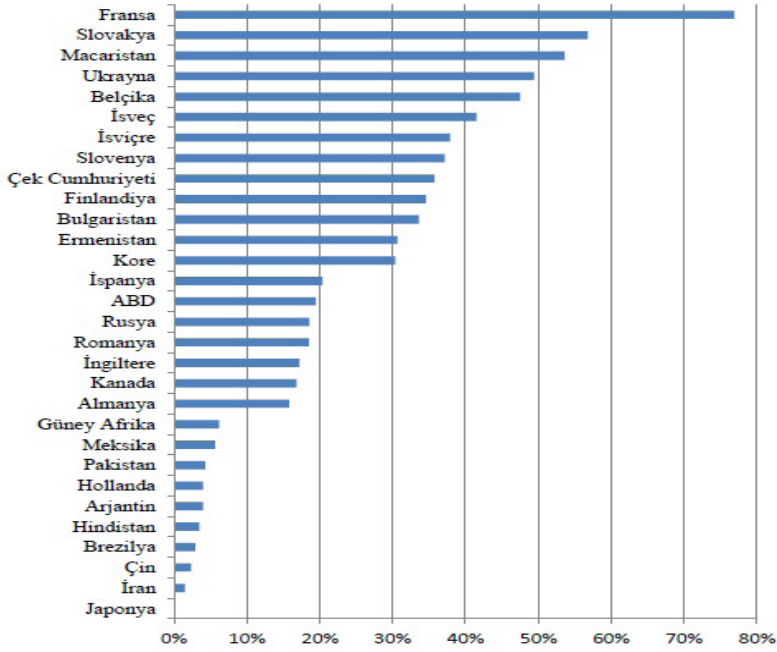
⁴³ BOTAŞ, 2014 Sektör Raporu, 13 http://www.botas.gov.tr/docs/raporlar/tur/sectorap_2014.pdf (Erişim: 05.01.2016).

⁴⁴ ETKB Nükleer Enerji Proje Uygulama Daire Başkanlığı, *Nükleer Güç Santralleri ve Türkiye*, 8.

⁴⁵ A.g.e., 9.

yeni nesil reaktörlerin tercih edilmiş olması gibi önemli handikapların da göz önünde tutulması gerekmektedir. Ayrıca, nükleer atıkların güvenli şekilde depolanması ve imha edilmesi konusunda da önemli sorunsallar söz konusudur.

Grafik 5: Ülkelere göre elektrik üretiminde nükleer enerjinin payı (%)

Kaynak: "Share of Electricity Generation in 2014", IAEA, <https://www.iaea.org/PRIS/WorldStatistics/NuclearShareofElectricityGeneration.aspx> (Erişim: 06.01.2016).

3.1. Nükleer enerjiye geçişte Türkiye modeli

Türkiye'nin elektrik enerjisi talebi istikrarlı olarak büyümekte olup son yirmi yılda yıllık olarak ortalama yüzde 10.6'lık bir artış söz konusu olmuştur.⁴⁶ Çevrecilerin ve nükleer karşıtlarından yükselen itirazlara rağmen artan talebin karşılanması açısından nükleer enerji, enerji karmasına dahil edilmiştir. Kaynak çeşitlendirme arayışı kapsamında nükleer enerji kartının yeniden gündeme alınmasının arkasında elektrik üretiminde ithal girdiler olan doğal gaz ve kömüre olan bağımlılığın azaltılması bulunmaktadır. Atmosfere zarar vermeyen enerji kaynağı olarak nükleer enerjinin Türkiye'nin enerji karmasında önemli bir pay elde etmesi durumunda karbon emisyonu da azalacaktır.

⁴⁶ Hüseyin Benli, "Potential of renewable energy in electrical energy production and sustainable energy development of Turkey: Performance and policies," *Renewable Energy*, No. 50, 45.

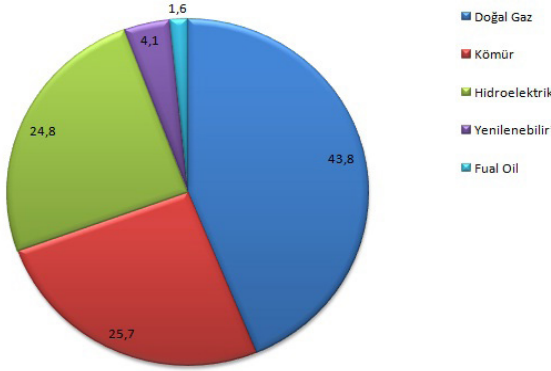
Türkiye'nin elektrik üretiminde doğal gaza yüzde 50'ye varan oranda bağımlı olmasının yarattığı yüksek maliyet ve mevsimsel olarak doğal gaz arzında görülebilen dengesizliklerin yarattığı tehdidin dengelenmesi açısından nükleer enerji önemli bir seçenek olarak öne çıkmaktadır. Aslında, Türkiye'nin enerji arz güvenliğinin sağlanmasında nükleer enerjiye yönelimi 1950'li yıllara dayanmaktadır. Nükleer enerjinin barışçıl amaçlı olarak kullanılması yönünde ilk adımlar 1955 yılında atılırken ilk nükleer güç santralının kurulması yönündeki adımlar ise 1970'li yılların sonlarında atılmıştır.⁴⁷ Ancak bu adımlar siyasi ve mali nedenler yüzünden istenilen sonuçları vermezken Türkiye ile aynı dönemde nükleer enerji geliştirme çalışmalarına yönelen Güney Kore, ilk nükleer reaktörünü 1978 yılında devreye alırken günümüzde elektrik enerjisi ihtiyacının 1/3'ünü sahip olduğu 23 nükleer güç santralinden karşılamaktadır.⁴⁸

NGS'nin yatırım süreci yüksek maliyetli olmasının yanı sıra oldukça uzun bir zamana yayılmaktadır. Siyasi ve mali istikrarsızlıkların etkisiyle bugüne kadar NGS kurma projelerini hayat geçiremeyen Türkiye, artan enerji talebinin yanı sıra nükleer teknoloji hamlesini gerçekleştirmek için bu alanda ilk kez denenen bir model tercih etmiştir. Tamamlanması durumunda Akkuyu NGS, mevcut koşullar altında *“egemen bir devletin sınırları içinde olup da başka bir devlete ait olan ve o devlet tarafından işletilen ilk ve tek”*⁴⁹ olma özelliğine de sahip olacaktır. Öte yandan, Sinop için ise *“devlet-özel sektör”* iş birliği söz konusu olup her proje için farklı model kullanımı beraberinde belirsizlikleri de getirmektedir. Türkiye'nin nükleer enerji yatırımlarında temel model olarak *“yap-sahip ol-işlet”* yöntemini tercih etmesi söz konusu olup bu model altında farklı yöntemler izlemesi nükleer gibi stratejik ve hassas bir alan açısından ciddi handikapları da beraberinde getirmektedir. Aynı modelin farklı içerik ve lisanslama yöntemiyle çalışılması anlaşma içeriklerinden inşa ve fesih sürecine kadar tarafların hak ve yükümlülükleri konusunda karmaşaya ve yanlış değerlendirmelere yol açmaktadır. Bir sonraki bölümde yer alan içerik analizinde iki NGS projesinin temel verilerine tablo halinde yer verilirken anlaşma içeriklerine de maddeler halinde yer verilerek benzer ve farklı yanları ortaya konulacaktır.

⁴⁷ Ayhan Demirbaş, “Energy Facilities and Nuclear Power Program by 2020 in Turkey,” *Energy Sources* 23, No. 5, 410-411.

⁴⁸ “Nükleer santral için geç kalındı”, *Hürriyet*, 30 Ekim 2013, <http://www.hurriyet.com.tr/nukleer-santral-icin-gec-kalindi-25009183> (Erişim: 04.01.2016).

⁴⁹ Ümit Şahin, “Ülke Perspektifi Türkiye”, *Nükleer Enerjinin Sonu mu? Fukuşima'dan sonra alternatif enerji politikalarına uluslararası bir bakış*, (İstanbul: Friedrich-Ebert-Stiftung, 2012), 120.

Grafik 6: Kaynaklarına göre elektrik üretimi⁵⁰

Türkiye nükleer enerji konusunda hedefine ulaşmak için dünyada ilk kez kullanılan bir modeli tercih etmiştir.⁵¹ Bu modelleme ile taahhüt sürecinin kolaylaştırılması öngörülmüş olup bir rekabet ortamı oluşturulmadan iki santral için anlaşma imzalanmıştır. Türkiye'nin 2023 yılı

hedefleri arasında yer alan elektrik enerjisinin yüzde 16'sının nükleer ile karşılanması için sürecin hızlandırılmasına özen gösterilmiş olmakla birlikte mevcut durum itibariyle 2020 yılında elektrik enerjisinin yüzde 5'inin ve 2023'te yüzde 16'sının nükleerden karşılanması hedefinin yakalanması imkansız görünmektedir. Nükleer santral projelerinin inşası normal şartlar altında bile uzun bir zaman dilimi gerektirirken siyasi ve ekonomik belirsizlikler bu sürecin daha da uzamasına yol açabilmektedir. Türkiye'nin 2015 yılının son çeyreğinde Rusya ile ilişkilerinde ciddi bir gerilim söz konusu olmuştur. Rusya'nın, Suriye'de Esad rejimini desteklemesi ile başlayan ikili ilişkilerdeki çatlak Rus jetlerinin Türk sınırını ihlal etmesi ile tırmanmış, nihayetinde ihlallerin devam etmesine bağlı olarak Türkiye angajman kuralları doğrultusunda Rus jetini vurmuştur. Rus jetinin vurulması sonrasında Rusya'nın Türkiye'ye karşı diplomatik ve ekonomik yaptırım uygulama kararı alması enerji projelerinin geleceğini de belirsiz hale getirmiştir. Rusya'nın vaat ettiği doğal gaz indirimini yapmaya yanaşmaması sonrasında Türkiye tahkime başvururken jet krizi sonrasında her iki ülkenin büyük önem verdiği Türk Akımı projesi önce daraltılmış, sonrasında da dondurulmuştur. Türk Akımı'nın durdurulmasının yanı sıra olası doğal gaz kesintisi riski Türkiye'nin alternatif arayışlarını hızlandırmış olmakla birlikte kısa vadede Rus gazının alternatifini bulmak teknik nedenler yüzünden mümkün değildir. Rusya'ya gaz konusundaki bağımlılığın yaratabileceği güvenlik açığı ile ilk kez bu derece ciddi anlamda yüzleşen Türkiye açısından nükleer seçeneği daha da önemli hale gelmiş olmakla birlikte söz konusu krizin NGS inşa sürecini olumsuz etkileyeceği açıktır. Nitekim Türk tarafının, *"Akkuyu'da Rusya ile çalışmak zorunda değiliz"*⁵²

⁵⁰ ETKB, 2015-2019 Stratejik Planı, 34, <http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FStratejik+Plan%2FETKB+2015-2019+Stratejik+Plani.pdf> (Erişim: 04.01.2016).

⁵¹ Gürkan Kumbaroğlu, "Türkiye Açısından Nükleer Enerji Ekonomisi", *Nükleer Enerjiye Geçişte Türkiye Modeli* içinde (Edit.) Sinan Ülgen, (İstanbul: EDAM Yayınları, Ekim 2011), s. 93.

⁵² "Erdoğan: Akkuyu'yu Ruslar yapmazsa başkası yapar", *BloombergHT*, 08 Ekim 2015, <http://www.bloomberght.com/haberler/haber/1829066-erdogan-akkuyuyu-ruslar-yapmazsa-baskasi-yapar> (Erişim: 10.01.2016).

açıklamasının ardından Rusya'nın da projeyi durdurabileceğine ya da iptal edebileceğine dair iddialar gündeme gelmiştir.⁵³ İnşa sürecine 2016 yılında başlanması hedeflenen Akkuyu NGS projesinde saha hazırlık çalışmaları devam etmekte olup henüz inşa için ihale süreci başlatılamamış durumdadır. Sürecin başlaması için gerekli olan Türk Atom Enerjisi Kurumu (TAEK) lisansı henüz tamamlanmamış olup gerekli yasalardaki değişiklikler de henüz yapılmamıştır.⁵⁴ Tüm hukuki prosedürün tamamlanması durumunda bile inşaatın en iyi ihtimalle 2017 yılında başlaması söz konusu olacaktır ki bu da aşağıda ayrıntısı yer alan takvimde zincirleme gecikmelere yol açabilir.

Türkiye'nin ilk nükleer santral projesi olarak “örnek model” işlevi de olan Akkuyu'nun geçmişte olduğu gibi yeniden tıkanma noktasına gelmesi Sinop NGS projesini de etkileyecektir. Sinop NGS için 2016 yılı itibariyle fizibilite aşaması devam etmekte olup 1. ünitenin 2023 yılında devreye girmesi hedefine ulaşılması oldukça zayıf ihtimaldir. Üstelik siyasi belirsizlikten kaynaklanan zaman kaybı aşımış olsa bile inşa aşamasında meydana gelebilecek teknik ve sosyal problemleri de her zaman için göz önünde bulundurmamak gerekmektedir. NGS'nin tamamlansalar bile gecikmelerin söz konusu olacağı kesinleşmiş olması Rusya'nın Türkiye karşısında elini daha da güçlendirmektedir. Türk Akımı'ndan önce vazgeçen, sonra da AB Parlamentosu güvencesi olursa inşa edebileceğini açıklayan Rusya ile Batı Hattı'ndan yapılan alım anlaşması 2021 yılında sona ermektedir. Söz konusu hat Ukrayna üzerinden ülkemize ulaşmakta olup Rusya 2019 sonunda Ukrayna'yı⁵⁵ tamamen by-pass ederse bu akışın da kesilmesi gündeme gelecektir. Türkiye'nin Kuzey Irak ve Katar doğal gazına yönelmesi söz konusu olmakla birlikte bu süre içinde 14 bcm³ doğal gazın Türkiye'ye getirilebilmesinin önünde ciddi siyasi ve teknik engeller bulunmaktadır. Türkiye'nin, doğal gaz konusunda aşırı bağımlılık ilişkisi içinde olunan Rusya ile nükleer alanında iş birliğine yönelmesinin yaratabileceği tehdit Suriye krizi ile açıkça görülmüştür. Türkiye, aşırı bağımlı olduğu doğal gazın alternatifi olarak ilk nükleer proje için Rusya ile anlaşma yaparak yakıt türü çeşitlendirmesi sağlanmış olsa da kaynak ülke açısından konuya yaklaşılacak olunursa bağımlılık ilişkisinin daha da derinleşmiş olduğu görülecektir. Rusya'nın projeden vazgeçmesi siyasi ve ticari olarak mevcut koşullarda rasyonel olmasa da Türkiye açısından inşa aşaması başlanmadığı için durumun daha net değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır.

---

⁵³ “UPDATE 1-Russia halts Turkey nuclear work, Ankara looks elsewhere”, *Reuters*, 09 Aralık, 2015, <http://www.reuters.com/article/mideast-crisis-turkey-russia-nuclear-idUSL8N13Y31G20151209> (Erişim: 10.01.2016).

⁵⁴ <http://web.tbmm.gov.tr/gelenkagitlar/metinler/371425.pdf> (Erişim: 11.01.2016).

⁵⁵ “Gazprom reaffirms plans to bypass Ukraine in 2019”, *EurActiv*, 10 Haziran 2015, <http://www.euractiv.com/sections/energy/gazprom-reaffirms-plans-bypass-ukraine-2019-315264> (Erişim: 15.12.2015).

4. TÜRKİYE’NİN NÜKLEER ANLAŞMALARININ İÇERİK ANALİZİ

Doğal gazda Rusya’ya olan yüzde 55 oranında bağımlılığın nedeni ile Suriye krizi sonrasında olası bir kesintinin soğuk nefesini ensesinde hisseden Türkiye’nin elektrik üretiminde doğal gazı alternatif olarak gündeme getirdiği iki NGS projesi tartışılabilir hale gelmiştir. Enerji arz güvenliği açısından stratejik öneme haiz bu projeler için aynı modelleme ile iki ayrı ülke ile iki ayrı anlaşma yapılmıştır. Kaynak çeşitlendirmesi açısından farklı ülkeler seçilmesinin avantajları olmakla birlikte anlaşma içerikleri arasındaki derin farklılıklar ciddi endişeleri de beraberinde getirmektedir. Rusya krizi sonrasında Akkuyu’nun⁵⁶ iptalinin gündeme taşıyan gelişmelerin “çift yumurta ikizi” konumunda bulunan Sinop’u⁵⁷ da etkilemesi kaçınılmaz olduğu için birlikte değerlendirilmelerinde fayda bulunmaktadır. Çalışmanın bu bölümünde NGS’nin ortalama yaşam ömürleri olan 60 yıllık bir süreyi kapsayacak söz konusu anlaşmaların birbirleriyle kıyaslanması yapılacaktır. Bu alanda imzalanan devletler arası anlaşma metinleri üzerinden yapılacak analizle söz konusu anlaşmaların içerikleri konusunda yaşanan karmaşanın da azaltılması hedeflenmektedir.

1- GEREKÇE: Her iki nükleer santral anlaşması için benzer gerekçe kullanılmıştır. Söz konusu argüman artan enerji açığının kaynak çeşitlendirmesi yöntemiyle karşılanması olup ilgili uluslararası anlaşmaların gerekçelerinde dünyada nükleer enerjinin yükselen trendine ve düşük maliyetlere dikkat çekilmiştir. Türkiye’nin özellikle doğal gaz bağımlılığının azaltılması, sera gazı emisyonunun azaltılması ve nükleer enerji teknoloji ve bilgisine sahip olarak bölgesel güç dengesinde ülkemizin konumunun güçlendirilmesi iki projenin gerekçesinde yer almıştır. ETKB’nin tahminlerine göre Türkiye’nin 2023’te kurulu gücünün 110.000-130.000 MW arasında olması, elektrik tüketiminin 500 milyar kWh olması öngörülmektedir.⁵⁸

⁵⁶ Anlaşmanın tam metni bkn. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/10/20101006-6.htm> (Erişim Tarihi: 10.12.2015).

⁵⁷ Anlaşmanın tam metni bkn. <http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/05/20150523-1-1.pdf> (Erişim: 16.12.2015).

⁵⁸ “Mersin Türkiye’nin enerjisine enerji katacak”, *Akkuyu Nükleer*, www.akkunpp.com/mersin-turkiyenin-enerjisine-enerjikatacak#sthash.KFPip0Is.dpuf (Erişim: 14.12.2015).

Tablo 4.1: Akkuyu ve Sinop Nükleer Güç Santralleri'nin kıyaslanması

	Akkuyu	Sinop
Yer	Akkuyu-Mersin	Sinop veya başka bir yer
Santral sahası mülkiyeti	Bedelsiz tahsis	Bila bedel tahsis
Reaktör	VVER 1200 (AES 2006 Tasarımı)	ATMEA-1 (4 ünite)
Santral Kurulu Gücü	4 x 1,200 MWe - 4,800 MWe	4 x 1,150 Mwe - 4,600 MWe
Proje Süresi	Söküm süresinin sonuna kadar	Saha faaliyetinden söküm sonuna kadar
İşletmeye girme	1. Ünite 2020 2. Ünite 2021 3. Ünite 2022 4. Ünite 2023	1. Ünite 2023 2. Ünite 2024 3. Ünite 2027 4. Ünite 2028
Şirket ve Ortakları	Genel yüklenici JSC "Atomstroyexp- port" (ASE)	Mitsubishi, ITOCHU, EÜAŞ - (ESA süresince EÜAŞ, proje şirketinde özsermayenin %30 - %49'una sahip olacak)
Finansman	Rus tarafı %100	Proje finansmanı şeklinde %70 borç, %30 özkaynak. (Türkiye, payı oranında proje şirketine özsermaye koyacak).
Tarife	Üretilen enerjinin yarısı için 12.35 \$sent/kWh 15 yıl ağırlıklı ortalama (KDV hariç). Fiyat limiti üst tavanı 15.33 \$sent/kWh.	10.83 \$sent/kWh (20 yıl ortalaması)
Tarife Süresi	15 yıl	20 yıl
Yakıt Fiyatı	Fiyata dahil	Yakıt masrafı tarifeye dahil değil
Tarife atık yönetimi (ABD sent/kWh.)	0,15	0,15
Tarife Söküm fonu (ABD sent/kWh)	0,15	0,15
ESA sonrası	Proje şirketinin net karının %20'si Türk tarafına verilecek	
Radyoaktif atık	Kullanılmış nükleer yakıt taşınacak	Kullanılmış yakıt ve radyoaktif atık nihai bertarafından Türkiye sorumlu olacak
Uyuşmazlık halli	Müzakereler ile çözülmezse tahkim	Müzakere ile çözülecek

Kaynak: Emre Ertürk, "Significant progress in nuclear power plant projects of Turkey," *EnergyIQ*, No. 2014-21/39, 2.

2- TARAFLARIN ANA YÜKÜMLÜLÜKLERİ: Her iki nükleer santral anlaşmasında da Türk tarafının ana yükümlülüğü NGS'nin inşa edileceği alanı/araziye ve gerekli olan altyapıyı bedelsiz kullanıma sunmak olup inşa sonrasında ise üretilecek elektriği belirli süre TEİAŞ aracılığıyla satın almayı garanti etmektir. Akkuyu için bu süre 15 yıl olup Sinop için 20 yıl olarak tespit edilmiştir. Ayrıca her iki anlaşmada da Türk tarafının izin, lisans ve ruhsatlar konusunda mevzuatın el verdiği ölçüde her türlü kolaylığı sağlama yükümlülüğü bulunmaktadır. Akkuyu'nun yapımını üstelenen Rusya'nın ana yükümlülüğü % 100 Rus sermayeli bir inşa şirketini Türk hukukuna göre kurmak olup, bu şirket Akkuyu Nükleer A.Ş. olarak halihazırda faaliyettedir. Rusya tüm maliyetleri kendine ait olmak üzere 4 ünitelik NGS'ni sözleşmede belirtilen tüm izinler alındıktan sonra 10 yıl içinde tamamlayıp devreye alacaktır. Sonrasında ise NGS'nin yaşam ömrü boyunca elektrik üretip bunu Türk tarafına satacaktır. Ayrıca, nükleer atıklar Rusya'nın sorumluluğunda olup Rusya'ya götürülecektir. Sinop'ta ise Japon şirketi 4 üniteli santrali inşa edecek, devreye aldıktan sonra ise yaşam ömrü boyunca elektrik üretimi yaparak santrali işletecektir. Bu anlaşmada nükleer atıkların sorumluluğu Türk tarafında bırakılmıştır. Her iki anlaşmada da NGS'nin işletmeden çıkarma masrafları proje şirketlerinin sorumluluğuna bırakılmıştır. Ayrıca, Sinop'ta nükleer reaktör tipinin ATMEA1 olacağı belirtilmiş olup Akkuyu anlaşmasında reaktör tipinin VVER 1200 olacağı yönünde ifade bulunmamaktadır. Keza, Akkuyu'da ünitelerin tamamlanma süreleri konusunda tarih yerine şarta bağlı sürelerle yer verilirken Sinop'ta ünite işleme alınacağı tarihler açık olarak hüküm altına alınmıştır. Akkuyu'da TAEK lisanslama sürecine devam ettiği için inşa çalışmalarına başlanamamıştır.⁵⁹

3- SERMAYE YAPISI: Akkuyu NGS'nin inşası için ilk etapta yüzde 100 sermayeli bir şirket Rus tarafınca Türk kanunlarına göre kurulacaktır. Ayrıca bu şirkette Rusya'nın payı hiçbir koşulda yüzde 51'in altına düşmeyecek olup Rusya altın hisse avantajını garanti altına almıştır. Ayrıca anlaşmada proje şirketinin NGS'de üretilen elektrik de dahil olmak üzere NGS'nin sahibi olduğu ayrı bir maddede belirtilmiştir. Sinop için de yine Türk mevzuatına göre bir A.Ş. kurulacak olup bu şirketin yüzde 51 hissesi Japon Konsorsiyumu'nun elinde, yüzde 49 hissesi Türk tarafı adına Elektrik Üretim A.Ş.'nin (EÜAŞ) elinde bulunacaktır. Anlaşma gereğince fizibilite aşaması tamamlanana kadar hissedarlık yapısında bir değişiklik yapılamayacaktır. Fizibilite aşaması tamamlandıktan sonra elektrik satın alma anlaşması (ESA) sona erme tarihine kadar EÜAŞ'nin hissesinin yüzde 30'dan az olmayan bir orana indirilmesine de proje şirketinin yazılı onayı alınmak şartıyla izin verilmiş olup Japon tarafının bu süre içinde hisse devri de düzenlenmiştir. Türkiye'nin hissedar olmadığı Akkuyu'da hisse devri kurucu sermayenin tamamına sahip olan Rusya'nın kontrolündeyken Sinop'ta hisse devri ve temlik durumunda ETKB'na danışılması hükmü yer almaktadır.

⁵⁹ "Akkuyu Nükleer Santral Anlaşması", TAEK, <http://www.taek.gov.tr/bilgi-kosesi/165-nukleer-enerji-ve-reaktorler/akkuyu-nukleer-guc-santrali/429-akkuyu-nukleer-santral-lisanslamasi.html> (Erişim: 11.01.2016).

4- FİNANSMAN MEKANİZMASI: Proje finansmanı konusunda Akkuyu anlaşmasında ayrıntılı düzenleme yer almamaktadır. Projenin finansmanı yüzde 100 Rus tarafının sorumluluğuna bırakılmıştır. Sinop'ta iki tarafın paylı ortaklığı söz konusu olduğu için finansman mekanizması madde 13 ile ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Proje için kredi bulma sorumluluğunun proje şirketine ait olduğu belirtilerek proje finansmanın yüzde 30 öz kaynak, yüzde 70 borç (kredi) ile karşılanmasının hedeflendiği hüküm altına alınmıştır. Ayrıca iş birliği anlaşmasında Japon hükümetinin gerekli finansmanın sağlanması konusunda Japon finans kurumlarını teşvik edeceği belirtilmiştir.

5- PROJENİN KAPSAMI: Sinop anlaşmasında projenin kapsamı iki boyutlu olarak düzenlenmiştir. Öncelikli olarak fizibilite çalışması ve ekonomik etki değerlendirmesi raporunun hazırlanması yer almakta olup bu konuda ana sorumluluk Proje şirketinin üzerinde yer almaktadır. İkinci temel sorumluluk ise tasarım, mühendislik, tedarik, inşaat, işletme, bakım, onarım, yenileme, atık yönetimi ve NGS'nin işletmeden çıkarılması olup bu konuda ana sorumlu proje şirkettir. Proje şirketinin NGS'nin başlaması için gerekli tüm izinlerin alınmasının ardından 7 yıl içinde ünite 1'i ticari işletmeye alması gerekmekte olup birer yıl aralıklarla diğer üç ünite işletmeye alınacak olup bu sürecin 10 yıl içinde tamamlanması öngörülmüştür. Sinop anlaşmasının proje kapsamını düzenleyen 8. maddesinin 2. fıkrasında üçüncü santral projesinin gerçekleştirilmesi durumunda talep edilmesine bağlı olarak tarafların (Japon konsorsiyumu) üçüncü projenin bir parçası olabileceği hükme bağlanmıştır.

6- ELEKTRİK SATIN ALMA ANLAŞMASI (ESA): Türkiye'nin nükleer enerjiye yönelmesinde doğal gaz bağımlılığını dengeleme hedefi etkili olmuştur. Akkuyu'da ESA yürürlük süresi her bir ünite için 15 yıldır. Yapılan satış anlaşmasına göre, 15 yıl boyunca, üretilen enerjinin yarısını KDV hariç 12,35 cent/kWh ortalama fiyattan elektrik satın almayı garanti etmiştir. Her bir güç ünitesinin işletmeye giriş tarihinden sonra 15 yıldan erken olmamak kaydıyla NGS ömrü boyunca her bir ünite için Türk tarafına proje şirketinin net karının yüzde 20'si verilecektir. Sinop NGS'den elektrik satın alınması hususu madde 14 ile düzenlenmiştir. Her bir ünitenin faaliyete geçmesinden itibaren elektriğin ESA'ya uygun olarak proje şirketince satılacaktır. ESA, uygulama anlaşmasının imza tarihini takiben bir yıl içinde imzalanacaktır. ESA yürürlük süresi her bir ünite için 20 yıldır. Ortalama tarife bedeli ise yakıt bedeli hariç 10,80 cent. TETAŞ, kendine bildirilen ve/veya taahhüt edilen sabit miktardaki kWh cinsinden elektriğin yüzde 100'ünü tarife yakıt bedeli üzerinden ESA'da belirtilen bedel karşılığında satın alacaktır. Proje şirketinin taahhüt edilen miktardan fazla elektrik üretmesi durumunda TETAŞ'ın ön alım hakkı bulunmaktadır. TETAŞ ön alım hakkını kullanmazsa proje şirketi elektriği piyasa koşullarında satmaya hak kazanacaktır. Ancak proje şirketi fazla elektriği satamazsa TETAŞ bu elektriği satın almak zorundadır. Ayrıca, anlaşmada ESA süresinin dolmasına kadar Türk tarafının Japon konsorsiyumuna göre daha düşük iç karlılık oranlarına tabii olacağı da yer almaktadır.

7- YERLİ SERMAYE- İNSAN KAYNAĞI KULLANIMINI TEŞVİK: Akkuyu anlaşmasında yerli sermaye ve istihdam konusunda özendirici olma madde-

leri yer almaktadır. Rusya, anlaşma gereğinde Türk tarafına ek yük getirmeden sahada tam teşekküllü simülatör kuracaktır. Yine bu anlaşma gereğince 600 Türk vatandaşının Rusya’da NGS konusunda eğitime alınması kararlaştırılmış olup eğitim çalışması başlamış bulunmaktadır. Sinop anlaşmasında insan kaynakları geliştirme planı hazırlanması öngörülmüş olup kurulacak simülasyonda Türk çalışanların eğitimi yapılacaktır. Kurulacak Nükleer Teknoloji Eğitim Merkezi (NTEM), temel görevini tamamladıktan sonra eğitsel ve bilimsel çalışmalarda uygulamalı eğitim merkezi olarak kullanılacaktır.

8- TEKNOLOJİ TRANSFERİ: Akkuyu NGS Projesi’nin her türlü fikri mülkiyet hakkı Rusya’ya aittir. Anlaşmada teknoloji transferi konusunda özel bir madde bulunmamakla birlikte Türk çalışanların eğitimi ve istihdamı hususunda düzenlemeler yer almaktadır. Sinop anlaşmasında ve anlaşma gerekçesinde teknoloji transferine yer verilmiştir. Eğitim konusundaki maddelerin yanı sıra teknoloji transferi için fizibilite ve ekonomik etki raporunun hazırlanmasının ardından plan hazırlanması anlaşmada yer almaktadır. Anlaşmada proje için ekipman, malzeme vb. imalatını desteklemek için hükümet tarafından nükleer sanayi bölgesi kurulması da yer almaktadır.

9- ATIK YÖNETİMİ: Akkuyu NGS anlaşmasında atık yönetimi ve atık bertarafı Rusya’nın sorumluluğundadır. Atıklar Rusya’ya götürülecek olup Türk tarafı isterse bedel karşılığında bu atıkları alabilecektir. Ayrıca anlaşmada taraflar arasında anlaşma sağlanması durumunda Rusya’ya götürülen Rus menşeli kullanılmış nükleer yakıtın Rusya Federasyonu tarafından yeniden işlenebileceği hükmü de yer almaktadır. Sinop’ta kullanılmış yakıt ve radyoaktif atık yönetimi Türk hükümetinin sorumluluğuna bırakılmıştır. Proje şirketi hükümetin sorumluluğundaki nihai bertaraf tesisine taşınmasına kadar atıkların yönetiminden sorumlu olacaktır. Proje şirketi atık yönetiminin tüm masraflarının karşılanması için Türk mevzuatı doğrultusunda fonlara ödeme yapacaktır.

10- YAKIT TEDARİKİ: Akkuyu anlaşmasında yakıt tedariki konusu amaç ve kapsam bölümünde tarafların işbirliği yapacağı alanlar arasında sayılmıştır. Yakıt tedariki ve fabrikasyonu konusu tamamen proje şirketinin kontrolünde olup, dolayısıyla tamamen Rusya’nın kontrolüne bırakılmıştır. NGS’nin işletmecisi olarak yakıt Rusya tarafından tedarik edilecek olup Rusya’nın nükleer yakıt pazarında önemli bir payı bulunmaktadır. Ayrıca Akkuyu nükleer santralinde kullanılan teknoloji sadece Rus yakıtının kullanımına elverişlidir. Bu da nükleer yakıt konusunda Rusya’ya bağımlı olmak anlamına gelmektedir. Anlaşma kapsamında Türkiye’de, Rusya tarafından bir nükleer yakıt üretim tesisinin⁶⁰ kurulması ve işletmesi de yer almaktadır. Ancak, tesisin kurulması ve nükleer yakıt döngüsünün taraflarca ayrıca sağlanacak mutabakatla düzen-

⁶⁰ Nükleer yakıt üretimi tesisi konusunda Mersin Milletvekili Ali Rıza Öztürk tarafından dönemin ETKB Taner Yıldız tarafından cevaplanmak üzere verilen soru önergesinde uranyum zenginleştirilmesi için tesis kurulup kurulmayacağı sorusu yer almıştır. Bakan Yıldız tarafından verilen cevapta ise, gerek olması durumunda taraflar arasında bu konuda görüşme yapılacağı, mevcut planlarda böyle bir tesisin yer almadığı olmuştur. <https://www2.tbmm.gov.tr/d23/7/7-16733c.pdf> (Erişim: 22.12.2015).

lenecek olup tesisler ve yönetime ilişkin ayrıntılar anlaşma kapsamının dışında bırakılmıştır. Sinop anlaşması yakıt tedarikini proje şirketine bırakmıştır. NGS'de kullanılacak yakıtın satın alma ve tedarik anlaşmalarının yapılması proje şirketinin sorumluluğundadır. OECD tarafından açıklanan nükleer raporunda önemli nükleer yakıt arz ülkelerinden biri Fransa'dır. Bu projede Fransa'dan alınacak yakıtın kullanılması beklenmekte olup bu konuda özel bir madde bulunmamaktadır. Anlaşma kapsamında hükümet tarafından bila bedel tahsis edilecek sahada nükleer yakıt imalat fabrikasının (NYİF) kurulması sorumluluğu Türk tarafı adına EÜAŞ'ye verilmiştir. Proje şirketinin NYİF konusunda yükümlülüğü ise projeyi üstlenen şirket ile taraflar arasında iletişimin sağlanması ve Japonya hükümeti ile iş birliği yapma konusunda azami gayreti gösterme olarak belirtilmiştir.

11- HİSSE DEVRİ: Akkuyu anlaşmasına göre anlaşmanın imza tarihinden itibaren 3 ay içinde yüzde 100 Rus sermayeli bir proje şirketi kurulacak olup Rusya'nın şirket hissesi hiçbir zaman yüzde 51 oranının altına düşmeyecektir. Yüzde 49'luk hisse devri tarafların rızasına bırakılmıştır.⁶¹ Öte yandan, proje şirketinin başarısız olması durumunda Rusya halefi olacak şirketi de kendisi belirleyecektir. Sinop'ta Japon ve Türk ortaklığı söz konusu olup ESA yürürlükte kaldığı sürece yüzde 51'lik pay Japon konsorsiyumunda kalacaktır. Türk tarafının payı ise bu süre içinde yüzde 49 ile yüzde 30 oranında değişebilecektir. Akkuyu'da hisse devri kurucu sermayenin tamamına sahip olan Rusya'nın kontrolündeyken Sinop'ta hisse devri ve temlik durumunda ETKB'ya danışılması hükmü yer almaktadır.

12- UYUŞMAZLIK ve TAHKİM SÜRECİ: Akkuyu anlaşmasında taraflar arasındaki uyuşmazlıkların ikili görüşmeler yoluyla 6 ay içinde sonuçlandırılmaması durumunda taraflardan birinin tahkime başvurabileceği belirtilmiştir. Sinop anlaşmasında sorunların barışçıl yöntemlerle çözümüne öncelik verilmiştir. Taraflar arasındaki görüşmeler sonuç vermezse yazılı bildirim tarihinden itibaren 30 gün içinde konu hükümet ve proje şirketinin üst düzey yönetimine iletilecektir. Taraflar arasında 90 gün içinde anlaşma sağlanamazsa her iki taraf sürenin sona ermesinin ardından 6 ay içinde sorunu tahkime taşıma hakkına sahiptir.

13- HUKUKSAL YAPI: Her iki anlaşmada da izin, ruhsat, lisanslama gibi proje aşamalarında Türk mevzuatının geçerli olacağı ilgili maddelerde belirtilmiştir. Akkuyu anlaşmasında metnin Türkçe, İngilizce ve Rusça olmak üzere 3 dilde hazırlanacağı, ancak uyuşmazlık durumlarında İngilizce metnin esas alınacağı yer almaktadır. Sinop anlaşmasında, anlaşmanın İsviçre Kanunları'na uygun olarak yürütüleceği ve yorumlanacağı şeklinde bir hüküm bulunmaktadır.⁶²

---

⁶¹ Siyasi ve ekonomik kriz içinde bulunan Rusya'nın finansman yükünü hafifletmek açısından hisse devri opsiyonunu kullanma olasılığı yüksektir. Ancak böyle bir devirin hangi ülkeye yapılacağı Türkiye açısından stratejik öneme haiz olup böyle bir durumda taraflar arasında doğacak uyuşmazlığın nasıl çözüleceği belirsizdir.

⁶² Sinop anlaşmasının tanımlar maddesinde dikkat çeken bir husus anayasa kavramıdır. Akkuyu an-

14- FESİH VE TAZMİNAT: Her iki NGS anlaşması da yürürlüğe girme tarihinden itibaren NGS'lerin sökülümüne kadar geçerli olacak şekilde düzenlenmiştir. Bunun dışında her iki anlaşmada da fesih müessesesi yer almaktadır. Akkuyu anlaşması gereğince proje şirketinin anlaşmanın yürürlüğe girmesinden itibaren NGS inşaatının başlaması için tüm başvurularda bulunacak olup bu şart yerine getirilmezse anlaşma ve arazi tahsisi Türk tarafına hiçbir yükümlülük getirilmeden feshedilecektir. Akkuyu anlaşmasında fesih maddesinde anlaşmanın tarafların birbirlerine karşılıklı olarak haber vermeleri halinde bir yıl sonra geçerli olmak üzere fesih edilebileceği düzenlenmiştir. Anlaşma karşılıklı fesih müessesesine yer vermiş olup metinde tazminat maddesi bulunmamaktadır. Ayrıca tek taraflı fesih metinde yer almamaktadır, ancak temel hukuk kuralları gereği taraflar istemeleri durumunda tek taraflı fesih hakkını genel ilkeler doğrultusunda kullanabilecektir. Anlaşmada tazminat maddesi olmamakla birlikte fesih hakkını kullanan tarafın diğer tarafın zararını ödemesi temel hukuk ilkeleri gereğince söz konusu olacaktır. Ayrıca anlaşmada fesih durumunun projenin devam eden uygulamasını ve tamamlanmayan program ve projelerin uygulanmasını etkilemeyeceği de yer almaktadır. Sinop anlaşmasında sona erme konusunda proje aşamalarına göre farklı düzenlemeler bulunmaktadır. Anlaşmanın geçerlilik kazanmasından itibaren fizibilite aşamasının 18 ay içinde tamamlanmamış olması durumunda aksi taraflarca kararlaştırılmamış oldukça anlaşma kendiliğinden sona erecektir. Bu durumda taraflar birbirine tazminat ya da bedel ödemeyecektir. Ayrıca, proje şirketinin talebi üzerine hükümet fizibilite aşamasını 18 aylık sürenin sonunda 6 ay uzatabilecek, gerek olursa bu süre daha da fazla uzatılabilecektir. Bu durumun dışında, Türk tarafı fizibilite aşaması tamamlandıktan sonra anlaşmayı herhangi bir nedenle sona erdirmek isterse bildirim tarihinden itibaren anlaşma kendiliğinden sona erecek olup tazminat olarak bilançoya yansıtılmış masraflarla birlikte 10.000.000 Dolar'lık tazimat 180 gün içerisinde ödenecektir. Proje şirketinin aynı şekilde fesih istemesi durumunda da 180 gün içinde aynı tazminatı ödemesi gerekmektedir. Esaslı ihlal ve mücbir sebepler halinde sona erdirmenin düzenlendiği anlaşmada ayrıca Türk hükümetinin sivil nükleer enerji programını sona erdirmeye kararı alması durumunda da bedel karşılığı sözleşmenin sona erdirileceği yer almıştır. Sinop anlaşmasında tazminat konusunda net hükümler bulunmaktadır. Ünitelerin ticari işletme tarihinde gecikme olması durumunda gecikme tazminatı ve şartları ETKB ve proje şirketi tarafından karşılanacaktır. Ayrıca, bu anlaşmada tarafların sorumluluklarının üst limiti de belirlenmiştir. Anlaşmanın herhangi bir hükmünün ihlali nedeni ile doğan veya sebep olunan her türlü kayıp ve zarardan hükümet ve proje şirketi birbirlerine karşı sorumlu olacak olup bu sorumluluk fiili maliyet artı 10.000.000 Dolar'ı hiçbir şekilde geçemez şeklinde düzenlenmiştir. Ayrıca, Sinop projesinde taraflar arasında

---

laşmasında anayasanın tanımına yer verilmezken Sinop anlaşmasında anayasadan kast edilenin; "... üzerinde zaman zaman değişiklik veya ekleme yapılabilen veya başka şekilde tadil edilebilen veya değiştirilebilen haliyle Türkiye Cumhuriyeti Anayasası anlamına gelmektedir.", olduğu ifadesi yer almaktadır. Böylece Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nda tartışmaları son dönemde devam etmekte olan değişim konusuna vurgu yapılarak olası yorum sorunsalı da çözülmüştür. Ülkemizin önemli bir iç gündem maddesi olan anayasa değişikliği de böylece uluslararası bir anlaşmada karşılığını bulmuştur.

işbirliği zaptı da imzalanmış olup, bu anlaşmanın 15 yıl yürürlükte kalacağı, yürürlük süresi dolmadan 6 ay önce taraflardan biri fesih talebinde bulunmazsa kendiliğinden 5'er yıllık süreler için uzayacağı söz konusu metinde yer almaktadır. Sinop'ta diğer tüm anlaşmalar (proje, ev sahibi ülke, elektrik satın alma, vb.) bu iş birliği zaptına bağlı olarak hazırlanacaktır.

SONUÇ

Dünyanın elektrik enerjisi talebinde 2030 yılına kadar iki katı bir artış beklenmektedir.⁶³ Gelişmekte olan ekonomisi ve artan nüfusu ile Türkiye'nin elektrik talebinin de artış eğilimini koruyacağı tahmin edilmektedir. Dünyanın gelişmiş 20 ülkesi (D-20) arasında yer alan ve bu ülkeler arasında nükleer reaktöre sahip olmayan altı ülkeden biri olan Türkiye, hem bölgesel güç olma hem de kaynak çeşitlendirme amaçlarına yönelmek için nükleer enerjiye geçiş konusunda agresif bir stratejiyle ilerlemeyi tercih etmiş durumdadır. Türkiye'nin nükleer enerji açılımının geçmişi 1950'li yıllara kadar gitmekle birlikte aradan geçen zaman zarfı içerisinde siyasi ve ekonomik istikrarsızlıklar nedeniyle bu alanda somut gelişmeler sağlanamamıştır. Türkiye'nin artan enerji talebi ve buna bağlı olarak artan ithalat bağımlılığının alternatifi olarak 2010 yılı sonrasında nükleer enerji projelerinin hayata geçirilmesine öncelik verilmiştir. Ancak, nükleer enerji alanında bilgi ve tecrübe birikimi olmayan Türkiye'nin bu alanda atmış olduğu adımlar sonrasında gerek anlaşma gerekse lisanslama sisteminde karışık ve karmaşık bir durum ortaya çıkmıştır. Enerji karmasına nükleer enerjiyi 2020'li yıllarda dahil etmiş olmayı planlayan Türkiye, orta vadede üç ayrı bölgede, üç NGS kurulmasına yönelik girişimlerini sürdürmektedir. Bu alanda iki anlaşma imzalanmış olup 3. reaktörün yüklenici ülkesinin belirlenmesine yönelik görüşmeler devam etmektedir.

Elektrik üretiminde dünya genelinde kömür birinci sırada yer alırken Türkiye özelinde ise doğal gaz ilk sırada yer almakta olup, Türkiye'nin elektrik enerji talebinin yüzde 48'i doğal gaz ile karşılanmaktadır. Burada hassas olan nokta, doğal gazın Türkiye'nin dışa en çok bağımlı olduğu yakıt olmasının yanı sıra doğal gaz arzı konusunda Rusya'ya olan aşırı bağımlılıktır. Türkiye'nin hızlandırılmış nükleer enerji hamlesinin arkasında bulunan temel itkilere biri de doğal gaz alanındaki aşırı bağımlılıktır. Ülkenin doğal gaz bağımlılığını ve doğal gaz faturasını azaltmayı hedefleyen bu açılım enerji güvenliği açısından katkı sunma potansiyelinin yanı sıra ciddi handikapları da beraberinde getirmektedir. Türkiye'nin Rusya ile Suriye krizi sonrasında ilişkilerinin gerilmeye başlamasıyla birlikte doğal gaz alanındaki bağımlılığın yanı sıra nükleer enerji anlaşmalarının içeriği de tartışma konusu olmuştur.

Türkiye'nin "yap-işlet-sahip ol" modeli ile imzaladığı anlaşmalar doğrultusunda inşa edilecek nükleer santrallerin enerji bağımsızlığına sağlayacağı katkı değerlendirilirken oldukça dikkatli olunması gerekmektedir. Halihazırda bu model Türkiye'ye özgü olup finansmanı ve mülkiyeti ev sahibi ülkeye ait

---

⁶³ Daniel Yergin, *Enerjinin Geleceği* (İstanbul: Optimist, 2014), 432.

olan diğer ülke deneyimleriyle kıyaslama yapılması doğru değildir. Bu ülkelerden bir kısmı hem nükleer teknoloji ve hem de yakıt konusunda kendine kendine yeterli durumda olup bazıları da NGS’ni “*anahtar teslim*” modeliyle inşa ettirdikleri için mülkiyet ve teknoloji konusunda avantajlı durumda yer almaktadırlar. Dünyada nükleerde devlet finansmanı, devlet mülkiyeti ve devlet kontrolü esas olup Türkiye bu anlamda radikal bir görünüm sergilemektedir. Türkiye’nin NGS’nin finansmanı karşılığında verdiği elektrik satın alma taahhütleri ayrıca bir bağımlılık ilişkisi yaratmaktadır. Türkiye’nin süreci hızlandırmak ve finansman konusunda taahhüt altına girmemek üzere geliştirdiği bu modeldeki en önemli handikap enerjide bağımsızlık hedeflenirken yabancı satıcı ve operatör desteğine bağımlı hale gelmektir. Elbette enerjide kurulacak ilişkiler karşılıklı bağımlılık ilişkisine yol açmakla birlikte tarafların bu bağımlılık karşısındaki hassasiyetleri açısından ev sahibi ülke olarak Türkiye’nin durumu daha kırılgan bir özellik sergilemektedir. Akkuyu’da projenin yüzde 100 Rusya’nın sorumluluğunda olmasının yarattığı risk kadar Sinop NGS’de yüklenici (Japon Mitsubishi) ile işleticinin (Fransız Areva) farklı olması da özgün bir durum teşkil etmektedir.

Nükleer enerjinin kaynak çeşitlendirme açısından önemli bir alternatif olduğu açık olmakla birlikte bu konuda yatırım kararı alınırken stratejik boyut gözden kaçırılmamalıdır. Akkuyu’da tamamen, Sinop’ta çoğunluğu başka ülkelere ait NGS inşa edilmesi Türkiye topraklarında bu ülkelerin stratejik varlığı olması anlamına gelmektedir. NGS’nin ortalama yaşam ömrü 60 yıl olup bu süreç içinde bu tür stratejik yatırımların uluslararası ilişkilerde kaldıraç etkisi olacağı unutulmamalıdır. Türkiye’nin fosil yakıt ithalinde en büyük arz ülkesi olan, tarihsel olarak rekabet içinde bulunduğu Rusya’ya ilk nükleer projesini belirsizliklerle dolu bir anlaşmayla vermiş olmasının yaratabileceği olası sorunlar kendisini Suriye krizinde hissettirmiştir. Anlaşma içeriği ve tarafların yükümlülükleri konusunda her iki tarafın birbirinden oldukça farklı tezleri olduğu görülmektedir. Üstelik bir NATO üyesi olarak Türkiye’nin ilk NGS projesi için Rusya ile anlaşmaya varması NATO açısından güvenlik tehdidi olarak kabul edilmiştir.⁶⁴

Sinop’ta Japonya konsorsiyum tarafından inşa edilecek NGS konusunda henüz başlangıç aşamasında bulunmaktadır. Türkiye’nin, Japonya ile tarihsel dostluk bağının olması, tarafların jeopolitik olarak çatışan çıkarlarının olmaması nedeni ile bu anlaşmanın gerçekleşme olasılığı daha yüksek olup Türkiye-Rusya krizinin derinleşmesi durumunda Akkuyu’dan önce tamamlanması da olasılıklar arasında değerlendirilebilir.

Uzun dönemli anlaşmalar ve buna bağlı olarak uzun dönemli bağımlılık ilişkisine dayanan doğal gazın alternatifi olarak seçilecek enerji kaynağının sadece farklı bir tür olması kaynak çeşitlendirme yaklaşımı açısından yeterli değil-

⁶⁴ Rémi Bourgeot, *Russia -Turkey: A Relationship Shape by Energy*, ifri Russie. Nei.Visions, N. 69, Bruksel: 2013.

dir. Seçilen enerji kaynağının yerli olup olmaması, kısa vadede alternatifinin bulunup bulunmadığı, enerji piyasasında yaşanan gelişmelere duyarlı olup olmadığı, transferinde bağımlılık ilişkisinin olup olmadığı unsurlarının da göz önünde bulundurulması gerekmektedir. Taraflar arasında hiçbir siyasi ve ekonomik sorun olmasa bile NGS yatırımı ortalama 10 yılda tamamlanmakta olup gecikmelerle birlikte bu süre 2-3 katına kadar çıkabilmektedir. NGS'nin belirlenen takvimlere uygun tamamlanamama/tamamlanmama ya da tamamlanması durumunda çeşitli nedenlerle tam kapasite çalışamama/çalışmama durumlarına hazırlıklı olmak açısından yenilenebilir enerji ve enerji verimliliği konusunda daha kararlı bir politika izlenmesi ve öncelikler arasına alınması gerekmektedir.

KAYNAKÇA

Aktürk, Şener. “Toward a Turkish-Russian Axis? Conflicts in Georgia, Syria, and Ukraine, and Cooperation over Nuclear Energy.” *INSIGHT Turkey* 16, No. 4, (Fall 2014): 13-23.

Akçay, B. “The Case of Nuclear Energy in Turkey: From Chernobyl to Akkuyu Nuclear Power Plant.” *Energy Sources, Part B: Economics, Planning, and Policy*, 4:4 (2009): 347-355.

Atakan, Yüksel. “Rusya krizi sürerken Akkuyu nükleer santralının geleceği.” *Bilim ve Gelecek Dergisi* (Ocak 2016) : 85-87.

Bahgat, Gawdat. “Europe’s energy security: challenges and opportunities.” *International Affairs* 82, No.5 (2006): 961-965.

Benli, Hüseyin. “Potential of renewable energy in electrical energy production and sustainable energy development of Turkey: Performance and policies.” *Renewable Energy*, 50 (2013): 33-46.

De Micco, Pasquale, *A cold winter to come? The EU seeks alternatives to Russian gas*. Belgium: European Parliament Policy Department, Directorate-General for External Policies, October 2014.

Demirbaş, Ayhan. “Energy Facilities and Nuclear Power Program by 2020 in Turkey.” *Energy Sources*, 23:5 (2001): 401-415.

Demirtaş, Özgür. *Türkiye'nin Enerji Görünümü Ekim 2013*. https://ekonomi.isbank.com.tr/userfiles/pdf/ar_13_2013.pdf

EIA. *Turkey*, 07 Temmuz 2015, https://www.eia.gov/beta/international/analysis_includes/countries_long/Turkey/turkey.pdf

Ertürk, Emre. “Significant progress in nuclear power plant projects of Turkey.” *EnergyIQ*, No. 2014-21/39 (November 2014): 2-3.

Gusev, Alexander ve Kirsten Westphal. *Russian Energy Policy Revisited Assessing the Impact of the Crisis in Ukraine on Russian Energy Policies and Specifying the Implications for German and EU Energy Policies*. Berlin: SWP Research Paper, 2015.

Ferguson, Charles D. *Nuclear Energy What Everyone Needs to Know*. New York: Oxford University Press, 2011.

Friedrich-Ebert-Stiftung. *Nükleer Enerjinin Sonu mu? Fukuşima'dan sonra alternatif enerji politikalarına uluslararası bir bakış*. İstanbul: Friedrich-Ebert-Stiftung Derneği Türkiye Temsilciliği, 2012.

IEA. *Turkey Oil and Gas Security Emergency Response of IEA Countries*, https://www.iea.org/publications/freepublications/publication/2013_Turkey_Country_Chapterfinal_with_last_page.pdf.

İşeri, Emre ve Cem Özen. “Türkiye’de Sürdürülebilir Enerji Politikaları Kapsamında Nükleerin Konumu.” İ.Ü. Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, No. 47 (Ekim 2012): 161-180.

Karaveli, Abdullah Buğrahan. “Akkuyu Nükleer Güç Santrali Özelinde Nükleer Enerji ve Türkiye.” *Enerji ve Diplomasi* 1, S. 4 (Kış 2015): 72-94.

Loskow, Paul L. ve John E. Parsons. *The Future of Nuclear Power After Fukushima*. MIT CEEPR Working Papers WR 2012-01 (February 2012), <http://dspace.mit.edu/bitstream/handle/1721.1/70857/2012-001.pdf?sequence=1>

OECD. *Nuclear Energy Today*. NEA No: 6885, 2012, www.oecd-nea.org/pub/nuclearenergytoday/6885-nuclear-energy-today.pdf

Özbay, Fatih. “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri 1992-2010.” *Bilge Strateji* 2, Sayı. 4 (Bahar 2011): 35-77.

Pala, Cenk. “Türk Akımı: Üzerine Uçak Düşen Boru Hattı”, İktisat ve Toplum Dergisi, Sayı 63 (Bahar 2016): 4-19.

Pamir, Necdet. *Enerjinin İktidarı Enerji Kaynaklarını Elinde Tutan, Dünyayı Elinde Tutar!*. İstanbul: Hayykitap, 2015.

Pehlivanoğlu, Ferhat ve Erkam Tekçe. “Türkiye Elektrik Enerjisi Piyasasında Herfindahl-Hirschman ve CR^m Endeksleri ile Yoğunlaşma Analizi.” *AİBÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi* 13, Sayı 2 (Güz 2013): 363-385.

Rzayeva, Gulmira. *Natural Gas in the Turkish Domestic Energy Market- Policies and Challenges*. Oxford: Oxford Institute for Energy Studies Paper, NG 87, 2014.

Tanrısever, Oktay, “Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı Müsteşar Yardımcısı Sayın Necati Yamaç İle “Nükleer Enerji” Üzerine Söyleşi.” *Enerji ve Diplomasi* 1, S. 4 (Kış 2015): 198-206.

T.C. Enerji ve Tabii Kaynaklar Bakanlığı. *2015-2019 Stratejik Planı*. <http://www.enerji.gov.tr/File/?path=ROOT%2F1%2FDocuments%2FStratejik+Plan%2FETKB+2015-2019+Stratejik+Planı.pdf>.

TMMOB. *Ocak 2015 İtibariyle Türkiye'nin Enerji Görünümü Raporu*, Bülten 200, Şubat 2015 Eki.

TMMOB. *Türkiye'nin Enerji Görünümü*. Genişletilmiş 3. Baskı, http://www.mmo.org.tr/resimler/dosya_ekler/9aca139809cf620_ek.pdf.

Türkiye Atom Enerjisi Kurumu. *Günümüzde Nükleer Enerji*. Ankara: 2010, <http://www.taek.gov.tr/belgeler-formlar/func-directinfo/619/>.

Ülgen, Sinan. Edit. *Nükleer Enerjiye Geçişte Türkiye Modeli*, İstanbul: EDAM Yayınları, Ekim 2011.

Yergin, Daniel. *Enerjinin Geleceği*. İstanbul: Optimist, 2014.

Yergin, Daniel. "Ensuring energy security." *Foreign Affairs* 85, No. 2 (2006): 69-82.

Dynamics of Judicial Reforms in Turkey: Interplay Between EU and Domestic Factors

Türkiye’deki Adli Reformların Dinamikleri: AB ve Yerel Faktörlerin Karşılıklı Etkileşimi

Teslim: 12 Ocak 2016
Onay: 28 Şubat 2016

İkboljon QORABOYEV*
İsa AFACAN**

Abstract

This paper aims to present an overview of judicial reforms in Turkey and underline some external and internal dynamics that have caused these reforms. Until now, comprehensive accounts of reform were mainly concentrated on political and human rights advancements. This article will focus in detail on judicial reforms undertaken since the recognition of Turkey as an official candidate to EU. Most of these reforms correspond also to the first two terms of current ruling party (AKP) which cover years 2002-2011. The paper tries to underline EU and domestic dynamics of legislative policies on judiciary in Turkey by utilizing Putnam’s “two-level games” approach and how they account for changes in legislative attitude of Turkish government.

Keywords: *Turkey, Judicial Reforms, Criminal Justice, Reform Packages, EU Accession*

Öz

Bu makalenin amacı Türkiye’deki Adli Reformların genel görünümünü sunarak bu reformlara neden olan iç ve dış etkenleri vurgulamaktır. Günümüze kadar reformlarla ilgili çalışmaların büyük bölümü temel olarak politik gelişmeler ve insan haklarındaki ilerlemelere yoğunlaşmıştır. Bu makalede ise Türkiye’nin AB’ye resmi adaylık statüsü kazanmasından itibaren gerçekleşen adli reformlar detaylı olarak incelenmektedir. Ayrıca bu reformların birçoğu da şuan ki iktidar partisi olan Adalet ve Kalkınma Partisi’nin ilk iki dönemi olan 2002-2011 yılları arasına tekabül etmektedir. Makalede Putnam’ın “İki Seviyeli Oyun” modeli kullanılarak yasama ilkelerini oluşturan AB ve yerel dinamiklerinin Türk hukukundaki önemi vurgulanmış, Türk hükümetinin yasama alışkanlıklarını nasıl bir değişikliğe sebep olduğu izah edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Türkiye, Adli Reformlar, Ceza Yargılaması, Reform Paketleri, AB Üyeliği*

* Yrd. Doç. Dr., Uluslararası Hukuk, Turgut Özal Üniversitesi. E-posta: iqoraboyev@turgutozal.edu.tr

** Yrd. Doç. Dr., Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü. Turgut Özal Üniversitesi.

E-posta: iafacan@turgutozal@edu.tr

Note: First version of this paper was presented at “International Scientific Conference on Strengthening Social Institutions in the Justice System”, Tirana, organized by the Organization for Security and Co-operation in Europe, Presence in Albania, 2014

INTRODUCTION

The year 2015 has been a difficult year for Turkey. On the domestic front, Turkey had to endure two general elections and heightened political polarization, both of which raised the question of whether Turkey was losing its decade-long political and economic stability. On the international front, deteriorations of relations with Russia and Iraq, and ramifications of Syrian civil war in the forms of terrorists attacks by the Islamic State (IS) and of refugees posed significant foreign policy challenges, and raised the question of whether Turkey is being isolated in its neighborhood. One bright spot, however, came in on December 14, as the European Union (EU) officially opened a new section – Chapter 17 on economic and monetary policy - in Turkey’s long-stalled membership process. Prime Minister Ahmet Davutoğlu hailed, “the reforms are ongoing and will continue at full speed.”¹ Many pundits argued that this has been an incentive to Turkey to stop, at least slow down, constant stream of refugees to Europe. Regardless of its transactional nature, EU has been an important anchor for reforms in Turkey’s democratization history. This has been the case especially in the first decade of the 2000s when Turkey had instituted sweeping political and judicial reforms. This paper tries to analyze, the nexus of foreign and domestic dynamics of legislative policies in Turkey with particular reference to EU accession process and how they account for changes in Turkey’s judicial setting between 2002 and 2011.

Turkey’s democracy has a long and checkered history. Cycles of democratization, and of authoritarianism followed each other in a never-ending succession. In Turkey’s history, there is no extended period that one can call it a “truly democratic.” In fact, it is pertinent to call democracy in Turkey a “work in progress.” It is fair, however, to say that Turkey did not fail to give up on the premise of democracy and democratization. As one can evidently argue, Turkey’s foremost and maybe the only outside anchor for democratization is the European Union, and its prospect for inclusion afforded Turkey significant democratic reforms. The European anchor has been especially important for the Justice and Development Party (*Adalet ve Kalkınma Partisi*, AKP) government in its initial years. At the outset of its fragile rule, AKP tried to balance tutelary system in Turkey by banking on EU reforms.² As students of Turkish politics would acknowledge, the role of military in civilian politics especially since the 1960s is undisputable. Given the fact that all mainstream parties were swept away from political scenery in November 2002 elections, AKP’s

---

¹ “Turkey is reforming ‘at full speed’ for EU accession,” Agence France-Press, accessed December 22, 2015. <http://www.globalpost.com/article/6705748/2015/12/15/turkey-reforming-full-speed-eu-accession>

² See, Senem Aydın and Fuat Keyman, ‘European Integration and Transformation of Turkish Democracy’, *Centre for European Policy Studies EU-Turkey Working Papers*, No.2, (August 2004); Fuat Keyman and Ziya Öniş, “Helsinki, Copenhagen and Beyond: Challenges to the New Europe and the Turkish State”, in *Turkey and European Integration: Accession Prospects and Issues*, Mehmet Uğur and Nergis Canefe (London: Routledge, 2004).

ascendance to power did not warrant it its political mandate to rule the country uninterrupted due to its Islamist past. The guardians of the Kemalist regime comprised of civilian and military bureaucracy left little room to maneuver except finding external allies to gain strength against domestic entrenchment. For AKP leadership the prospect for EU membership and ensuing democratization efforts would give leverage both at the domestic and international levels. While AKP government would get international recognition as a pro-EU party, and may reap its benefits in domestic politics to pursue EU-sanctioned reforms so that it can have a protective layer of legitimacy against the Kemalist elite. Meanwhile, a coalition of domestic constituencies ranging from conservatives, liberals, Kurds to Islamists formed the launching pad for AKP towards the EU reforms. Basically, EU reform agenda afforded successive AKP governments to navigate in Turkey's domestic affairs with some assurance. Under normal conditions, democratic governments operate and make decisions in international affairs with the assurance of mandate gained from domestic political processes. In the case of AKP in its two terms, the reform process emanating from EU agenda gave it some degree of protection against Kemalist establishment so that the government could institute reforms in politics, judiciary and other relevant areas.³

1. TWO-LEVEL GAME: THE NEXUS OF DOMESTIC AND FOREIGN POLICIES

From more of a theoretical perspective, the link between domestic affairs and international politics has been a significant area of research for international relations scholars. Rosenau highlighted the significance of studying internal factors on foreign policy, and of analyzing impacts of external factors on internal politics together.⁴ His typology of "linkage framework" was one of the first attempts to bridge the gap between domestic and international politics. Later, Putnam's seminal work on "two-level games" shed light on how foreign policy makers decide and act in formal international negotiations, juggling between domestic constituency and international actors.⁵ His work refuted the argument that states have singular or unitary interests as the structural realists argued that states are not functionally differentiated. According to Putnam's metaphor, on the first level, leaders in the negotiations try to defend their countries' positions against each other. On the second level, civil society and interest groups pressure the government to make changes pertinent to their political concerns, while politicians at the domestic level seek to assemble a coalition

³ See a detailed account of this process, Senem Aydın and Ali Çarikoğlu, "EU Conditionality and Democratic Rule of Law in Turkey," *Center on Democracy, Development, and the Rule of Law Working Paper* (Stanford University, 2006), accessed on December 12, 2015. http://cddrl.fsi.stanford.edu/publications/eu_conditionality_and_democratic_rule_of_law_in_turkey

⁴ James Rosenau, *Linkage Politics: Essays on the Convergence of National and International Systems* (New York: Free Press, 1969).

⁵ Robert Putnam, "Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-level Games," *International Organization*, Volume 42, Issue 03 (Summer 1988): 427-460.

of various societal groups to further their political agenda. Hence, “statesmen are strategically positioned between two ‘tables’, one representing domestic politics and the other international negotiation. Diplomatic tactics and strategies are constrained simultaneously by what other states will accept and what domestic constituencies will ratify.”⁶ Moravcsik contends the fact that the approach of “two-level games” is, in fact, synchronized “double-edged” calculation game:

- a) Domestic politics can be utilized to influence the international bargaining process
- b) International negotiations can be used merely to achieve domestic goals.⁷

In the case of neither major international actors nor domestic factors did not want to engage cooperatively on a particular process, then the possibility of bargaining is slim to none. Hence, willingness of both sides on negotiations is the key to the two-level games approach. In fact, when both domestic and international actors are willing to interact on negotiation table, it means both sides see some gains up for grabs on their behalf.

In Putnam’s theory, the most important constraining factor for a decision maker is the size of the win-set, which depends on several domestic factors like “the distribution of domestic coalitions, the nature of representative institutions, and the domestic strategies employed by statesmen.”⁸ Therefore, establishing a unified coalition within the domestic constituency and linking the interests of this constituency effectively to country’s interests in the negotiating table is critical to the success of decision makers. In return, decision makers can get political leverage and enhanced legitimacy to be utilized in domestic politics.

As laid out above, AKP sought the EU accession process and resultant legislative reforms due to the limited contour of maneuver in domestic politics. Since its past Islamist identity arouse suspicions among Kemalist elite, AKP leaders needed to find both domestic and international partners so as to shore up their fragile legitimacy at home. EU membership process happened to be a perfect anchor for AKP not only shield itself from Kemalists but also attract the support of previously untapped constituencies like conservatives, center right and liberals. While EU conditionality gave AKP leverage to institute major legislative reforms, it also strengthen AKP’s voter base by bringing conservatives and liberals so that AKP could be able cling to power for a long period of time.

---

⁶ Andrew Moravcsik, “Introduction: Integrating International and Domestic Theories of International Bargaining,” in *Double-Edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics*, eds. Peter Evans, Harold Jacobson and Robert Putnam (Berkeley: University of California Press, 1993) : 4.

⁷ Moravcsik, “Introduction”, 17.

⁸ Moravcsik, “Introduction”, 24.

2. EU FACTOR IN DOMESTIC REFORMS

Reforms of the justice sector generally and criminal justice system in particular in Turkey have been considered as part of general democratization reforms of the country. These developments have usually been linked to Turkey's EU accession process.⁹ At the same time, Turkey is among founding signatories of the European Convention of Human Rights (ECHR). It ratified the Convention in 1954 and accepted the jurisdiction of the European Court of Human Rights (ECtHR) in 1993. The ECtHR has since played crucial role in democratization process in Turkey.¹⁰ The contribution of the ECtHR is twofold: the ECtHR, through its jurisprudence, has provided a "blueprint for normative change" in the country while the ECtHR membership of Turkey is also an essential condition for EU membership.¹¹ However, as F. Türkmen and E. Özbudun argue, the ECtHR rulings have not always produced desired impact within Turkish judiciary, the latter often adopting rulings that went against ECtHR decisions. This situation caused Turkey to occupy the top of the list of countries violating the ECtHR provisions since the establishment of the European Court of Human Rights. Moreover, most of reform packages were adopted following the acquirement of official EU candidate country status by Turkey in 1999. This situation pushes most of analysts to consider the EU dynamics as an even more important factor in democratization process in Turkey than participation in European regime of human rights.

Thus, the announcement of Turkey as an official candidate country to EU membership in 1999 in Helsinki boosted legal and judicial reforms in Turkey. A succession of modifications of existing norms and adoption of new legislation followed this development.¹² This process can thus be seen as a result of entanglement between EU factor and domestic policies and fits well within framework developed by Putnam, Moravcsik and others as described above.

---

⁹ For a detailed account and discussion of democratization reforms in Turkey within the context of EU accession process, see: Ergün Özbudun, "Democratization reforms in Turkey, 1993-2004", *Turkish Studies*, 8:2 (2007): 179-196; William Hale, "Human Rights and Turkey's EU Accession Process: Internal and External Dynamics, 2005-2010", *South European Society and Politics*, 16:2(2011): 323-333; Ersin Kalaycioglu, "The Turkish-EU Odyssey and Political Regime Change in Turkey", *South European Society and Politics*, 16:2 (2011): 265-278; Ziya Öniş, "Sharing Power: Turkey's Democratization Challenge in the Age of the AKP Hegemony", *Insight Turkey* (Spring 2013): 103-122. For a perspective of an international lawyer on legal reforms, see: Özgür Aşık, "Legal reforms in Turkey: Ambitious and Controversial", *Turkish Policy*, Volume 11-1 (2012): 145-153.

¹⁰ Turkey recognized the right to individual applications in 1987 and the binding jurisdiction of the European Court of Human Rights in 1990.

¹¹ Fusun Türkmen and Ergün Özbudun, "The impact of the ECHR rulings on Turkey's Democratization: an Evaluation" (Paper presented at the 21st IPSA World Congress, 8-12 July 2012, Madrid).

¹² See: EU General Directorate of Ministry of Justice, "The impact and contribution of the adoption of EU acquis on the domestic law of Turkey as an EU candidate country" (26 December 2008); Kalaycioglu, "The Turkish-EU Odyssey".

a) Constitutional revisions and the justice system

Three major constitutional revisions took place as a result of this process. These revisions concerned almost one third of constitutional provisions. If two of these revisions were enacted through laws¹³, third and last constitutional revision was subjected to the popular will in a national referendum which took place on 12 September 2010.¹⁴

49 articles of Constitution were modified in a period following the official membership process until the official opening of accession negotiations in 2005. These changes introduced firmer commitments to the rule of law and international and European human rights norms as well as reduced the influence of military on civil bodies and government in Turkey.¹⁵

The referendum of 12 September 2010 was crucial in consolidating the rule of law, the protection of fundamental rights and liberties as well as in strengthening the independence of judiciary.¹⁶ It paved way for positive discrimination in favor of women, children, the disabled and elderly. It constitutionalized a right to protection of personal data. Most fundamentally, the results of referendum were reflected in the strengthening of independent judiciary. Firstly, it restructured the Higher Council of Judges and Prosecutors (HSYK). Until 2010, the HSYK consisted of Ministry of Justice, the Undersecretary of the Ministry of Justice and five members, all appointed by the President of the Republic from among candidates nominated by highest civil and administrative jurisdictions. This situation left more influence to the State establishment as compared to other Western democracies.¹⁷ In order to match European standards of independent judiciary, the constitutional revision of 2010 redesigned the HSYK's structure. It increased the number of HSYK members and changed methods of nomination. Nowadays, it consists of 22 members instead of former 7 and these include both judge and non-judge members as we can see in the following table¹⁸:

---

¹³ Those two constitutional amendments were adopted in the law no-4709 of 3 October 2001 and the law no-5170 of 7 May 2007.

¹⁴ Ministry of European Union, "The Chapter of Judiciary and Fundamental Rights in the process of EU negotiations" (February 2013).

¹⁵ EU General Directorate of Ministry of Justice, op.cit., p.3.

¹⁶ For an incisive analysis of 2010 Referendum and its context, see: Ersin Kalaycioglu, "Kulturkampf in Turkey: The Constitutional Referendum of 12 September 2010", *South European Society and Politics*, Vol. 17, no-1 (March 2012): 1-22.

¹⁷ Serap Yazici, "Turkey's Constitutional Amendments: Between the status quo and limited democratic reforms", *Insight Turkey*, Vol. 12, no-2 (2010): 1-10.

¹⁸ Website of the HSYK, www.hsyk.gov.tr accessed on 14 September 2014.

Table 1. The distribution of HSYK members

Origin of membership	Number of members
<i>Minister of Justice</i>	1
<i>Undersecretary of the Ministry of Justice</i>	1
<i>Members of first-degree civil jurisdictions (judges and prosecutors)</i>	7
<i>Members of first-degree administrative jurisdictions (judges and prosecutors)</i>	3
<i>Members of the General Board of the Court of Cassation</i>	3
<i>Members of the General Board of the Council of State</i>	2
<i>Members of the General Board of the Academy of Justice</i>	1
<i>Representatives of law professors and lawyers, chosen by the President of the Republic</i>	4
Total	22

Each jurisdiction will organize elections where peers vote for their candidates to be elected to HSYK. Judges and prosecutors have thus their say on the composition of the HSYK through judicial elections. HSYK was also accorded independent institutional resources as separate secretariat, budget and building. These steps were met positively by the Venice Commission which stated that they should be seen as a ‘substantive and definite step in the right direction’.¹⁹

Second major institutional novelty of the 2010 referendum was changes to the composition and functioning of the Constitutional Court of Turkey. After the reforms, the Court consists of 17 regular members, appointed for 12-year term, instead of former 11 regular and 4 substitute members. If members to the Court were exclusively appointed by the President in the former setting, this power is now shared between the President and the Parliament (TBMM). However, the fact that the Parliament can only chose 3 members out of 17 while the President continues to appoint, directly and indirectly, 14 others may undermine the democratic legitimacy it should have conferred on the Court.²⁰ New competences were also accorded to the Court as a result of this referendum. The Court can now try the Chief of General Staff of Turkish Army and the Commanders of Army Forces in the High Court for violations of law committed in their function. One of the most impressive achievements of the referendum, from the perspective of international and EU standards of human rights protection was the introduction of a right to individual constitutional complaint.

¹⁹ Türkmen and Özbudun, “The Impact of ECHR rulings”, 17.

²⁰ Yazici, “Turkey’s Constitutional Amendments”.

Above-mentioned constitutional amendments were consolidated with the adoption of several legislative packages that introduced the *acquis communautaire* to the Turkish legislation. In the period of 2002-2004, 8 packages aiming to adapt Turkish legislation to EU *acquis* were implemented.²¹ These measures addressed, among others, questions of death penalty, definition of terrorism, freedom of expression, broadcasting and education in languages other than Turkish in private courses, protection of children's rights, rights of prisoners, or civil-military relations.

Legal reforms were not contained by constitutional and legislative amendments. Several fundamental laws designing the functioning of State and society were fundamentally revised in this process. In particular, a new Turkish Civil Law was adopted in 2001 reflecting new social and economic realities of an official EU candidate country, which replaced an old one which had been in force since 1926. New laws were also adopted in the fields of both criminal law and criminal procedure: Turkish Criminal Code and Code of Criminal Procedure were introduced in 2004. The Law on the Execution of Penalties and Security Measures also introduced in 2004 featured articles on conditional release and probation. In fact, probation as an independent means of enforcement was introduced by this law for the first time.²²

In the account of the Ministry of Justice of Turkey, all these reforms and new legislation resulted in bringing Turkey closer to international and European standards from the perspective of human rights and fight against torture, in creation of many new specialized jurisdictions, like family courts, courts of intellectual and industrial property, in the abolition of death penalty, in the introduction of new institutions and procedures into the criminal justice system such as cross-examination, mediation or probation.²³

3. REFORM OF JUSTICE SYSTEM: A NEW MILESTONE IN REFORM AGENDA

Agenda of judicial reforms in Turkey are drafted in two main documents: Strategy of Judicial Reforms and the Strategic Plan of the Ministry of Justice. First of these documents is drafted within the framework of EU accession. The second one is in fact an institutional road map of the Ministry of Justice.²⁴

---

²¹ EU General Directorate of Ministry of Justice, *op.cit.*

²² Faruk Turhan and Abdürrahim Altikat, "Yeni bir ceza usulü olarak denetimli serbestilik ve bu usulden yararlanma şartları(Probation as a new method of criminal procedure and conditions of benefiting from it)", *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2:2 (2012): 1-38.

²³ EU General Directorate of Ministry of Justice, "The impact and contribution of the adoption of EU *acquis* on the domestic law of Turkey as an EU candidate country", *op.cit.*

²⁴ Ministry of Justice, "Yargıda reformun neresindeyiz (Where are we in the process of judicial reforms)?", accessed 15 February 2016 <http://sgb.adalet.gov.tr/ekler/yayin/yreform.pdf>

a) The strategy of judicial reforms

This document was drafted within the framework of EU accession negotiations in 2009. Turkey Accession Partnership of 2007 identified 32 chapters subject to accession negotiations. Chapter 23 is devoted to “Judiciary and fundamental rights”. The agenda of judicial reforms are in fact listed among political priorities which were identified in the Accession Partnership document.²⁵ Strengthening an independent judiciary is also essential for establishing the rule of law, which is part of the Copenhagen criteria for EU membership.²⁶

Following screening process to determine the conformity of Turkish legislation with the *acquis communautaire*, the EU officials recommended the Turkish side to present a strategy of judicial reforms to strengthen the impartiality, independence and effectiveness of the judiciary. The Justice Ministry of Turkey proceeded to draft the strategy and submitted a final draft of “the Strategy of judicial reforms” in 2009.²⁷

The strategy was designed to cover all aspects of the justice system and it identified 10 strategic objectives of judicial reforms:

- Strengthening the independence of judiciary
- Developing the impartiality of judiciary
- Increasing the efficiency and effectiveness of the judiciary
- Increasing the professional capacity in the judiciary
- Ameliorating the management system of the judiciary
- Simplifying access to justice
- Elaborating dispute prevention methods and developing alternative methods of dispute resolution
- Ameliorating criminal justice system
- Continuing legislative reforms in conformity with the needs of the country and the requirements of the EU accession process.²⁸

Part 9 of the Strategy identified following objectives to improve the criminal justice system:

---

²⁵ EU-Turkey Accession Partnership Document

²⁶ EU-Turkey Negotiation Framework, 3 October 2005.

²⁷ Ministry of Justice, “The Strategy of Judicial Reforms” (2009), p. 1..

²⁸ Ministry of Justice, “The Strategy”.

- Continuation of work toward achieving international standards in institutions of criminal justice system;
- Closing of small and inadequate prisons;
- Generalizing the implementation of probation;
- Generalizing alternative sanctions to short-term prison terms;
- Increasing and developing professional dormitories in prisons²⁹;
- Improving the capacity of training centers for the staff of the Ministry;
- Transferring the external security services of prisons to the Ministry of Justice
- Building PR departments in prisons.³⁰

In 2012, the Ministry of Justice noted that % 70 of goals included in the Strategy were achieved and they were updating its objectives. Among the most important objectives added in 2012 was that of “preventing violations of human rights due to judicial decisions and legislation and that of strengthening human rights standards”.³¹

b) The Strategic Plan³²

The Strategic Plan of the Ministry of Justice developed an institutional roadmap for the years 2010-2014. The Plan starts with a SWOT analysis of the institution. Among its strengths, the Ministry cites its active and important role in EU accession process as well as its dynamic criminal justice system which was open to new developments.³³ Opportunities section of the analysis sheds light on important developments that enabled to initiate the process of judicial reforms. Among important factors that encouraged the Ministry to proceed with reforms are public opinion’s support for judicial reforms; the process of constitutional change; positive effects of ECtHR decisions on Turkish judicial system; and increasing cooperation with international and supranational organizations.³⁴

---

²⁹ Professional dormitories are meant to rehabilitate prisoners through sustaining and improving their professional and artistic skills. See: Ministry of Justice, “The Strategy”, p. 43.

³⁰ Ministry of Justice, “The Strategy”, 43-44.

³¹ TESEV, “Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme Geniş Kapsamlı Rapor (Judicial packages: An Evaluation from the Perspective of Rights and Liberties, Comprehensive Report)” (2013), p.8.

³² The Strategic Plan of the Ministry of Justice (2010-2014), 160 p.

³³ The Strategic Plan of the Ministry of Justice, 33.

³⁴ The Strategic Plan of the Ministry of Justice, 34.

The Ministry identifies several strategic objectives to be realized by 2014. Some of the most important objectives overlap with those of the Strategy of judicial reforms:

- Contributing to strengthen the independence and impartiality of the justice;
- To adopt international standards of the criminal justice system and, especially, those concerning probation;
- To increase international cooperation and conformity with the EU *acquis*.³⁵

Modernizing justice system through new legislation

The Turkish government has since adopted several new legislations reforming the judicial system in along the lines defined in the above-mentioned strategic documents. These legislative proposals came to be known as “judicial (reform) packages” in the public opinion and the media. According to TESEV, these legislative proposals are considered as packages, because they “change a number of other laws that are actually quite different from one another, and because such packages generally seek to enact changes to the structure of judicial bodies, their operation, and the actual legal rules that are used in such processes”³⁶ As an illustration, the 4th Judicial reform package amended following laws: Law on Military High Court; Law on Administrative procedure; Law on Struggle against Terrorism; Turkish Criminal Law; Law on Criminal Procedure. Until now, four judicial packages were adopted, as shown below in the table.

First judicial reform package

The law no-6217, known as the first judicial package was adopted by the Parliament on 31st March 2011. The law aimed at modifying several laws to accelerate judicial services.³⁷ It brought modifications to 17 laws such as Law on Military Service, Law on Military Discipline, Law on Passport, or Turkish Criminal Law.

Second judicial reform package

The Presidential Decree no-KHK/650, or the second judicial package, was published on 26th August 2011.³⁸ This decree brought changes in the structure and missions of the Ministry of Justice. Notably, a new Human Rights De-

---

³⁵ The Strategic Plan of the Ministry of Justice, 42.

³⁶ TESEV, “Yargı paketleri”, 8.

³⁷ Law no-6217, Official Gazette, no-27905, 14 April 2011.

³⁸ Decree no-KHK/650, Official Gazette, np-28037, 26 August 2011.

partment was created under the General Directorate of International Law and External Relations of the Ministry.³⁹

Table 2: Judicial packages.

Reform packages	Legislation	Date
First judicial package	“Law No. 6217 on the Amendment of Several Laws for the Purpose of Accelerating the Provision of Judicial Services	31 March 2011
Second judicial package	Decree (KHK) No. 44 on the Amendment of Several Laws and Decrees (KHKs) by Amending the Decree (KHK) on the Organization and Duties of the Justice Ministry	26 August 2011
Third judicial package	Law no-6352 on the Amendment of Several Laws to Improve the Effectiveness of Judicial Services and the Postponement of Trials and Sentencing in Crimes Committed in the Press	5 July 2012
Fourth judicial package	Law no-6459 on the Amendment of Several Laws with respect to Human Rights and Freedom of Expression	30 April 2013

Third judicial reform package

The third package, the law no-6352⁴⁰, introduced modifications in three main bodies of the justice system: civil execution; administrative judiciary and criminal legislation.⁴¹ Among important changes are the introduction of civil execution officers, limitation of goods subject to seizure, creation of document bureaus at administrative courts, obligation to use National E-Justice System

³⁹ Ibid. Art. 1.

⁴⁰ Law no-6352, Official Gazette, no-28344, 5 July 2012.

⁴¹ Özgür Duman, “Information note on new modifications introduced by law no-6352”, accessed July 4, 2014 <http://www.ozcan-ozcan.av.tr/makale/54/3-yargi-paketi-6352-s-yasa-bilgi-notu.html>

(UYAP) in administrative and tax courts as well as in State Council⁴², redefinition of the crime of corruption, possibility to postpone sentences for simple crimes of terror, and postponing sentences for crimes committed through press and media.⁴³

Fourth judicial reform package

The law no-6459 Amendment of Several Laws with respect to Human Rights and Freedom of Expression modified some aspects of both administrative and criminal justice. Its main objective was to change procedural aspects of administrative and criminal justice which were causing violations of human rights and freedom of expression. The modifications brought by this law were especially seeking to render Turkish justice standards more compatible with ECHR standards.⁴⁴

We should note that the “judicial reform packages” don’t include all reformist legislation. Among most important legislation that are not included in these packages are law no-6110 and law no-6411. Law no-6110 brought structural changes of the justice system. State Council, Supreme Court and Council of Criminal Forensic are among justice bodies that were restructured following the Law no-6110.

Parliamentarians were motivated by three main considerations in adopting the law no-6411: improving relations between the inmates and the outer world; giving would-be former prisoners a transition time to integrate the social life; and, giving defendants means to better defend themselves by enabling them to testify in a language other than Turkish.⁴⁵

Following the entry into force of the Law no-6411, defendants can submit their defense in a language other than Turkish even if they know Turkish but they can better express themselves in another language. The Law also changed the length and procedural conditions for the postponement of execution of prison sentences. Inmates were given opportunity to meet with their family in prison facilities without close surveillance for a period of up to 24 hours. Those inmates who are serving in open prisons facilities or have acquired this right have now up to four leaves per year.⁴⁶

---

⁴² On Turkish E-Justice System, see: Ali Rıza Çam, “Turkish IT project UYAP” (presented at European e-Justice Conference “e-Justice without Barriers” - 17-18 February 2009) accessed July 4, 2014 http://www.cbce.eu/fileadmin/user_upload/document/E-Justice_Portal/17-18_02_2009/Abstracts/13_Abtract_-_Turkish_IT_project_UYAP-_Ali_Rza_Cam.pdf

⁴³ Çam, “Turkish IT Project UYAP”.

⁴⁴ Mehmet Arıcan, “4. Yargı paketi ne getiriyor(What will 4th Judicial package bring about)?, Ankara Strateji (25 February, 2013).

⁴⁵ TBMM, The Project and relevant reports of Law no-6411, p. 6.

⁴⁶ Bayram Özcan, “4. Yargı paketi, 18 aya kadar hapis cezasına kısmi,örtülü, sınırlı bir af geldi, infaz yasası değişti (4th Judicial package, limited amnesty to sentences under 18 months, law on criminal

One measure among the provisions of Law no-6411 created much enthusiasm and discussions in the country. It postponed the condition of serving at least 6-month of prison sentence prior to be able to benefit early release or probation. According to new text of the Law no-5275 as amended by the Law no-6411, convicts who have been convicted to prison sentences of up to 18 months can immediately benefit from probation or early release without being forced to serve some time in the prison. The former requirement for inmates to serve the last 6-months period of their prison sentence in open prison before being able to go on probation was postponed until the end of 2015. This modification to the functioning of probation institution initiated so much enthusiasm among interested segments that the Law no-6411 came to be known erroneously as the Law on Probation.⁴⁷

4. APPRAISAL OF THE EU IMPACT

All the above-mentioned changes and reforms were realized within the context of modernizing Turkey pursuing EU accession objective. After more than forty years of waiting, the recognition of Turkey as an official candidate country to the EU and the launch of official accession negotiations in 2005 initiated a period of enthusiastic reforms. The account of these reforms and developments constituted the basis for a huge literature on political reforms and democratization of Turkey with an accent of EU impact on these improvements. As William Hale puts it:

*“There is little doubt that the need to conform to the Copenhagen criteria had a powerful effect on boosting the effort for reform. [...] As a contrary example, nearly all Turkey’s near neighbors in the Middle East, the Caucasus and Central Asia, which lacked the incentive offered by prospective EU membership, made virtually no effort to democratise during this period”.*⁴⁸

In the latter part of this period of reforms, we could observe an increasing focus on reforming justice system. The questions of justice reforms occupy an important place within EU accession process. It is in fact a cross-cutting issue with serious implications for political, societal and legal system of the country. Hence the EU consecrated a whole Chapter 23 on “Judiciary and Human Rights” among negotiation chapters as laid out in Accession Protocol. Annual country reports have also underlined the achievements in this field realized

---

execution changes)”, accessed September 15, 2014 <http://www.ozcan-ozcan.av.tr>

⁴⁷ As noted above, the probation was introduced by the Law on Execution of Penalties and Security Measures in 2004. The modalities of realization of probation measures are determined by the Law on Probation Services, adopted in 2005. For discussion of the relevance of the Law no-6411 for probation, see also: E. Şen, “New procedures of execution of penalties brought about by Law no-6411” (2 February 2013) accessed September 15, 2014 www.haber7.com ; “Probation to be submitted to the Constitutional Court”, *Ankara Strateji* (10 September 2013) accessed September 15, 2014 www.ankarastateji.org

⁴⁸ Hale, “Human Rights and Turkey’s EU Accession Process”, p. 331.

so far by Turkey. The Turkey Progress Report 2011 thus stated that “There has been progress in the reform of the judiciary, notably with efforts to implement the 2010 constitutional amendments”.⁴⁹ The Turkey Progress Report 2013 issued by the European Commission has thus underlined many positive developments that were enabled by recent judicial reform packages. Noting that there was a progress in judiciary, the Commission highlighted positive achievements brought about by 3rd and 4th judicial reform packages.⁵⁰

CONCLUSION

However recent legislative moves seem to undermine what have been accomplished until 2010 by the executive. These recent changes are seen to create stronger executive and to curb the independence of judiciary, especially. Among measures deemed controversial, we can cite provisions granting to Minister of Justice greater control over HSYK, top judicial body, thus weakening judicial independence.⁵¹ In particular, changes curbing the independence of HSYK go against reform provisions adopted by the government itself in 2010.⁵² These measures, in par with other controversial measures, now overturned, on banning Twitter or YouTube services, are contrary to AKP’s own legislative policies over previous years.⁵³ More recently, a bill was approved which reduces the powers of two higher courts (the Court of Appeals and the Council of State) while giving more arbitrary powers to the police.⁵⁴

Main cause of these mixed developments is seen as the weakening of EU factor and burst into center stage of purely domestic politics related issues.⁵⁵ Indeed, we can observe an overlay of domestic politics dynamics in almost any current debate in Turkey. Several domestic factors contribute to shaping of internal political dynamics. In late May 2013, Gezi Park protests and subsequent heavy-handed, violent government crackdown on demonstrators changed political atmosphere dramatically, and called into question on AKP’s reform outlook. Another major issue is that the country has entered a long electoral cycle stretching over the years 2014 and 2015. Local and presidential elections were organized in March 2014 and August 2014, respectively and two general elections in 2015.

Most importantly, a series of events related to corruption charges and the AKP

---

⁴⁹ Turkey Progress Report 2011, p. 70.

⁵⁰ Turkey 2013 Progress Report, p. 63.

⁵¹ Turkey Progress Report 2014, p. 43.

⁵² Ergün Özbudun, “AKP at the crossroads: Erdoğan’s majoritarian drift”, *South European Society and Politics*, 19:2 (2014): 164.

⁵³ Drian Jones, “Turkey’s plan to reform judiciary draws rebuke”, *Voice of America*, February 17, 2014, accessed December 11, 2014 <http://www.voanews.com/content/turkeys-plan-to-reform-judiciary-draws-rebuke/1853223.html>

⁵⁴ Ceylan Yeginsu, “Turkish Police to get more search Powers”, *New York Times*, December 3, 2014.

⁵⁵ Alan Cowell, “Turkey turns its back on the EU”, *New York Times*, 3 April, 2014.

government's reaction to them have been central to the domestic politics and they have been determining the government's legislative policies since late 2013. According to many analysts, the new legislative measures adopted since December 2013 aim to reinforce the government's position to tackle with political corruption charges and to curb the judicial independence in order to reach these aims.⁵⁶ As reflected in Turkey Progress Report 2014 published by the EU Commission, new legislative measures on HSYK and Internet were adopted as a response to December 2013 corruption probe 'in haste and without consultations'.⁵⁷

A complementary explanation of abrupt changes in Turkish government's judicial reforms relies on a chronological logic. According to majority of Turkey observers, most of positive developments happen to coincide with the first two terms of current ruling party while with the start of the third term, the actual ruling party undersigned many worrying developments.⁵⁸ Following this account, the AKP government led reformist policies in its first two terms stretching roughly from 2002 to 2011. However, the third term of the ruling party witnessed controversial moves aiming to consolidate the AKP's hold over State institutions and civil society. As Ergün Özbudun states in his recent article "while a modest improvement was recorded in the first two terms of the AKP government, a reverse trend seems to have started during its third term".⁵⁹

The above-mentioned developments show that enclosure of governmental policies to exclusively domestic dynamics may lead to many unintended consequences. Isolation in international arena is only one of them. More fundamentally, democracy, human rights and justice considerations cannot be sustained by domestic factors alone. In the long term, the negligence of international (and, regional) frameworks and standards may have negative consequences on legal and political position of given countries. Recent developments in Turkey illustrate this point rather obviously. In this situation, the most urgent and fundamental task for all relevant actors, domestic and international, will be to reinvigorate external dynamics of reforms in Turkey in order to maintain democratic and judicial achievements of the last decade.

---

⁵⁶ On 2013 Corruption scandal and its effects on Turkish politics, see. Kıvanç Ulusoy, "Turkey's fight against corruption: Critical assessment", *Global Turkey in Europe Paper* no-19, Istituto Affari Internazionali (November 2014) accessed December 11, 2014, http://www.iai.it/pdf/GTE/GTE_C_19.pdf; Mustafa Gürbüz, "The Long Winter: Turkish Politics after Corruption Scandal", *Rethink Paper* no-15 (May 2014).

⁵⁷ Turkey Progress Report 2014, 9.

⁵⁸ For examples of articles praising early performance of the AKP government and expressing worries over its more recent policies, see: Mustafa Akyol, "Can a New Premier Save Turkey?", *New York Times*, August 24, 2014; Mustafa Akyol, "New threats to democracy in Turkey", *New York Times*, August 18, 2014; Marc Pierini, "How far backward is Turkey sliding?", *Carnegie Europe*, (March 3 2014) accessed December 11, 2014 <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=54732&reloadFlag=1#>

⁵⁹ Özbudun, "AKP at the crossroads", 161.

BIBLIOGRAPHY

Akyol, Mustafa. "Can a New Premier Save Turkey?," *New York Times*, August 24, 2014.

Akyol, Mustafa. "New threats to democracy in Turkey," *New York Times*, August 18, 2014.

Arican, Mehmet. "4. Yargı paketi ne getiriyor(What will 4th Judicial package bring about?)," *Ankara Strateji*, February 25, 2013.

Aşık, Özgür. "Legal reforms in Turkey: Ambitious and Controversial," *Turkish Policy*, Volume 11-1 (2012): 145-153.

Aydın, Senem and Çarkoğlu, Ali. "EU Conditionality and Democratic Rule of Law in Turkey," *Center on Democracy, Development, and the Rule of Law Working Paper* (Stanford University, 2006), accessed on December 12, 2015 http://cddrl.fsi.stanford.edu/publications/eu_conditionality_and_democratic_rule_of_law_in_turkey.

Aydın, Senem and Keyman, Fuat. "European Integration and Transformation of Turkish Democracy," *Centre for European Policy Studies EU-Turkey Working Papers*, No.2, (August 2004).

Cowell, Alan. "Turkey turns its back on the EU," *New York Times*, 3 April, 2014.

Çam, Ali Rıza. "Turkish IT project UYAP," *European e-Justice Conference*, accessed July 4, 2014, http://www.ccbe.eu/fileadmin/user_upload/document/E-Justice_Portal/17-18_02_2009/Abstracts/13_Abtract_-_Turkish_IT_project_UYAP-Ali_Rza_Cam.pdf.

Duman, Özgür. "Information note on new modifications introduced by law no-6352," accessed July 4, 2014, <http://www.ozcan-ozcan.av.tr/makale/54/3-yargi-paketi-6352-s-yasa-bilgi-notu.html>.

EU General Directorate of Ministry of Justice, "The impact and contribution of the adoption of EU *acquis* on the domestic law of Turkey as an EU candidate country," (26 December 2008).

Gürbüz, Mustafa. "The Long Winter: Turkish Politics after Corruption Scandal," *Rethink Paper no-15*, (May 2014).

Hale, William. "Human Rights and Turkey's EU Accession Process: Internal and External Dynamics, 2005-2010," *South European Society and Politics*, 16:2 (2011): 323-333.

James, Rosenau. *Linkage Politics: Essays on the Covergence of National and International Systems* (New York: Free Press, 1969).

Jones, Drian. "Turkey's plan to reform judiciary draws rebuke," *Voice of America* accessed December 11, 2014, <http://www.voanews.com/content/turkeys-plan-to-reform-judiciary-draws-rebuke/1853223.html>.

Kalaycioglu, Ersin. "Kulturkampf in Turkey: The Constitutional Referendum of 12 September 2010," *South European Society and Politics*, Vol. 17, no-1 (March 2012): 1-22.

Kalaycioglu, Ersin. "The Turkish-EU Odyssey and Political Regime Change in Turkey," *South European Society and Politics*, 16:2 (2011): 265-278.

Keyman, Fuat and Öniş, Ziya. "Helsinki, Copenhagen and Beyond: Challenges to the New Europe and the Turkish State", in *Turkey and European Integration: Accession Prospects and Issues*, Mehmet Uğur and Nergis Canefe, eds. (London: Routledge, 2004).

Ministry of European Union, "The Chapter of Judiciary and Fundamental Rights in the process of EU negotiations," (February 2013).

Ministry of Justice, "Yargıda reformun neresindeyiz (Where are we in the process of judicial reforms)?," accessed February 15, 2016, <http://sgb.adalet.gov.tr/ekler/yayin/yreform.pdf>.

Moravcsik, Andrew. "Introduction: Integrating International and Domestic Theories of International Bargaining," in *Double-Edged Diplomacy: International Bargaining and Domestic Politics*, eds. Peter Evans, Harold Jacobson and Robert Putnam (Berkeley: University of California Press, 1993).

Öniş, Ziya. "Sharing Power: Turkey's Democratization Challenge in the Age of the AKP Hegemony," *Insight Turkey*, (Spring 2013): 103-122.

Özbudun, Ergün. "AKP at the crossroads: Erdoğan's majoritarian drift," *South European Society and Politics*, 19:2 (2014): 155-167.

Özbudun, Ergün. "Democratization reforms in Turkey, 1993-2004," *Turkish Studies*, 8:2 (2007): 179-196.

Özcan, Bayram. "4. Yargı paketi, 18 aya kadar hapis cezasına kısmi, örtülü, sınırlı bir af geldi, infaz yasası değişti (4th Judicial package, limited amnesty to sentences under 18 months, law on criminal execution changes)," accessed September 15, 2014, <http://www.ozcan-ozcan.av.tr>.

Pierini, Marc. "How far backward is Turkey sliding?," *Carnegie Europe*, accessed December 11, 2014, <http://carnegieeurope.eu/publications/?fa=54732&reloadFlag=1#>.

“Probation to be submitted to the Constitutional Court,” *Ankara Strateji*, accessed September 15, 2014, www.ankarastateji.org. Putnam, Robert. “Diplomacy and Domestic Politics: The Logic of Two-level Games,” *International Organization*, Volume 42, Issue 03 (Summer 1988): 427-460.

Şen, Ersan. “New procedures of execution of penalties brought about by Law no-6411,” accessed September 15, 2014, www.haber7.com.

“Yargı Paketleri: Hak ve Özgürlükler Açısından Bir Değerlendirme Geniş Kapsamlı Rapor (Judicial packages: An Evaluation from the Perspective of Rights and Liberties, Comprehensive Report),” *TESEV*, (2013).

Turhan, Faruk and Altikat, Abdürrahim. “Yeni bir ceza usulü olarak denetimli serbestilik ve bu usulden yararlanma şartları (Probation as a new method of criminal procedure and conditions of benefiting from it),” *S.D.Ü. Hukuk Fakültesi Dergisi*, 2:2 (2012): 1-38.

“Turkey is reforming ‘at full speed’ for EU accession.” *Agence France-Press*, accessed December 22, 2015, <http://www.globalpost.com/article/6705748/2015/12/15/turkey-reforming-full-speed-eu-accession>.

Türkmen, Fusun and Özbudun, Ergün. “The impact of the ECHR rulings on Turkey’s Democratization: an Evaluation,” (Paper presented at the 21st IPSA World Congress, 8-12 July 2012, Madrid).

Ulusoy, Kıvanç, “Turkey’s fight against corruption: Critical assessment,” *Global Turkey in Europe Paper no-19*, Istituto Affari Internazionali accessed December 11, 2014, http://www.iai.it/pdf/GTE/GTE_C_19.pdf.

Yazici, Serap. “Turkey’s Constitutional Amendments: Between the status quo and limited democratic reforms,” *Insight Turkey*, Vol. 12, no-2 (2010): 1-10.

Yeginsu, Ceylan. “Turkish Police to get more search Powers,” *New York Times*, December 3, 2014.

ABD-Ukrayna İlişkilerinde Rusya Etkisi Russian Effect on U.S.- Ukraine Relations

Teslim: 15 Kasım 2015

Onay: 6 Şubat 2016

Zafer YILDIRIM*

Öz

2013 Şubat'ında Ukrayna'da bir iç sorun olarak başlayan gelişmeler, kısa sürede Rusya-Ukrayna krizine dönüşmüş, ardından ise uluslararası bir sorun haline gelmiştir. Rusya, Yakın Çevre'si olarak değerlendirdiği Ukrayna'nın Batı'ya yaklaşma gayretlerinden kaygı duymaktadır. Ancak ABD'nin bölge ve Ukrayna politikalarının bu kaygıyı desteklediğini söylemek güçtür. Rusya'nın bağımsızlığının ilk yıllarında Batı ile uyumlu politika izleme gayreti, Vladimir Putin'le birlikte terk edilmiş ve Batı dünyası ile "soğuk barış" olarak adlandırılan bir politika izlenmeye başlanmıştır. Bu politikada Ukrayna büyük bir önem kazanmıştır. Rusya'nın dış politikasında geliştirilen askeri ve siyasi doktrinlerin önemli yönlendirici etkisi olmuş, ilişkiler bu doktrinler çerçevesinde yürütülmüştür. Uygulanan politikaların temel motivasyonu, Rusya'nın dünyada ve özellikle Batı karşısında Sovyetler'in siyasi mirasçısı olarak kabul görmesi ve buna uygun olan yeri almasıdır. Doktrinler etrafında çizilen Rus dış politikasının ABD-Ukrayna İlişkileri üzerindeki yönlendirici etkisinin izahı çalışmamın ana temasını teşkil etmektedir.

Anahtar Kelimeler: *Rusya, Ukrayna Krizi, ABD, Soğuk Barış*

Abstract

The crisis between Russia and Ukraine, which started as a domestic unrest in Ukraine, is now an international problem. Russia regards Ukraine as its "near abroad" and is worried about the attempts to establish close ties between Ukraine and the U.S. However, it is not possible to argue that Ukraine and surrounding regions occupy an important place in the current U.S. foreign policy. In Russia, Western-friendly foreign policies of the post-Soviet governments were met with serious domestic opposition; and with Vladimir Putin, there was a gradual shift in Russia's position which resulted in the "cold peace" between Russia and the West. Ukraine has gained a new importance in Russian foreign policy since Russia's position in Ukraine is tied to Putin's new military and political doctrines which assert Russia's place in the world as the successor of the Soviet Union. This paper deals with the effect of the Russian foreign policy shaped around these new doctrines on U.S.-Ukraine relations.

Keywords: *Russia, Ukraine Crisis, USA, Cold Peace*

* Yrd. Doç. Dr., İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü, Kocaeli Üniversitesi.
E-posta: zafer.yildirim@kocaeli.edu.tr

GİRİŞ

Günümüzde Rusya'nın Batı dünyası ile yaşadığı sorunlar ağırlıklı olarak Rusya-Ukrayna krizi etrafında yorumlansa da, Soğuk Savaş dönemi kutuplaşma ve güç mücadelelerinin son yıllarda Batı dünyası ve Rusya arasında içine ekonomik araçların da dâhil edildiği “yumuşak güç” zemininde devam ettiği gözlenmektedir. Rusya, SSCB'nin çöküşünün ardından ABD'nin “tek kutuplu” bir dünya kurgulamasına karşı çıkmakta ve kendisinin de arasında olduğu “çok kutuplu” dünyanın oluşturulmasının dünya barışı açısından gerekli olduğunu savunmaktadır. Bu politika çerçevesinde Moskova, Yakın Çevre olarak gördüğü eski SSCB cumhuriyetlerini kendi etki sahasında tutmaya gayret ederken ABD'nin bu ülkelere yönelik politikalarını ise kendi çıkarlarına yönelik tehdit olarak görmektedir. Rusya başta Ukrayna ve Gürcistan olmak üzere bölge ülkelerinin NATO'ya dâhil olma istekleri ve buna yönelik ABD politikalarından kaygı duymakta ve NATO'nun bu bölgelere yönelik politikalarına engel olmak için siyasi, ekonomik ve askeri unsurları kullanmaya ve bu konudaki kararlılığını göstermeye gayret etmektedir. Rusya bu konudaki kararlılığının ifadesi olarak Ukrayna'nın NATO'ya üyeliğini *casus belli* olarak göreceğini ilan etmiştir. Yukarıda açıklamaya çalıştığım çerçevede dâhilinde Rusya, Ukrayna'nın ABD ile ilişkilerini geliştirme isteğini endişe ile takip etmekte ve bu politika üzerinde yönlendirici etkiye sahip olmaya çalışmaktadır. Bu çalışmada Rus dış siyasetini Ukrayna-ABD ilişkileri üzerindeki etkileri açısından izah etmeye çalışacağım

Rusya-ABD ilişkileri, Boris Yeltsin'in özellikle ilk döneminde (1991-1996) olumlu bir seyir takip etmiş, Yeltsin sonrasında ise “soğuk barış” halinde devam etmiştir. Bu iki farklı evrenin Rusya açısından izahının yapılabilmesi için çalışmamın ilk bölümünde Rusya'nın Boris Yeltsin dönemi dış politikası temelinde, ABD ve Batı ile olan ilişkilerini incelemeye çalışacağım. Bu bölümü iki alt başlık halinde Andrei Kozirev (1991-1996) ve Yevgeni Primakov (1996-1999) dönemi Rusya dış politikası olarak ele alacağım. Çalışmanın ikinci bölümü ise iki alt başlıktan oluşmaktadır. İlk alt başlık altında Vladimir Putin (1999-2008-2012-2015) ve Dimitri Medvedev (2008-2012) dönemi Rusya dış politikası incelenecektir. Bu bölümün ikinci alt başlığında ise Ukrayna'da iç siyasi bir sorun olarak başlayan ve kısa sürede uluslararası boyut kazanan Euro Meydan Devrimi'nin nedenleri ve ABD-Rusya ilişkilerine etkileri incelenecektir. Çalışmamın son bölümü ise, Rus dış siyasetinin etkisinde geliştiği düşünülen Ukrayna-ABD ilişkileri üzerinedir.

Rus Generali Rostislav Fadaev 1850'de yaptığı değerlendirmede Hazar ve Karadeniz'in Rus etkisinde olmasının veya tarafsız olmasının Rusya'nın Oka nehrinden Kırım'a kadar olan güney yarısı için önemli olduğunu belirterek buranın imparatorluğun güç merkezi olduğuna vurgu yapmıştır. Çünkü Rusya'nın bu bölgedeki etkisinin ortadan kalkması, Asya kıtasının batısının da etki alanı dışına çıkması anlamına geliyordu.¹

¹ Geoffrey A. Hosking, *Russia and the Russians: A History*, Boston: Harvard Üniversitesi Yayınları, 2001, s.235.

Klasik realizm, kurucusu olarak kabul edilen Thomas Hobbes'tan beri insan doğasındaki bencilliğin sonucu olarak devletlerin uluslararası ortamda güç ve güvenlik elde etme mücadelesi verdiklerini savunmaktadır. John Mackinder 1904 yılında yayınladığı Tarihî Coğrafi Mihveri isimli eserinde vurguladığı Kara Hâkimiyet Teorisi'ne göre, "Doğu Avrupa'ya kim hükmederse Kalpgâh'a, (Heartland) hâkim olur; Kalpgâh'a (Heartland) kim hâkim olursa Dünya Adası'na hükmeder; Dünya Adası'na kim hükmederse Dünya'ya hâkim olur"² demektedir. Adolf Hitler'in dünya görüşünde önemli etkisi olan Karl Haushofer'a göre ise sınırlar statik değildir, dinamiktir ve değişebilir. Robert Jervis ise ülkelerin güvenliklerini temin için aldıkları önlemlerin hasım ülkeler tarafından iki katı oranında güvenliklerine yönelik bir tehdit olarak algılanacağını, bir ülkenin bu türden önlemleri almaması halinde ise kendini güven içinde hissetmeyeceğini savunmaktadır. Jervis bu durumu "güvenlik ikilemi" olarak adlandırmaktadır.³

"Güvenlik ikilemi" hasma sürekli olarak güvensizlik aşıladığı için uluslararası sorunlarda tırmanmaya neden olmaktadır. Jervis'e göre ülkelerin karar alıcılarının "algılama ve yanlış algılamaları" bu güvensizlikte önemli bir yer işgal etmektedir. ABD ve Rusya Federasyonu da klasik realist teoriye örnek oluşturacak şekilde güç merkezli politikalar üretmekte ve bu politikalar, karşı güç merkezli politikalara neden olmaktadır. Günümüzde taraflar arasında devam eden mücadele, SSCB'nin nüfuz sahasındaki ülkelerin Batı'ya entegre olma ve eski SSCB ülkelerinin Batı ile ilişkilerini geliştirme gayretleri etrafında devam etmektedir. Rusya bu gayretlerden tedirgin olurken gelişmeleri kendi çıkarları ve güvenliği açısından tehdit olarak görmektedir. Rusya'nın bu süreci engelleme yönündeki politikaları ise Batı'da güvensizlik yaratmaktadır. Bu da sonuçta bizi Jervis'in önü alınamayan güvensizlik sarmalına götürmektedir. Yukarıda da açıkladığım gibi çalışmamı klasik realist teori çerçevesinde yapmaya çalışacağım.

1. BORİS YELTSİN DÖNEMİ RUSYA FEDERASYONU'NUN BATIYA YÖNELİK POLİTİKASI

1.1 Andrei Kozirev Dönemi Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası: Rusya-Batı İşbirliği

Sovyetler Birliği'nin son lideri Mihail Gorbaçov'un silahların kontrolü, Doğu Avrupa'dan askerlerin çekilişi ve nükleer güçlerde azaltmaya gidilmesi konularında Batı ile işbirliğine girmesi Rusya'nın Batı ile ilişkilerinin gelişmesini sağlamıştır. Ancak, bu durum toplumun yaşam standardının iyileşmesine yardım etmediğinden, halk arasında büyük hayal kırıklığına yol açmış ve yönetime güvensizlik doğurmuştur. "Yeni Düşünce"nin mimarı Gorbaçov uyguladığı

² "John Mackinder ve Kara Hâkimiyet Teorisi", <http://uluslararasıgundem.com/john-mackinder-ve-kara-hakimiyet-teorisi/> (Erişim Tarihi: 18 Nisan 2015)

³ Robert Jervis, "Cooperation Under The Security Dilemma", *World Politics*, cilt: 30, sayı: 2, Ocak 1978, s.167-175.

politikalarla (glasnost ve perestrojka)* ülke içinde güç kaybederken dış politika-
kada ise Rus kültürel kimliğini mobilize etme konusunda başarısız olmuş, bu
da toplumda derin bir bölünmeye neden olmuştur.⁴ Gorbaçov'a yönelik yoğun
eleştiri komünistlerden gelmekteydi. Onlara göre Gorbaçov'un politikaları ül-
keyi dünyada ikinci sınıf güç olarak göstermekteydi. Diğer bir eleştiri sahibi
ise aralarında Yeltsin'in de bulunduğu reformistlerdi. Onlara göre reformlar
yavaş ilerlemekteydi.⁵ İki arasındaki temel uzlaşmazlık konusu Gorbaçov'un
birlik antlaşmasına karşın Yeltsin'in konfederasyonu savunuyor olmasıydı.⁶

19 Ağustos 1991 yılında Devlet Başkanı Yardımcısı Gennadii Yanaev, Savun-
ma Bakanı Dimitri Yazov ve KGB(*) Şefi Vladimir Kriuchkov'un da arala-
rında olduğu yedi asker ve bürokrat liderliğinde Gorbaçov'a karşı bir darbe
girişimi yapılarak kendisinin hastalığı nedeniyle istifa ettiği ve yerine Gen-
nadii Yanaev'in devlet başkanı olduğu ilan edildi.⁷ Haziran 1991 yılında Rus-
ya Federasyonu (RF) devlet başkanlığına seçilen Boris Yeltsin darbeye karşı
direnen isim olarak öne çıkarken tüm devlet dairelerinin denetimini Rusya
Federasyonu adına Yeltsin'in bürokratları aldı. Ancak, Gorbaçov RF'nin lider-
liğini garanti altına almak için Yeltsin'in kendisini makamından kovduğunu ve
bu durumun Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği'nin (SSCB) çökmesinde
büyük payı olduğunu ileri sürdü. Aralık 1991'de tüm kamu kurumlarına RF
tarafından el konulması SSCB'nin sonunu getirmiştir.

Gorbaçov ve Yeltsin aralarındaki mevcut sorunlara rağmen, SSCB sonrası-
da oluşacak güç boşluğunun doldurulması ve bu bölgenin kendi nüfuz sa-
halarında kalabilmesi için yeni bir birlik oluşturulması noktasında hemfikir
oldular. İki lider etnik olarak Slav Ukrayna'nın katılmadığı bir birliğin söz
konusu olamayacağı konusunda da görüş birliği içindeydiler. Ancak, Ukray-
na ile anlaşarak kurulacak birliğin devamı konusunda şüpheleri vardı. Halkın
Ukrayna'da 1 Aralık 1991'de bağımsızlık yönünde oy kullanmasını takiben 8
Aralık 1991'de Rusya Federasyonu, Belarus ve Ukrayna liderleri Belarus'ta,
Belovejskaya Puşsa da (Bolşevik Antlaşması) kurucu antlaşmayı imzalaya-

⁴*Gorbaçov ülkenin başta ekonomi ve hantal bürokrasi olmak üzere yaşadığı sorunları aşmak için açıklık
politikası (glasnost) uygulayarak sistemi yapılandırmaya (perestrojka) gayret etmiştir. Uygulanan
açıklık politikalarının sağlayacağı halk desteği ile yeniden yapılanma önündeki bürokrasinin koyduğu
engelleri aşabileceğini düşünmüştür. Ancak sonuç beklediği gibi olmamış, kontrolü kaybetmiş, devlet
otoritesinin etkisizleşmesi neticesinde sistem çökmüştür.

(*) Komitet gosudarstvennoy bezopasnosti veya Devlet Güvenlik Komitesi, 1954 yılında SSCB gizli
servisi olarak kurulmuş ve 6 Kasım 1991'de kaldırılmıştır.

Andrei P. Tsygankov, *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Maryland:
Rowman&LITTLE field Publishers, 2013, .s.24-25.

⁵ "Coup attempt against Gorbachev begins", <http://www.history.com/this-day-in-history/coup-attempt-against-gorbachev-begins> (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2015)

⁶ Serhii Plokhy, *The Last Empire: The Final Days of the Soviet Union*, Londra: Oneworld Book, 2015.

⁷ Victoria E. Bonnell, "Saving the Old Country", Victoria E. Bonnell, Terry L Cooper, Gregory
Freidin ed. *Russia at the Barricades: Eyewitness Accounts of the August 1991 Coup*, Abington:
Routledge, 2015, 31-32.

rak Bağımsız Devletler Topluluğu'nu (BDT) kurdular. ⁸ 25 Aralık 1991'de Gorbacov'un istifası ve SSCB'nin resmi olarak dağılmasıyla Yeltsin Rusya Federasyonu Devlet Başkanı oldu. Yeltsin'in iç politikaya ağırlık vermesi nedeniyle dış politikada RF'nin ilk Dışişleri Bakanı da olan Andrei Kozirev öne çıktı. Kozirev ülkesinin dış politika çerçevesini şöyle çizecektir: Demokratik değerler üzerinde inşa edilen, uluslararası politikada sınıf çıkarları yerine Rusya'nın menfaatlerini koruyan, uluslararası sorunların çözümünde Batı ile işbirliği içinde olan bir Rusya.⁹ Ancak, Kozirev tutarlı bir devlet başkanı desteği olmadan Moskova'nın oldukça kaygan politik ortamında zorlanacaktı. Bunda Yeltsin'in anlaşılabilir dış politika kurgularının, karar alma sürecindeki pasif tutumunun ve iç politikaya verdiği önemin de etkili olduğu yönünde yorumlar mevcuttu. Dış politika alanında ise ağırlık Yakın Çevre'ye yönelikti. ¹⁰

Kozirev özellikle milliyetçi çevrelerce Batı yanlısı olmakla suçlandı. Bu dönemde Yeltsin bir taraftan Duma'nın dış politikadaki gücünü azaltmaya çalışırken diğer taraftan da Duma'da özellikle dış politikayı sorguluyordu. Bunda Birleşmiş Milletler'in Sırbistan'a ekonomik yaptırım kararı alması ve NATO hava unsurlarının Bosnalı Sırpı vurması etkili oldu. Duma'da milliyetçiler ve komünistler Kozirev'in istifasını istedi. Ancak, dış politikanın oluşturulması ve uygulanmasında tek yetki sahibi Kozirev değildi. Esas yetkinin SSCB'den kalma Yüksek Sovyet'in elinde olması dış politika sürecini tıkanmaya ve sorun yaratmaya elverişli hale getiriyordu. Yeltsin'in ilk döneminde Kozirev elindeki yetkiyi Yeltsin'le birlikte danışmanı Gennady Burbulis ve 1992'de oluşturulan Güvenlik Konseyi ile ona bağlı olarak 1993 yılında oluşturulan Güvenlik Konseyi Dış Politika Komisyonu'nun Başkanı Yury Sokokov'la paylaşmak zorunda kaldı. Dolayısıyla karar alma sürecinde Kozirev tek yetkili değildi. Dış politikanın bu çok başlı yapım sürecine ekonomik sorunlar, eğitilmiş iyi personelin bakanlıktan çıkarılması ve bazı elçiliklerin kapatılmasının da kaçınılmaz olarak olumsuz etkileri oldu. Bu durum ancak Aralık 1993'te yapılan anayasa değişikliği sonucu yetkinin önemli ölçüde devlet başkanında toplanmasıyla değişebildi. ¹¹

1994 parlamento seçimleri sonrasında oluşan yeni meclis dış politikaya daha fazla müdahil olmaya başladı. Yeltsin Mart 1995'te tüm dışişleri bakan yardımcılarının atamalarını üstüne aldı.¹² Eylül 1995'te NATO'nun Bosnalı Sırpıların mevzilerini vurmasını müteakip Aralık 1995'te Yeltsin dış politika konularında kendisine danışmanlık görevi yapacak Dış Politika Konseyi'ni oluşturdu. Duma'nın dış politikadaki ağır eleştirileri altında Yeltsin Ocak 1996'da

⁸ Plokhy, a.g.e.

⁹ "The Emergence of Russian Foreign Policy", <http://countrystudies.us/russia/77.htm> (Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2015)

¹⁰ Leon Rabinovich Aron, Kenneth Martin Jensen, *The Emergence of Russian Foreign Policy*, Washington: United States Institute of Peace, 1994, s.76-77.

¹¹ Catherine Danks, *Politics Russia*, New York: Taylor&Francis, 2009, s.346-347.

¹² *Russia Foreign Policy and National Security Yearbook*, Washington: Global Investment Center, 2011, s. 51-52.

Kozirev' in istifasını açıkladı.¹³ Smith'e göre Kozirev'in hatası dış politikada Avrupa ve ABD ye verdiği öncelikli.¹⁴Wegren ise Kozirev'in ülke içinde başarısız olarak görülmesindeki ana unsurun NATO'nun Doğu Avrupa'ya doğru genişlemesinin Rusya'ya yönelik askeri bir tehdit olarak görülmesi olduğunu ileri sürmekteydi. Bu görüşe katılan siyasi elit, Kozirev gibi Batı yanlısı olarak bilinen bir siyasi figüre bunun bedelini ödetmişti.¹⁵

1.2 Yevgeni Primakov'un Dış Politikası: 19.Yüzyıl Rus Dış Politikasına Dönüş

Rusya'nın ikinci dışişleri bakanı Yevgeni Primakov dönemi Rus dış politikası, büyük güç statüsüne sahip ABD'nin hegemonik amaçlarını dengede tutabildiği düşünülen bir dış politikadır.¹⁶Bu dönem Rus dış politikası Batı ile daha fazla karşılaşır hale geldi. Bu politikanın öncelikleri iki başlık altında toplanıyordu: İlki uluslararası sistemde Rusya'nın lider ülkelerden birisi olduğunun kabul edilmesi ve dünyada buna uygun yeri almasıydı. İkincisi ise, eski Sovyet coğrafyasına ABD'nin girmesine sınır koyabilmektir. Bu amaçları gerçekleştirebilmek için Primakov, ABD ile sorunları olan veya ona güveni olmayan Çin, İran gibi ülkelerle blok oluşturmaya gayret etti. Kendinden önceki politikaları Batı'ya bağımlı olmakla eleştiren Primakov için Rusya yeniden uluslararası arenada bağımsız ve aktif hareket edebilen bir oyuncu olarak var olmalıydı.¹⁷ Yeltsin'in Başbakan Viktor Çernomirdin'in Duma tarafından reddedilmesi üzerine Rusya'nın "ulusal çıkarlarını" savunmasıyla Duma'daki milliyetçi ve-killerin sempatisini kazandığını düşündüğü Primakov'u başbakan olarak önerdi ve Duma da bunu onayladı.¹⁸Primakov'un boşalttığı koltuğa ise yardımcısı SSCB'nin son İspanya Büyükelçisi Igor Ivanov getirildi.¹⁹

Yeni dışişleri bakanının dış politikası da temelde Primakov dış politikasının devamı niteliğindedir. Primakov'un dış politikası da 1856–1882 yılları arasında Rusya'nın Avrupa'nın diğer büyük güçlerinden zayıf olduğu dönemde dışişleri bakanlığı yapan Aleksandr Gorçakov'un politikasının tekrarı gibidir. Primakov'un politikası "çok taraflı, çok yönlü" bir politika uygulamak, ABD'nin "tek kutuplu" politikasına karşı "yeni kutup" yaratarak dengeleyebilmek üzerine kurulmuştur. Igor Ivanov da bu politikadan faydalanacaktı. İva-

¹³ A.g.e, s.53.

¹⁴ Martin A. Smith, *Power in the Changing Global Order: The US, Russia and China*, Polity Press, Cambridge: 2012, s.132.

¹⁵ Herbert J. Ellison, "Russian –American Relations", Stephen K. Wegren ed. *Russia's Policy Challenges: Security, Stability, and Development*, New York: M.E. Sharpe Inc. 2003, s.85-87.

¹⁶ Andrei P. Tsygankov, *Russia's Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Maryland: Rowman&Littelfield Publishers, 2013, s.1.

¹⁷JeffreyMankoff, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Maryland: Rowman&Littelfield Publishers, 2013, s.38-39.

¹⁸ George W. Breslauer, *Gorbachev and Yeltsin as Leaders*, New York: Cambridge University Press, 2002, s.227-229.

¹⁹ Robert H Donaldson, Joseph L Noguee, *The ForeignPolicy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*, New York:Routledge, 2014, s.132.

nov kendi politikalarının maceradan uzak “realist ve pragmatik” olması gerektiğini savunuyordu. Ona göre de bu politika zaten yeni değildi. Gorchakov da aynı politikayı takip etmişti. Ivanov dış politikalarının çok taraflı olduğunu ve hem Doğu, hem Batı ile ilişkilerini geliştirmek istediklerini savunuyordu. Bu politika ABD’ye karşı Avrupa ile işbirliği yaparak dengelemeyi düşünen Primakov politikasından bir sapma olduğunu göstermekteydi.²⁰ İlham kaynakları 1856 Kırım Savaşı’ndan çıkan Rusya’nın dış politikasını revize eden Prens Aleksandr Gorçakov olduğu için Primakov ve Ivanov “yeni Gorçakovistler” olarak adlandırılmışlardır.²¹

Yeltsin’in başbakan olarak atadığı Primakov’dan beklentisi Rusya’nın ekonomik düzenini sağlaması ve ülkenin sorunlarını çözebilmesi için Batı’nın yardımını da alabilmesidir. Bundan daha önemli olarak, belki de Yeltsin’in ailesiyle ilgili Duma da gündeme gelen yolsuzluk davalarının geri çekilmesini sağlayabilme beklentisiydi. Primakov görevde kaldığı altı aydan biraz daha uzun bir sürede içte istikrarlı bir düzen sağlarken Yeltsin ailesinin güvenliğini ise garanti altına alamıyordu. Duma ile sürdürdüğü mücadele de Yeltsin’in arzularına cevap veremeyince Primakov 1998’de onun eleştiri oklarını üzerine çekti. Bu kez Duma Primakov’u Yeltsin’e karşı korudu.²²

Yeltsin bürokratik görevlerde reformistler ve gelenekselcilere yer vererek bir denge sağlamaya çalıştı ve dış politikadan sorumlu üç farklı birim oluşturdu: İlki Devlet Başkanlığı Ofisi, ikincisi ise Danışmanlar Servisi ve Güvenlik Konseyi’dir. Güvenlik Konseyi 1993 ve 2000 askeri doktrinlerini, 1993, 1997 ve 2000 güvenlik politikalarını hazırladı.²³ Yeltsin Mart 1999’da Çeçen sorununun çözülmesi için Güvenlik Konseyi’nin başına Vladimir Putin’i getirdi. Primakov’dan umduğunu bulamayan Yeltsin, Duma’nın destekleyeceğini düşündüğü Güvenlik Konseyi Sekreteri Putin’i Ağustos 1999’da başbakan olarak atayacaktı. Putin dönemi başlarken devlet bürokrasisinde yeni atamalar yeni yapılanmalar başlayacaktı. Putin başbakan olarak atanmasının ardından Güvenlik Konseyi’nin başına KGB, ardından FSB’den (Rusya İç İstihbarat Servisi) arkadaşı Igor Ivanov’u getirdi. Dışişleri Bakanlığı Putin döneminde Primakov döneminde elde ettiği gücü kaybetti. Ancak, Putin dış politikası Primakov dış politikasından bir sapma da değildir.²⁴

²⁰ Lena Jonson, *Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy*, New York: I.B Tauris&Co. Ltd., 2004, s.134-138.

²¹ Smith, a.g.e., s.132.

²² Breslauer, a.g.e., s.227-229.

²³ Jonson, a.g.e., s.126-127.

²⁴ A.g.e., s.128.

2. VLADİMİR PUTİN VE DİMİTRİ MEDVEDEV DÖNEMİ RUS DIŞ POLİTİKASI

2.1 Batıya Karşı Büyük Güç Rusya

Putin'in başbakan olarak atanmasından yaklaşık dört ay sonra Aralık 1999'da Yeltsin istifa kararı alarak cumhurbaşkanlığı seçimlerinde Putin'i destekledi. Yapılan erken seçimi kazanarak 7 Mayıs 2000'de Rusya devlet başkanı olan Putin'in yaptığı ilk icraat Yeltsin ve ailesi için soruşturma açılmasının yolunu kapamak oldu.²⁵ Putin'in penceresinden bakıldığında Sovyetlerin doğal mirası olan Rusya bölgesindeki olaylara ve Batı'nın bölgedeki nüfuzunun arttırmasına engel olamamış, uluslararası sorunlarda ise karşı çıkmasına rağmen Rusya lehine sonuç alınmasını sağlayamamıştı. Yeltsin döneminde ekonomik kriz ülkenin önemli sorunu olurken, Putin döneminde ise Rusya 1990'larda olduğundan daha fazla uluslararası sorunlara müdahil olabilen, siyasi olarak istikrarını sağlamış, ekonomik olarak güçlü bir ülke durumuna geldi.²⁶

Uluslararası sorunlarda aktif rol üstlenerek çözümü/sonucu belirleyen taraflardan birisi olan Putin Rusya'sı, Batı nezdinde hak ettiği itibarı görmeyi istemekteydi. Putin bu arzusunu 2007 yılında Münih Güvenlik Konferansı'nda yaptığı konuşmada ortaya koyacaktı. Burada yaptığı konuşmada Putin, Rusya'nın "geri geldiğini", Batı'dan ders almaya ve sorunlar karşısında nasıl davranması gerektiğini öğrenmeye ihtiyacının olmadığını dile getirdi.²⁷ Yeni Rusya askeri olarak da Batı Avrupa ülkeleri ile kuvvetlerini dengelemeyi düşünmekteydi. Rusya'ya göre Avrupa'da Konvansiyonel Silahların Sınırlandırılması Antlaşması kendi güçlerinin sınırlandırılması anlamına geliyor ve Rus çıkarlarına hizmet etmiyordu. Dışişleri Bakanı Sergei Lavrov da stratejik olarak istikrar ve politik dengenin sağlanması için bu antlaşmanın revize edilmesi gerektiğini savunacaktı.²⁸

Rus yasalarına göre iki dönemden fazla üst üste devlet başkanlığı görevini yapamayan Putin yerine kendi adayı olan Dimitri Medvedev'i gösterecek ve Mayıs 2008'de Medvedev devlet başkanı olurken yeni devlet başkanı da eski devlet başkanını başbakan olarak atayacaktı. Putin'in gölge veya *de facto* devlet başkanı görünümü vermekten kaçındığı gözlenirken Medvedev de yaptığı açıklamada Putin'le birbirlerini destekler şekilde iç ve dış politikada uyumlu çalıştıklarını söyleyecekti. Ancak, dış politika konularında görünen bazı ayrılıklar ve uygulamalarda Putin'in dikte ettirdiği durumlar ortaya çıkacaktı. Bu tutumu Medvedev'in "anlayışla" karşıladığı yorumları yapıldı.²⁹ Ancak,

²⁵ Breslauer, a.g.e., s.227-229.

²⁶ Tsygankov, a.g.e., s.1.

²⁷ "Speech and the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy", 7 Şubat 2007, http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2007/02/10/0138_type82912type82914type82917type84779_118123.shtml, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2015)

²⁸ Janusz Bugajski, *Georgian Lessons: Conflicting Russian and Western Interests in the Wider Europe*, Washington: Center for Strategic and International Studies, 2010, s.97.

²⁹ Peter Konecny, "The Tandem Forever", *Russia after 2012: From Putin to Medvedev to Putin* –

Putin görevinden ayrılmadan önce kendisi için “anlayışlı” ortamı hazırlayacak ve içişleri, dışişleri, savunma bakanlıkları ile güvenlik servislerini öncelikle başbakana karşı sorumlu hale getiren yasal düzenlemelerde bulunacaktı.³⁰ Wikileaks belgelerinde Medvedev Robin, Putin ise Batman olarak adlandırılıyordu. Göreve geldikten sonra Medvedev yapısal reformların aciliyetini görürken, bunların yalnızca Rusya’ya dünyanın lider ülkeleri arasındaki yerini almasında yardımcı olmakla sınırlı kalmayacağını, aynı zamanda uygulanacak “modernizasyon” programının ülkeye yabancı sermaye ve teknoloji akışına da imkân vereceğini düşünüyordu. Ancak, Batı ile ilişkileri geliştirme konusunda istekli ve daha liberal gözükten Medvedev’in sistemdeki yozlaşmışlıkların giderilmesi için reform yapma konusundaki planları, Ocak 2010’da Putin’ in müdahalesine neden olacaktı. Putin uygulanan “Rus politikalarını Ukraynalılaştırılma” tehlikesi taşıdığı gerekçesiyle eleştirecekti. Bu benzetme Putin’ in Ukrayna ve Rusya’daki siyasi yapıyı nasıl gördüğünün izahı açısından oldukça düşündürücüdür.³¹

Medvedev dönemi daha liberal ve modern görünümü ve Batı ile ilişkileri geliştirmeye öncelik vermesi itibarıyla genellikle daha pozitif görünmektedir. ABD Başkanı Obama 2009’da yaptığı bir değerlendirmede Medvedev ile çok iyi bir ilişki geliştirdiklerini, oysa Putin’ in tek ayağının Soğuk Savaş geçmişine batmış olduğunu dile getirecekti.³² Medvedev döneminde ABD - Rusya ilişkileri olumlu bir seyir takip ederken iki ülke birçok uluslararası sorunda işbirliği yaptılar.³³ George Bush’un tek taraflı dünya anlayışını benimsemiş olan Barack Obama’nın ABD’de yönetimi ele alması karşılıklı ilişkilerde olumlu bir atmosfer yarattı. Bunun sonucu olarak dışişleri bakanları, aralarındaki ilişkilerde yeni bir sayfa açma konusundaki kararlılıklarını göstermek amacıyla medya önünde “reset” düğmesine bastılar.

Medvedev yalnızca ABD ile değil, AB ile olan ilişkilerini de geliştirmek istiyordu, ancak ilişkiler istenilen sonuca ulaşamadı. Bunun nedenleri olarak AB ve Rusya arasında işbirliğinin geliştirilmesi yönündeki görüşmelerin sonuçlanamamış olması ve Rusya’nın önerdiği Avrupa güvenliği projesinin yalnızca askeri konuları kapsamaması gösterildi. AB nezdinde diğer bir sorun ise Medvedev’in de Putin gibi eski SSCB’nin topraklarını nüfuzu altına alma niyetinin sezinlenmesi ve bundan duyulan endişeydi.³⁴ Medvedev, eski Sovyet

---

Continuity, Change, or .Revolution?, J.L. Black, Michael Johns ed. Abingdon: Roudledge, 2013, s.XV-XVI.

³⁰ Peter J.S.Duncan, “Batman and Robin? Exploring foreign policy differences between Putin and Medvedev during the Medvedev presidency”, s.7. <https://www.ucl.ac.uk/ssees/docs/research-publications-documents/cepsi-working-papers/batman-and-robin.pdf>, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2015)

³¹ Konecny, a.g.e.,s.XV-XVI.

³² Duncan, a.g.e., s.7.

³³ Hillary Rodham Clinton, *Hard Choices*, New York: Simon&Schuster, 2015, s.208.

³⁴ https://books.google.com.au/books?id=8gzFAGAAQBAJ&printsec=frontcover&hl=tr&source=gbs_ge_summaryr&cad=0#v=onepage&q&f=false Richard Rousseau “ Dmitry Medvedev’s Presidency (2008-2012)”, 29 Nisan 2015, <http://cesran.org/russian-foreign-policy-under-dmitry>

sınırları içerisinde ve nüfuz sahasında kalan bölgeleri Rusya'nın hayati çıkarlarının olduğu bölgeler olarak görüyordu. Onun bu değerlendirmesi, uygulayacağı politikada askeri güç kullanmaktan da çekinmeyeceğini göstermekteydi.

Medvedev'in hayati çıkarların korunması konusunda askeri araçları da kullanmaktan çekinmeyeceğine örnek teşkil edebilecek ilk uygulaması, devlet başkanı oluşunun ilk aylarına tekabül eden Gürcistan savaşıdır. Rusya bu savaşla Batı dünyasına ve kendi bölgesine yönelik siyasi ve stratejik mesajlar vermektedir. Böylece öncelikle, "Rusya'nın geri geldiği," çıkarlarını korumada güç kullanmaktan çekinmeyeceği ve kendi başına harekete geçme konusunda kapasitesinin yeterli olduğu kanıtlanmış oluyordu. İkinci olarak Rusya'nın büyük bir güç olduğu vurgulanırken çıkarlarına zarar verilemeyeceği noktasında Batı'ya ve Yakın Çevre'sine güçlü bir uyarı yapılmış oluyordu.³⁵ Üçüncü olarak ise Kosova konusunda Batı'nın aldığı tutuma ve NATO'nun Gürcistan ve Ukrayna'ya bir gün üyesi olacakları yönünde verdiği söze karşı bir gözdağı verilmiş oluyordu.³⁶

Stratejik açıdan değerlendirildiğinde de Gürcistan savaşı, Sovyet dönemi sonrasında bölgede ortaya çıkan sorunlara bölge dışı güçlerin, özellikle Batı'nın müdahil olmasına Rusya'nın verdiği tepkinin ne boyutta olabileceğini göstermesi bakımından önemlidir. Ayrıca bu savaş, NATO'nun Soğuk Savaş sonrasında genişleme arzusuna karşı Rusya'nın sınırları dışında güç kullandığı ilk örnek vaka olarak da öne çıkıyordu. Bazı yazarlar bu savaşı "uyanma" şeklinde adlandırmayı tercih edeceklerdi.³⁷ Ancak, Rusya bu müdahalesini genel işgal politikasının bir bölümü olarak değil, sınırlı bir operasyon olarak planlamıştı.³⁸ Medvedev'e göre bu savaş, öncelikli çıkarlarının olduğu bölgelerin korunması yönünde atılmış bir adımdı. Moskova o dönemki dış politikasında şöyle davrandı: Şubat 2008'de Kosova'nın Sırbistan'dan koparak bağımsızlığını kazanmasına engel olmazken, Fransa ile Almanya'yı Gürcistan ve Ukrayna'nın NATO'ya alınmaması konusunda ikna ederek, bu iki ülkenin üyeliğinin belirsiz tarihe ertelenmesini sağladı.³⁹ Eylül 2009'da Rus Meclisi Duma aldığı bir kararla tek taraflı olarak Rusya'daki ve diğer ülkelerdeki Rus vatandaşları yanında Rusça konuşanların da haklarının korunması için hükümete askeri müdahale izni verdi.⁴⁰

Medvedev Mart 2012 deki seçimler sonucunda görevi Putin'e devrederken,

---

medvedevs-presidency-2008-2012.html, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2015)

³⁵ Mankoff, a.g.e., s.264.

³⁶ Stephen Larrabee, "Russia, Ukraine, and Central Europe: The Return of Geopolitics", *Journal of International Affairs*, 14 Nisan 2010, <http://jia.sipa.columbia.edu/russia-ukraine-and-central-europe-return-geopolitics/> (Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015)

³⁷ Mankoff, a.g.e., s.264.

³⁸ Stephen Larrabee, "Russia, Ukraine, and Central Europe: The Return of Geopolitics", *Journal of International Affairs*, 14 Nisan 2010, <http://jia.sipa.columbia.edu/russia-ukraine-and-central-europe-return-geopolitics/> (Erişim Tarihi: 15 Temmuz 2015)

³⁹ Duncan, a.g.e., s.7.

⁴⁰ Bugajski, a.g.e., s.97.

Putin de Medvedev'i kendisiyle "uyumlu" çalışmasına devam edebilmesi için başbakanlık görevine getirdi. Böylece üçüncü Putin dönemi başlamış oldu. Putin devlet başkanlığının ilk iki döneminde ekonomik büyümeyi sağlayarak içeride kendine güvenen, geleceğe ümitle bakan bir toplum imajı yaratmış oldu. Bunu da dış politikada fazlasıyla kullanmaktan çekinmedi. ABD de başlayan 2009 ekonomik krizine ilaveten artan petrol ve doğalgaz fiyatları da Rusya'nın daha güçlü gözükmesini destekleyen unsurlar olarak öne çıkacaktı.⁴¹ Putin ekonomik büyümenin getirisini savunma alanını güçlendirmek için harcarken, bu politika proaktif olarak nitelendirilecektir. Kendisi dış politika konularında kararlı görünüyor, Rusya'nın çöküşünü ise büyük bir felaket olarak tanımlıyordu. Ona göre Rusya, dünyanın ve kendisinin istikrarı için bölgesinde güvenlik ve huzuru sağlamada en büyük güç olarak kabul edilmeli, buna uygun da bir rolü olmalıydı.⁴² Genel olarak Putin dönemi Rus dış politikasında belirleyici unsur, Batı'nın Rusya'yı dünyanın eşit ve meşru bir üyesi olarak görmesi ve/veya görmemesiydi.⁴³ Putin başta ABD olmak üzere Batı dünyasının, bölge ülkelerinin ve Rusya'nın iç işlerine müdahil olduğunu düşünüyordu.

2.2 Euro Meydan Devrimi ve Rus Dış Politikası

Ukrayna'da 2010'da devlet başkanlığına gelen Viktor Yanukoviç genel itibarıyla Doğu ve Batı'yı dengede tutmaya çalışan pragmatik bir siyaset takip etti. Ülkesinin AB'ye üyelik hedefine karşı çıkmazken, Putin'in önerdiği Avrasya Gümrük Birliği'ne de olumlu yaklaştı. Moskova Yanukoviç'in bu siyasetinden hoşnut değildi. Rusya bu hoşnutsuzluğunu Ukrayna'nın 2012 yılında doğalgazın metreküp fiyatında indirim talebine kendisinin öncülük ettiği Avrasya Gümrük Birliği'ne Ukrayna'nın da üye olması şartını koyarak göstermiştir.⁴⁴ Ancak Yanukoviç AB ile Ortaklık ve Serbest Ticaret Antlaşması'nı dikkate alarak bu öneriyi reddedecektir. Ona göre sorun yalnızca Rusya değildi, çözülmesi gereken bir dizi sorun daha vardı. 2013 Ekim ayında yapılan kamuoyu yoklamasına göre Yanukoviç, ülkenin doğu ve güneyinde Batı yanlısı, ülkenin batısında ise Rus yanlısı olarak görülüyordu. Aynı kamuoyu araştırması halkın %68'nin onun politikalarından genel olarak mutlu olmadığını ortaya koyuyordu.⁴⁵ AB, yolsuzluk yaptığı suçlamasıyla Ekim 2011'den beri hapis olan 2010 cumhurbaşkanlığı seçimlerindeki rakibi eski Başbakan Yulia Timaşenko'nun serbest bırakılmasını istiyor, bırakılmadığı takdirde AB Ortaklık Antlaşması'nın geciktirileceği mesajını veriyordu.⁴⁶ Rusya ise Ukrayna'nın

⁴¹ A. g. e., s.42-44.

⁴² Bertil Nygren, *The Rebuilding of Greater Russia: Putin's Foreign Policy Towards the CIS Countries*, New York: Routledge, 2008, s.8.

⁴³ Tsygankov, a. g. e., s.1.

⁴⁴ "Ukraine/energy Security", http://www.aig.com/Ukraine-Energy-Security_2590_487747.html

⁴⁵ SerhiyKudelia, "The Maidan and Beyond: The House That Yanukovych Built", *Journal of Democracy*, Volume 25, Number, 3/July 2014, s.27-29 <http://www.journalofdemocracy.org/sites/default/files/Ukraine-25-3.pdf>

⁴⁶ Anders Aslund, *Ukraine: What Went Wrong and How to Fix It*, Washington DC: Peterson Institute, 2015, 104-105.

antlaşmayı imzalaması durumunda ticari zarara uğrayacağı gerekçesiyle bu ülkeye uyguladığı ticarete ayrıcalıklı statüsüne son vereceğini ilan ediyordu.⁴⁷ Bunların yanı sıra, bir yandan halk AB üyeliğiyle yönetimde şeffaflık istiyordu. Diğer yandan siyasi ve ekonomik reformlar konusunda kendisini destekleyen sermaye sahiplerinin bu konuda ne kadar istekli olacağı da şüpheliydi. Bu koşullar altında Yanukoviç 21 Kasım'da AB ile Ortaklık Antlaşması'nı imzalamayı reddettiğini ilan edecekti. Bunun üzerine Afgan asıllı gazeteci Mustafa Nayem'in sosyal medya üzerinden Euro Meydan'da buluşma çağrısına bin kadar gencin katılmasıyla 21 Kasım akşamı protestolar başladı. Güvenlik güçlerinin giderek artan sayıdaki göstericilere karşı uyguladığı ölümlere varan şiddette tepkiler önce ulusal, ardından uluslararası boyutlara taşındı.⁴⁸ Kontrol edilemeyen olaylar karşısında Rada'nın Yanukoviç'i 22 Şubat'ta görevden almasıyla Cumhurbaşkanı ülkeyi gizlice terk ederek Rusya'ya gitti.

Putin Ukrayna da 2013'te başlayan olayların arkasında da Batı'yı görüyordu. Haziran 2013'te yaptığı açıklamada Batı'yı çifte standart uygulamakla suçluyordu. ABD diplomatik misyonu muhaliflerle işbirliği yaparak Ukrayna'nın iç işlerine müdahale etmişti. Ayrıca, ABD Dışişleri Bakan Yardımcısı Victoria Nuland ile Ukrayna Büyükelçisi Geoffrey Pyatt arasındaki telefon görüşmesini Ruslar basına sızdırıyorlardı. Aktarılan kayıtlarda Nuland, kendi tercihinin Rada'nın eski başkanı ve önemli bir muhalif lider olan Arseniy Yatsenyuk ve dünya eski ağır siklet boks şampiyonu, Reform İçin Ukrayna Demokratik İttifakı kurucusu ve Meclis üyesi Vitali Klitsko olduğunu söylediği iddia ediliyordu.⁴⁹ Moskova'ya göre Batı bu süreçte amaçlarına ulaşmak için milliyetçileri kullanmıştı. ABD ise bu krizin sorumlusunun Rusya olduğunu düşünüyordu. Putin Yanukoviç'e baskı uygulayarak AB ile ilişkilerini geliştirmesine engel olmuştu. Yanukoviç'e AB ile ortaklık antlaşmasını imzalamamasının ödülü olarak verilen on beş milyar dolar ise sokaklarda yükselen tepkiye cevap olamamıştı.⁵⁰ Putin Ulusal Güvenlik Kontrol Merkezi'nin açılışında yaptığı konuşmada NATO'nun sınırlarına kadar yaklaşmasına rağmen kendilerinin güvenliklerini istikrarlı ve kararlı bir şekilde devam ettireceklerine vurgu yapıyordu.⁵¹ Putin'in bu açıklamasının Pentagon'un Rusya sınırlarında yapmış olduğu askeri faaliyetlere bir cevap niteliğinde olduğu ileri sürülüyordu. Pentagon yaptığı açıklamada Amerika'nın NATO'ya olan bağlılığını ve bölgede uzun dönemli barış ve istikrarın devamı konusundaki kararlılıklarını özellikle "Ukrayna'daki Rus varlığının ışığında gösterdiğini" ifade ediyor-

⁴⁷ Samuel Ramani, "Interview with Kiev International Democracy Institute Director and Ukraine expert, Sergiy Taran", http://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/interview-with-kiiev-inter_b_7745766.html

⁴⁸ Mustafa Nayem, "Uprising in Ukraine: How It All Began", <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/uprising-ukraine-how-it-all-began>

⁴⁹ Brian D. Taylor, "Putin's Own Goal, The Invasion of Crimea and Putin's Political Future", *Foreign Affairs*, 6 Mart 2014, s.92-97.

⁵⁰ Clinton, a.g.e., s. 212.

⁵¹ "Russia's military doctrine mains 'solely defensive' – Putin", 19 Aralık 2014, <http://rt.com/news/216055-putin-russia-security-doctrine/> (Erişim Tarihi: 18 Temmuz 2015)

du.⁵² Kısaca belirtmek gerekirse, Putin ve Medvedev dönemi Rusya'sı Putin'in 12 Temmuz 2012'de yaptığı konuşmada vurguladığı gibi dünyadaki iki süper güçten biri olmalı ve uluslararası sorunların çözümünde ABD ile işbirliği yapmalıydı. "Dünyadaki istikrardan" her iki ülke de sorumluydu. Moskova, Batı dünyasından buna uygun politikalar takip etmesini bekliyordu. Putin'e göre Sovyetlerin gücü ve saygınlığı mirasçısı olan Rusya ile devam ediyordu.⁵³ Oysa ABD nezdinde Putin'in hedefi Büyük Rusya'yı yaratabilmektir. Eski SSCB ülkelerini kendi nüfuz sahasında tutmaya çalışması, Batı'ya güçlü Rusya imajını verme gayreti ve enerji güzergâhlarını kontrol etmeye çalışması bu amaç etrafında yorumlanmalıydı.⁵⁴

3. UKRAYNA-ABD İLİŞKİLERİ

ABD'nin Rusya ile ilişkileri, Rusya-Ukrayna ilişkilerini etkilemiş ve aynı zamanda bu ilişkiler ağından etkilenmiştir. Bu nedenle iki ülke ilişkilerinin izahı, aynı zamanda ABD'nin Rusya politikasının anlaşılması açısından da yardımcı olacaktır. ABD'nin SSCB'nin dağılma süreci ve sonrasındaki politikasını belirleyen unsurlar şöyle sıralanıyordu: Dağılma sürecinin devamı, nükleer silahların emniyet altına alınması, yeni bağımsızlığını kazanan eski Sovyet cumhuriyetlerinin egemenliklerinin muhafaza edilmesi ve bağımsızlığını kazanan cumhuriyetlerde Batı ile dost demokratik, liberal rejimlerin kurulması.⁵⁵ Bu politikalardan ilkinin devamı açısından Washington, SSCB'nin son lideri Mihail Gorbaçov'a ve ardından da Boris Yeltsin'e destek vermiştir. Ancak, bu destek Yeltsin için yeterli olmayacaktır. Şubat 1992'de Camp David'de George Bush ile yaptığı görüşmede Yeltsin'in ittifak arzusuna Bush mesafeli durmuş, iki ülke arasındaki tüm sorunların çözümü gerçekleşmeden böyle bir ittifakın söz konusu olamayacağını belirterek sadece "dostluk ve ortaklık" önermiştir. Oysa Yeltsin'in niyeti Rusya'nın sorunlarının çözümünde Amerika'nın ekonomik ve siyasi desteğini almaktır; ki bu ABD nezdinde "fantastik bir beklenti" olarak görülecekti.⁵⁶ Daha önce de vurgulandığı üzere 1996'da Primakov'un dışişleri bakanlığına gelişiyle birlikte RF'nin politikalarının değiştiği görülüyordu. Rusya'nın ABD politikası, ABD'nin "tek kutuplu" dünyası yerine, RF'nin de aralarında olduğu "çok kutuplu dünya"nın ihdas edilmesi şeklindeydi. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında Vladimir Putin'in ABD'ye terörizme karşı savaşında verdiği destek iki ülke ilişkilerinde yeni bir sayfa açılacağı beklentisini yarattı. Ancak, Putin'in iki ülke ilişkilerini

⁵² "Pentagon confirms military buildup along Russian borders for 'peace and stability'", 17 Aralık 2014, <http://rt.com/news/215047-pentagon-confirms-nato-buildup/> (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2015)

⁵³ Jonson, a.g.e., s.134-138.

⁵⁴ Clinton, a.g.e., s.201.

⁵⁵ "The National Security Strategy of the United States of America", Ağustos 1991, <http://www.fas.org/man/docs/918015-nss.htm> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2016)

⁵⁶(*) Washington'da köşe yazarı olan Robert Novak bu konuşmayı "Chicken Speech" olarak adlandıracaktı Robert Legvold, "Russian Foreign Policy During Periods of Great State Transformation", Robert Legvold. *Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century and the Shadow of the Past*, New York: Colombia University Press, 2007, 123.

birçok alanda geliştirme arzusuna George W.Bush şüphe ile yaklaşacak, yeni nesil silahların geliştirilmesi ve Yakın Çevre ülkeleri ile ilişkileri derinleştirme politikaları ve Rusya'nın buna aldığı karşı önlemler iki ülke ilişkilerinin “soğuk barış” düzeyinde kalmasına neden olacaktı.⁵⁷

Ukrayna-ABD ilişkilerinde belirleyici unsur, Ukrayna'nın beklentileri değil, ABD'nin kaygılarının giderilmesi olacaktı. Bu nedenle, Ukrayna'nın Batı ile ilişkilerinin sıcak bir atmosferde başladığını söylemek güçtür. SSCB'nin dağılma sürecinde ABD'nin önceliği Batı'nın lehine olan bu sürecin devamını sağlamak ve silahların sınırlandırılması konusunda Mihail Gorbaçov'la devam eden sürecin sekteye uğramasına engel olmaktı. Dolayısıyla, o dönemde ortaya çıkabilecek Ukrayna'nın bağımsızlık gayretleri bu sürece ket vurabilirdi. Gorbaçov'un başlattığı “Yeniden Yapılanma” olarak adlandırılan bu süreci, zayıflık olarak gören sosyalistler ve milliyetçiler Ukrayna'daki gelişmeleri Gorbaçov'a karşı kullanılabilirdi. Bu nedenle, ABD açısından Ukrayna'nın bağımsızlığı böyle bir dönemde ya hiç gündeme gelmemeli veya olabildiğince uzatılmalıydı.⁵⁸ ABD'nin o günlerdeki resmi söylemi SSCB'nin halen devam ettiği yönündeydi. Dönemin ABD Başkanı George Bush Ağustos 1991'de yaptığı Moskova ziyaretinde Ukrayna'daki gelişmelerden duyulan kaygıyı görmüştü. Moskova ziyaretinin ardından bağımsızlık için yapılan halk oylamasının üç hafta öncesine denk gelen Kiev ziyaretinde bir milyona yakın insan kendilerini destekleyeceğini düşündükleri Bush'u büyük bir coşku ile karşıladılar. Ancak Bush, Ukrayna parlamentosu Rada'da verdiği çekingen mesaj dolayısıyla “chicken speech”(*) olarak adlandırılan konuşmasında demokrasinin bağımsızlık anlamına gelmediğini belirterek “Demokrasi için gayret edebilirsiniz, fakat bağımsızlık için değil,” şeklindeki beyanatıyla Ukraynalıları hayal kırıklığına uğrattı. Bush bağımsızlık taleplerini yok edici milliyetçilik olarak nitelerken bu türden bir bağımsızlık söyleminin Avrupa'da yayılmasından kaygı duyduğunu da dile getiyordu.

ABD Başkanı benzer bir kaygıyı Yugoslavya'nın dağılma süreci için de taşıyordu. ABD Bu değişikliklerin kendi çıkarına olmadığını düşünürken Avrupa'nın bölünmesinin dış politika önceliklerinden olan Almanya'nın birleşmesini de zora sokabileceğinden endişe ediyordu. Bush yönetimine göre Doğu Avrupa bir gün bağımsızlığına özgür tercih ve seçimlerle kavuşacaktı. Ancak, o gün bugün değildi. Ona göre Ukrayna gibi ülkeler Sovyetler Birliği içerisinde daha geniş bir özgürlük ve uyum içinde varlıklarına devam etmeliydiler.⁵⁹ Amerika Sovyetler Birliği'nin kaderinin Yugoslavya'nın kaderine benzemesini arzu etmiyor, hatta Gorbaçov'a göre bu konuda kendisine garanti bile veriyordu. Rusya Litvanya Meclis Başkanı Vytautas Lansbergis'in ziyaret davetini de bu nedenle geri çevirecekti. Bush Sovyet cumhuriyetleri üzerinde

⁵⁷ A.g.e, s.125.

⁵⁸ “Ukraine's Push for Independence”, *Association for Diplomatic Studies and Training*, <http://adst.org/2014/03/ukraines-push-for-independence/>(Erişim Tarihi: 19 Temmuz 2015)

⁵⁹ Sabrina P. Ramet, Christine Ingebritsen, *Coming in from the Cold War: Changes in U.S.-European Interactions Since 1980*, Maryland: Rowman&LITTLEFIELD Publishers, 2002, s.5-6.

nüfuz kullanabileceğini düşünüyor bunu da Moskova lehine kullanmayı arzu ediyordu. Sovyet liderini “parmak ısırtan şeyleri başaran” lider olarak tanımlayarak onu Abraham Lincoln’e benzetiyordu.⁶⁰

ABD açısından bu ilişkilerdeki öncelik SSCB’den Ukrayna’ya kalan iki bin kadar nükleer başlığın Rusya’ya devri konusuydu. Bu anlamda Ukrayna’ya karşı Rusya-ABD işbirliği söz konusuydu ve ABD’nin önceliği Ukrayna ile ilişkileri geliştirmek değildi. ABD’nin o dönemdeki Ukrayna Büyükelçisi Jon Gundersen’a göre kendileri gibi NATO müttefikleri de Ukrayna’yı tanıma konusunda isteksiz durmuşlar, yalnızca Kanada ve İskandinav ülkeleri Aralık 1991’de ilan edilen bağımsızlığı hemen tanımışlardı. ABD de Ukrayna’yı aynı ayın son günlerinde tanıyacaktı. ABD’nin Ukrayna siyaseti Ocak 1992 yılında dönemin Dışişleri Bakanı James Baker’in Kiev ziyaretinden sonra değişmeye başlamış ve diplomatik ilişkilerin düzeyi büyükelçilik seviyesine çıkarılmıştır.⁶¹ Volodymyr Dubovyk’a göre ABD’nin Ukrayna’yı tanımasının temelinde Ukrayna halkının çoğunluğunun bağımsızlıktan yana oy kullanmış olması vardı. Dubovyk, Ukrayna’nın bağımsızlığının nükleer silahların geleceğine bağlı görüldüğünü “Ukrayna’nın vatanının reddedildiğini” düşünüyor. ABD dış politikasının temelinde Sovyet silahlarının geleceği duruyordu.

Rus merkezli bu politika, Amerika’nın bakış açısıyla değerlendirildiğinde bölgede bağımsızlığını yeni kazanan ülkelerdeki yeni rejimlerin de desteklenmesi anlamına geliyordu. Çünkü Yeltsin yönetiminin desteklenmesi, SSCB’nin geri gelmesine ve bunu isteyenlere engel olmak demektir. ABD 1994’ten sonra bu politikasını değiştirecekti.⁶² Ancak, paralel şekilde Ukrayna politikasının da değiştiğini söylemek güçtür. Amerika, Rusya’nın Çeçen savaşındaki zafiyetini gördükten sonra Hazar enerji politikalarına ağırlık verdi. Ukrayna’nın ABD ile ilişkilerini geliştirdiği dönemde Ukrayna-Rusya ilişkileri de gelişme gösterdi. 1994 yılında ABD-Rusya-Ukrayna arasındaki Üçlü Demeç’e göre Ukrayna, iki bin nükleer başlığı imha edilmek üzere Rusya’ya veriyordu. Bu dönem ABD-Ukrayna ilişkilerinde bahar havasının estiği bir zamana tekabül eder. Dönemin Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kravcuk’un Washington ziyaretinde ABD Başkanı Bill Clinton ile yaptığı görüşmede nükleer silahların geleceği başta olmak üzere birçok konu gündeme gelecekti. Görüşmelerde ABD’nin Ukrayna’ya ekonomisinin düzeltilmesi için 350 milyon dolarlık bir yardım sağlayacağı da resmen ilan edecekti.⁶³

⁶⁰ James M. Goldgeier, Michael McFaul, *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia After the Cold War*, Washington: The Brookings Institution, 2003, s-28-29.

⁶¹ “Ukraine’s Push for Independence”, *Association for diplomatic Studies and Training*, <http://adst.org/2014/03/ukraines-push-for-independence/>, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

⁶² Volodymyr Dubovyk, “U.S.-Ukraine Relations, The Long Road to Strategic Partnership”, http://csis.org/files/media/isis/pubs/pm_0424.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

⁶³ “Joint Statement on Development of U.S. Ukrainian Friendship and Partnership”, *Public Papers of the Presidents of the United States: William J. Clinton, 1994*, s.380. https://books.google.com.tr/books?id=NCThAAQBAJ&pg=PA379&dq=USA+and+Ukraine+relations&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=USA%20and%20Ukraine%20relations&f=false (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

8 Aralık 1999'da dönemin ABD Başkan Yardımcısı Al Gore ve Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kuchma arasında gerçekleştirilen görüşme sonrasında yayınlanan ortak bildiri de iki ülkenin “stratejik ortak” oldukları ilan edilirken, NATO ile Ukrayna arasındaki ilişkilerin geliştirilmesinde de ABD öncü rolü oynayacaktı.⁶⁴ Putin'de Yanukoviç'le 2012 ve 2013 yıllarında yapmış olduğu iki görüşmede Ukrayna için “stratejik ortak” ifadesini kullanacaktı.⁶⁵ 2001'de Bush Ukrayna'ya verdiği önemi devam ettirirken ilişkiler Kuchma'nın devlet başkanlığının sonuna doğru krize girdi. 2000 yılında Watergate skandalından esinlenilerek “Kuchmagate”⁶⁶ adı verilen skandal neticesinde Ukrayna-ABD ilişkileri bozulacak ve Kuchma yönünü Rusya'ya çevirirken NATO'dan uzaklaşacaktı.

2004 Turuncu Devrim sonrasında Batı ile ilişkilerin geliştirilmesini destekleyen Viktor Yuşçenko'nun devlet başkanı, Yulia Timaşenko'nun da başbakan olmasıyla demokratik ve ekonomik reformların gerçekleştirileceği ve Batı ile ilişkilerin de düzeltiliceği ümidi doğdu. Ancak, iki Batı yanlısı liderin yolları 2008 yılında Yuşçenko'nun erken parlamento seçimlerini istemesi buna karşın Timaşenko'nun finansal krizle mücadeleyi öne çıkarması neticesinde ayrılacaktı.⁶⁷ Viktor Yuşçenko'nun 4 Nisan 2005'te gerçekleştirdiği Washington ziyaretinde, Ukrayna'nın NATO üyeliğine olan ABD desteği yineleniyor, “stratejik ortak oldukları” tekrarlanıyor ve Ukrayna'nın Irak ve Afganistan da ABD'ye verdiği destekten duyulan memnuniyet ifade ediliyordu.⁶⁸

Bir yıl sonra ise Ukrayna-Rusya arasında doğalgaz fiyatı üzerinde çıkan anlaşmazlık üzerine Rusya 2006 yılı başından itibaren Ukrayna ve Avrupa'ya giden gazı kesecekti. Dönemin ABD Başkan Yardımcısı Richard Cheney 2006'da yaptığı konuşmada Rusya'nın Ukrayna'ya yönelik enerji politikasını şantaj ve tehdit olarak tanımlayacaktı.⁶⁹ Hillary Clinton bu politikayı Turuncu Devrim'le başlayan AB rüzgârını kesmeye yönelik siyasi bir adım olarak

⁶⁴ “Text: Joint Statement of the U.S.-Ukraine Binational Commission”, USIS Washington File, <http://fas.org/news/ukraine/991208-ukraine-usia1.htm>, (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015)

⁶⁵ “Ukraine is our strategic partner, ally- Putin”, <http://thebricspost.com/ukraine-is-our-strategic-partner-ally-putin/#.VpmFppqLRdg> (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2016)

⁶⁶ Devlet içindeki yolsuzlukları gündeme taşıyarak soruşturulmasını sağlayan *Ukraynska Pravda* gazetesinde çalışan Georgy Gongadze 16 Eylül' 2000' de evine dönmeyecek, cesedi 3 Kasım'da ormanda bulunacaktır. İçişleri bakanı ve Leonid Kuchma arasında gerçekleştiği ileri sürülen konuşmalar deşifre edilecek ve bu konuşmalarda Gongadze'den kurtulmanın konu edildiği iddia edilecektir. Ancak Kuchma bütün suçlamaları reddedecektir. Daha ayrıntılı bilgi için bkz. Rosa Balfour, *Human Rights and Democracy in EU Foreign Policy: The Cases of Ukraine and Egypt*, Abingdon: Routledge, 2012.

⁶⁷ Steven Pifer, *Averting Crisis in Ukraine*, New York: Council on Foreign Relations, 2009, s.11-12.

⁶⁸ “The President's News Conference With President Viktor Yuschenko of Ukraine” https://books.google.com.tr/books?id=5VVC1Y172DoC&pg=PA552&dq=george+bush+and+ukraine&hl=tr&sa=X&ved=0CB0Q6AEwAGoVChMIt_07v7z3xgIVwUCh1HBQKF#v=onepage&q=george%20bush%20and%20ukraine&f=false, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

⁶⁹ Tracey C. German, “Georgia and Transatlantic Relationship”, *The Future of Transatlantic Relations: Perceptions, Policy and Practice*, Andrew Dorman, Joyce Kaufman ed. California: Stanford University Press, 2011, s.217.

yorumluyordu.⁷⁰ Nisan 2008’de ise Bush, Ukrayna’nın NATO’ya üye olmadığı halde Irak ve Afganistan’da destek verdiğine vurgu yaparak Ukrayna ile Gürcistan’ın NATO’ya Nisan 2008 zirvesinde üye olmaları gerektiğini savunuyordu. Böylece Almanya, İtalya, İspanya ve Fransa’nın muhalefetine rağmen örgütün Üyelik Faaliyet Planı içine iki ülke de dâhil ediliyor ve üyelik davetinin bir sonraki yıl veya 2010 yılında gerçekleşebileceği belirtiliyordu.⁷¹

Cheney Eylül 2008’de Rusya’nın Gürcistan müdahalesinin ardından yaptığı Kiev ziyaretinde Ukrayna’nın NATO üyeliğine olan desteklerini vurgularken, Rusya’nın bu üyelik için vetosunun olmadığına da işaret edecekti.⁷² Aralık 2008 ortasında dönemin ABD Dışişleri Bakanı Condoleezza Rice Ukraynalı meslektaşı ile bir güvenlik bildirgesi imzalarlarken ülkesinin üyelik konusundaki desteğini bir kez daha yineleyecekti Ancak Rice’in Ukrayna’nın üyeliğini “gerekli koşulların sağlanması” şartına bağlamasından bunu uzun bir zaman dilimine yayma niyetinde olduğu da anlaşılıyordu. ABD Rusya’nın Gürcistan müdahalesinden Ukrayna’nın duyduğu kaygıyı gidermek için, Ukrayna’nın toprak bütünlüğüne, bağımsızlık ve egemenliğine verdiği desteği de bir kez daha vurgulayacaktı.⁷³ Ancak, iki ülke arasında NATO konusunda oluşan işbirliğinin kamuoyunca desteklendiğini ileri sürmek zordu.

2008 yılında Bağımsız Demokratik İnisiyatif Kurumu Kiev’de yaptığı bir ankette katılımcıların %59’nun NATO’ya hayır dediğini, evet diyenlerin oranının ise %22’de kaldığını ileri sürülmektedir. Bu oranların bir önceki yıl ise %53’e % 32 şeklinde gerçekleştiği belirtilmektedir. Ankette çıkan diğer bir sonuç ise halkın %60’nın Rusya ile “dostça” olan ilişkilerin devamından yana olduğudur. Viktor Yuşçenko ise NATO destekçilerinin üç yıl içerisinde %17’den %33’e çıktığına vurgu yapacaktı.⁷⁴ Euro Meydan Devrimi sonrası Nisan 2014’te başka bir kurumun yaptığı ankette ise oranlar sırasıyla AB’ye sempati % 52. 5, Rusya’ya, 16.6 ve ABD’ye, 1.1 olarak gerçekleşti.⁷⁵ Görüldüğü gibi halkın tercihi ABD veya NATO’dan ziyade AB ile ilişkileri geliştirmek yönündedir.

Muhafazakâr Bush’tan sonra Kasım 2008 seçimleriyle ABD başkanlığına gelen Demokrat Barack Obama döneminde ABD dış politikasında önceliklerin değiştiği gözlemlenmektedir. Bush’tan sonra Obama’nın politikası denge üzerine kurulmuştu. 2009’da yeni öncelikler etrafında revize edilen ABD’nin Rusya politikası, ikili ilişkileri güvence altına almak, Afganistan ve İran sorunlarını çözebilmek için Rusya ile işbirliği yapmak yönündeydi. Bu ise Doğu

⁷⁰ Clinton, a.g.e., s.211.

⁷¹ Ian Jeffries, *Political Developments in Contemporary Russia*, Abingdon: Routledge, 2011, s.371.

⁷² “Dick Cheney tells Ukraine’s leaders to unite in face of Russian threat”, *The Telegraph*, 5 Eylül 2008, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/2688455/Dick-Cheney-tells-Ukraines-leaders-to-unite-in-face-of-Russian-threat.html> (Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016)

⁷³ German, a.g.e., s.217.

⁷⁴ Jeffries, a.g.e., s.369-371.

⁷⁵ “Which foreign policy direction should be a priority for Ukraine? (recurrent, 2002-2015)” http://www.razumkov.org.ua/eng/poll.php?poll_id=305 (Erişim Tarihi 26 Ocak 2016)

Avrupa'ya verilen önemin azalması demektir.⁷⁶ Ancak, ABD Dışişleri Bakanının Avrupa ve Avrasya konularından sorumlu yardımcısı Daniel A. Russell bu görüşe karşı çıkmaktaydı. Russell Mart 2010'da yaptığı açıklamada Obama yönetiminin Rusya ile ilişkileri geliştirme gayretinin Ukrayna-Amerika ilişkilerine zarar vermeyeceğini savunacaktı. Açıklamasında Ukrayna'nın egemenliği ve bölgesel bütünlüğünün kendileri için önemli olduğunu vurguluyor, bir ülke ile ilişkileri geliştirmenin diğeri ile olan ilişkileri koparmak anlamına gelmeyeceğine işaret ediyordu. Açıklamasının devamında ise Yuşçenko'nun Viktor Yanukoviç karşısında kaybettiğine, seçim sonuçlarına saygı gösterilmesi gerektiğine ve halkın %65'inin devlet başkanının yenilenmesi lehinde oy kullandığına vurgu yapıyordu. Russel'a göre bu sonuç Turuncu Devrim liderlerinin kaybettiği, ancak devrimin kaybetmediği şeklinde yorumlanmalıydı.⁷⁷

Bu açıklama, Ukrayna içinde Batı yanlılarına itidal çağrısı, yeni yönetime ise işbirliğine hazır oldukları mesajı olarak algılanacaktı. Esasında Obama'nın Ukrayna politikasının radikal değişiklik içerdiği söylenemez. Obama yönetimi de Bush gibi Ukrayna'nın NATO ve AB ile entegrasyon politikasını destekliyordu. Obama ağırlığı iç politika ve önemli uluslararası sorunlara verirken, Ukrayna ve Rusya arasındaki ilişkilerde Bush'tan farklı olarak "daha dengeli ve daha az sorunlu bir yaklaşım" benimseyecekti. Bu dengeli yaklaşımın bir göstergesi olarak Obama'nın Moskova ziyaretinden iki hafta önce Başkan Yardımcısı Joe Biden Kiev'i ziyaret ederek Ukrayna'nın NATO üyeliğine olan desteğini bir kez daha tekrarladı.⁷⁸ Obama Yanukoviç'in devlet başkanı olarak seçilmesinden sonra yaptığı açıklamada Ukrayna'ya yönelik vaatlerinin arkasında olduklarını yineledi. 12 Nisan 2010 Nükleer Güvenlik Zirvesinde iki ülke liderleri bir araya gelerek ikili ilişkileri ele aldılar. Burada iki başkan 2008'de imzalanan "Stratejik Ortaklık Bildirgesi"ne olan desteklerini tekrarladılar. Görüşmede ABD'nin vurguladığı konu, Ukrayna'nın halen elinde bulundurduğu zenginleştirilmiş uranyumun geleceği oldu. Ukrayna iki yıl içinde bu uranyumu tamamen elinden çıkaracağı konusunda teminat verecekti.⁷⁹ Görüldüğü gibi Amerika'nın ilgisi Ukrayna'nın siyasi geleceğinden çok kendisinin kaygıları üzerine yoğunlaşmıştı. Ancak, 2013'deki gelişmeler ve Rusya'nın tutumu neticesinde ABD Ukrayna konusuyla ciddi olarak ilgilenmeye başlamıştır.

2013'te Ukrayna Euro Meydan Devrimi başladığında ABD'nin göstericilere yiyecek dağıttırarak Yanukoviç karşıtlarını desteklediği görüldü. ABD Dışiş-

⁷⁶ Colin Dueck, *The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today*, New York: Oxford University Press, 2015, s.70.

⁷⁷ Daniel A. Russell, "Ukraine and Its Relations With the United States", *U.S. Department of State*, <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2010/140325.htm>, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

⁷⁸ German, a.g.e, s.217-218.

⁷⁹ "Public Papers of the Presidents of the United States: Barack Obama. 2011", s.482-483. https://books.google.com.tr/books?id=8Z1MEDUVfeUC&pg=PA482&dq=obama+and+ukraine&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=obama%20and%20ukraine&f=false, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

leri Bakanı John Kerry 11 Aralık'ta yaptığı açıklamada barışçı protesto gösterilerinde bulunanlara karşı buldozerler ve polis coplari kullanan Ukrayna otoritelerinden nefret ettiğini söyleyecekti. Ona göre polisin göstericilere verdiği karşılık ne kabul edilebilirdi, ne de demokrasiye uygundu.⁸⁰ Obama 10 Şubat 2015'te yaptığı açıklamada Rusya'nın ayrılıkçılara verdiği desteği durdurulması durumunda Ukrayna yönetimine ağır silahlar verebilecekleri uyarısında bulundu. Bu uyarıya Putin' in danışmanı Dmitry Kiselev, 2015'te yürürlüğe giren yeni doktrine göndermede bulunarak cevap verecekti. Rusya'nın nükleer silah kullanması için nükleer tehdit şart değildi. Ona göre RF her türlü tehlike halinde nükleer silahlara başvurulabilirdi.⁸¹

Obama Haziran 2015 başında Almanya'da gerçekleştirilen G-7 zirvesinde yaptığı konuşmada Rusya'nın Ukrayna'ya karşı saldırgan davranışına son vermemesi halinde ek tedbirler alacakları uyarısında bulunacaktı.⁸² Ancak, Rusya'nın son iki yıldır takip ettiği Ukrayna politikasına Obama yönetiminin verdiği tepki; zayıf ve sınırlı bulunarak kararlılığı ve sürekliliği olmayan bir politika olarak eleştirilecekti. Bu eleştiri sahiplerine göre, Rusya'nın Kırım işgalinin ardından Avrasya Ekonomik Birliği'ni kurması ve Belarus ve Kazakistan'ı bu örgüte dâhil etmesi Moskova'nın Yakın Çevre'ye yönelik "agresif" politikaya devam konusunda kararlı olduğunu göstermişti. Bu politikaya yönelik Obama politikası ise "yatıştırma" şeklinde gerçekleşmişti. Egemen bir devlet olarak Ukrayna topraklarının bir bölümünü fiilen kaybetmiş, Kırım'ı⁸³

⁸⁰ Alexandr J. Motyl, "Yanukovych's Choice An Association Agreement With the EU Will Transfor Ukraine-And Its President", *Crisis in Ukraine*, ed. Gideon Rose, Council on Foreign Relations, New York: 2014 s.52-53.

⁸¹ Kathrin Hille ve Megan Murphy, "Obama warns Putin over deepening Ukraine crisis", <http://www.ft.com/cms/s/0/664a8c16-b14c-11e4-a830-00144feab7de.html#axzz3ieWLB6oT> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015)

⁸² "Obama lambasts Putin: you're wrecking Russia to recreate Soviet empire", *TheGuardian*, 8 Haziran 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/jun/08/g7-leaders-sanctions-russia-ukraine-conflict-obama> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015)

⁸³ Nikita Kruşçev Rusya-Ukrayna birleşmesinin 300. Yıldönümünde (1954) Kırım'ı Ukrayna'ya bırakmıştı. O günler için sorun olmayan bu durum 21 Mayıs 1992'de Yüksek Sovyet'in bu iadenin yasal bir dayanağının olmadığı sonucuna varmasıyla bir krize dönüşecekti. Ancak Yeltsin Ukrayna ile ilişkilerinin bozulmasını istemediğinden konuyu dönemin Ukrayna Devlet Başkanı Leonid Kravcuk ile görüştü. Görüşmede sınırlara saygı gösterilmesi konusunda anlaşmaya vardıklarını söylerlerken, Kravcuk BDT'den ayrılma niyetlerinin olmadığını dile getirdi. Yeltsin'in 1997'deki Kiev ziyaretinde Kırım-Sivastopol limanını yirmi yıl süreyle kullanımına imkân veren antlaşma imzalanacaktır. Antlaşma 2010 yılında Yanukoviç tarafından 2042 yılına kadar uzatılacaktı. Bu gelişmelere paralel şekilde 22 Şubat'ta Kırım'da gösteriler başlayacak, bölgeye gizlice giren askeri üniformalı ancak milliyeti belli olmayan "küçük yeşil adamlar" görünecek ve tüm hükümet binalarını kontrolleri altına alacaklardır. Yüz üyeli Kırım parlamentosunda kırksekiz parlamenterin katılımıyla yapılan toplantıda 30 Mart'ta Kırım'ın geleceği için referandum kararı alınacak, daha sonra bu tarih 16 Mart'a çekilecektir. Ancak referandum öncesinde 11 Mart'ta bağımsızlık kararı alınır. 17 Mart'da Putin referandum sonucunu imzalayarak Kırım'ın Rusya'ya katıldığını ilan edecektir. Putin Duma'da 18 Mart'da Kırım'ın katılımıyla ilgili yaptığı konuşmada referanduma seçmenlerin %82'sinin katıldığı ve katılanlarında %96'sının Rusya ile birleşme yönünde oy kullandığını ileri sürecektir. Konuşmasının devamında "Kırım'ın halkın kalbinde ve aklında, Rusya'nın ayrılmaz bir parçası olduğunu" söyleyecekti. Kırım'da isyanın başladığı günlerde Ukrayna'nın önemli kenti Donetsk'in de aralarında olduğu ülkenin doğu ve güneyinde Rusya'nın desteğinde ayaklanmalar başlayacak, çatışmalara Rus

ise Rusya *ilhak etmişti*. Topraklarında ise savaş halen devam ediyordu. Yatıştırma politikası, Orta Asya'dan Kafkaslar'a oradan Ortadoğu'ya kadar Putin'in yayılması için boşluk yaratmış ve bu boşluğu da Putin büyük bir memnuniyetle doldurmuştu. Buna rağmen Obama bu sonuçsuz politikasının yerine yeni bir politika ikame etmemişti.⁸⁴

Genelde muhafazakâr çevreler tarafından yapılan bu eleştiriler yanında, Obama'nın başkanlık döneminin Rusya-ABD ilişkilerinin geliştirilmesi açısından bir fırsat olarak değerlendirilmesi gereğini savunan taraflar da mevcuttur. Bu çevrelere göre, Obama'nın Rusya politikası açık uçlu ve dayatıcı olmamalıydı, ayrıca Rusya'nın dünyadaki konumuna saygı gösterilmeliydi. RF'ye yönelik ezici politikaların ülkenin savunma duvarını aşamayacağı, ayrıca Rusya'yı bloke etme gayretlerinin uluslararası ortamı yumuşatacak imkânların heba edilmesine yol açacağı endişesi de yine aynı çevrelerce dile getirilmekteydi. Soğuk Savaş günlerine dönmenin kimsenin çıkarına olamayacağı, ABD'nin yatıştırıcı olması ve yeni bir detant döneminin açılması için çalışması gerektiği de yine aynı görüş sahiplerince dile getiriliyordu. O dönemde Obama Rusya'ya yönelik yeni bir politika sergilememek, aksine geçmiş politikalara bağlanmakla eleştiriliyordu.⁸⁵

Washington Yuşçenko'ya 2008 Gürcistan savaşından alınan dersin ışığında NATO'ya dâhil olmadan Karadeniz filosunun geleceği gibi Rusya'nın hayati gördüğü konuları konuşmaması yönünde tavsiyede bulunacaktı. Ancak, Washington yönetimi müttefik üyelere Ukrayna'nın üyelik sürecine dair bir yol haritası ve kesin bir üyelik takviminin belirlenmesi konularında her hangi bir baskı yapmamaktaydı.⁸⁶ Yanukoviç bu üyeliğe karşı olmuş, ancak NATO da üyelik konusunu acil gündem maddesi olarak ele almaktan kaçınmıştır. Ukrayna'nın NATO üyeliği prensipte hep açık kalmakla birlikte Batı bu üyeliğin gerçekleşmesi konusunda çok istekli gözükmemektedir. AB'de de genişleme konusunda benzer şekilde bir fikir birliğinin olmayışı ve yeni üyelerin Birliğe entegrasyon sürecinin halen devam ediyor olması, üyelik konusundaki

---

ordusu da dâhil olacaktır.

Daha detaylı bilgi için bakınız: Vügar İmanbeyli "Ülke-İçi Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi" *Seta Perspektif*, sayı:36, Mart 2014, http://file.setav.org/Files/Pdf/20140320184806_ulke-ici-krizden-uluslararası-soruna-ukrayna-kırım-meselesi-pdf.pdf(Erişim Tarihi: 27 Ocak 2016),

"Address by President of the Russian Federation", 18 Mart 2014, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603> (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2016), Robert H. Donaldson, Joseph L. Noguee, *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*, M.E. Sharpe Inc, New York, 2009, s.171-172., TarasKuzio ve "F. Stephen Larrabee, Don't Lose Ukraine", RAND Corporation, 25 Haziran 2010, <http://www.rand.org/blog/2010/06/dont-lose-ukraine.html>, Michael Petrou, "The end of Ukraine?", <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=4&sid=e523f0fe-ceed-41f0-96fb-> (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2016)

"Address by President of the Russian Federation", 18 Mart 2014, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603> (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2016)

⁸⁴ Dueck, a.g.e., s.70-72.

⁸⁵ Zubaida Rasul-Ronning, *Conflicted Power: Obama's US Foreign and Strategic Policy in a Shifting World Order*, AuthorHouse, Bloomington: 2012, s.80-81.

⁸⁶ Pifer, a.g.e., s.8-9.

yolun oldukça uzun ve zor olacağını göstermektedir. AB Ukrayna'nın bu konudaki beklentilerine cevap vermezken onlara ekonomik ve siyasi reformlar yapmaları gerektiği söylenmektedir. Yükselen ve yükseltilen beklentiler ve AB'nin bu konuda kesin sözler vermekten kaçınması, siyasileri içeride zora sokarak acı verecek ekonomik reformları uygulama konusunda ihtiyaçları olan halk desteğinden onları yoksun bırakmaktaydı.⁸⁷

SONUÇ VE DEĞERLENDİRME

Dünyadaki iki süper güçten birisinin çökmesi sürecinde ABD'nin siyasi öncelikleri bu çözümlenin devam etmesi, SSCB coğrafyasında ortaya çıkan devletlerin Batı ile dost ve istikrarlı rejimler olması ve nükleer silahların güvenlik altına alınması olmuştur. Daha sonra ise Rusya'da Batı ile dost bir rejimin oluşturulması ABD'nin öncelikli siyaseti haline gelmiştir. Bu siyaset ABD'nin bölgeye yönelik inişli çıkışlı politikalarından etkilense de varlığını sürekli muhafaza etmiştir. 2000 yılından sonra özellikle 11 Eylül saldırılarının ortaya koyduğu yeni siyasi denklemde ABD ve Rusya'nın aynı tarafta yer almaları neticesinde iki ülke ilişkilerinde olumlu bir ortam oluşmuştur. Bu olumlu ortam Ukrayna-ABD ilişkilerine de yansımıştır. Ancak 2003 Irak işgaliyle ABD-Rusya ilişkileri soğurken "Kuchmagate" skandalından sonra ABD-Ukrayna ilişkilerindeki gerileme Rusya-Ukrayna ilişkilerinin gelişmesine zemin hazırlamıştır. Bu gerilemede kuşkusuz Avrupa Birliği'nin 2004 yılında Komşuluk Politikası çerçevesinde Doğu Avrupa'nın da dâhil olduğu geniş coğrafyaya yönelik açılım politikasının da etkisi olacaktır. Sıralanan bu etmenler AB'nin "arka bahçesi" olarak görülen Doğu Avrupa politikalarının ABD dış siyasetinde neden öncelikli yer almadığının da göstergesidir.

Rusya Ukrayna'da Turuncu Devrim ile başlayan gelişmeleri bölgeye yönelik Batı müdahalesi çerçevesinde görse de bu gelişmeler ABD-Ukrayna ilişkilerinde yeni bir sayfanın açılmasına vesile olmamıştır. Bunun nedeni Ukrayna'da Batı dünyasına yaklaşım konusunda bir uzlaşmanın olmaması, halkın Batı ile bütünleşmeyi AB ile bütünleşme olarak algılamasıdır. Putin, Turuncu Devrim Batının müdahil olduğu, Yakın Çevre'sine yönelik bir müdahale olarak yorumlamış ve bu konudaki kararlılığını göstermeye gayret etmiştir. Putin'in 2007 Münih Konferansı'nda Batı dünyasına yönelik sert suçlamalarda bulunması, ardından 2008'de Bükreş'te Batı'yı Ukrayna ve Gürcistan'ın NATO'ya üyelikleri konusunda uarması kendi nüfuz sahası konusundaki kararlılığının ilanı olarak yorumlanmıştır. Aynı yılın Ağustos ayındaki Gürcistan savaşı ise bu kararlılığın uygulaması olarak değerlendirilmektedir. Bu siyaset Putin'e iç politikadaki ağırlığının artmasında yardımcı olmuştur. ABD karşısında ezildiklerini düşünen eski komünistler ve milliyetçiler için bu stratejik bir "geri gelme" olarak yorumlanmıştır. Batı dünyasının bu konuda Rusya'nın düşündüğü kadar kararlı ve görüş birliği içinde olmadığı gözlenmektedir.

⁸⁷ Stephen Larrabee, "Russia, Ukraine, and Central Europe: The Return of Geopolitics", *Journal of International Affairs*, 14 Nisan 2010, <http://jia.sipa.columbia.edu/russia-ukraine-and-central-europe-return-geopolitics/>, (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2015)

2010'da cumhurbaşkanı seçilen Yanukoviç döneminde Rusya-Ukrayna ilişkileri ivme kazanacaktır. Bu dönemde izlenen siyaset muhalefet tarafından Batı hedefinden uzaklaşma olarak görülecektir. Yanukoviç'in Rusya'nın da baskısı sonucu AB ile ortaklık antlaşmasını imzalamayı reddetmesi, 2013 Şubat ayında Euro Meydan'da toplanan gençlerin "biz Avrupa'yız," sloganlarına neden olacak, tepki kısa sürede ülkenin tüm önemli kentlerine yayılacaktır. Soruna Batı'nın karıştığı gerekçesiyle Rusya'nın da dâhil olmasıyla Kırım Rusya tarafından işgal edilirken, ülke Rusya'nın desteği sonucunda fiilen ikiye bölünecektir.

ABD'nin Barack Obama döneminde Doğu Avrupa ve Rusya'ya yönelik uyguladığı politika, "ikili ilişkilerde tehlikeli gidişi tersine çevirme" şeklinde olmuştur. Obama'nın Rusya ile ilişkileri yeniden düzenleme gayreti "boş çıktığı" gerekçesiyle eleştirilmiştir. Obama'nın politikaları sayesinde Rusya'nın kırmızı çizgileri olarak gördüğü Yakın Çevre'sine rahatça baskı uyguladığı eleştirisi yapılmaktadır. Ancak bu görüşe katılmayanlara göre Obama döneminde öncelikler değişmiş, Afganistan ve İran konusu dış politikada öncelik kazanmıştır. Obama bu iki başlıkta ilerleme sağlayabilmek için Rusya'nın desteğine ihtiyaç duymuş ve bu nedenle de Ukrayna'nın da içinde olduğu Doğu Avrupa'ya ilişkin konularda Rusya ile gerginlik yaşamaktan kaçınmıştır. Ancak, Obama'yı pasif gören ABD'deki muhafazakâr kanada göre ülke Rusya'nın politikalarını takip eder hale getirilmiştir. Bu çevreler "reset düğmesi"nden elini kaldıranın artık kendi çıkarlarına hizmet etmediğini düşünen Putin'in olduğunu iddia etmektedir. Bazı uzmanlara göre, uygulanan politikanın nedenleri, Ukrayna'nın ABD dış politikasında arka plana düşmesi, buna karşılık Rusya için önemli bir konu olmasında aranmalıdır.⁸⁸ Mevcut sorunun çözümü ve Rusya'ya yönelik izlenecek politika konusunda ABD ve AB arasında bir uyum gözlenirken, ABD içinde ise yönetime yönelik sert eleştiriler yapılmaktadır.

Obama'nın "Putin'in fikrini değiştirmeye çalışmaktan vazgeçmesi" ve Rusya'daki ayrılıkçılara verdiği desteğin aynısını Ukrayna hükümetine de vermesinin sorunun çözümünü sağlayacağı savunulmaktadır. Muhafazakâr kanada göre 1980'lerde uygulanan politika neticesinde SSCB çökertilmiş, bugün izlenen politika ise bu gücün geri gelmesine neden olmuştur. Putin Ukrayna halkının egemen bir ulus olmaktan gelen meşru haklarına saygı göstermemiştir. Putin'in farklı bir hukuk anlayışına sahip olması nedeniyle Obama'nın ona hukuki yollardan cevap verme gayreti başarısız olmuştur.⁸⁹ 1982 yılında Ronald Reagan Polonya hükümetinin özgürlük ve demokrasi taleplerine karşı duran askeri kanadını sert bir dille uyarırken ABD'nin Avrupa'dan uzakta olmasının uygulanacak baskıya seyirci kalacakları anlamına gelmeyeceğini ve hareket

⁸⁸ [Georgetown Üniversitesi Avrasya, Rusya ve Avrupa Merkezi Direktörü Angela Stent'den aktaran] Catherine Maddux, "Evolving Ukraine Crisis Tests Obama Foreign Policy", 27 Temmuz 2015, <http://www.voanews.com/content/evolving-ukraine-crisis-tests-obama-foreign-policy/1965449.html>, (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2015)

⁸⁹ Sean Noble, "Obama's Foreign Policy Failure" 7 Mart 2014, <http://thefederalist.com/2014/03/07/obamas-foreign-policy-failure/>. (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2015)

geçmeye hazır olduklarını belirtmişti. Oysa Obama yaptığı açıklamada Ukrayna-Rusya tarihi bağlarına ve Kırım'daki üsse vurgu yaparken Ukrayna'nın egemenlik ve istikrarının tehlikeye düşmesinin Avrupa'nın ve Rusya'nın çıkarına olmadığını sözlerine eklemiş ancak, hiçbir tehdit veya askeri müdahale uyarısında bulunmamıştı. Bu yatıştırma politikası ise muhafazakâr kesimlere göre ülkenin dünyada zayıf ve edilgen görülmesine neden olmuştu. Bu eleştirilerin haklılık payını 1991 yılında Kiev ziyaretinde Ukrayna halkının demokrasi ve özgürlük taleplerini “chicken speech” konuşmasında “intihar” olarak yorumlayan Cumhuriyetçi George Bush'un bakış açısını dikkate alarak yorumlamak kanımca daha doğru olacaktır. Bu bakış açısı 2008 yılında George W. Bush-Putin görüşmesinde Putin'in “Ukrayna devlet bile değil. NATO'ya katılırsa parçalanır” şeklindeki sözlerine Bush'un yalnızca dinlemekle yetinmesinden de açıkça anlaşılmaktadır. Obama'nın bu konudaki tutumu eleştirilirken aynı yılın Ağustos ayında tarafı olmadığı bir savaşta Gürcistan'ın karşısında yer alan Putin Rusya'sına karşı Bush'un aldığı tutumu da dikkatle analiz etmek gerekir.

Ukrayna'da Şubat 2013'teki gelişmelerin ABD-Ukrayna ilişkilerine etkisi özellikle Rusya tarafından eleştirilmiştir. Euro Meydan'da başlayan gösterilerde ABD'nin payı olduğuna dair yorumlar yapılmaktadır. Bu yorumlarda iki farklı bakış açısının hâkim olduğu görülmektedir. İlki sürecin tamamen Obama'nın kontrolünde gelişmiş olması, ikincisi ise ABD Dışişleri ve Savunma bakanlıklarındaki bürokratların Yanukoviç döneminin sona erdiği ve bu konuda acilen eyleme geçilmesi konusunda Obama'yı bilgilendirmiş olmalarıdır.⁹⁰ ABD'nin soruna müdahil olma şekli ülke içi bir sorun olmakla birlikte soruna gayri hukuki yollardan müdahil olduğunun kabulü Rusya kadar ABD'nin bağımsız bir ülkenin içişlerine karışması açısından da sorgulanmalıdır. ABD'nin Euro Meydan'da başlayan olaylara müdahil olması iki ülke ilişkilerinde yeni bir sayfanın açılmasına neden olmamıştır. ABD, Avrupa ile birlikte soruna müdahil olmayı tercih etmiş, uygulanan yaptırımlar ve politikalar AB ülkeleriyle paralellik göstermiştir. Obama yönetimi ülke içerisinde özellikle Cumhuriyetçiler tarafından eleştirilmesine karşın Rusya'nın Suriye'ye yönelik askeri müdahalesi karşısında Rusya-ABD ilişkilerinin gerilmemesi yönünde temkinli bir politika takip ederek Rusya-ABD ilişkilerini yumuşak tutmaya gayret etmiştir.

Sonuç olarak, kendi içinde Batı'ya yönelim konusunda bir uzlaşa sağlayamayan Ukrayna'da siyasi çevrelerin tercihleri toplumdaki bölünmüşlüğü sokaklara yansımaya neden olmuştur. Ülkede istikrarın tesisi bu *de facto* bölünmüşlüğü bir uzlaşa ile giderilmesi veya bir referandumla hukuki hale getirilmesinde yatmaktadır. Ukrayna'nın Batı perspektifi AB'ye dâhil olmaktır. Bu nedenle Kiev yönetiminin Amerika politikası genel hatları itibarıyla, NATO'ya ve AB'ye dâhil olma konusunda ondan destek alma ve Rusya'nın gücünü dengeleme şeklinde ortaya çıkmıştır. ABD ve Rusya'nın Ukrayna'yı

⁹⁰ Nicholas Kamm, “Obama May Have Been Kept in Dark Over Planned Ukraine Coup”, 2 Şubat 2015, <http://sputniknews.com/europe/20150202/1017641107.html>. (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2015)

“stratejik ortak” olarak görmesi Ukrayna’nın siyasi sorunlarına ve *de facto* bölünmüşlüğüne çözüm olmamıştır. Bu tanımlama bölünen tarafları daha büyük beklentilere sokmuş ve ülke içinde uzlaşma ihtimalini zayıflatmıştır. ABD açısından önceliğin kesintilere uğramasına rağmen Rusya’ya verilmesi Ukrayna ile olan ilişkilerinin ikinci plana itilmesine neden olmuştur. AB içinde Ukrayna’nın üyeliğe getireceği ekonomik ve siyasi yük ve özellikle Almanya’nın Rusya ile olan ticari kaygıları nedeniyle açık uçlu bir zaman dilime bırakılmış gibi gözükmektedir. Bu konuda AB’nin net bir tutum belirlemesi Ukrayna-ABD ilişkileri kadar Ukrayna-Rusya ilişkilerini de etkileyecektir. Rusya ise, Putin’le birlikte dünya sahnesine geri döndüğünü düşünmektedir. Putin uyguladığı politikalarla 2012’de göreve geldiğinde sürekli tekrarladığı bir tezi yeniden ortaya koyacaktı. “Rusya ancak kendi ayakları üzerinde kararlı bir şekilde durduğu zaman ona saygı duyulur ve çıkarları dikkate alınır.”⁹¹ Rusya’nın 2008 Gürcistan, 2013 Ukrayna ve 2015 Suriye politikaları bu çerçevede yorumlanmalıdır. Rus dış siyasetini belirleyen Putin’in amacı, Rusya’nın dünyada eski Sovyetler Birliği’nin elde etmiş olduğu siyasi, askeri ve ekonomik nüfuzla sahip olması ve onun mirasçısı olarak kabul edilmesidir. Brüksel’de Mart 2015’te Obama imzasıyla yayınlanan bildiri de zayıf bir Rusya’nın değil, sorumlu ve güçlü Rusya’nın Amerika, dünya ve Avrupa’nın çıkarına olduğuna, Rus halkının herkes gibi güvenlik, refah ve haysiyet içinde yaşama hakkının olduğuna vurgu yapılmaktaydı.⁹² Ama bu durumun Rusya’nın komşularına “saygısızca” baskı uygulayacağı anlamına gelmeyeceği de belirtilmekteydi. Bildirinin devamında ise ortak tarihi paylaşıyor olmasının Rusya’ya Ukrayna’nın kaderine yön verme hakkı vermediği, dünyanın Rusya’yı yanlış anladığına dair yapılan propagandaların ise bu gerçeği değiştirmeyeceği ileri sürülmekteydi.⁹³ Bu metinden de anlaşılacağı gibi ABD güçlü ve saygı duyulan Rusya’ya ABD’nin bir itirazı olmadığıdır. ABD’nin istemediği Rusya’nın eski Sovyetler’in mirasçısı ve onun nüfuz sahasına sahip bir ülke olmak arzusudur. Hillary Clinton’ın Putin’i “Rus tarihinin güçlü çarı olma” niyetinde olan ve bu amaçla SSCB’yi yeniden canlandırmak isteyen bir lider olarak yorumlaması ABD’nin bu konudaki tutumunun ne olacağını da göstermektedir.⁹⁴ İki ülkenin siyasi hedefleri arasındaki bu çatışma, tarafların kendilerini ilgilendiren uluslararası sorunları “sıfır toplamlı oyun” olarak analiz etmelerine neden olmaktadır. Her ne kadar Hillary Clinton sorunları bu çerçevede yorumlayanın Rusya olduğu eleştirisinde bulundursa da Rusya’nın yayılmasından ABD’nin kaygı duyması, Washington’un da Rusya ile ilişkilerini aynı çerçevede değerlendirdiğini göstermektedir. Bu durum uluslararası ortamda oluşan güvensizliğin ülkeleri kendi güvenliklerini sağlamak için daha fazla güç elde etmeye, bu da nihayetinde Jervis’in “güvenlik ikilemi” olarak tanımladığı duruma neden olmaktadır. Ukrayna-ABD ilişkilerinin Rusya ta-

⁹¹ Aglaya Snetkov, *Russia’s Security Policy under Putin: A critical perspective*, New York: Routledge, 2015, s.13.

⁹² “U.S. Relations With Russia”, 28 Mart 2014, <http://www.state.gov/r/pa/ei/bgn/3183.htm>

⁹³ A.g.e,

⁹⁴ Clinton, a.g.e., s.201

rafından algılanmasında da yine bu güvenlik kaygısının etkili olduğu görülmektedir. İki ülke arasında yaşanan diğer bir sorun da yine Jervis'in ortaya koyduğu ülke liderlerinin olayları algılama biçimleridir. Kuşkusuz durum yine güvenlik kaygılarından ortaya çıkmaktadır. Ülkeler hayati ve ivedi gördükleri konularda karşı tarafın niyetlerini en kötü senaryo açısından görme eğilimindedir. Günümüz dünya siyasetinin çok kutuplu yapısının "Avrupa Ahengi"ne benzediği ve sistemin, ABD liderliğinde "güçlü devletler oligarşisi" tarafından belirlendiği kabul edilmektedir. ABD'nin Ukrayna siyaseti de bu çerçevede değerlendirilmelidir. Avrupa Ahengi'ni değiştirmeyecek küçük toprak kayıpları bu nedenle iki ülke ilişkilerinde kırılmaya neden olmamalıdır. Rusya'nın Ukrayna'dan toprak kazanımları da bu çerçevede yorumlanmalıdır. Sonuç olarak ABD-Rusya ilişkilerinin mevcut durumunu muhafaza ettiği sürece, uluslararası sorunlarda "sınırlı işbirliği" ve "soğuk barış" şeklinde devam edeceği öngörülebilir. Bu da, Ukrayna'nın ve geniş ölçüde uluslararası hukukun feda edilmesini gerektiriyor olabilir.

KAYNAKÇA

“Address by President of the Russian Federation”, 18 Mart 2014, <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603> (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2016)

Aglaya, Snetkov, *Russia's Security Policy Under Putin: A critical perspective*, New York: Routledge, 2015.

Andrew Wilson, “The modus operandi of Putin’s Russia”, 18 Aralık 2014, http://www.ecfr.eu/article/commentary_the_modus_operandi_of_putins_russia383, (Erişim Tarihi: 24 Temmuz 2015)

Aslund, Anders, *Ukraine, What Went Wrong and How to Fix It*, Washington DC: Peterson Institute, 2015.

Aron, Leon Rabinovich ve Jensen, Kenneth Martin, *The Emergence of Russian Foreign Policy*, Washington: United States Institute of Peace, 1994.

Balfour, Rosa, *Human Rights and Democracy in EU Foreign Policy: The Cases of Ukraine and Egypt*, Abingdon: Routledge, 2012.

Bonnell, Victoria E., “Saving the Old Country”, Victoria E. Bonnell, Terry L Cooper, Gregory Freidin ed. *Russia at the Barricades: Eyewitness Accounts of the August 1991 Coup*, Abington: Routledge, 2015.

Breslauer, George W., *Gorbachev and Yeltsin as Leaders*, New York: Cambridge University Press, 2002.

Bugajski, Janusz, *Georgian Lessons: Conflicting Russian and Western Interests in the Wider Europe*, Washington: Center for Strategic and International Studies, 2010.

Catherine Maddux, “Evolving Ukraine Crisis Tests Obama Foreign Policy”, 27 Temmuz 2015, <http://www.voanews.com/content/evolving-ukraine-crisis-tests-obama-foreign-policy/1965449.html>, (Erişim Tarihi: 26 Kasım 2015)

Clinton, Hillary Rodham, *Hard Choices*, New York: Simon&Schuster, 2015.

“Coup attempt against Gorbachev begins”, <http://www.history.com/this-day-in-history/coup-attempt-against-gorbachev-begins>(Erişim Tarihi: 14 Temmuz 2015)

Daniel A. Russell, “Ukraine and Its Relations With the United States”, *U.S. Department of State*, <http://www.state.gov/p/eur/rls/rm/2010/140325.htm>, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

Danks, Catherine, *Politics Russia*, New York: Taylor&Francis, 2009.

“Dick Cheney tells Ukraine’s leaders to unite in face of Russian threat”, *The Telegraph*, 5 Eylül 2008, <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/ukraine/2688455/Dick-Cheney-tells-Ukraines-leaders-to-unite-in-face-of-Russian-threat.html> (Erişim Tarihi: 28 Ocak 2016)

Donaldson Robert H. ve Nogee Joseph L, *The Foreign Policy of Russia: Changing Systems, Enduring Interests*, New York: Routledge, 2014.

Dueck, Colin, *The Obama Doctrine: American Grand Strategy Today*, New York: Oxford University Press, 2015.

Ellison, Herbert J., “Russian –American Relations”, Stephen K. Wegren ed. *Russia’s Policy Challenges: Security, Stability, and Development*, New York: M.E. Sharpe Inc. 2003.

Figes, Orlando: “Is there One Ukraine, The problem With Ukrainian Nationalism” *Foreign Affairs*, 16 Aralık 2013, s.59–63.

German, Tracey C., “Georgia and Transatlantic Relationship”, *The Future of Transatlantic Relations: Perceptions, Policy and Practice*, Andrew Dorman, Joyce Kaufman ed. California: Stanford University Press, 2011.

Goldgeier, James M. ve McFaul Michael: *Power and Purpose: U.S. Policy Toward Russia After the Cold War*, Washington: The Brookings Institution, 2003.

Hosking, Geoffrey A., *Russia and the Russians: A History*, Boston: Harvard Üniversitesi Yayınları, 2001.

Jeffries, Ian, *Political Developments in Contemporary Russia*, Abingdon: Routledge, 2011.

Jervis, Robert: “Cooperation Under The Security Dilemma”, *World Politics*, volume 30, Issue 2, Ocak 1978, s.167-175.

John Mackinder ve Kara Hakimiyet Teorisi, <http://uluslararasıgundem.com/john-mackinder-ve-kara-hakimiyet-teorisi/>

“Joint Statement on Development of U.S. Ukrainian Friendship and Partnership”, *Public Papers of the Presidents of the United States: William J. Clinton, 1994*. https://books.google.com.tr/books?id=NCThAwAAQBAJ&pg=PA379&dq=USA+and+Ukraine+relations&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=USA%20and%20Ukraine%20relations&f=false (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

Jonson, Lena, *Vladimir Putin and Central Asia: The Shaping of Russian Foreign Policy*, New York: I.B Tauris&Co Ltd., 2004.

Kathrin Hille ve Megan Murphy, “Obama warns Putin over deepening Ukraine crisis”, <http://www.ft.com/cms/s/0/664a8c16-b14c-11e4-a830-00144feab7de.html#axzz3ieWLb6oT> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015)

Konecny, Peter, “The Tandem Forever”, *Russia after 2012: From Putin to Medvedev to Putin – Continuity, Change, or Revolution?*, J.L. Black, Michael Johns ed. Abingdon: Routledge, 2013.

Legvold, Robert, “Russian Foreign Policy During Periods of Great State Transformation”, Robert Legvold ed. *Russian Foreign Policy in the Twenty-first Century and the Shadow of the Past*, New York: Columbia University Press, 2007.

Mankoff, Jeffrey, *Russian Foreign Policy: The Return of Great Power Politics*, Maryland: Rowman & Littlefield Publishers, 2013.

Michael Petrou, “The end of Ukraine?”, <http://web.a.ebscohost.com/ehost/detail/detail?vid=4&sid=e523f0fe-cead-41f0-96fb-> (Erişim Tarihi: 27 Ocak 2016)

Motyl, Alexandr J., “Yanukovych’s Choice An Association Agreement With the EU Will Transform Ukraine-And Its President”, Gideon Rose ed. *Crisis in Ukraine*, New York: Council on Foreign Relations, 2014.

Mustafa Nayem, “Uprising in Ukraine: How It All Began”, <https://www.opensocietyfoundations.org/voices/uprising-ukraine-how-it-all-began>

Nicholas Kamm, “Obama May Have Been Kept in Dark Over Planned Ukraine Coup”, 2 Şubat 2015, <http://sputniknews.com/europe/20150202/1017641107.html>. (Erişim Tarihi: 16 Ekim 2015)

Nygren, Bertil, *The Rebuilding of Greater Russia: Putin’s Foreign Policy Towards the CIS Countries*, New York: Routledge, 2008.

“Obama lambasts Putin: you’re wrecking Russia to recreate Soviet empire”, *The Guardian*, 8 Haziran 2015, <http://www.theguardian.com/world/2015/jun/08/g7-leaders-sanctions-russia-ukraine-conflict-obama> (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015)

Peter J.S. Duncan, “Batman and Robin? Exploring foreign policy differences between Putin and Medvedev during the Medvedev presidency”, s.7. <https://www.ucl.ac.uk/ssees/docs/research-publications-documents/cepsi-working-papers/batman-and-robin.pdf>, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2015)

Pifer, Steven, *Averting Crisis in Ukraine*, New York: Council on Foreign Relations, 2009.

“ Public Papers of the Presidents of the United States: Barack Obama. 2011”,s.482-483. https://books.google.com.tr/books?id=8Z1MEDUVfeUC&pg=PA482&dq=obama+and+ukraine&hl=tr&sa=X&redir_esc=y#v=onepage&q=obama%20and%20ukraine&f=false, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

Plokhly, Serhii, *The Last Empire: The Final Days of the Soviet Union*, Londra: Oneworld Book, 2015.

Ramet, Sabrina P., Ingebritsen Christine, *Coming in from the Cold War: Changes in U.S.-European Interactions Since 1980*, Maryland: Rowman&Littelfield Publishers, 2002.

Richard Rousseau “ Dmitry Medvedev’s Presidency (2008-2012)”, 29 Nisan 2015, <http://cesran.org/russian-foreign-policy-under-dmitry-medvedevs-presidency-2008-2012.html>, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2015)

Ronning, Zubaida Rasul, *Conflicted Power: Obama’s US Foreign and Strategic Policy in a Shifting World Order*, Bloomington: AuthorHouse, 2012.

Russia Foreign Policy and National Security Yearbook, Washington: Global Investment Center, 2011.

Sakwa, Richard, *Frontline Ukraine: Crisis in the Borderlands*, Londra: I.B. Tauris&Co. Ltd., 2015.

Samuel Ramani,“Interview with Kiev International Democracy Institute Director and Ukraine expert, Sergiy Taran”, http://www.huffingtonpost.com/samuel-ramani/interview-with-kiev-inter_b_7745766.html

Sean Noble, “Obama’s Foreign Policy Failure” 7 Mart 2014, <http://thefederalist.com/2014/03/07/obamas-foreign-policy-failure/>. (Erişim Tarihi: 10 Ekim 2015)

Smith Martin A., *Power in the Changing Global Order: The US, Russia and China*, Cambridge: Polity Press, 2012.

“Speech an the Following Discussion at the Munich Conference on Security Policy”, 7 Şubat 2007,http://archive.kremlin.ru/eng/speeches/2007/02/10/0138_type82912type82914type82917type84779_118123.shtml, (Erişim Tarihi: 17 Temmuz 2015)

Stephen Larrabee, “Russia, Ukraine, and Central Europe: The Return of Geopolitics”, *Journal of International Affairs*, 14 Nisan 2010, <http://jia.sipa.columbia.edu/russia-ukraine-and-central-europe-return-geopolitics/>

Taras Kuzio ve “F. Stephen Larrabee, Don’t Lose Ukraine”, RAND Corporation, 25 Haziran 2010, <http://www.rand.org/blog/2010/06/dont-lose-ukraine.htm>

Taylor D. Brian: “Putin’s Own Goal, The Invasion of Crime and Putin’s Political Future”, *Foreign Affairs*, 6 Mart 2014, s.92-97.

“Text: Joint Statement of the U.S.-Ukraine Binational Commission”, USIS Washington File, <http://fas.org/news/ukraine/991208-ukraine-usia1.htm>, (Erişim Tarihi: 23 Temmuz 2015)

“The President’s News Conference With President Viktor Yuschenko of Ukraine” https://books.google.com.tr/books?id=5VVC1YI72DoC&pg=PA552&dq=george+bush+and+ukraine&hl=tr&sa=X&ved=0CB0Q6AEwAGoVC hMI t_ O7v7z3xgIVwIwUCh1HBQkF#v=onepage&q=george%20bush%20and%20ukraine&f=false, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

“The National Security Strategy of the United States of America”, Ağustos 1991, <http://www.fas.org/man/docs/918015-nss.htm> (Erişim Tarihi: 26 Ocak 2016)

Tsygankov Andrei P., *Russia’s Foreign Policy: Change and Continuity in National Identity*, Maryland: Rowman&LITTLEFIELD Publishers, 2013.

“Ukraine’s Push for Independence”, *Association for diplomatic Studies and Training*, <http://adst.org/2014/03/ukraines-push-for-independence/>, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

“Ukraine is ourstrategic partner, ally- Putin”, <http://thebricspost.com/ukraine-is-our-strategic-partner-ally-putin/#.VpmFppqLRdg> (Erişim Tarihi: 12 Ocak 2016)

Volodymyr Dubovyk, “U.S.-Ukraine Relations, The Long Road to Strategic Partnership”, http://csis.org/files/media/isis/pubs/pm_0424.pdf, (Erişim Tarihi: 21 Temmuz 2015)

Vügar İmanbeyli “Ülke-İçi Krizden Uluslararası Soruna Ukrayna-Kırım Meselesi” *SETA PERSPEKTİF*, sayı:36, Mart 2014, http://file.setav.org/Files/Pdf/20140320184806_ulke-ici-krizden-uluslararası-soruna-ukrayna-kirim-meselesi-pdf.pdf(Erişim Tarihi: 27 Ocak 2016)

Webber, Mark, *The International Politics of Russia and the Successor States*, New York: Manchester University Press, 1996.

“Which foreign policy direction should be a priority for Ukraine? (recurrent, 2002-2015)” http://www.razumkov.org.ua/eng/poll.php?poll_id=305 (Erişim Tarihi: 29 Kasım 2015)

Big Business Influence on European Union Decision-Making: The Case of the European Round Table of Industrialists

Büyük İşletmelerin Avrupa Birliği'nde Karar Alımına Etkisi: Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası Örneği

Teslim: 29 Aralık 2015

Onay: 18 Şubat 2016

Uğur Burç YILDIZ*

Abstract

There are currently nearly 30,000 lobbyists in Brussels, of which two-thirds work for business interests, with representatives of multinationals and big business groups having the most influence on decision-making in the European Union. This article explores the influence of the European Round Table of Industrialists, a leading European business group of 50 chief executives and chairmen of Europe's major multinationals, to EU decision-making in line with its members' interests. It is argued in the article that the European Round Table of Industrialists acted as an agenda-setter and policy-maker of the Single European Act and Trans-European Networks, and promoted the incorporation of the stages of the Economic and Monetary Union into the Maastricht Treaty through helping the European Commission in its struggle to convince member states. In addition to directly influencing the EU on these issues, the European Round Table of Industrialists also tried to influence EU decision-making by asking EU political actors to accelerate the accession of Central and Eastern European Countries, restructure European higher education and sign the Transatlantic Trade and Investment Partnership with the United States.

Keywords: *European Round Table of Industrialists, European Union, Lobbying, Rational Choice Institutionalism.*

Öz

Brüksel'de günümüzde, üçte ikisi iş dünyasının çıkarları için çalışanlar olmak üzere yaklaşık 30.000 lobici bulunmaktadır. Avrupa Birliği'nde karar alımına en çok etkide bulunanlar ise çokuluslu işletmelerin ve büyük işletme gruplarının temsilcileridir. Bu makalede, Avrupa'nın en büyük 50 çokuluslu işletmesinin yönetim kurulu başkanı ve icra kurulu başkanından oluşan Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası'nın, üyelerinin çıkarları doğrultusunda Avrupa Birliği'nde karar alımına etkisi araştırılmaktadır. Makalede, Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası'nın, Avrupa Tek Senedi ve Trans-Avrupa Ağları için gündem belirleyici ve politika yapıcı şeklinde hareket ettiği ve Ekonomik ve Parasal Birliğin aşamalarının Maastricht Anlaşması'na dahil edilmesi için üye ülkeleri ikna etmeye çalışan Avrupa Komisyonu'na yardımcı olarak buna katkıda bulunduğu ileri sürülmektedir. Bu konularda Avrupa Birliği'ni doğrudan etkilemesinin yanı sıra, Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası, Orta ve Doğu Avrupa Ülkeleri'nin katılımlarının hızlandırılmasını, Avrupa'da yükseköğretimin yeniden yapılandırılmasını ve Amerika Birleşik Devletleri ile Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı anlaşmasının imzalanmasını Avrupa Birliği'nin siyasi aktörlerinden talep ederek karar alımına etkide bulunmaya çalışmıştır.

Anahtar Kelimeler: *Avrupa Sanayicileri Yuvarlak Masası, Avrupa Birliği, Lobcilik, Rasyonel Seçim Kurumsalcılığı.*

* Yrd. Doç. Dr., Uluslararası İlişkiler Bölümü, İzmir Üniversitesi. E-posta: burc.yildiz@izmir.edu.tr

INTRODUCTION

There have been many academic studies over the last 15 years regarding lobbying in the European Union (EU). The majority of these studies focused on EU institutions as targets of lobbyists, whereas only an insufficient number have concentrated on how lobbies concretely lead to the emergence or changing of EU policies or legislation. This is understandable since lobbying is done covertly. By drawing on many available resources, however, this current study is able to unpack the concrete lobbying influence on EU integration of the European Round Table of Industrialists (ERT), which gathers 50 chief executives and chairmen of major European multinational companies across a wide range of industrial and technological sectors.

One can easily say that lobbying is most popular in the United States (US) because the role of lobbies in decision-making in Washington has been a very well-known issue for a long time, while the media frequently cover news about lobbies. However, due to the powers of EU institutions in Europe's legislative process have increased since the Single European Act (SEA) of 1986, Brussels, like Washington, has also become a haven for lobbyists, although this is not very-well known by European citizens. Lobbying is currently conducted by roughly 30,000 lobbyists in Brussels, to a large extent to represent business interests, with the majority representing big business groups and multinationals. Among the big business groups in Brussels, the most influential one established by Europeans is the ERT. Because its members are leading European industrialists, the ERT has been in able to provide required information and alternative policy options to EU decision-makers. This article analyzes the policy areas where the ERT managed to directly influence EU decision-making, and where it tried to persuade EU decision-makers to favor the interests of its members. As a theoretical framework, the article draws on a basic claim in rational choice institutionalism, that institutions affect the decisions of political actors by providing them with information or alternatives.

This article begins by the theorizing the influence of big business lobbies on EU decision-making by applying rational choice institutionalism. The second section explains the influential role of big business lobbies on EU decision-making, with special attention to the ERT's influence. The third section, after giving brief information about the establishment, economic power, institutional structure and access ability of the ERT, broadly analyzes its lobbying activities to influence EU decision-making. The conclusion provides a general evaluation of the article.

1. THEORETICAL FRAMEWORK

Neo-functionalism, intergovernmentalism, constructivism and new institutionalism are the most influential theories of European integration.¹ Shortly after the signing of the Treaties of Rome, in 1958, Ernst Haas published his

---

¹ Mark A. Pollack, "Theorizing EU Policy-Making", in *Policy Making in the European Union*, ed. Helen Wallace, Mark A. Pollack and Alasdair R. Young, (New York: Oxford University Press, 2010), 16.

famous book, ‘The Uniting of Europe: Political, Social and Economic Forces, 1950-1957’, in which he set out the theory of neo-functionalism. Haas argued that, via a spillover effect, single sectoral integration automatically promotes cooperation in other sectors of the economy. Most importantly, however, according to him, economic integration eventually leads to political integration.²

In 1966, Stanley Hoffmann, emerged as the first representative of intergovernmentalism with his article ‘Obstinate or Obsolete? The Fate of the Nation-State and the Case of Western Europe’, which criticized the arguments of neo-functionalism. Hoffmann claimed that integration can be achieved via agreements created when sovereign states defend their interests. He asserted that negotiations between governments can result in cooperation if their interests are protected. He therefore proposed that member state governments are the principal actors in EU decision-making processes.³ His views were shared by Andrew Moravcsik, who published his article ‘Preferences and Power in the European Community: A Liberal Intergovernmentalist Approach’ in 1993, in which he further developed his ideas within a new framework called ‘liberal intergovernmentalism’, which became the dominant EU integration theory in the 1990s. He incorporated the liberal model of national preference formation and an intergovernmental model of EU-level bargaining into liberal intergovernmentalism theory. He argued that member state governments know very well their preferences, which are shaped by the competing demands of domestic actors (such as public opinion, political parties and interest groups), and support them in bargaining in the Council of the European Union, where national interests prevail over the EU’s general interests. EU integration is thus shaped through compromises reached in the Council of the European Union between the demands of individual governments.⁴

Constructivism was first introduced into the international relations literature with Nicholas Onuf’s book ‘World of Our Making’ in 1989, but achieved most prominence with Alexander Wendt’s 1999 ‘Social Theory of International Politics’ book. Constructivism emphasizes that, in addition to material structures, normative structures play an important role in international politics, while identity has a significant role in shaping politics, and structures and actors have a mutually constitutive relationship.⁵ Although constructivism did not begin as a theory of European integration, its suggestion that institutions influence individual identities, preferences and behavior has been used by scholars

---

² Ibid., 17-18.

³ Nilüfer Karacasulu, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşaacı Yaklaşım”, *Uluslararası Hukuk ve Politika* 3, No.9, 2007, 89.

⁴ Pollack, “Theorizing EU Policy-Making”, 20; İrfan Kaya Ülger, “Avrupa Birliği’nde Fetret Devri ve Gelecek Senaryoları”, *Bilge Strateji* 6, No.11, 2014, 109; Lucy Hatton, “Theories of European Integration”, CIVITAS Institute for the Study of Civil Society, 2015: 1, <http://www.civitas.org.uk/eufacts/download/OS.16%20Theories.pdf> (accessed: November 3, 2015).

⁵ Christian Reus-Smit, “Constructivism”, in *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill et al., (New York: Palgrave Macmillan, 2005), 188.

of European studies. These scholars argue that EU institutions shape identities, preferences and behavior of individuals and member state governments. In recent years, constructivist scholars conducted many studies concerning norm-diffusion, socialization and collective preference formation in the EU.⁶

Since the mid-1980s, many studies have been conducted on new institutionalism. In its core, new institutionalism claims that institutions matter in determining decisional outcomes.⁷ The emergence of new institutionalism in political science can be partly linked to a reaction against behavioralism's claim that political outcomes are the product of aggregated societal behavior.⁸ New institutionalism differs from the old institutionalism in that whereas the latter neglected decision-making institutions' formal powers and procedures, the former defines institutions broadly, including a wide range of formal and informal procedures, practices, customs, norms and relationships. Thus, new institutionalism is a much more comprehensive theory.⁹ An example can help better understand the difference between the two theories: "The old institutionalism argued that presidential systems are significantly different from parliamentary systems based upon the formal structures and rules. The new institutionalism goes farther and sets about trying to determine if these assumed differences do indeed exist, and if so in how two ways of organizing political life differ, and what difference it makes for the performance of the systems."¹⁰

New institutionalism, however, is not a unified theory. As Hall and Taylor discuss, three schools of thought call themselves new institutionalism: 'historical institutionalism', 'rational choice institutionalism' and 'sociological institutionalism'.¹¹ Historical institutionalists focus on the effects of institutions over time. They argue that institutional choices taken in the past shape and constrain later actors.¹² Paul Pierson points out that "This scholarship is *historical* because it recognizes that political development must be understood as a process that unfolds over time. It is *institutionalist* because it stresses that many of the contemporary implications of these temporal processes are embedded in institutions - whether these be formal institutions, policy structures or social norms."¹³ Historical institutionalism is the theory most commonly

---

⁶ Pollack, "Theorizing EU Policy-Making", 24-25.

⁷ Neill Nugent, *The Government and Politics of the European Union*, (New York: Palgrave Macmillan, 1999), 516.

⁸ *Ibid.*; Ben Rosamond, *Theories of European Integration*, (New York: Palgrave Macmillan, 2000), 114.

⁹ Nugent, *Government and Politics*, 516.

¹⁰ B. Guy Peters, *Institutional Theory in Political Science: The 'New Institutionalism'*, (London and New York: Pinter, 1999), 1.

¹¹ Peter A. Hall and Rosemary C. R. Taylor, "Political Science and the Three New Institutionalism", *Political Studies* 44, No. 4 (1996), 936.

¹² Mark A. Pollack, "The New Institutionalism and European Integration", in *European Integration Theory*, ed. Antje Wiener and Thomas Diez, (New York: Oxford University Press, 2009), 127.

¹³ Paul Pierson, "The Path to European Integration: A Historical-Institutionalist Analysis", in *Europe-*

used in explaining the EU's development, with scholars emphasizing European integration's temporal dimension.¹⁴ Sociological institutionalists particularly focus on how institutional forms and practices can often be culturally explained.¹⁵ In EU studies, sociological institutionalists, like constructivists, analyze the processes by which EU and other institutional norms are diffused and form the behaviors and preferences of actors in politics.¹⁶

None of the above theories that have been used in EU integration studies, including historical and sociological institutionalism, can explain the influence of lobbies on EU decision-making, unlike rational choice institutionalism. Basically put, the main concern of rational choice institutionalism is explaining the role of institutions in shaping, constraining or channeling the rational decisions of political actors.¹⁷ Rational choice institutionalism was first used by American scholars to analyze US congressional institutions' influence on legislative behavior and political outcomes.¹⁸ However, it was then quickly adopted by scholars of European integration, who applied it to examine legislative, executive and judicial politics in the EU. In this context, scholarly analysis of legislative politics has concerned decision-making in the European Parliament and the Council of the EU, analysis of executive politics has focused on member states' delegation of powers to the European Commission and this body's exercise of power, while analysis of judicial politics is interested in the role of the European Court of Justice vis-à-vis EU member states' national courts and governments.¹⁹

One basic feature of rational choice institutionalism should be used when analyzing the influence of big business lobbies, which represent multinationals or big business groups in Brussels, on EU decision-making. This is the claim that institutions affect political actors' decisions by providing them with information or alternatives.²⁰ Beginning with the signing of the SEA (1986), followed by the Maastricht Treaty (1992), Amsterdam Treaty (1997), Nice Treaty (2001) and Lisbon Treaty (2007), EU institutions have been given more legislative powers in EU policy areas. Thus, since they lack sufficient expertise in the majority of policy areas, the European Commission and the European Parliament have seen it necessary to receive knowledge from lobbies in order to make laws in these areas conform to EU realities. As a big business group, the ERT has drawn on its members' comprehensive knowledge and extensive ex-

---

an Integration and Supranational Governance, ed. Wayne Sandholtz and Alec Stone Sweet, (Oxford: Oxford University Press, 1998), 29.

¹⁴ Pollack, "Theorizing EU Policy-Making", 23; Nugent, *Government and Politics*, 516.

¹⁵ Nugent, *Government and Politics*, 516.

¹⁶ Pollack, "The New Institutionalism and European Integration", 127.

¹⁷ Nugent, *Government and Politics*, 516.

¹⁸ Pollack, "Theorizing EU Policy-Making", 21.

¹⁹ Pollack, "The New Institutionalism and European Integration", 129.

²⁰ Hall and Taylor, "Political Science and the Three New Institutionalism", 945.

perience in trade and economic issues to offer information and suggest options to the presidents of the European Commission, the EU's executive branch, which starts the legislative process by preparing draft laws, and EU commissioners, especially the trade commissioners. ERT has not of course limited its lobbying activities to the European Commission. In addition, using its access capability stemming from its members being leading European businessmen, it has similarly worked to influence leaders in individual EU member states.

Since its establishment, the ERT has tried to influence the above mentioned political actors to take decisions in line with its members' interests. Most importantly, it acted as an agenda-setter and policy-maker of the SEA and the Trans-European Networks (TENs) by convincing the European Commission's President of the time, Jacques Delors, that such policies suit EU interests. It also helped the European Commission in its struggle to introduce economic and monetary union. In this regard, it managed to push forward the incorporation of economic and monetary union's stages into the Maastricht Treaty in 1992 by informing member state leaders of the EU about the economic benefits of using a single currency. Furthermore, by maintaining contact with various political actors (the presidents of the European Commission, commissioners and EU member state leaders), it demanded EU to quickly ensure the accession of Central and Eastern European Countries (CEECs), restructure higher education in Europe and sign the Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP) with the US.

2. BIG BUSINESS INFLUENCE ON EU DECISION-MAKING

Lobbying began in the US in the early years of the republic. According to one account, the word lobbyist was previously used for journalists in the House of Commons in the United Kingdom. In the US, however, the word lobbyist was first used for a 'lobby agent' in 1839, referring to those who looked for proponents in Albany. The word lobbying has a different origin than lobbyist as it first referred to the work of US President Ulysses Grant in Willard Hotel in Washington. People who heard that he was in the hotel came to its lobby to get his attention regarding their businesses.²¹ Today, Washington is the world's center of lobbying, with nearly 100,000 lobbyists, and the top 100 lobbying organizations in Washington representing business interests.²² Of these, industry groups dominate the scene. Regarding lobbying expenditure in 2014, the US Chamber of Commerce was by far the biggest lobbying group, spending \$124 million. Other business groups followed in order: (2) the National Association of Realtors (\$55 million), (3) Blue Cross/Blue Shield (\$22.2 million), (4) the American Hospital Association (\$20.7 million), (5) the American Medi-

---

²¹ Müjde Ker Dinçer, *Lobiler*, (İzmir: Alfa Yayınları, 1999), 52.

²² Lee Drutman, "How Corporate Lobbyists Conquered American Diplomacy", *The Atlantic*, April 20, 2015, <http://www.theatlantic.com/business/archive/2015/04/how-corporate-lobbyists-conquered-american-democracy/390822/> (accessed: October 22, 2015).

cal Association (\$19.6 million), (6) the National Association of Broadcasters (\$18.4 million), and (7) the National Cable & Telecommunications Association (\$17.4 million). Large companies that lobby independently in Washington occupied the next three places: (8) Comcast Corp. (\$17.02 million), (9) Google Inc. (\$16.83 million) and (10) Boeing Co. (\$16.8 million).²³

Lobbying in the EU dates back to the early years of European integration. The European Coal and Steel Community's High Authority, a supranational institution, to which member states ceded some of their rights, was targeted by several interest groups. With the adoption of various common policies under the European Economic Community framework, interest groups desired to be more influential. The turning point for lobbying EC institutions, however, was the signing of the SEA in February 1986 because it gave more legislative powers to institutions on common policies. EU institutions' powers were then broadened further with the Maastricht Treaty in February 1992. As a result, the number of lobbies aiming to influence EU institutions significantly increased in Brussels in a very short time.²⁴ The institutions targeted by lobbyists are those that take part in the EU's 'ordinary legislative procedure'. This is simply the process through which the European Commission prepares draft EU laws before forwarding them to the European Parliament and the Council of the EU for approval. Currently, the latter two bodies share legislative power equally.

The European Commission is the most important supranational institution in the ordinary legislative procedure. Due to its authority for preparing draft EU laws, it is a key target of lobbies. When preparing EU laws, the European Commission needs external expertise because of understaffing and budgetary limitations. This deficit is filled through consultation with external actors, in fact lobbies, which try to influence legislation. The European Parliament has both supranational and intergovernmental powers. While initially, its role in EU legislative power was confined to consultation, it gradually managed to increase its role to being an institution which equally shares the power of approving legislation with the Council of the EU. The European Parliament is also tasked with making amendments to proposed legislation. Members of the European Parliament (MEPs) therefore need expertise and information while making decisions on legislative proposals. Here too, lobbies participate, providing MEPs with necessary expertise and information. The most important intergovernmental institution in the ordinary legislative procedure is the Council of the EU, composed of ministers from each EU member state. It has the right to approve legislation or demand its amendment. Since the interests

²³ Jesse Solomon, "Top 10 Companies Lobbying in Washington", *CNN*, October 1, 2014, <http://money.cnn.com/2014/10/01/investing/companies-lobbying-10-biggest-spenders/> (accessed: October 22, 2015); Center for Responsive Politics, "Top Spenders, 2014", <https://www.opensecrets.org/lobby/top.php?showYear=2014&indexType=s> (accessed: October 22, 2015).

²⁴ Ahmet Arabacı, "Avrupa Birliği'nde Çıkar Temsilinin Gelişimi", *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5, No.17 (2008), 79, 82.

of EU member state governments prevail in this institution, it is almost impossible for the vast majority of lobbies in Brussels to influence it.²⁵

In Brussels, the EU Quarter spreads over four square kilometers where the main institutions are located, namely the European Commission, the European Parliament and the Council of the EU. The offices of the majority of the most powerful lobbies are located in this area, in particular around Schuman Square (the major institutions next to it are the European Commission's headquarters, the Berlaymont building, and the Council of the EU's headquarters, the Justus Lipsius building) and Luxembourg Square (next to it is the European Parliament). While there is no precise number, it is estimated that there are now currently approximately 30,000 lobbyists trying influence EU institutions located in the EU quarter of Brussels. Of these, two-thirds work for business interests, whereas trade unions and civil society are underrepresented. There are also public affairs consultancies and law firms providing advice and lobbying for clients, with Hill & Knowlton and Burson-Marsteller being the most powerful.²⁶

As outlined above, two-thirds of lobbyists in Brussels represent business interests. According to one EU body, the Transparency Register, the top 10 companies spending most on lobbying in Brussels in 2014 were as follows: (1) Exxon Mobil (€4.5- 5 million), (2) Shell (€4.5- 5 million), (3) Microsoft (€4.5- 4.75 million), (4) Deutsche Bank (€3.962 million), (5) Dow Europe (€3.75- 4 million), (6) Google (€3.75-4 million), (7) General Electric (€3.5- 3.75 million), (8) Siemens (€3.23 million), (9) Huawei (€3 million), (10) BP (€2.5- 3 million).²⁷ However, it should be noted that this data may be unreliable because registration of lobbies is not mandatory. Business groups are also very powerful lobbies in Brussels, with the American Chamber of Commerce to the European Union (AmCham EU), which lobbies for the interests of 140 American companies in Europe,²⁸ being particularly influential. Another influential business group is the ERT,²⁹ which represents European multinationals. The influence of the multinationals and big business groups on EU decision-making regarding trade and economy policies is in line with the claim of rational choice institutionalists, that institutions affect political decisions by presenting alternatives on the choice-agenda of political actors, or by providing

---

²⁵ Peter Bouwen, "Corporate Lobbying in the European Union: The Logic of Access", *Journal of European Public Policy* 9, No.3 (2002), 379-381.

²⁶ Corporate Europe Observatory, "Brussels: The EU Quarter", September 2011, 6-7, 28, <http://corporateeurope.org/sites/default/files/publications/ceolobbylow.pdf> (accessed: October 20, 2015).

²⁷ Olivier Hoedeman, "Google, Dow and Deutsche Bank Break into Top-10 Biggest Corporate Lobbying Spenders", June 23, 2015, <http://lobbyfacts.eu/news/23-06-2015/google-dow-and-deutsche-bank-break-top-10-biggest-corporate-lobbying-spenders> (accessed: November 5, 2015).

²⁸ Corporate Europe Observatory, "Brussels: The EU Quarter", 21.

²⁹ AmCham EU declared to the Transparency Register that it allocated €900,000-€999,000 for lobbying in 2014.

information for them, who can then make better decisions.³⁰ In parallel with this claim, one of the significant reasons that make the ERT an influential business group is that it has provided functional alternatives and information to the presidents of the European Commission, commissioners and EU member state leaders due to its extensive experience and comprehensive trade and economic knowledge. After giving a brief introduction to the ERT, the next section focuses on the issues for which the ERT has concretely managed to influence EU decision-making and the issues that it has prioritized to influence EU decision-making in line with its members' interests.

3. LOBBYING ACTIVITIES OF THE ERT

A lack of competitiveness, dynamism and innovation in Europe's economy in the early 1980s compared to the US and Japanese economies led European tycoons, who feared the consequences of these problems, to establish the ERT in 1983 to present solutions to economic problems in Europe. Pehr Gyllenhammar, then chief executive of Volvo, spearheaded its establishment.³¹ Today, the ERT brings together about 50 chief executives and chairmen of major multinational companies in Europe, primarily from the industrial and technological sectors. The ERT member companies' combined revenues exceed €2.1bn and they provide 6.8 million jobs in Europe. The ERT supports policies which aim at creating the conditions necessary to increase European economy's competitiveness, growth and employment. Membership is personal, not corporate with the ERT's work program and priorities being determined in biannual Plenary Sessions, where decisions are taken by consensus. The Steering Committee, composed of the ERT chairman, two vice-chairmen, the former chairman and five other elected members from the Steering Committee, is in charge of reviving activities and making recommendations to the Plenary Sessions. To a great extent, however, the ERT's work is done by Working Groups. Their proposals to the Plenary Session are very important in determining its messages and positions. The Secretary General is the head of its headquarters in Brussels, tasked with coordinating and organizing activities, providing administrative support, in particular for Working Groups, and serving as a contact point.³² Today, the chairman of the ERT is Benoît Potier, who is CEO of the French multinational gas company, Air Liquide.³³ The ERT allocated €800.000- €899.999 for its

---

³⁰ Hall and Taylor, "Political Science and the Three New Institutionalism", 945.

³¹ European Round Table of Industrialists, "Highlights", 2010, 6, http://www.ert.eu/sites/ert/files/2010_october_-_ert_highlights.pdf (accessed: October 21, 2015).

³² European Round Table of Industrialists, "Welcome by Benoît Potier", <http://www.ert.eu/> (accessed: November 6, 2015); European Round Table of Industrialists, "About ERT", <http://www.ert.eu/about-us> (accessed: November 6, 2015).

³³ Members of the ERT are as follows: Nils S. Andersen (A.P. Møller – Maersk/ Denmark), Vittorio Colao (Vodafone Group/ United Kingdom), Jean-Paul Agon (L'Oréal/ France), César Alierta Izuel (Telefónica/ Spain), Paulo Azevedo (SONAE/ Portugal), Ben van Beurden (Royal Dutch Shell/ The Netherlands), Kurt Bock (BASF/ Germany), Jean-François van Boxmeer (Heineken/ The Netherlands), Carlo Bozotti (STMicroelectronics/ Italy), Svein Richard Brandtzaeg (Norsk Hydro/ Norway),

lobbying activities in 2014.³⁴

Since the ERT carries exceptional economic weight in Europe's economy and its members have personal friendships with political leaders, it has always managed to influence politicians at the highest level, using the best method of face-to-face negotiations. These high level politicians include the presidents of the European Commission and the heads of EU member states or governments.³⁵ This ability was defined by Keith Richardson, former ERT Secretary-General, as follows: "Access means being able to phone Helmut Kohl and recommend that he read a report. Access also means John Major phoning to thank the ERT for its viewpoints, or having lunch with Swedish Prime Minister just prior to the Swedish decision to apply for EC membership."³⁶

The EU's introduction of the Single European Act and then the Trans-European Networks are the ERT's most concrete lobbying achievements. Some positive developments took place in the European economy at the end of 1970s. However, as a result of the impacts of the second oil crisis in 1979, the economy stalled again, stopping growth, increasing unemployment and deteriorating the trade balance. As stagflation in the European economy led to EU member countries adopting overt and covert protectionist measures, the European Commission almost lost its belief that the single market, a goal set by member states in the Rome Treaty in 1957, would be introduced.³⁷ In those difficult years for the European economy, a new European Commission

---

Antonio Brufau (Repsol/ Spain), Ton Büchner (AkzoNobel/ The Netherlands), Paul Bulcke (Nestlé/ Switzerland), Jean-Pierre Clamadieu (Solvay/ Belgium), Iain Conn (Centrica/ United Kingdom), Ian Davis (Rolls-Royce/ United Kingdom), Rodolfo De Benedetti (CIR/ Italy), Pierre-André de Chalendar (Saint-Gobain/ France), Marijn Dekkers (Bayer/ Germany), Claudio Descalzi (Eni/ Italy), Henrik Ehrnrooth (KONE/ Finland), John Elkann (FCA/ Italy), Ignacio S. Galán (Iberdrola/ Spain), Zolt Hernádi (MOL/ Hungary), Heinrich Hiesinger (ThyssenKrupp/ Germany), Timotheus Höttes (Deutsche Telekom/ Germany), Frans van Houten (Royal Philips/ The Netherlands), Pablo Isla (Inditex/ Spain), Leif Johansson (Ericsson/ Sweden), Joe Kaeser (Siemens/ Germany), Jacek Krawiec (PKN Orlen/ Poland), Bruno Lafont (LafargeHolcim/ France), Thomas Leysen (Umicore/ Belgium), Bill McDermott (SAP/ Germany), Nancy McKinstry (Wolters Kluwer/ The Netherlands), Gérard Mestrallet (ENGIE/ France), Lakshmi N. Mittal (ArcelorMittal/ United Kingdom), Dimitri Papalexopoulos (Titan Cement/ Greece), Jan du Plessis (Rio Tinto/ United Kingdom), Patrick Pouyanné (TOTAL/ France), Norbert Reithofer (BMW Group/ Germany), Stéphane Richard (Orange/ France), Kasper Rorsted (Henkel/ Germany), Güler Sabancı (Sabancı Holding/ Turkey), Risto Siilasmaa (Nokia Corporation/ Finland), Ulrich Spiesshofer (ABB/ Switzerland), Carl-Henric Svanberg (BP/ United Kingdom), Johannes Teysen (E.ON/ Germany), Jacob Wallenberg (Investor AB/ Sweden). See., European Round Table of Industrialists, "Members", <http://www.ert.eu/members> (accessed: November 6, 2015).

³⁴ Transparency Register, "European Round Table of Industrialists", July 31, 2015, <http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/displaylobbyist.do?id=25487567824-45> (accessed: October 25, 2015).

³⁵ Keith Richardson, "Big Business and the European Agenda: Reflections on the Activities of the European Round Table of Industrialists, 1988- 98", Sussex European Institute, Working Paper No.35, September 2000, 18.

³⁶ Belén Balanyá et al., *Europe Inc.: Regional and Global Restructuring and the Rise of Corporate Power*, (London: Pluto Press, 2003), 19.

³⁷ Desmon Dinan, *Avrupa Birliği Tarihi*, translator: Hale Akay, (İstanbul: Kitap Yayınevi, 2013), 222.

assumed office under the presidency of Jacques Delors on January 6, 1985. Believing that the European economy needed a brand new start, the Delors Commission made its central objective ensuring the realization of the Rome goal of single a market, with free movements of people, services, goods and capital. In June 1985, the European Commission produced its White Paper, 'Completing the Internal Market', which set out a specific program for the single market's completion by the end of 1992. This single market project was agreed in the intergovernmental conference, composed of the representatives of member states, in the second half of 1985, before the SEA was eventually signed on February 17, 1986.³⁸

In fact, the ERT's business leaders were largely behind setting the agenda and providing alternative policies for the single market.³⁹ The ERT's second meeting, in Amsterdam on June 1, 1983, accepted a memorandum, 'Foundations for the Future of European Industry', to send to the European Commissioner for Industrial Affairs and Energy, Étienne Davignon. The memorandum emphasized that while Europe needed to promote new wealth creation, European industrialists could not achieve this alone; thus they needed political action, which first and foremost might be provided by implementing a unified European market. Since then, influential European newspapers and journals, such as the Financial Times, Economist, International Herald Tribune, Le Figaro and Der Spiegel, were used by the ERT to voice its views regarding how to develop European economy, particularly by introducing the single market, which was indispensable according to the organization since it would increase investment, eliminate uncoordinated standards and prevent fiscal, legal and political obstacles hindering the creation of transnational industrial structures. The ERT also explained these expected benefits to European leaders.⁴⁰

In late 1984, Karl-Heinz Narjes, European Commissioner for the Internal Market, presented his comprehensive package of proposals to complete the single market. European business leaders, however, were not satisfied by his proposal, complaining that it was unwieldy, lacked a precise timetable and did not include a strategy to achieve industrial growth. It therefore became very clear that European business leaders had to produce their own program so Wisse Dekker, the ERT's Chairman and CEO of Philips, took the initiative by presenting a plan, called 'Europe 1990: An Agenda for Action', on January 11, 1985 in Brussels, to nearly 500 people, including members of the newly

---

³⁸ William Nicoll and Trevor C. Salmon, *Understanding the European Union*, (Harlow: Pearson Education, 2001), 35. The SEA not only introduced the common market. It also extended qualified majority voting (voting weight according to the populations of member states) in order to prevent vetoes by small member states against the European integration project, thereby speeding up the decision-making. It also introduced a "co-operation procedure" between the Council of the EU and the European Parliament by increasing the latter's powers in the legislative process, and codified the European Political Cooperation. *Ibid.*, 36.

³⁹ Maria Green Cowles, "Setting the Agenda for a New Europe: The ERT and EC 1992", *Journal of Common Market Studies* 33, No. 4 (1995), 522.

⁴⁰ *Ibid.*, 505-508.

appointed Delors Commission.⁴¹ Dekker underlined the precise steps to reach to a single market. These were the elimination of border formalities, opening up of public procurement markets (in particular for telecommunications), harmonization of technical standards and ensuring fiscal harmonization (in particular Value Added Tax). To complete the single market project, Dekker even determined a timetable with a deadline of 1990.⁴² Dekker's proposal was then featured in the ERT's June 1985 report 'Changing Scales: A Review Prepared for the Roundtable of Industrialists', which the organization sent to EU heads of state and government. Three days after Dekker's speech, Delors spoke in the European Parliament in parallel with Dekker's proposal. Most remarkable, however, was that the content of Dekker's proposal was almost identical to the Delors Commission's White Paper, 'Completing the Internal Market', of June 14, 1985. The only difference was that the latter postponed the single market's completion to the end of 1992. In 1993, Delors admitted in a television interview that the ERT "was one of the main driving forces behind the single market".⁴³

Another of the ERT's concrete lobbying achievements is the creation of the EU's Trans-European Networks (TENs) policy. While the ERT was largely behind the SEA, the EU's introduction of TENs was totally due to the ERT. In order to ensure a well-functioning single market, the EU introduced TENs in the Maastricht Treaty in 1992. The new policy's purpose was "to integrate an interoperable European infrastructure in the areas of transport, energy and telecommunications, and in this regard to identify technical standards and priority projects of common interest and develop financing instruments for the implementation of these infrastructure projects".⁴⁴ With TENs, the EU takes into account the particular need to link islands, landlocked and peripheral regions with the central regions of Europe.⁴⁵ TENs is financed by the EU's Cohesion and Structural funds, and loans from the European Investment Bank. In December 2013, the EU created the Connecting Europe Facility (CEF), which determines the conditions, methods and procedures for providing EU financial assistance to TENs in order to support projects of common interest in transport, telecommunications and energy infrastructure, and to exploit potential synergies between those sectors. CEF also establishes the breakdown of resources to be made available under the multiannual financial framework for 2014 - 2020. €33.3 billion has been allocated to implement CEF in 2014-2015, with transport taking the largest share of €26.2 billion, followed by energy with €5.8 billion and telecommunications with €1.1 billion.⁴⁶

---

⁴¹ *Ibid.*, 514.

⁴² European Round Table of Industrialists, "Highlights", 26.

⁴³ Balanyá et al., *Europe Inc.*, 21-22.

⁴⁴ Ministry for EU Affairs of Turkey, "Trans-European Networks Policy of the European Union", March 9, 2015, <http://www.ab.gov.tr/?p=86&l=2> (accessed: November 13, 2015).

⁴⁵ Article 170 of the Treaty on the Functioning of the European Union (ex Article 154 TEC).

⁴⁶ Official Journal of the European Union, "Regulation (EU) No 1316/2013 of the European

In the mid-1980s, the ERT started to lobby the EU to improve Europe's transport infrastructure to enhance the single market's efficiency. In its 'Missing Links' report of December 1984, the ERT stressed that while European countries had improved their national road and rail infrastructure, they had failed to do the same for cross-border transportation. Specifically, rail connections between major European cities were insufficient, and motorway links, although good within national borders, were not satisfactory on Europe's periphery (UK, Scandinavia, Italy, the Iberian Peninsula, the Balkans). According to the ERT, this prevented Europe's international businesses from achieving economies of scale, optimum marketing and developing manufacturing strategies. The ERT made three proposals: an Anglo-French Channel road/rail link (EuroRoute), a Scandinavian road/rail link to Northern Germany (Scanlink) and a European high-speed train network, which would bring direct major economic and industrial benefits.⁴⁷ The ERT also recommended that more private capital investment was necessary for transport infrastructure development. Following the ERT's initiative, a joint European Commission-ERT task force was established, which presented a report in March 1986, 'Promoting and Financing Large-Scale Infrastructure Projects in Europe'. This developed typical financing models, which led the European Commission to create a new portfolio, 'Financial Engineering'. In the same year, the ERT produced another report, 'Clearing the Lines: A Users' View on Business Communications in Europe'. Its recommendations were repeatedly cited by the European Commission in its later Green Paper on telecommunications.⁴⁸

The ERT's ambitious studies of how to improve European transport infrastructure continued with the publication of two reports, which were well received by the European Commission. The first, in 1989, was 'Need for Renewing Transport Infrastructure in Europe', in which the ERT analyzed weaknesses in decision-making and financial arrangements. The second, in 1991, 'Missing Networks', argued that European transport infrastructure development should be treated as a single system rather than uncoordinated projects.⁴⁹ In addition, the ERT carried out mass lobby campaign on the transport ministers of member states to adopt TENs. As a result, TENs was finally included in the Maastricht Treaty in 1992.⁵⁰

Parliament and of the Council of 11 December 2013 Establishing the Connecting Europe Facility, Amending Regulation (EU) No 913/2010 and Repealing Regulations (EC) No 680/2007 and (EC) No 67/2010"; December 20, 2013, L 348/129, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1316> (accessed: November 13, 2015).

⁴⁷ European Round Table of Industrialists, "Missing Links: Upgrading Europe's Transborder Ground Transport Infrastructure", December 1984, http://www.ert.eu/sites/ert/files/generated/files/document/1984_-_missing_links.pdf (accessed: November 2, 2015).

⁴⁸ European Round Table of Industrialists, "Highlights", 23.

⁴⁹ *Ibid.*, 34.

⁵⁰ Balanyá et al., *Europe Inc.*, 22-23.

The EU benefitted tremendously from introducing the SEA, which revitalized the investment atmosphere in Europe, with European companies starting to engage in cross-border mergers and joint production arrangements. Delors's vision of Europe was not, however, limited to the SEA. With the support of the majority of EU member states, Delors started to work on introducing a single currency in order to further simplify trade in Europe.⁵¹ Finally, the stages of Economic and Monetary Union (EMU), along with entrance criteria, were incorporated into the Maastricht Treaty in 1992. In the beginning of 1999, some member states started to use the Euro as their single currency, while currently 19 EU member states use it. The ERT's direct involvement in EMU was limited, with the politicians being the clear initiators. Nevertheless the ERT influenced the initiative through the Association for the Monetary Union of Europe (AMUE), established in 1987 by the ERT's leading companies (Fiat, Philips, Siemens and Total) to push it forward. The AMUE had close contact with the Delors Commission with the aim of supporting their efforts to create the EMU.⁵² It sent reports to EU member state heads of state and government explaining European businesses' support for the Delors Commission-led EMU process,⁵³ and tried to influence economic bureaucrats in Europe through technical conferences and seminars.⁵⁴ Delors appreciated the AMUE's significant support, stating that "company managers not only follow us, but often precede us".⁵⁵ After the Maastricht Treaty, the ERT, through AMUE, continued to promote the introduction of EMU before the end of the 1990s because, according to the ERT, "a single market without a single currency is only half the battle," and it would be very difficult for the EU to survive economically with many currencies while the US and Japan had single currencies.⁵⁶

In addition to its above mentioned concrete lobbying achievements, the ERT also lobbied the EU over other issues to protect the interests of the European business community. These included enlargement, European higher education and TTIP. Since it targeted Europe as widely as possible in order to improve trade opportunities, the ERT gave special importance to the EU's Eastern enlargement project.⁵⁷ After gaining independence following the collapse of the Soviet Union, the CEECs rapidly applied for EU membership. On May 1, 2004, Poland, Czech Republic, Hungary, Slovakia, Slovenia, Latvia, Lithu-

---

⁵¹ Ian Bache, Stephen George and Simon Bulmer, *Politics in the European Union*, (Oxford and New York: Oxford University Press, 2011), 145- 146.

⁵² Bastiaan Van Apeldoorn, "Transnational Class Agency and European Governance: The Case of the European Round Table of Industrialists", *New Political Economy* 5, No.2 (2000), 160- 170.

⁵³ *Ibid.*, 170.

⁵⁴ Association for the Monetary Union of Europe, "Taking Stock of 9 Years of Euro Conferences", AMUE Newsletter, No. 38, January/ February 1999.

⁵⁵ Cited in Apeldoorn, "Transnational Class Agency and European Governance", 170.

⁵⁶ European Round Table of Industrialists, "Reshaping Europe: A Report from the European Round Table of Industrialists", September 1991, 46, http://ert.eu/sites/ert/files/generated/files/document/reshaping_europe.pdf (accessed: November 17, 2015).

⁵⁷ *Ibid.*, 41.

ania, Estonia, together with Malta and the Greek Cypriots, became EU members. Bulgaria and Romania, the remaining CEECs, also joined the EU on January 1, 2007, after completing democratization reforms, specifically regarding corruption and strengthening the judicial system. Because the Eastern enlargement was the largest in EU history and, crucially, involved the participation of economically and democratically less developed states than current EU member states, it caused significant debates in Europe. Those against the Eastern enlargement concentrated on various threats: mass immigration, increased organized crime, workers coming from poor countries taking workers' jobs in rich countries, and weakened EU integration. Supporters claimed that peace and security in the continent would be strengthened, immigration would promote economic growth and the EU would better cooperate with these acceding countries in fighting organized crime.⁵⁸

The ERT was a very enthusiastic supporter of the Eastern enlargement since the prospect of an enormous number of low-wage workers and 150 million additional customers joining the single market meant that the EU business community could add a new 'South-east Asia' in its immediate vicinity to its portfolio. These expectations led the ERT to take action to accelerate the Eastern enlargement. Significantly, in 1997, it established a special working group on enlargement, which submitted its enlargement action plan to the European Council's historic Luxembourg Summit in December 1997, where EU leaders decided to open accession negotiations with the first group of states, namely Hungary, Poland, Czech Republic, Estonia and the Greek Cypriots. The main point stressed in the ERT's enlargement action plan was that the EU should quickly "integrate all the candidate countries into a larger, more competitive and reinvigorated European Union". In February 1999, the ERT's special working group on enlargement produced 'The East-West Win-Win Business Experience' report, which argued that Western companies' investments in Eastern Europe's candidate states would bring benefits for both sides.⁵⁹

Another issue where the ERT has tried to influence EU decision-making concerns higher education. In the 1980s, in order to enhance competitiveness and innovation in Europe, the ERT worked to promote the idea of restructuring higher education in Europe, which, they argued, lagged behind the US and Japanese systems. In 1987, it founded a working group on education, which published a report, entitled 'Education and European Competence', in 1989 that explained the ERT's views about higher education in Europe and how to restructure it. The report claimed that Europe's research activities in computer sciences and biotechnology, which are the main drivers of technological revolution, were not sufficient, thereby causing European industry to lag behind its rivals, the US and Japan. The report also stressed that cooperation between

---

⁵⁸ European Commission, "Basic Arguments", April 29, 2002, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/press_corner/basic_arguments_en.htm (accessed: November 17, 2015).

⁵⁹ Balanyá et al., *Europe Inc.*, 28-29.

industry and higher educational institutions in Europe, in particular regarding academic studies and research, was weaker than in the US and Japan. This view was a central focus of the ERT throughout the report.⁶⁰

Regarding restructuring higher education, the report made the following recommendations for general higher education-industry cooperation: developing higher education-industry partnerships, specifically through common programs; increasing company representation on the administrative boards of universities; increasing academic awareness of industry, for instance by organizing training programs; establishing a European Open University to develop higher education-industry cooperation; the creation of a pan-European rather than nationally-based education system, including European educational programs, degrees, exchange programs, standardization of curriculums at the European level, and transferability of studies and exams.⁶¹ The ERT also pressured the EU to restructure higher education.⁶² Significantly, these suggestions have indeed become the main focuses of the EU while reforming higher education over the last 15 years, for instance through the Bologna Process, Horizon 2020, Europe 2020, the European Higher Education Area, the European Research Area, Knowledge and Innovation Communities, and the European Institute of Innovation and Technology.⁶³ Nevertheless, it would be unwarranted to claim that the EU was directly influenced by the ERT's suggestions since there is no clear evidence of this.

The Higher Level Working Group on Jobs and Growth, created by the EU and US in 2011 to explore the feasibility and benefits of a broad free trade agreement, paved the way for starting negotiations on the TTIP, a comprehensive and ambitious bilateral free trade agreement, in July 2013.⁶⁴ TTIP is still under negotiations. In fact, mutual EU and US customs tariffs are low, averaging around 3% (although EU tariffs on processed food, automotive and forest products, and US tariffs on forest products, food and textile are far higher). The TTIP negotiations have focused on eliminating non-tariff barriers, which have the same impact as high tariff rates.⁶⁵ Another important aim of the negotiations has been harmonizing regulations. For instance, TTIP aims to introduce common standards for testing the safety of cars, drugs and soft furnishings,

---

⁶⁰ Ilkka Kauppinen, "The European Round Table of Industrialists and the Restructuring European Higher Education", *Globalisation, Societies and Education* 12, No.4 (2014), 504, 507.

⁶¹ *Ibid.*, 509.

⁶² Ronald G. Sultana, "A Uniting Europe, a Dividing Education? Euro-centrism and the Curriculum", *International Studies on Sociology of Education* 5, No.2 (1995), 126.

⁶³ Kauppinen, "European Round Table of Industrialists...", 512-513.

⁶⁴ European Trade Union Committee for Education, "General Information on TTIP", [http://www.csee-etu.org/en/actions/campaigns/exclude-education-from-ttip/262-what-is-the-ttip#What is the status of negotiations?](http://www.csee-etu.org/en/actions/campaigns/exclude-education-from-ttip/262-what-is-the-ttip#What%20is%20the%20status%20of%20negotiations?) (accessed: November 13, 2015).

⁶⁵ Said Akman, "AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye", TEPAV, 2013, 6, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1371828341-5.AB__ABD__Transatlantik_Ticaret_ve_Yatirim_Ortakligi__TTIP__ve_Turkiye.pdf (accessed: July 25, 2014).

because doing different tests in the EU and US is expensive for companies.⁶⁶ It is expected that if the parties manage to conclude the TTIP, it will lead to growth and the creation of new jobs for both sides. For instance, one study conducted by the Centre for Economic Policy Research, commissioned by the European Commission, reveals that nearly €119bn and €95bn could be gained per year by the EU and US respectively.⁶⁷ The TTIP negotiations, however, have continued very slowly, with the European Commission's status report, leaked in September 2015, showing that the two sides have still not exchanged their positions on 10 of the 24 chapters. The report blamed the US for this slow-moving progress, stating that because the US is also negotiating with eleven Pacific countries on the Trans-Pacific Partnership, another free trade agreement, it has specifically delayed tabling proposals for several chapters, including regulatory cooperation on chemicals, cosmetics, pesticides, engineering, and information and communication technologies.⁶⁸

The ERT's involvement in lobbying for TTIP can be analyzed within the framework of its participation in the work of the Trans-Atlantic Business Dialogue (TABD) via its members and the Business Alliance for TTIP.⁶⁹ Business groups in both the EU and US have long hoped for a comprehensive free trade agreement. To lobby for the realization of this vision, the TABD, an official business advisory group for officials of the EU and US, composed of European and American companies' chief executive officers and C-Suite executives, was created in 1995. In 2007, the TABD gained a significant opportunity to lobby for a comprehensive free trade agreement as a result of the establishment of the Transatlantic Economic Council, which brings together both sides' senior economic policy and regulatory officials to further integrate the transatlantic economies.⁷⁰ In 2013, the Trans-Atlantic Business Council (TABC), which is the only officially recognized transatlantic voice for companies regarding investment and trade, was established in 2013, following the merger of the TABD and the European-American Business Council. The TABC's first and foremost objective is to promote a barrier-free transatlantic market to contribute to economic growth. The TABD is the executive council branch of

---

⁶⁶ Leala Padmanabhan, "TTIP: The EU-US Trade Deal Explained", *BBC*, December 18, 2014, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-30493297> (accessed: November 19, 2015).

⁶⁷ Andrew Walker, "TTIP: Why the EU-US Trade Deal Matter", *BBC*, May 13, 2015, <http://www.bbc.com/news/business-32691589> (accessed: November 19, 2015).

⁶⁸ Quantin Ariès and Hans Von Der Burchard, "TTIP Negotiations not even Half Done", *Politico*, September 30, 2015, <http://www.politico.eu/article/ttip-negotiations-not-even-half-done/> (accessed: November 19, 2015).

⁶⁹ To focus on the prospect of the TTIP, the ERT established the Trade and Market Access Working Group as well.

⁷⁰ John Hilary, "The Transatlantic Trade and Investment Partnership- A Charter for Deregulation- an Attack on Jobs- an End to Democracy", Rosa Luxemburg Stiftung, Brussels Office, February 2015, 23, http://rosalux-europa.info/publications/books/ttip_en/ (accessed: November 20, 2015); Trans-Atlantic Business Council, "About TABD", <http://www.transatlanticbusiness.org/tabd/about-tabd/> (accessed: November 20, 2015); United States Department of State, "Transatlantic Economic Council", <http://www.state.gov/p/eur/rt/eu/tec/> (accessed: November 20, 2015).

the TABC, which is above all dedicated to the introduction of TTIP. TABD provides its members with access to members of the US cabinet and Commissioners in the European Commission. In addition, it makes business-related recommendations to US and EU leaders before US-EU Summits.⁷¹ The TABD was co-chaired by the ERT's member, Investor AB, in 2013 and 2014. Currently, ERT members, BASF and Ericson, are among the 11 European member companies of the TABD. Thus, the ERT has joined the lobbying activities of the TABD to promote the introduction of the TTIP as soon as possible.

The European Business Alliance for TTIP was established in 2013 in the European Business Summit to support the successful conclusion of the TTIP. It is the other business group that the ERT participates in for lobbying for the TTIP. Other participants of the alliance are AmCham EU, AmChams in Europe, European Services Forum, US Chamber of Commerce, TABC, Transatlantic Policy Network, European Association of Craft, Small and Medium-Sized Enterprises.⁷² Specifically, its lobbying activities include contacting EU Trade Commissioners, both previous one, Karel De Gucht, and the current incumbent, Cecilia Malmström, to ask that the European Commission increase its efforts to conclude the TTIP negotiations by overcoming disagreements so that the EU economy can gain from the enormous economic benefits that they claim the TTIP will provide.⁷³

CONCLUSION

EU institutions have been given more legislative powers in EU policy areas since the introduction of the SEA in 1986. This led big business companies and their groups to establish offices in Brussels in order to influence EU decision-making in line with their interests. Due to the European Commission and European Parliament's insufficient expertise in many technical policy areas, they have chosen to benefit from lobbies that provide them necessary information. For trade and economy related issues, big business companies and their groups have been the most significant providers of information to such institutions, making them very influential in EU decision-making. The influence of business lobbies in EU decision-making support the claims of rational choice institutionalists, that institutions affect the decisions of political actors by pro-

---

⁷¹ Trans-Atlantic Business Council, "About TABD".

⁷² BUSINESSEUROPE, "European Business United in Strong Support for TTIP", May 15, 2014, <https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2014-00534-E.pdf> (accessed: November 23, 2015).

⁷³ Daniela Vincenti, "Business Alliance Set to Drive EU-US Trade Deal", *EurActiv*, May 17, 2013, <http://www.euractiv.com/specialreport-ebs/business-alliance-set-drive-eu-u-news-519811> (accessed: November 23, 2015); BUSINESSEUROPE, "Business Alliance for TTIP Organises Welcome Reception for EU Trade Commissioner Cecilia Malmström", February 2, 2015, <https://www.businesseurope.eu/news/commissioner-malmstrom-together-we-will-make-ttip-happen> (accessed: November 23, 2015); Trans-Atlantic Business Council, "Business Alliance for TTIP Urges Political Momentum of TTIP Talks", July 10, 2015, <http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2015/07/European-Business-Alliance-letter-10th-TTIP-negotiating-round.pdf> (accessed: November 23, 2015).

viding them with information or alternative policy options. In this regard, the ERT is the most influential European business group, drawing on the comprehensive knowledge and extensive experience of its members, who include Europe's leading industrialists.

The three policy areas where the ERT has directly influenced EU decision-making are the signing of the SEA, the introduction of the TENs and the promotion of the EMU. In the first half of the 1980s, suffering from a stagnating European economy, the ERT pressured the EU to introduce a single market with free movements of capital, labor, goods and services. It then produced its plan for how to establish it. Apart from the timetable for reaching a single market, Delors' White Paper, 'Completing the Internal Market' was the same as the ERT's proposals. After the signing of the SEA, to make the single market efficient, the ERT worked to convince the European Commission and transport ministers of EU member states to create the TENs to connect major EU cities via road and railways. In line with the ERT's recommendations, the EU subsequently incorporated this into the Maastricht Treaty in 1992. Regarding both the introduction of the SEA and the TENs, it is possible to conclude that the ERT acted as an agenda-setter and policy-maker. Another lobbying achievement concerned the EMU, although this time its role was limited to supporting the European Commission in its struggle to introduce this policy. To achieve this, the ERT created the AMUE, which sent reports to EU member state leaders, and organized conferences and seminars for economic bureaucrats in Europe, arguing that trade in the EU would be simpler with a single currency. Eventually, the European Commission successfully incorporated the stages of the EMU into the Maastricht Treaty.

The ERT also tried to convince EU decision-makers to introduce various policies that suited its members' interests. First, it lobbied the EU to accelerate the accession of CEECs because it thought that they would be the EU business community's new 'Southeast Asia', offering cheap labor and larger markets. Second, taking into account that Europe needed to enhance innovation and competitiveness, it lobbied the EU at the end of the 1980s to restructure higher education. Third, through the TABD and Business Alliance for TTIP, it has continued to lobby the EU to sign the TTIP, arguing that the EU economy would gain huge economic benefits. Regarding these three policies, the ERT has targeted different decision-makers, particularly the presidents of the European Commission, commissioners and EU member state leaders.

BIBLIOGRAPHY

Akman, Said, “AB-ABD Transatlantik Ticaret ve Yatırım Ortaklığı (TTIP) ve Türkiye”, TEPAV, 2013, http://www.tepav.org.tr/upload/files/1371828341-5.AB__ABD_Transatlantik_Ticaret_ve_Yatirim_Ortakligi__TTIP__ve_Turkiye.pdf (accessed: July 25, 2014).

Apeldoorn, Bastiaan Van, “Transnational Class Agency and European Governance: The Case of the European Round Table of Industrialists”, *New Political Economy* 5, No.2 (2000): 157-181.

Arabacı, Ahmet, “Avrupa Birliği’nde Çıkar Temsilinin Gelişimi”, *Uluslararası İlişkiler Dergisi* 5, No.17 (2008): 73-103.

Ariés, Quantin and Burchard, Hans Von Der, “TTIP Negotiations not even Half Done”, *Politico*, September 30, 2015, <http://www.politico.eu/article/ttip-negotiations-not-even-half-done/> (accessed: November 19, 2015).

Association for the Monetary Union of Europe, “Taking Stock of 9 Years of Euro Conferences”, AMUE Newsletter, No. 38, January/ February 1999.

Bache, Ian, George, Stephen, and Bulmer, Simon, *Politics in the European Union*, Oxford and New York: Oxford University Press, 2011.

Balanyá, Belén et al., *Europe Inc.: Regional and Global Restructuring and the Rise of Corporate Power*, London: Pluto Press, 2003.

Bouwen, Peter, “Corporate Lobbying in the European Union: The Logic of Access”, *Journal of European Public Policy* 9, No.3 (2002): 365-390.

BUSINESSEUROPE, “Business Alliance for TTIP Organises Welcome Reception for EU Trade Commissioner Cecilia Malmström”, February 2, 2015, <https://www.businesseurope.eu/news/commissioner-malmstrom-together-we-will-make-ttip-happen> (accessed: November 23, 2015).

BUSINESSEUROPE, “European Business United in Strong Support for TTIP”, May 15, 2014, <https://www.businesseurope.eu/sites/buseur/files/media/imported/2014-00534-E.pdf> (accessed: November 23, 2015).

Center for Responsive Politics, “Top Spenders, 2014”, <https://www.opensecrets.org/lobby/top.php?showYear=2014&indexType=s> (accessed: October 22, 2015).

Corporate Europe Observatory, “Brussels: The EU Quarter”, September 2011, <http://corporateeurope.org/sites/default/files/publications/ceolobbylow.pdf> (accessed: October 20, 2015).

Cowles, Maria Green, “Setting the Agenda for a New Europe: The ERT and EC 1992”, *Journal of Common Market Studies* 33, No. 4 (1995): 501-526.

Dinan, Desmon, *Avrupa Birliği Tarihi*, translator: Hale Akay, İstanbul: Kitap Yayınevi, 2013.

Dinçer, Müjde Ker, *Lobiler*, İzmir: Alfa Yayınları, 1999.

Drutman, Lee, “How Corporate Lobbyists Conquered American Diplomacy”, *The Atlantic*, April 20, 2015, <http://www.theatlantic.com/business/archive/2015/04/how-corporate-lobbyists-conquered-american-democracy/390822/> (accessed: October 22, 2015).

European Commission, “Basic Arguments”, April 29, 2002, http://ec.europa.eu/enlargement/archives/press_corner/basic_arguments_en.htm (accessed: November 17, 2015).

European Round Table of Industrialists, “About ERT”, <http://www.ert.eu/about-us> (accessed: November 6, 2015).

European Round Table of Industrialists, “Highlights”, 2010, http://www.ert.eu/sites/ert/files/2010_october_-_ert_highlights.pdf (accessed: October 21, 2015).

European Round Table of Industrialists, “Members”, <http://www.ert.eu/members> (accessed: November 6, 2015).

European Round Table of Industrialists, “Missing Links: Upgrading Europe’s Transborder Ground Transport Infrastructure”, December 1984, http://www.ert.eu/sites/ert/files/generated/files/document/1984_-_missing_links.pdf (accessed: November 2, 2015).

European Round Table of Industrialists, “Reshaping Europe: A Report from the European Round Table of Industrialists”, September 1991, http://ert.eu/sites/ert/files/generated/files/document/reshaping_europe.pdf (accessed: November 17, 2015).

European Round Table of Industrialists, “Welcome by Benoît Potier”, <http://www.ert.eu/> (accessed: November 6, 2015).

European Trade Union Committee for Education, “General Information on TTIP”, [http://www.csee-etuice.org/en/actions/campaigns/exclude-education-from-ttip/262-what-is-the-ttip#What is the status of negotiations?](http://www.csee-etuice.org/en/actions/campaigns/exclude-education-from-ttip/262-what-is-the-ttip#What%20is%20the%20status%20of%20negotiations?) (accessed: November 13, 2015).

Hall, Peter A., and Taylor, Rosemary C. R., “Political Science and the Three New Institutionalism”, *Political Studies* 44, No. 4 (1996): 936-957.

Hatton, Lucy, “Theories of European Integration”, CIVITAS Institute for the Study of Civil Society, 2015, <http://www.civitas.org.uk/eufacts/download/OS.16%20Theories.pdf> (accessed: November 3, 2015).

Hilary, John, “The Transatlantic Trade and Investment Partnership- A Charter for Deregulation- an Attack on Jobs- an End to Democracy”, Rosa Luxemburg Stiftung, Brussels Office, February 2015, http://rosalux-europa.info/publications/books/ttip_en/ (accessed: November 20, 2015).

Hoedeman, Olivier, “Google, Dow and Deutsche Bank Break into Top-10 Biggest Corporate Lobbying Spenders”, June 23, 2015, <http://lobbyfacts.eu/news/23-06-2015/google-dow-and-deutsche-bank-break-top-10-biggest-corporate-lobbying-spenders> (accessed: November 5, 2015).

Karacasulu, Nilüfer, “Avrupa Entegrasyon Kuramları ve Sosyal İnşaatçı Yaklaşım”, *Uluslararası Hukuk ve Politika* 3, No.9 (2007): 82-100.

Kauppinen, Ilkka, “The European Round Table of Industrialists and the Restructuring European Higher Education”, *Globalisation, Societies and Education* 12, No.4 (2014): 498-519.

Ministry for EU Affairs of Turkey, “Trans-European Networks Policy of the European Union”, March 9, 2015, <http://www.ab.gov.tr/?p=86&l=2> (accessed: November 13, 2015).

Nicoll, William and Salmon, Trevor C., *Understanding the European Union*, Harlow: Pearson Education, 2001.

Nugent, Neill, *The Government and Politics of the European Union*, New York: Palgrave Macmillan, 1999.

Official Journal of the European Union, “Regulation (EU) No 1316/2013 of the European Parliament and of the Council of 11 December 2013 Establishing the Connecting Europe Facility, Amending Regulation (EU) No 913/2010 and Repealing Regulations (EC) No 680/2007 and (EC) No 67/2010”, December 20, 2013, L 348/129, <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex:32013R1316> (accessed: November 13, 2015).

Padmanabhan, Leala, “TTIP: The EU-US Trade Deal Explained”, *BBC*, December 18, 2014, <http://www.bbc.com/news/uk-politics-30493297> (accessed: November 19, 2015).

Peters, B. Guy, *Institutional Theory in Political Science: The ‘New Institutionalism’*, London and New York: Pinter, 1999.

Pierson, Paul, “The Path to European Integration: A Historical-Institutionalist Analysis”, in *European Integration and Supranational Governance*, ed. Wayne Sandholtz and Alec Stone Sweet, Oxford: Oxford University Press, 1998. Pollack, Mark A., “The New Institutionalism and European Integration”, in *European Integration Theory*, ed. Antje Wiener and Thomas Diez, New York: Oxford University Press, 2009.

Pollack, Mark A., "Theorizing EU Policy-Making", in *Policy Making in the European Union*, ed. Helen Wallace, Mark A. Pollack and Alasdair R. Young, New York: Oxford University Press, 2010.

Reus-Smit, Christian, "Constructivism", in *Theories of International Relations*, ed. Scott Burchill et al., New York: Palgrave Macmillan, 2005.

Richardson, Keith, "Big Business and the European Agenda: Reflections on the Activities of the European Round Table of Industrialists, 1988- 98", Sussex European Institute, Working Paper No.35, September 2000.

Rosamond, Ben, *Theories of European Integration*, New York: Palgrave Macmillan, 2000.

Solomon, Jesse, "Top 10 Companies Lobbying in Washington", *CNN*, October 1, 2014, <http://money.cnn.com/2014/10/01/investing/companies-lobbying-10-biggest-spenders/> (accessed: October 22, 2015).

Sultana, Ronald G., "A Uniting Europe, a Dividing Education? Euro-centrism and the Curriculum", *International Studies on Sociology of Education* 5, No.2 (1995): 115-144.

Trans-Atlantic Business Council, "About TABD", <http://www.transatlantic-business.org/tabd/about-tabd/> (accessed: November 20, 2015).

Trans-Atlantic Business Council, "Business Alliance for TTIP Urges Political Momentum of TTIP Talks", July 10, 2015, <http://www.transatlanticbusiness.org/wp-content/uploads/2015/07/European-Business-Alliance-letter-10th-TTIP-negotiating-round.pdf> (accessed: November 23, 2015).

Transparency Register, "European Round Table of Industrialists", July 31, 2015, <http://ec.europa.eu/transparencyregister/public/consultation/display-lobbyist.do?id=25487567824-45> (accessed: October 25, 2015).

United States Department of State, "Transatlantic Economic Council", <http://www.state.gov/p/eur/rt/eu/tec/> (accessed: November 20, 2015).

Ülger, İrfan Kaya, "Avrupa Birliği'nde Fetret Devri ve Gelecek Senaryoları", *Bilge Strateji* 6, No.11 (2014): 107-131.

Vincenti, Daniela, "Business Alliance Set to Drive EU-US Trade Deal", *EurActiv*, May 17, 2013, <http://www.euractiv.com/specialreport-ebs/business-alliance-set-drive-eu-u-news-519811> (accessed: November 23, 2015).

Walker, Andrew, "TTIP: Why the EU-US Trade Deal Matter", *BBC*, May 13, 2015, <http://www.bbc.com/news/business-32691589> (accessed: November 19, 2015)

Erkan Ertosun ve Erkan Demirbaş, Turgut Özal: Değişim, Dönüşüm, Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Yayınları, Nisan 2015, 358 Sayfa, ISBN: 9786054894093

Kaan DEVECİOĞLU*

Devlet mabut veya baba değildir. Devlet bir istihdam kapısı da değildir. Aslolan devletin zenginliği sonucu milletin zenginliği değil, milletin zenginliği sonucu devletin zengin olmasıdır.¹

Turgut Özal, Nisan 1979

Türkiye'nin siyasi, ekonomik ve sosyal açılardan değişim ve dönüşümünün mimarı olan 11. Cumhurbaşkanı Turgut Özal, gerek bürokratik gerekse siyasi kimliği ile uluslararası düzeyde bilinen bir liderdir. Turgut Özal Türkiye'nin siyasi ve sosyal açılardan dönüşümü noktasında, "din ve vicdan hürriyeti", "serbest düşünce hürriyeti" gibi konuların gündeme gelmesine öncü olmuştur. Bununla birlikte, çağı iyi okuyan bir lider olarak, Başbakan olduğu 1980'li yıllarda dünyadaki neo-liberal rüzgarı iyi kavramış ve özellikle "teşebbüs hürriyeti" kavramı üzerinde durmuştur. Buradan hareketle Türkiye'nin kalkınmasını sağlayan önemli adımların atılmasına öncü bir rol üstlenmiştir. Dolayısıyla Turgut Özal Türkiye'de "transformasyonun" harcını oluşturmuş ve bir devre damga vurmuştur.

Erkan Ertosun ve Erkan Demirbaş'ın editörlüğünde kaleme alınan "Turgut Özal: Değişim, Dönüşüm" kitabı; iç siyaset, dış siyaset, ekonomi ve Özal çalışmaları kaynakçası olarak dört bölüm ve on üç makaleden oluşan derleme bir eserdir. Her bir bölüm, Turgut Özal Üniversitesi'nin uzman akademisyenleri ve araştırmacıları tarafından kaleme alınmıştır. Editörler, eserin amacını; "bir Özal kültü oluşturmayı değil, Özal'ın fikir ve politikalarını anlamak,

* Tezli Yüksek Lisans Öğrencisi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı, Turgut Özal Üniversitesi. E-posta: kaandevcioglu@yahoo.com.

¹ A.g.e., 26

açıklamak ve sonuçlarından edinilen derslerle günümüz Türkiye’sinin zal’ın tecrübelerinden daha verimli bir Şekilde istifade etmesi”² olarak açıklamak-tadırlar. Bu bağlamda eser, hem Turgut zal döneminin daha iyi anlaşılması hem de Türkiye’nin sürdürülebilir bir Şekilde kalkınmasına katkı mahiyetinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Kıtabın ilk bölümü olan iç siyaset başlığı altında; zal’ın kamu yönetimi vizyonu, devletin önemli alanları ile ilişkileri bağlamında sıra dışı liderlik özellikleri, uzlaşmacı yönü ve güneydoğu sorununa yaklaşımı konuları hakkında beş uzmanın kaleme aldığı dört özgün makale yer almaktadır.

İç siyaset bölümünün ilk makalesi Prof. Dr. Muhammet Kösecik tarafından “Özal’ın Kamu Yönetimi Vizyonu ve Politikaları” başlığı altında kaleme alınmıştır. Bu alışma, Turgut zal’ın düşünce ve politikaları arasında yer alan devlet-vatandaş ilişkisi, devletin kamu yönetimi yapısı ve bu yapının önemli unsurları olan bürokrasi, merkezi yönetim ile yerinden yönetim arasında bulunan kademe ve organların sistem içerisinde nerede durduğu; hangi önem ve etki derecesine sahip olduğu soruları çerçevesinde Őekillenmektedir. Çalışmanın ilk kısmında literatürdeki mevcut çalışmalarda gerçekleştirilen teori, kavram ve saptamalar tartışmaları ele alındıktan sonra; araştırma soruları çerçevesinde zal döneminin kamu yönetimi vizyonu ve bu yönde gerçekleştirilen reformların potansiyel etkileri birincil verilerden yararlanılarak sonuçlandırılmaktadır. Çalışmada varılan en önemli sonuç, Turgut zal’ın başbakan yardımcılığı, başbakanlık ve cumhurbaşkanlığı yaptığı dönemler baz alınarak kamu yönetimi reformu bağlamında bir “zihniyet devrimi” meydana getirdiğidir.

Bölümün ikinci makalesi Yrd. Doç. Dr. Levent Vurgun tarafından “Dönüştürücü Liderlik Konsepti ve Turgut zal’ın İ ve Dış politika, Ekonomi, Silahlı Kuvvetler, Yürütme ve Yargı Alanlarındaki Dönüştürücü Liderlik Uygulamaları” başlığı ile ele alınmıştır. Yazar, literatürde yazılan makale ve kitapların zal’ın birçok yönünü ortaya koyduğu; fakat en çok değinilmesi gereken dönüştürücü liderlik yönünün literatürde bir boşluk oluşturduğu tespitinden hareket ettiğini vurgulamaktadır. Yazarın temel argümanı: zal’ın yönetsel uygulamaları bağlamında dönüştürücü bir lider olduğudur. Buradan hareketle yazar, Turgut zal’ın dönüştürücü liderlik uygulamalarını bütün devlet mekanizmaları özelinde tatbik etmiştir.

Bölümün nc makalesi Doç. Dr. Mahmut Akpınar ve İbrahim Uysal tarafından “Özal’da Uzlaşma Kültürü: Anavatan Partisi(ANAP) ve Dört Eğilimin Buluşması” başlığı altında kaleme alınmıştır. Çalışma, zal’ın uzlaşmacı bir lider olup olmadığı, zal’ın siyasi yaklaşımının ve uygulamalarının Türk siyasetinde uzlaşma kültürüne katkılarının neler olduğu ve dört eğilim(liberal, muhafazakar, milliyetçi, sosyal adaleti) anlayışının ANAP politikalarına etkisi soruları çerçevesinde ele alınmıştır.

---

² A.g.e., 16

Bölümün dördüncü ve son makalesi doktora adayı Seydali Ekici tarafından “Özal’ın Güneydoğu Sorununa Yaklaşımı” adlı çalışmadır. Yazar, Güneydoğu sorununa Turgut Özal’ın bakışını ve çözüm yöntemlerini ele alarak yaklaşmaktadır. Yazarın amacı; günümüzde hala devam eden terör sorununun çözümüne Özal’ın fikirlerinden derslerle katkıda bulunmaktır.

Kitabın ikinci bölümü olan dış siyaset başlığı altında; Turgut Özal’ın Avrupa Birliği’ne yaklaşımı, Özal’ın diplomatik yöntemleri, Ortadoğu barışına yaklaşımı ve Özal dönemi Türk dış politikasının kamu diplomasisi yönü üç uzman akademisyen ve bir araştırmacı tarafından ele alınmıştır.

Bölümün ilk makalesi Prof. Dr. Rıdvan Karluk tarafından “Turgut Özal ve Avrupa Birliği: Uzun ve Meşakkatli Bir Yol” başlığı altında kaleme alınmıştır. Çalışmanın amacı; Türkiye’nin Avrupa Birliği (AB) üyeliği sürecinde karşılaştığı zorluklar ve ortaya çıkarılan çifte standartları belirtmektir. Yazar, makalesinde Türkiye’nin AB yolculuğunda sadece Özal dönemine bağlı kalmamış; tarihi perspektiften günümüze kadar yaşananları bilimsel verilerle (kitap, makale, dönemin siyasetçilerinin söylemleri, anket v.d.) destekleyerek ortaya koymaktadır. Böylece yazar, Türkiye’nin AB trenine bindiği, inip beklediği ve tekrar bindiği tarihsel geçmişten günümüze oluşan büyük resmi okuyucunun önüne sunmaktadır.

Bölümün ikinci makalesi Dr. Engin Akçay tarafından “Transformasyonel Diplomasi ve Özal Ekolü” başlığı altında kaleme alınmıştır. Yazar makalesinde, diplomasiin köklerine inerek öncelikle kavramın tarihsel arka planını; ardından her geçen gün değişen ve dönüşen günümüz dünyasında yeni diplomasi yöntemlerinin oluştuğunu ortaya koyuyor. Bu dönüşümden hareketle Özal’ın fikir ve politika uygulamaları üzerinden “transformasyonel diplomasi” terimi ile Özal’ın diplomasi yaklaşımını analiz etmektedir. Sonuç olarak yazar, transformasyonel diplomasi ile Özal’ın diplomasi anlayışının örtüşüğünü; fakat onun istisnai liderlik kişiliğinin olduğunu da vurgulamaktadır.

Bölümün üçüncü makalesi Yrd. Doç. Dr. Erkan Ertosun tarafından “Özal’ın Orta Doğu Barışı Perspektifi” başlığı altında kaleme alınmıştır. Yazar, ele aldığı konuya dair literatürde Özal’ın Orta Doğu’ya ilgisinin ekonomi odaklı ele alındığını; fikir ve icraatlarına kayda değer bir şekilde odaklanılmadığını savunmaktadır. Bu çalışmada ise yazar, Özal’ın Orta Doğu barışına yönelik görüş ve önerilerini ve bunları uygularken yürüttüğü diplomasi yöntemlerini incelemeyi amaçlamaktadır. Dolayısıyla yazar, çalışmasında üç temel soruya cevap aramaktadır. Bunlar;³

1- Özal’ın Orta Doğu barışı perspektifi, Özal öncesi dönemde benimsenen genelde Orta Doğu’ya özelde Arap-İsrail çatışmasına yönelik politikalar ile ne ölçüde uyumludur?

³ A.g.e., 191-192

2- zal, Orta Doğu barışını sağlamaya özgün politikalar üretebilmiş midir?

3- zal'ın Orta Doğu barışını sağlamaya yönelik politikaları sonuçları itibarıyla ne lde başarılı olmuştur?

Yazar, bu sorulara cevap bulabilmek için genelde Orta Doğu, zelde Arap-İsrail sorununa; ardından zal'ın Orta Doğu barışına yönelik savunduğu temel ilkeleri ve bölge barışı için büyük umutlarla ortaya çıkardığı; fakat sonulandıramadığı “Barış Suyu” projesine odaklanmıştır.

Bölümün dördüncü makalesi Muhammed Murat Arslan tarafından “Kamu Diplomasisi Perspektifiyle Turgut Özal Dış Politikasının Analizi” başlığı ile ele alınmıştır. Yazar, çalışmasında kamu diplomasisi kavramını kullanarak zal'ın dış politika anlayışını ve kendisinden önceki dönemlerde uygulanan politikaları karşılaştırmalı bir Şekilde analiz etmektedir. Bununla birlikte yazar, zal döneminde kamu diplomasisi özelinde kurulmuş olan yeni kurumları ve projeleri; ve bu bağlamda uluslararası kurumlarla etkileşimini ele almıştır. Çalışmanın son bölümünde ise kamu diplomasisi yöntemlerine eleştirel bir gözle bakılmıştır.

Kitabın nc bölümü olan ekonomi başlığı altında; zal dönemi ekonomisine bir bakış, 1983 ve 1991 yılları arasında Türkiye ekonomisinde enerji ve ulaştırmada yapısal dönüşüm: zal'lı yıllar, zal dönemi parasal ekonomi: piyasalar ve politikalar, serbest muhasebeci mali müşavirlik mesleğinin kurumsallaşmasında zal'ın rolü, konuları beş uzman akademisyen tarafından kaleme alınmıştır.

Bölümün ilk makalesi Yrd. Doç. Dr. Umut nal tarafından “Özal Dönemi Ekonomisine Genel Bir Bakış” adını taşımaktadır. Yazarın çalışmadaki temel amacı zal döneminde meydana gelen makroekonomik değişimleri ele almaktır. Bu amaca ulaşırken temel ekonomik göstergelerin (Gayri safi yurtiçi hasıla, yatırım, enflasyon, işsizlik v.d.) nasıl Őekillendięi sorusu etrafında analiz yapılmış ve çalışmadaki makroekonomik değişkenlerdeki değişimlerde sonuçların değerlendirilmesi noktasında sübjektif yorumdan kamılarak takdir okuyucuya bırakılmıştır.

Bölümün ikinci makalesi Doç. Dr. Erkan Demirbaş ve Doç. Dr. Nurettin Can tarafından “Türkiye Ekonomisinde Enerji ve Ulaştırmada Yapısal Dönüşüm: zal'lı Yıllar” başlığı altında kaleme alınmıştır. Çalışma, seçilmiş sektörlerdeki (ulaştırma ve enerji) kamu yatırımlarına ve ekonomideki yapısal dönüşüme odaklanmaktadır. Çalışma dönemsel olarak zal'ın başbakan olduğu 1983 yılından cumhurbaşkanı olduğu 1991 yılları arasını kapsamaktadır.

Bölümün nc makalesi Doç. Dr. Ercan Sancak tarafından “Özal Dönemi Parasal Ekonomi: Piyasalar ve Politikalar” başlığı ile ele alınmıştır. Yazar alışmasında, Türkiye’de 1980 sonrası ekonomi politikalarının temelini oluşturan 24 Ocak 1980’de alınan reform kararının zal döneminde (1983-1991) lke ekonomisini ne yönde etkilediğini araştırmaktadır. Bu araştırmayı yapar-

ken yazar, söz konusu dönemde uygulanan iktisadi kanunlarda gerçekleştirilen değişimleri belirtmekte ve piyasayı harekete geçirecek uygulamalara odaklanmaktadır.

Bölümün dördüncü makalesi Yrd. Doç. Dr. Hamide Özyürek tarafından “Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik Mesleğinin Kurumsallaşmasında Özal’ın Rolü” başlığı altında kaleme alınmıştır. Çalışmanın amacı, Özal dönemine kadar birçok deneme olmasına rağmen hiç bir liderin cesaret edip çıkaramadığı 3568 sayılı “serbest muhasebeci, serbest muhasebeci mali müşavir ve yeminli mali müşavirlik kanunu”nu ve mesleğin kurumsallaşmasında Özal’ın rolünü incelemektir. Yazar bu çalışmada;⁴

- 1- Özal niçin ısrarla serbest piyasa vurgusu yapmıştır?
- 2- Özal için Katma Değer Vergisi(KDV) neden önemlidir?
- 3- Türkiye’de Özal’lı yıllar olarak bilinen 80’li yıllarda ne tür ekonomik reformlar gerçekleştirilmiştir?
- 4- Muhasebecilik ve Mali müşavirlik mesleğinin önemi nedir? Mesleğin gelişmesi için gerekli şartlar nelerdir? Neden böyle bir düzenlemeye ihtiyaç duyulmuştur? Neden 57 yıl süren bir yasalaşma mücadelesi verilmiştir?
- 5- Meslek yasasının çıktığı dönemde Türkiye’de var olan koşullar buna uygun mudur?

sorularına cevap aramaktadır. Ayrıca yazar, söz konusu mesleğin kurumsallaşmasını zorunlu hale getiren Özal dönemi değişim ve dönüşüm uygulamalarını birlikte ele almaktadır.

Kitabın son bölümü Özal çalışmaları kaynakçasıdır. Bu bölümü hazırlayan Yrd. Doç. Dr. Yüksel Nizamoğlu’dur. Bu çalışma, Özal’ın siyasete atılmasıyla birlikte ANAP tarafından yayınlanmaya başlayan, Başbakanlığı ve Cumhurbaşkanlığı dönemlerinde resmi yayınlar şeklinde devam eden konuşmalarının ve bazı konularla ilgili görüşlerinin bibliyografyaya dahil edilmiş halini kapsamaktadır. Bununla birlikte şimdiye kadar yayınlanmış tezler, akademik makaleler ve kitaplar bir araya getirilmiştir. Bunların yanı sıra çalışmada sadece bibliyografya hazırlanmamış, aynı zamanda Turgut Özal üzerine yapılan çalışmalar kısaca değerlendirilmiştir.

Sonuç olarak eser, Turgut Özal döneminin siyasi ve ekonomik açılardan analizinin yanı sıra, bibliyografya çalışması cihetiyle de literatüre önemli bir katkı sunmaktadır. Dolayısıyla uzamanlar tarafından bilimsel verilerle desteklenerek objektif bir perspektif sunması ve akıcı bir dille kaleme alınması bu kitabı, hem akademisyenler hem de Turgut Özal dönemini merak eden okuyucular için gözden kaçırılmaması gereken bir başucu eser kılmaktadır.

⁴ A.g.e., 310

Jing Men & Wei Shen (eds.), *The EU, the US and China- Towards a New International Order?*, Edward Elgar Publishing, Cheltenham, 2014. 202 sayfa. ISBN: 978 1 78100 347 3.

Sibel KARABEL*

Çin'in yirminci yüzyılın son çeyreğinden itibaren, uluslararası sistemde önemli bir aktör olarak yükselişi, uluslararası düzenin dengelerinde yeni soruların da beraberinde getirmektir. Soğuk Savaş sonrası ekonomik, siyasi ve askeri alanlarda Amerika Birleşik Devletleri'nin (ABD) eriştiği 'yakalanması zor' güç dağılımı ile birlikte Avrupa Birliği'ni (AB) de içine alan Batılı dünya sistemi bir yandan Çin, Hindistan gibi hızlı yükselen güçler tarafından meydan okunmaya maruz kalmaktadır. Öte taraftan, 2008 Finansal Krizi Batı'nın 'kural koyucu' normatif değerlerinin ve meşruiyetinin tartışılmasına mahal verdiğinden sistem dönüştürücü bir etkiye sahiptir. Çizilen bu tablo temelinde, "AB, ABD, ve Çin- Yeni Bir Uluslararası Düzene Doğru?" başlıklı derleme çalışmasında, alanlarında uzmanlaşmış on bir akademisyen ekonomik ve siyasi çerçevede küresel güç dengelerindeki değişiklikleri tartışmaktadır. Konunun kapsamı açısından değerlendirildiğinde, Batılı ve Çinli akademisyenlerin bakış açılarına oransal pay bakımından eşit olarak yer verildiği görülmektedir.

Kitabın derleyenleri Jing Men ve Wei Shen, önsözde çalışmanın temel sorunlarının, uluslararası konjonktürdeki son gelişmeler ışığında AB, ABD ve Çin'in birbirleriyle etkileşiminin gelecekteki küresel yönetime etkilerini irdelemek olduğunu belirtmektedir. Eserdeki tartışmaların çıkış noktası ise üç temel soru ile ortaya konmaktadır: Söz konusu üç aktörün birbirleriyle ekonomik ve politik etkileşimlerinin boyutları nelerdir? Bu alanlarda ilişkilerini belirleyen unsurlar rekabet mi yoksa ortaklık anlayışı mıdır? Etkileşimlerinde normların rolü nedir? Bununla beraber, eserin genel çerçevesini belirleyen iki ön kabulden söz etmek mümkün: Bunlardan ilki, uluslararası sistemde

* BİLGESAM, Araştırmacı. E-posta: sibelkarabel@bilgesam.org

ABD'nin liderlik rolünün tasdik edilmesi ve dolayısıyla çalışmanın odağının AB ve Çin eksenli ilerlemesidir. Bu akış içerisinde, ABD önderliğinde tek kutupluluğa evrilmiş bir uluslararası sistemde, Çin'in yükselişinin oluşan "AB-ABD-Çin" denkleminde etkileri irdelenmektedir. İkinci bir ön kabul ise, 2008 Finansal Krizi'nin hem AB hem de ABD'nin uluslararası aktörlüklerini etkilediği varsayımından yola çıkarak çalışmaya tarihsel çerçeve kazandırmasıdır.

Yazarlardan Avrupa Siyaseti profesörü Michael Smith, özellikle 1990'lı yıllardan itibaren küresel arenada uygulama alanı giderek artan 'çok taraflılık/multilateralism' kavramı kapsamında AB, ABD ve Çin'in geliştirdikleri davranış kalıplarını incelemektedir. Kitabın önemli bulgularından olan Smith'in değerlendirmesi, çok taraflılığın AB, ABD ve Çin için farklı anlamlara geldiğini, söz konusu aktörlerin G20 zirvelerindeki izledikleri yöntemleri vaka analizi olarak inceleyerek tartışmaktadır. Yazar, uluslararası kurumlarda söz konusu üç aktörün çok taraflılık teması altında gruplandırılacak olursa; AB'nin kural yapıcı; ABD'nin kural şekillendirici; ve Çin'in de kural alıcı olduğu sonucuna varmaktadır.

Soğuk Savaş sonrası dönemde, AB-ABD-Çin ilişkilerinin genel seyrini inceleyen Jing Men, küresel yönetim temelinde söz konusu ülkelerin ilişkilerinin eşzamanlı olarak 'ortaklık' ve 'rekabet' üzerinden yürütüldüğünü ortaya koymaktadır. Men, bu argümandan yola çıkarak, Çin'in ağırlığı artan bir uluslararası aktör olarak yükselmesiyle birlikte geleceğe yönelik üç senaryo öngörmektedir. Muhtemel birinci senaryoda AB, ABD ve Çin'in aralarındaki ilişkinin norm bazlı bir yöne doğru ilerlediği ve Çin'in küresel yönetimde sorumlu paydaş olarak davranacağı varsayılmaktadır. İkinci senaryoda, ki yazar açısından en olası durum budur, Çin'in yükselmesinin uluslararası sistemi bütünüyle değiştirmeyecek ölçüde iddialı olabileceği tartışılmaktadır. En olumsuz adledilen üçüncü senaryoda ise, Çin'in mevcut statükodan memnuniyetsizliği sonucu sistemi bütünüyle kendi çıkarlarına göre değiştirmek istemesi tasvir edilmektedir. Men, nispeten iyimser bir bakış açısıyla AB ve ABD'nin, Çin'in yükselişiyle mevcut sistemde kısmi değişiklikler olsa da barışa yönelik bir düzen olacağı tesbitinde bulunmaktadır.

Eserde yürütülen tartışmaların çerçevesini belirleyen unsurlardan biri olan 2008 Finansal Krizi'ne dört bölüm ayrılmıştır. Dr. Haibing Zhong, 2008 Finansal Krizi'nin gelişmekte olan ve gelişmiş ekonomiler üzerindeki etkilerini, bu pazarların küresel ekonomik yönetimle ilişkileri bazında sorgulamaktadır. Bununla beraber, Dr. Miguel Otero, krizin AB perspektifinden yorumunu, Euro bölgesindeki ülkelerin Uluslararası Para Sistemi'ne karar verici olarak etki edip etmemesi yönünden incelemektedir. Otero, yapısal bir değerlendirme ile Euro alanı ve AB'nin siyasi birliğinin bütünleşmediği sürece AB'nin küresel ekonomik yönetimde eksik kalacağını ileri sürmektedir. Bu noktada, Fransa'nın Çin ile birlikte esnek dolar standartı konusundaki girişimlerinin sınırlı başarısını örnek olarak veren yazar, AB'nin uluslararası gündem yönlendirme ve tercih belirlemede 'kendine has' özelliklerine de atıf yapmaktadır.

Eski bir diplomat olan profesör Xiatong Zhang ise krizin uluslararası sistemi dönüştürücü etkisini vurgulayarak, AB'nin ABD ve Çin arasında kısıtlı bir dengeleyici role büründüğünü öne sürmektedir. Kriz sonrası AB'nin, ABD ve Çin arasında keskin bir ayırıma gitmektense dengeleyici tercihlere yöneldiğini savunan bu yaklaşım, ana hatlarıyla isabetli bir değerlendirmedir. Ancak, AB üyesi ülkelerin ticari tercihlerini belirleyen faktörlerin karmaşıklığı ve AB'nin kurumsal yapısının kendine özgü hali göz önünde bulundurulduğunda, bu dengeleyici rol bir tercihten ziyade daha kuvvetli bir vurguyu gerektirmektedir. Genel itibarıyla tatmin edici olan ekonomik değerlendirme kısmında, Çin'in 2008 Krizi'nden sonraki görece 'iddialı' davranış kalıplarıyla kriz öncesi geliştirdiği küresel yönetişime dair tutumlarının birlikte incelenmesi çalışmaya derinlik katması açısından yerinde olacaktır.

Çalışmanın AB, ABD ve Çin ilişkilerindeki normatif unsurları ele alan bölümlerinde, Salvatore Finnamore'un yükselen Çin'e karşı AB ve ABD'nin geliştirdikleri politikaları güçlü ve zayıf yanlarıyla kıyaslayarak ortaya koyması kitabın önemli argümanları arasında yer almaktadır. Finnamore, AB ve ABD'nin Çin'e yönelik 'angaje etme/engagement' stratejisi altında Çin'i uluslararası sisteme dahil etmeyi ve Batılı norm ve değerlere adapte etmeyi amaçladıklarını tartışmaktadır. Bu noktada yazar, AB ve ABD'nin Çin'e yönelik uzun vadeli stratejilerinin ortak paydada keşiştiğini fakat yöntem açısından farklılıklar gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bunu da büyük ölçüde, söz konusu ülkelerin güç dağılımlarının farklılığına bağlamaktadır.

Kitabın hedef kitlesi; uluslararası ilişkiler ve politika bilimi disiplinli akademisyenler ve öğrenciler, araştırmacılar ve analistler olduğu kadar konuya ilgi duyan, Çin, ABD ve AB ilişkileri dahilinde küresel ölçekte son gelişmeleri ekonomik ve siyasi açılarından tahlil etmek isteyenlerin de faydalanabileceği geniş bir kapsamda tutulmuştur.

Çalışmanın literatüre en gözle görünen katkısı, halihazırda ikili ilişkiler bazında ele alınan (AB-Çin, ABD-Çin) AB, ABD ve Çin ilişkilerini üç boyutlu bir düzlemde inceleyerek bu alanda bir eksiği doldurmayı amaçlamasıdır. Nitekim, çalışmanın başında da belirtildiği üzere, AB, ABD ve Çin ilişkilerinden söz edilirken ilk akla gelen boyut etkileşimlerin ikili yönü olarak ortaya çıkmaktadır. Bu anlamda eserin çıkış noktası itibarıyla hedefini karşıladığını söylemek mümkündür. Buna karşın, çalışmaya AB'nin kendine özgü yapısının getirdiği kurumsal ve yapısal karmaşıklık; ABD'nin uluslararası sistemdeki stratejik ağırlığı; ve Çin'in yükselişinin transatlantik ilişkilerini etkilerini irdeleyen bölümler eklenerek ileriye dönük çıkarımlar yaparken etkili olabilecek bütünsellik güçlendirilebilir. Bunun yanı sıra, konuların tematik başlıklar altında sınıflandırılarak okuyucu açısından anlaşılması daha rahat sağlanabilir. Tüm bunlara rağmen, eser amaçları bakımından tutarlı, okuyucuya vadettiğini sunan ve güncel değerlendirmelerle AB, ABD ve Çin arasındaki etkin dinamikleri kavramaya yardımcı olabilecek bir çalışmadır.

Al Gore, *Gelecek: Global Değişimi Yaratan 6 Dinamik*, Kapital Medya Hizmetleri, İstanbul 2013, 606 sayfa, ISBN:978-605-4584-40-6

Şebnem İŞÜR*

ABD eski başkan yardımcısı olan Al Gore'un, Küresel İklim Değişikliğini konu alan bir çok yayını bulunmaktadır. The Cilimate Reality Project derneğinin yönetim kurulu başkanlığını yapmakta olan yazar, 2007 yılında Nobel Barış ödülünü almıştır, 8 yıl Amerika Birleşik Devletlerinin başkan yardımcılığı görevini yapmıştır. Yazar, kitapta Küresel Değişimin altı önemli dinamiğini bu dinamiklerin birbirleri ile nasıl kesiştiğini ve etkileşimde bulunarak insanlığı ve dünyayı nereye götürdüğünü bu konularda almamız gereken önlemleri anlatmaktadır. Kitap günümüz dünyasında var olan bilimsel ve ekonomik gelişmelerin hem insanlığın ilerlemesine katkıda bulunurken aynı zamanda geleceğe verebileceği zararlar ve bunların hangi düzenlemelerle önlenebileceği konusunda bizlere rehberlik etmektedir. Kitap, sekiz bölümden oluşmaktadır.

Yazar, giriş bölümünde kitabın başlangıcının sekiz yıl önce kendisine sorulan "Küresel değişimin temelleri nelerdir" sorusunu ele alarak bu süreçte yapılan yüzlerce bilimsel araştırmalar ve dökümanların damıtılarak, *Gelecek* kitabının oluşum süreci anlatılmaktadır. Dünyada devrim niteliğindeki bilimsel gelişmelerin insanları geçmişte nasıl etkileyip yeni bir düzen oluşturmuş olmasından yola çıkarak günümüzde de var olan bilimsel gelişmelerin de aynı şekilde yeni sistemler oluşturabileceğine değiniyor ve kısaca bir geçmişe göz atmamızı sağlayan örnekler yer almaktadır. Bu bölümde kapitalizmin doğuş süreci ve insanlığa sağlanmış olduğu bireyciliği ve liberalizmi gelecekte kaybetme olasılığından ve bunun nedenleri anlatılmaktadır.

Kitabın birinci bölümü *Dünya A.Ş.* başlığı ile yer almaktadır. Üretimin makinelere ve dış kaynaklara yapılandırılması Dünya A.Ş.'nin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Burada küreselleşme ile birlikte oluşan bu teknoloji ve bilgi

* Bağımsız Araştırmacı. E-posta: sebnem.isur@gmail.com

entegrasyonunun beraberinde makineleşme ve işsizlik gibi sorunları getirdiğine değinen yazar. Günümüzde keşfedilen yeni teknolojilerin henüz tam olarak nelere yol açacağına bilinmemesi ve belirsizlikten bahsetmektedir. Üretimin sadece karlılık amaçlı oluşturulması anlatılmakta, bu derece makineleşmenin sonrasında dünyada mevcut olan düzenleri değiştirebileceği ve Çin'in sahip olduğu ekonomik gelişmenin devam edebileceğini düşünen yazar tarihsel örnekler ile aslında Amerika Birleşik Devletlerinin ekonomik anlamda göstermiş olduğu güçlü sürecin devamı ile ilgili tereddütlerini de belirtmektedir. Bu tereddütlerin başında uluslar arası büyük şirketlerin ülkelerin yönetimlerinde lobcilik yaparak yönetim erkende, şirketlerinin menfaatine yasaları çıkartmaları veya şirketlerinin aleyhine olan yasaların çıkarılmasını engellemekte olduklarından ve kamusal faydanın görmezden gelindiğini vurgulamaktadır.

Kitabın ikinci bölümü *Küresel Akıl* başlığı ile yer almaktadır. Bu bölümde dünyadaki var olan değişikliklerin bir uzantısı olan, internet ve bilgisayar gücünün kullanılması bilgi düşünce ve duyguları ışık hızında milyarlarca insana aktaran ve alan sinir sisteminin dünya çağında bir uzantısını yarattığını bunun sonucunda günümüz dünyasındaki enformasyonu küresel bir akla benzetir. Dünyadaki bu oluşan değişim ile birlikte bazı mesleklerin ve önemli kurumların yok olma tehlikesi altında olduğu ve gelişen teknoloji ile beraber yeni mesleklerin ortaya çıktığından artık yeni ve değişen bir dünyada yaşadığımız vurgulanır. Aslında bu bölümdeki başlığın oluşma nedeninin telgrafın icadından beri elektronik iletişimi tanımlamak için insanın sinir sistemi kullanılmıştır. Bilginin bu şekilde kolay ulaşılabilirliği ve bizlerden akıllı bilgisayarlarla bu kadar kolay ulaşabileceğimiz bilginin beraberinde beynimizi yeterince çalıştırmama korkusuna değinen yazar bu konuda tarihsel örnekler vermektedir. Matbaanın icadı ve gelişiminden beri oluşan ilerlemelere değinen yazar günümüzde oluşan teknolojinin insanın soyut düşünce yetisini kısırlaştırması endişesi içerisinde olduğunu belirtmektedir. Ancak bir noktada oluşan teknoloji ve sosyal medyanın bağımsızlığı ile insanlık için en önemli unsur olan demokrasinin devamlılığını sağlayacağı ile ilgili umutlarından da bahseden yazar buna örnek olarak Arap Baharını vermektedir. Genç nüfusun sosyal oluşumlardaki önemi ve etkinliği geçmişten örneklerle anlatılmaktadır. Demografik olarak toplumlar da onbeş-yirmidokuz (15-29) yaş aralığındaki genç nüfus bir toplumda düşünsel ve siyasi anlamda ne kadar güçlü ve devrimci bir nesil yaratacağını belirten yazar buna örnek olarak baby bloom sonrası oluşan 1968 kuşağı gibi Arap baharının da tıpkı bu şekilde oluştuğu ve baskıcı bir hükümete rağmen sosyal medya sayesinde toplaşan ve kümelenen gençlerin haklarını savunarak demokrasiyi elde edebileceklerini ve bunun aslında umut vaad edici niteliği anlatılmaktadır. (Günümüz medya tv ve gazetelerinden farklı olarak sosyal medya bir güç veya otoritenin elinde değil diye vurgulanmaktadır.)

Yazar, teknolojik gelişmelerin eğitimde katkısının artık ortaya çıkan e-kitaplar ve tabletler ile ve uzaktan eğitim sistemleriyle gün geçtikçe eğitime ayrılan bütçenin düşmesini ve verimliliğin artmasını olumlu değerlendirmektedir. Güvenlikle ilgili kaygılanmaktadır internette oluşan kimlik karmaşası ve

tüm bilgilerimizin yer alması siber saldırılar ile ciddi savaşlara bile neden olabileceği ve bu konuda yetersiz önlemlerin insanlığın sonunu getireceği endişesi içerisinde. Aynı zamanda bireysel anlamda da internet üzerinden bazı kişisel mahremiyetlerimizin nasılda deşifre edilebileceğinin bunu yaratacağı kaostan bahsedilmektedir. Bu bölüm gelişen dünyanın umut vadeden gelişmelerinin aslında kontrol edilmeyen g, güç değildir mantığı ile nasıl bir tehdit noktasına da varacağından bahsetmektedir.

Kitabın nc bölümü *Dengedeki G* başlığı ile yer almaktadır. Yazar bu bölümde uluslar arası g dengelerinin çarpıcı bir biçimde değiştiğini, Sanayi Devrimi ile Batı da ve ABD de oluşan ekonomik gücünü ve hakimiyetin Dünya A.ř.'nin oluşumu ve gelişmesi ile birlikte Batı dan Doğu ya doğru kaydığına ve dünyada gelişmekte olan ekonomilere yayıldığından, son zamanlarda Çin'in küresel ekonomideki hakimiyetinin ABD'ni geçtiği belirtilmektedir. Küresel Akılla birlikte ulus devletler ve ulusal g artık kendini otoritenin dışında bulmakta zamanla bireyselliğe ve bireysel siyasi özel aktörlere bırakıyor. Ulus olarak geleceğimizle ilgili tercihlerin artık bir bütün olarak dünyanın karşı karşıya olduğu tercihlerdir. Ancak ulus devletler politikalar üzerine anlaşma ve onları küresel olarak uygulama gücünü ellerinde bulundurduğu için kaderimizin kontrolünü yeniden ele almanın tek pratik yolu, insani değerleri koruyan politikaların uygulanmasını garanti altına almak için uluslar topluluğunda küresel bir uzlaşının sağlanması savunmaktadır.

Dünyada son iki yüz yıldır özgürlüklerinin ve demokrasinin temsilcisi konumunda olan ABD'nin artık sistemli bir biçimde işleyen öz yönetime sahip olmadığını ve ABD kongresinin artık kampanyaları finanse eden parayı kontrol eden şirket lobilerinin ve özel çıkar gruplarının izni olmadan yasa ıkaramadığından yakınmaktadır. şirket lobilerinin, demokrasiye ve halka aynı zamanda kamu yararına nasıl engel olduğu ve bunun önüne geçilmezse demokrasi kavramının zarar göreceğinden bahsedilmektedir. Nerede yaşadığımızdan bağımsız olarak bizler şu anda bir seçimle karşı karşıyayız: ya gcl teknolojik değişim dalgalarıyla ve ekonomik determinizmle birlikte en derin değerlerimizi tehdit edebilecek bir geleceğe doğru sürüklenmek ya da insan haysiyetini koruyan ve ulusların, halkların emellerini yansıtan bir şekilde geleceği şekilendirmemize olanak veren, küresel çapta karar alma gücünü oluşturmaktadır.

Bu bölümde Kahire'de yapılan bir araştırma televizyon izleme ve kökten dinciliğin azalması arasında bir ilişki olduğunu açığa çıkardı. Ayrıca Türkiye'nin Ortadoğu daki gücünün etkinleşmesinde son dönemlerdeki diziler ve sinema filmlerinin etkisinin büyük olduğunu vurgulamaktadır. Medya yoluyla başka bir kültürün DNA sını benimseyen toplumlar özgürlük ve demokrasi arayışı içerisine girecekler ve bunu elde edemediklerinde huzursuzluk oluşacaktır.

Kitabın dördüncü bölümü Akıbet başlığı altında yer almaktadır. Yirmi birinci yüzyılda özellikle Dünya A.ř.'nin ortaya çıkışından bu yana, GSMH'yı azami seviyeye yükselme amacı taşıyan politikalar dünyayı daha yoğunlaşmış servete ve güce, daha büyük gelir eşitsizliğine, daha yüksek ve uzun vadeli işsizlik

oranına, daha fazla kamu borcuna ve özel borca, daha fazla toplumsal ve jeo-politik istikrarsızlığa, daha büyük piyasa volatilitesine, daha fazla kirliliğe ve biyologların Altıncı Büyük Soy Tükenmesi olarak adlandırdığı duruma doğru sürüklüyor. Ancak bu olumsuz tablo bir anlamda büyümenin işlevsel olarak akıl dışı tanımına göre olumlu olarak adlandırılıyor. Artan tüketim eğilimi ile artan mutluluğu karıştırma eğiliminin halen daha devam etmesi dünya halkını ihtiyaçtan fazlasını tüketmeye zorluyor ancak toprak gibi bazı kaynakların yedeği yok. Nörobilimciler ve davranışsal iktisatçılar geleceğin değerlendirilmesini gerektiren seçimler yapmak söz konusu olduğunda bir çeşit beyin arızasına sahip olduğumuzu ortaya koydular. Düşünüşümüzdeki bu arıza için kullanılan terim “toplumsal iskonta”, şu anda yaptığımız seçimlerin gelecekteki etkilerini olduğundan epeyce küçük görmeye meyilli olduğumuz anlamına geliyor. Özellikle son birkaç nesilde katlanarak artan ve sonuçlarını anlamada çok yavaş olduğumuz unsurlardan biri, küresel nüfustaki değişim. Nüfustaki artan ivme beraberinde mega kentlerin oluşumunu sağlayacaktır. 2050 yılında otuz yedi (37) mega kent dünya üzerine yayılacak. Beraberinde de, bu oluşacak kentlerin etrafındaki kırsal alanlarda yok olacak. Bu aynı zamanda yerel yönetim için içme suyu ve benzeri kentsel hizmetleri de beraberinde getirecektir ve yapılacak olan kamusal hizmetlerin ülkelere maliyetlerini de unutmamak gerekir. Yeme alışkanlıklarımızdaki et obur tutumumuzda gezegenimizi zorlayıcı etkenler içerisinde yer almaktadır. Araştırmalar gösteriyor ki bir (1) kg et üretimi için dokuz (9) kg bitki proteini tüketiliyor.

Beslenme şekillerindeki değişim küresel bir salgın haline gelen obeziteyi tetiklemekte. Ulusal Diyabet enstitüsünde çalışan matematikçi Dr. Carson Chow, ABD'nin tarım politikasındaki değişikliklerin ortalama kilo artışlarıyla ve artan obeziteyle tamamen ilişkili olduğunu öne süren detaylı bir matematik modeli oluşturdu. Obezitenin dünyanın kaynakları üzerine etkisi, gezegenimize fazladan bir(1) milyar insan eklenmesine denktir. Hem insan nüfusu hem de küresel ekonomi boyut olarak büyüdükçe bizler sadece ürün yapmak için daha fazla kaynak tüketmekle kalmayıp, aynı zamanda giderek büyüyen atıklar üretiyoruz. Nüfusun büyümesi ve su tüketimindeki artış yüzünden dünyanın önemli nehirlerinden pek çoğunun yüzey suyu şuanda o kadar aşırı kullanılıyor ki nehirlerin pek çoğu artık denize ulaşamıyor.(Colorado, Indus, Nil...) Dünyadaki bazı ülkelerde ise düşük nüfus artışı ve yaşlı nüfusun yoğunluğu eğer önlem alınamazsa ekonomik anlamda önemli bir soruna neden olacak ve bu ülkeler emekli maaşlarını finanse edememe sorunu yaşayabilirler. Ayrıca dünyayı bekleyen sorunların içerisinde uzayan insan ömrü, göçler ve mülteci sorunları ile yer altı sularının kullanımı, üst toprak verimliliği ve erozyon gibi önemli problemler yer almaktadır.

Kitabın beşinci bölümü Yaşamın ve Ölümün Yeniden İcadı başlığıyla yer almaktadır. Dijital Devrim ile Yaşam Bilimleri Devriminin çakışması, sadece ne bildiğimiz ve nasıl iletişim kurduğumuzu, ne yaptığımızı ve nasıl yaptığımızı değil kim olduğumuzu da değiştirmeye başlıyor. Genetik ve biyokimyasal yapıtaşlarında dış kaynak kullanımı ve makine kullanımı mikropların, bitkilerin,

hayvanların ve insanların yeni biçimlerinin ortaya çıkmasına neden oluyor. Eski sınırlarımızı aşıyoruz, bizler şu anda eski haritaların bazen “there be monsters” dediği bilinmeyen bir alandayız diye belirtilmektedir.

Pek çok sağlık hizmetleri uzmanı tıbbi uygulamanın kısa süre sonra radikal bir biçimde dönüşümüne uğramasının kaçınılmaz olduğunu düşünüyor. “kişiselleştirilmiş tıp” veya “hedefe yönelik tıp” kişinin genleri, proteinleri, mikrobiyal toplulukları ve tıbben önemli diğer bilgi kaynaklarının dijital ve moleküler modellerine dayalı. Çoğu uzman, bunun tıbbi hizmet modeli olarak yerleşeceğine inanıyor. Bu da koruyucu hekimliği çok daha ilerletecek olan teknolojik olanak olarak gözükmektedir. Sağlık hizmetlerinde bu tarz mucizevi gelişmeler ile birlikte insan türünün tüm geleceği için iyi olması olası şeylerle kötü olması olası şeyler arasında tanrısal bir ayırım yapmamızı gerektirecek, özellikle gen havuzunun kalıcı bir şekilde değiştirilmesinin söz konusu olduğu yerlerde. Peki bizler bu kararları vermeye hazır mıyız? Etik anlamda ise genetiğe dayalı yeni müdahalelerin çoğunun aşikar faydaları onları kullanmamanın etik dışı olmasına sebep oluyor. Örneğin “tasarım bebekler” bir çok ebeveyne oldukça cazip gelmekte. Eğer bunlar uygulanmaya başlarsa bu düşünceyi desteklemeyen ebeveynler bile bu rekabetçi dünyada çocuklarının kaybetmemesi adına bu yola başvurmak zorunda hissedeceklerdir. Ancak bazı genetik oynamalar gelecek nesillere geçecek ve henüz bilinmeyen ikinci nesil genetik değişimleri tetikleyebilir. İşte bu noktada kalıtımın kontrolünü ele geçirmeye ve evrimin gelecekte izleyeceği yolu aktif bir şekilde yönlendirmek için sorumluluk almaya hazır mıyız(?) sorusunu soran yazar. Sentetik biyolojinin yaygın kullanımı dünyada radikal değişimler yaratabilir. Ancak dijital devrimin heyecan verici araçları siber savaş için silaha dönüştürülmüşse, o zaman neden aynı şekilde sentetik biyolojinin biyo silahlara dönüşmesini engellemek için bazı koruyucu yasalar istemeyelim sorusu aklımıza geliyor diye belirtir.

Yazar kendi deneyiminden bahsederek 1996 yılında klonlanan ilk koyun olan Dolly'nin doğumundan hemen sonra insan klonlamanın yolunun da çok açık olduğundan Başkan Yardımcısı olarak ABD hükümeti tarafından yasaklanmış bir deney türüdür ve kendisinin senatoda bu yasağı desteklediği anlatır. Antibiyotiklere olan direncimizin düşmesi ve bu direnç düşüklüğünün başlıca nedeninin kullanımımız değil çiftlik hayvanlarında kullanılan aşırı dozda antibiyotiklerin neden olduğu anlatılmaktadır. İleri de bu direnç düşüklüğü nedeniyle bir salgın hastalıkta nasıl baş edileceği konusunda ciddi endişeler yaşanabileceğinden bahsedilmektedir. Çin in gelecekte genetik ve yaşam bilimi analizinin uygulanmasında dünyanın süper gücü olmaya kararlı görünüyor olması. Günümüz de Çin'in odak noktası insan beyni ve insan zekasının geliştirilmesi ve daha verimli kullanılması konusunda bilimsel çalışmalar yapmaktadır. 2011 de kurulan Çin Ulusal Gen Bankası hangi genlerin zekayı belirlemeye dahil olduğunu saptamaya çalışıyor. Aynı zamanda 3D yazıcının gelişmesi diğer pek çok protezin kısa süre sonra basılacak hale gelmesinin sağlıyor. Yazar yine İnsan ömrünün uzaması ile birlikte kamu ekonomilerine bazı sorumluluk-

lar yüklüyor olmasından ve bu konudaki endişelerinden bahsetmektedir. Artan nüfusu doyurabilmek adına besin değeri düşük genetik formları ile oynanmış gıdalar elde edilmekte olmasından bahseder.

Kitabın Altıncı bölümü ise Kıyametin Eşiği başlığı altında yer almakta. Dünya A.Ş. nin gelişen gücü ve artan ivmesi, yıkıcı kaynak tüketim örüntülerinin hızla büyümesi, küresel liderliğin olmayışı ve uluslar topluluğundaki işlevsiz yönetim, medeniyetin devamı için büyük öneme sahip iklim dengesi bütünlüğüne ciddi zarar veren kirlilik akımları oluşturdu. Yazar bu tehlikeyi fark ettiğimizde aslında çok da geç kaldığımızı anlatır. Bu yetersizliğin ve gecikmenin üç nedeni üzerinde durulur. Son yüz(100) yıl içerisinde dünya nüfusunun dört(4) katına çıkması. İnsanoğlunun atalarından miras aldığı düşünce yapısı maalesef ki kısa vadeli bir düşünce sistemi ve uzun vadeli tehditleri görme konusunda yetersiz. Üçüncüsü ise şu anda kullandığımız teknolojinin bundan birkaç nesil öncesine oranla oldukça güçlü olması. Dünyada kullanılan enerjinin %85 i fosil yakıtlarından karşılanıyor, atmosferimize tıpkı bir lağımış gibi her gün 90 milyon ton ısı tutan küresel ısınma kirliliği salıyor.

Yazar bu bölümde kirliliği önlememizi gerçek alternatifler üzerinde duruyor ve kıt kaynak olan petrol ve kömüre kıyasla rüzgar ve güneş enerjisinin tüketimini ne kadar çok arttırsak fiyatının da ucuzlayacağını anlatıyor. Eğer gezegenimizi küresel iklim değişikliğine karşı gerekli önlemleri almazsak medeniyetimizin yaşama becerisini kaybedeceği tehlikesi ile karşı karşıya kaldığımız vurgulanmaktadır. Dünya Bankasının başkanı Jim Yong Kim 2012 yılında karbondioksit salınımını azaltmak için cesur adımlar atılmadığı takdirde sıcaklıkların 4 derece kadar artacağı ve 4 derece sıcaklık artışının olduğu bir dünyaya bazı türlerin adaptasyonunun mümkün olmadığını gösteren bir çalışma yayınladı.

Yazar kitabın genel olarak bir çok bölümünde yakındığı lobcilik ve küresel şirketlerin yönetim erklerini istedikleri gibi yönlendirmesi konusunda iklim değişikliği ve çevreyi korumacı yasaların çıkmasını da yine nasıl engellediklerini, yapılan bilimsel araştırmaların dahi bir fantezi bir hayalmiş gibi adlandırılmasını sağladıklarını anlatmaktadır.

Yazar kitabın sonuç bölümünde, Bizim homo sapien olmamızla birlikte başlayan biz kimiz sorusu bizim tarih boyunca kat ettiğimiz yolların yanı sıra, şimdi yaşam tarzımızla ilgili kararımızın, serüveninin bizi alıp götürmesi veya bizim mi serüveni alıp götüreceğimiz sorularının cevapları üzerine kurulu. Zaman içinde, ekonomik değeri ölçme biçimimizin davranışlarımız üzerinde evrimsel bir güç oluşturduğunu ve hiç ölçülmeyen şeylerin bir değerinin olmadığı gibi göz ardı etmeye başladık. Değerin ölçümlerinin, teşviklerin içeriğini ve siyasi, ekonomik ve toplumsal karar vermek için kullandığımız sistemlerin yapısını değiştirdiğimizde, kaçınılmaz olarak insan doğasının bazı yönlerini teşvik edip bazı yönlerini ise köreltiyoruz. Dolayısıyla, insan doğasının özü değişmeyebilir de, insan doğasının dışavurumları (doğamızın davranış ve tercihlerimizde kendini gösteren yönleri) değişebilir ve medeniyetin temeli

olarak oluşturduğumuz teşviklere tepki olarak da değişiyor ve bunlar geleceğimizi şekillendiriyor. Yazar bu kararların bize ait ve kaderimizi belirleyeceğinin üzerinde durmaktadır.

Kitabın anlatım dili oldukça yalın, anlaşılabilir bir anlatım gücüne sahiptir. Kitapta anlatılanların bir kehanet olmadığı belli bilimsel araştırmaların sonuçlarından yola çıkıldığı belirtilmektedir. İçerisinde oldukça teknik bilgi ve araştırma olmasına rağmen okuyucuyu sıkmayan basit bir anlatım ile bilimsel ve teknolojik kavramlar açıklanmakta ve analizleri paylaşılmaktadır. Bu kitap, bizlere gezegenimizin ve sahip olduğumuz demokratik sistemlerin devamını sağlayabilmemiz konusunda rehberlik etmektedir.

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Türk tarihi incelendiğinde geçmişteki başarıların arkasında iyi yetişmiş bilge adamların bulunduğu görülmektedir. Ancak günümüzde olayların çok boyutlu olarak gelişmesi ve sorunların karmaşıklaşması, birkaç bilge kişinin veya aydının gelişmeleri zamanında ve doğru olarak algılamasını ve alternatif politikalar üretebilmesini zorlaştırmaktadır. Gelişmelerin yakından takip edilmesi, gelecekle ilgili gerçekçi öngörülerin yapılabilmesi ve doğru politikalar üretilmesi için farklı disiplinlere ve görüşlere sahip bilge adamlar ile genç ve dinamik araştırmacıların, esnek organizasyonlar içinde sinerji sağlayacak şekilde bir araya getirilmesi gerekmektedir.

Dünya'daki ve yurt içindeki gelişmeleri takip ederek geleceğe yönelik öngörülerde bulunmak; Türkiye'nin ikili ve çok taraflı uluslararası ilişkilerine ve güvenlik stratejilerine, yurt içindeki siyasi, ekonomik, teknolojik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine yönelik bilimsel araştırmalar yapmak; karar alıcılara milli menfaatler doğrultusunda gerçekçi, dinamik çözüm önerileri, karar seçenekleri ve politikalar sunmak amacıyla Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) kurulmuştur. BİLGESAM'ın vizyonu, amacı, hedefleri, çalışma yöntemi, temel nitelikleri, teşkilatı ve yayınları <http://www.bilgesam.org/tr> web sitesinde sunulmaktadır.

BİLGE STRATEJİ DERGİSİ

Bilge Strateji; hakemli ve bağımsız bir dergidir. Bilge Strateji, Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM) tarafından yayınlanmaktadır. Yayın politikası ve bilimsel kriterler, bağımsız editörler ve Yayın Kurulu'na tespit edilmektedir.

Alanında Türkçe ve İngilizce makaleleri yayınlar. Güz ve Bahar dönemlerinde olmak üzere yılda iki kez yayınlanmaktadır. Bilge Strateji, uluslararası ilişkiler başta olmak üzere tüm sosyal bilimler konularında makaleler içerir.

Bilge Strateji'nin temel amacı sosyal bilimler alanlarındaki farklı düşünen yazarların fikirlerinden oluşan sinerji ile yurt içi ve yurt dışında sosyal bilimler literatürüne katkıda bulunabilmektir. Özellikle, sunacağı farklı bilimsel düşüncelerle Türkiye Cumhuriyeti'nin siyasi, ekonomik, çevresel ve sosyo-kültürel problemlerine çözüm üretebilmektir.

YAZARLARA BİLGİ NOTU

1. Bilge Strateji Dergisi ulusal hakemli bir dergidir. Bilge Strateji Dergisi'nde yayınlanmak üzere gönderilen makale daha önce herhangi bir yerde yayınlanmamış olmalıdır.
2. Yazarlardan gelen makaleler alanında yetkin iki hakeme gönderilir. Hakemlerden rapor alınır ve rapora göre yazarlara geri dönüş yapılır. Yazarın hakemlerin raporları doğrultusunda ilgili düzeltme, değişiklik ve eklemeleri yapması durumunda makaleler yayınlanır. Makalenin yayınlanması konusunda hakemlerden biri olumsuz diğeri olumlu değerlendirme verirse, makale üçüncü bir hakeme gönderilir. Üçünü hakemin verdiği değerlendirmeye göre makalenin yayınlanmasına karar verilir.
3. Makale dili Türkçe veya İngilizce olmalıdır.
4. Makale; yazım stili, anlatımda akışkanlık, dilin doğru kullanımı, yazının planlaması, dipnotlar ile yazı arasındaki uyum, dipnotlardaki bilgilerin eksiksiz ve doğru olması, dipnotların yeterliliği, yazı ile ilgili yeterli kaynağın kullanılıp kullanılmadığı, çalışmanın bilim dünyasına katkısı, orijinalliği, yazarın iddialarını savunmadaki yeterliliği, yazının derinliği ve kalitesi gibi noktalarda tutarlı olmalıdır.
5. Makalelerin uzunluğunda alt sınırın 4000 kelime, üst sınırın ise 15000 kelimeden uzun olmaması tavsiye edilir. Kitap inceleme çalışmaları ise 1500-2000 kelime arasında olmalıdır.
6. Makale ile birlikte 80-110 kelimeyi aşmayan özeti (Türkçe ve İngilizce olarak) ve yazar hakkında 5-6 satırlık bilgi notu da gönderilmelidir.
7. Makale, Times New Roman formatında 11 puntoda ve 1,15 satır aralığında yazılmalıdır. Dipnotlar için Times New Roman formatında 10 punto kullanılmalıdır.
8. Makalenin başlığı Türkçe ve İngilizce olarak metne uygun kısa ve açık ifadeli olmalı; başlık ve alt başlıklar kalın harflerle yazılmalıdır.
9. Ana başlıklar ve alt başlıklar rakamlarla numaralandırılmalıdır. Ana başlıklar büyük harflerle yazılmalıdır. Takip eden alt başlıklar ise, kelimelerin ilk harfleri büyük diğerküçük olacak şekilde düzenlenmelidir.

1. ANA BAŞLIK

1.1. Alt Başlık

1.1.1. Alt Başlığın Bölümü

10. Alıntılama da Chicago Manual of Style sistemi kullanılmalıdır. Ayrıntılı bilgi için bakınız. http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

Örnek:

- Kitabın dipnot olarak gösterimi;

Michael Pollan, *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

Pollan, *Omnivore's Dilemma*, 89.

- Kitap içindeki bölümün dipnot olarak gösterimi;

John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

Kelly, "Seeing Red," 81–82.

- Akademik dergi makalesinin dipnot olarak gösterimi;

Joshua I. Weinstein, "The Market in Plato's Republic," *Classical Philology* 104 (2009): 440.

Weinstein, "Plato's Republic," 452–53.

- İnternette alın an dipnotun gösterimi;

Fatih Özbay, "Türkiye-Rusya İlişkilerinde Üçüncü Dönem," 11.05.2010, erişim tarihi 08.11.2010, http://www.bilgesam.org/tr/index.php?option=com_content&view=article&id=677:turkiye-rusya-iliskilerinde-ucuncu-donem&catid=104:analizler-rusya&Itemid=136.

- Kaynakça gösterimi;

Pollan, Michael. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

Weinstein, Joshua I. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

McDonald's Corporation. "McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts." Accessed July 19, 2008. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

11. Makale Teslim Şekli: Makaleler bilgesam@bilgesam.org adresine Bilge

Strateji dergisinde yayınlanmak üzere gönderildiği belirtilerek yazar iletişim bilgileriyle birlikte gönderilmelidir. Bu süreçte, makalelerle ilgili yapılması gereken değişiklik ve düzeltmeler yazarlara bildirilecektir. Makalenin değişiklik yapılmış hali, bildirim tarihinden en geç iki hafta sonra yukarıda belirtilen e-posta adresine tekrar gönderilmelidir.

12. Daha fazla bilgi edinmek için www.bilgestrateji.com adresine bakınız.

SUBMISSION GUIDELINES

1. The Wise Strategy Journal is a nationally refereed journal. Articles submitted for publication in the Wise Strategy Journal must not ever have been previously published in any other publication.
2. Articles must be written in Turkish or English.
3. Submitted articles are viewed by two competent referees, who are renowned experts in their field. The authors are then given feedback according to the reviews given by these selected referees. Articles are published pending that the author makes the required corrections, changes, and additions to the article per the suggestions of the referees' review. In the case that referees submit contradicting reviews about the article, the article in question is then sent for review to a third referee. The ultimate publication of the article is lastly determined by the review given by the third referee.
4. Meticulous attention should be paid to the following criteria: writing style, academic accuracy, correct language usage, organized and cohesive writing, appropriate and adequate use of footnotes, and relevant and sufficient use of resources. Studies should exhibit originality, depth, and quality in their contribution to the science world.
5. Articles should not be less than 4,000 words. Although the number of words at maximum is not limited, it is recommended not to exceed 15,000 words. The number of words for book reviews should be between 1500-2000 words.
6. A summary of the article and a short biography of the writer (both not exceeding 100 words, in either Turkish or English) ought to be sent with the article.
7. The article must be written in 11-point Times New Roman font and 1.5 line spacing. Footnotes must also be written in Times New Roman font, size 10.
8. The article's title must be short, appropriate, and clearly expressed; headings and sub-headings should be marked in bold.
9. Headings and sub-headings ought to be numbered, as exhibited in the example below. Headings must be written in all capital letters. For the subsequent sub-headings, the first letter of the first word must be capitalized while the following letters are lower-cased.

1. MAIN HEADING

1.1. Sub Heading

1.1.1. A Brief Chapter Under Sub-Heading

10. For the use of citations, the system of the Chicago Manual of Style ought to be used. For further details, please see http://www.chicagomanualofstyle.org/tools_citationguide.html.

- For a book;

Michael Pollan, *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals* (New York: Penguin, 2006), 99–100.

Pollan, *Omnivore's Dilemma*, 89.

Pollan, Michael. *The Omnivore's Dilemma: A Natural History of Four Meals*. New York: Penguin, 2006.

- For a chapter or other part of a book;

John D. Kelly, "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War," in *Anthropology and Global Counterinsurgency*, ed. John D. Kelly et al. (Chicago: University of Chicago Press, 2010), 77.

Kelly, "Seeing Red," 81–82.

Kelly, John D. "Seeing Red: Mao Fetishism, Pax Americana, and the Moral Economy of War." In *Anthropology and Global Counterinsurgency*, edited by John D. Kelly, Beatrice Jauregui, Sean T. Mitchell, and Jeremy Walton, 67–83. Chicago: University of Chicago Press, 2010.

- For a journal article;

Joshua I. Weinstein, "The Market in Plato's Republic," *Classical Philology* 104 (2009): 440.

Weinstein, "Plato's Republic," 452–53.

Weinstein, Joshua I. "The Market in Plato's Republic." *Classical Philology* 104 (2009): 439–58.

- For a website;

"McDonald's Happy Meal Toy Safety Facts," McDonald's Corporation, accessed July 19, 2008, <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

“McDonald’s Happy.”

“McDonald’s Happy Meal Toy Safety Facts.” McDonald’s Corporation. Accessed July 19, 2008. <http://www.mcdonalds.com/corp/about/factsheets.html>.

11. Article Submission: Articles to be published in the Wise Strategy Journal must be sent to editor@bilgestrateji.com. Within the e-mail, the proposed article should be attached, together with a brief statement requesting the article’s inclusion in the Wise Strategy Journal. Brief (100 words) biographical information about the writer should also be included.

The submission process will include notifying the writer of changes and corrections to the article that have been suggested by the selected referees. Authors must then re-send the final amendments to the article to the above email address no later than two (2) weeks, or 15 days, after the date when they were given the appropriate feedback.

12. For further information, please see <http://www.bilgestrateji.com/eng>

BİLGE STRATEJİ DERGİSİ ABONE FORMU

KİŞİSEL BİLGİLER

Ad – Soyad :

Telefon (Sabit) :

Telefon (Gsm) :

E-Posta :

Adres :

Meslek / Kurum :

Telefon (İş) :

Belge Geçer (Faks) :

FATURA VE TESLİMAT BİLGİLERİ

Fatura İsmi (Farklı ise) :

Vergi Dairesi / Vergi Numarası :

Teslimat Adresi :

Fatura Adresi (Farklı ise) :

ÖDEME SEÇENEKLERİ

- Banka Havalesi :

Hesap İsmi : Bilge Adamlar Stratejik Araştırmalar Merkezi (BİLGESAM)

Banka : TÜRKİYE İŞ BANKASI

Şube : 4. Levent Şubesi Şube Kodu: 1140 Hesap No: 668167

IBAN: TR22 0006 4000 0011 1400 6681 67

*Ödeme dekontunu 0212 217 65 93 numaralı faksa veya editor@bilgestrategie.com adresine e-posta ile ulaştırıldığında abonelik işlemi tamamlanmış olur.

- Nakit

TARİH : ...../...../.....

İMZA:

21. Yüzyıl'ın ilk on yılı Türkiye'de Avrupa Birliği'ne katılım sürecindeki ilerlemelerle demokratik hak ve özgürlüklerin genişlediği, hukukun üstünlüğünün yerleştiği ve yakalanan makroekonomik istikrarla da sosyal refahın arttığı verimli bir dönem olmuştur. Bu dönemde Türkiye başarılı bir şekilde uyguladığı çok boyutlu dış politika ile dünya genelinde itibar kazanmış, yakın çevresindeki bölgesel sorunların çözümünde daha etkin biçimde rol oynamaya çalışmıştır. Komşularla sıfır sorun, proaktif girişimler ve barış diplomasisine dayalı çok boyutlu dış politika Ankara'ya bölgesel barış ve istikrara katkı sağlayan yapıcı bir aktör statüsü kazandırmış, bu statü Birleşmiş Milletler'in 2009-2010 Güvenlik Konseyi geçici üyeliği seçimlerinde 151 üye devletin Türkiye'yi desteklemesi neticesini vermiştir. İçeride gelişen demokrasi ve küresel krize rağmen korunan ekonomik istikrar, dış politikada çok boyutlu yaklaşım Türkiye'nin bölgesinde cazibe merkezi haline gelmesini sağlarken uluslararası sistemdeki konumunu güçlendirmiştir.

BİLGE ADAMLAR STRATEJİK ARAŞTIRMALAR MERKEZİ

Mecidiyeköy Yolu Caddesi, Celil Ağa İş Merkezi, No: 10, Kat: 9, Daire: 36-38
Mecidiyeköy ŞİŞLİ / İSTANBUL
www.bilgesam.org e-posta: bilgesam@bilgesam.org
Tel: 0 212 217 65 91 Faks: 0 212 217 65 93

